

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

**YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI: İSTANBUL VE
KOCAELİ'NDE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA**

Doktora Tezi

NİHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU

İSTANBUL, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

**YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI: İSTANBUL VE
KOCAELİ'NDE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA**

Doktora Tezi

NIHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU

Danışman: PROF. DR. F. BELKIS KÜMBETOĞLU

İSTANBUL, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı MAHALLİ İDARELER VE YRD.YÖNT.
Bilim Dalı Doktora öğrencisi NİHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU'nun YEREL SİYASET VE
KADIN KATILIMI : İSTANBUL VE KOCAELİ'NDE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA adlı tez
çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 01.06.2011 tarih ve 2011-10/25 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 26.10.7.2011...

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. FATMA BELKIS KÜMBETOĞLU
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. İNCİ USER
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. AYŞE GÜNER
4) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. FİRDEVS GÜMÜŞOĞLU
5) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. AYTEN ALKAN

ÖZET

Türkiye’de kadınların ulusal ve yerel siyasetteki temsil oranları oldukça düşüktür. Türkiye için kadın temsili açısından öne çıkan bir nokta, dünyadaki genel eğilimin aksine, yerel siyasetteki temsil oranlarının, ulusal siyasete oranla daha da düşük kalmasıdır. Kadınların yerel siyasetteki temsilinin yetersiz oluşu temelde iki nedenle önemlidir. İlki, kent nüfusunun yarısını oluşturan kadınların gereksinim ve taleplerinin politikleştirilip, kentsel karar alma süreçlerine yansımalarının neredeyse olanaksız hale gelmesidir. İkincisi, yerel seçilmiş organlarda yer alan kadınların buldukları erkek deneyimleri merkezli politik mekanizmalarda çeşitli sorunlarla karşılaşmaları ve bu sorunlar karşısında çoğu zaman yalnız ve güçsüz olmalarıdır. Bu sürece daha yakından ve kadınların deneyimleri üzerinden bakmak, varsayılan bu sorunların kadınların politika yapma biçimlerini nasıl etkilediğini saptamak için önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, yerel politika gibi kadınların katılımında sorunlu bir alanı kadınların bilgi ve deneyimleri temelinde incelemek ve bu süreç içinde kadınların nasıl konumlandırıldığının anlaşılmasını sağlayabilmektir. Çalışma kapsamında, bu amaca yönelik olarak bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma, feminist niteliksel yöntem kullanılmak suretiyle, Şubat 2009-Ocak 2011 tarihleri arasında İstanbul ve Kocaeli illerinde yürütülmüştür. Araştırma örneklemini, yerel seçilmiş organlarda yer alan (belediye/il genel meclisi üyesi kadınlar ve muhtarlar) ya da yer almayı düşünen (parti kadın kolları üyeleri ve kent konseyi kadın meclisi üyeleri) kadınlar oluşturmaktadır ve 80 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, kadınların yerel politikada karar alma süreçlerine katılımının toplumsal ve politik birtakım nedenlerle sınırlı olduğu ve bu çerçevede kadınların gereksinim ve taleplerinin yerel karar alma süreçlerine yansıtılmasının güçleştiği görülmüştür.

ABSTRACT

Women's representation in national and local politics is quite low in Turkey. Contrary to the general trend in the world, women's representation in local politics is lower than national politics. Women's under-representation in local politics is fundamentally important for two reasons. First, the needs and demands of women, who represent half the population of the city, become almost impossible for the reflection of urban decision-making processes. Second, women who are in local decision making bodies encounter some problems in political mechanism that is male experiences centered and women are often alone and powerless in the face of these problems. It is important to look at this process more closely for determining how these problems influence the forms of women's policy-making. In this context, this study aims to examine local politics on the basis of women's knowledge and experiences and position of women in this process. In accordance with this purpose a field research was realized. The research was conducted between February 2009 and January 2011 in İstanbul and Kocaeli by using feminist qualitative method. The sample of this research consisted of women who are in selected local decision making bodies (members of municipal/provincial council and mukhtars) or who want to be elected (members of political party women's branches and city council women assembly) to these bodies and in-depth interviews were realized with 80 women.

Research results show that women's participation in local decision making bodies is limited because of some reasons as social and political. And in this context, women's needs and demands can not be reflected to these bodies.

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanması, birçok kişinin katkı ve desteği ile mümkün oldu. Bu kişilerin başında, danışmanım olmayı kabul ederek daha tezin başlangıç aşamasında ne kadar şanslı olduğumu hissettiren ve çalışmamın kurgulanmasından sonuçlandırılmasına kadar tüm süreçte her türlü desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. F. Belkıs Kümbetoğlu geliyor. Kendisine değerli katkı ve desteklerinden ötürü çok teşekkür ederim.

Tezin alan araştırmasına katılmayı kabul edip bana politika yaşamlarının kapılarını açan ve bu tezin ortaya çıkmasını sağlayan değerli araştırma katılımcısı kadınlara, deneyimlerini paylaştıkları için özel bir teşekkür borçluyum.

Tez izleme jürimde yer alarak tezimi çok değerli katkılarıyla yönlendiren, her sorumu büyük bir sabırla dinleyip aynı özenle yanıtlayan, nihai jürinin toplanması için büyük bir özveri gösteren ve bir ömür boyu akademisyenliğini ve kişiliğini örnek alacağım çok değerli hocam Doç. Dr. İnci User'e çok teşekkür ederim.

Tez izleme jürimde yer alan değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Güner'e çalışmama yaptığı çok değerli katkıları; tez izleme ve nihai jüri toplantılarının gerçekleşmesi adına gösterdiği özveri ve özellikle doktora ders aşamasında ufuk açıcı ve keyifli dersleriyle bizleri buluşturduğu için ayrıca çok teşekkür ederim.

Bu alanda tez yazma düşüncemi, kendisine ve yerel siyaset ile kadınlar arasında hangi noktalarda ve ne tür bağlantılar kurabileceğimi gösteren ufuk açıcı çalışmalarına borçlu olduğum; bu alanda çalışacak akademisyen adaylarına yol açan Doç. Dr. Ayten Alkan'a nihai jürimde de yer alarak değerli katkılarını paylaştığı için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Nihai jürimde yer alarak, çok değerli katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Firdevs Gümüšoğlu'na çok teşekkür ederim; gösterdiği ilgi ve anlayışa minnettarım.

Alanda çalışmanın ve aktivizmin ne demek olduğunu içinde yer alarak öğrendiğim, akademiyle alan arasında bağ kurmamın tüm olanaklarını sunan Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)’nın tüm yaşamım ve elbette bu tez için anlamı büyük. Çok sevgili KADAV gönüllüsü kadınlara her türlü destekleri için çok teşekkür ediyorum.

Tez yazım sürecinde gösterdikleri dayanışma sayesinde güçlü hissettiğim, değerli katkı ve önerileriyle destek gördüğüm, çok sevgili akademisyen arkadaşlarım; Makbule Şiriner, Derya Keskin, Örgen Uğurlu, Derya Demirdizen’e ve aynı dönemde tez yazarken süreci paylaşmak üzere yaptığımız uzun telefon görüşmeleri için Ayşegül Kanbak’a çok teşekkürler. Bu “kızlar grubu”, kadın dayanışması dediğimiz şeyin “işte tam da böyle bir şey” olduğunu hissettirdi bana...

Bir diğer teşekkürü ise kadın ve kadın çalışmaları dostu iki değerli akademisyene borçluyum: Özellikle çalışmamın başlangıç aşamasında katkılarını esirgemeyen ve çalışmamın şekillenmesinde emeği olan Yücel Demirer’e ve manevi desteğini hep hissettiğim İsmail Şiriner’e verdikleri destekten ötürü teşekkürlerimi sunuyorum.

Ve son olarak, akademik yolda ilerleyebilmemin maddi ve manevi tüm koşullarını sağlayarak destek olan, beni her daim teşvik eden ve aynı zamanda teze ilgili yardımlarını esirgemeyen çok sevgili aileme Hakan Kapucu’ya sonsuz teşekkürler. Onlar olmasaydı, bu süreci tamamlayabilmemin koşulları asla oluşmazdı, iyi ki varsınız...

Nihal Şirin PINARCIOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III-IV
İÇİNDEKİLER.....	V-X
TABLO LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ, SİYASAL KATILIM VE SİYASAL TEMSİL

I. DEMOKRASİ: KADINLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME.....	7
A. MODERN DEMOKRASİNİN TARİHSEL ÖNCÜLLERİ.....	8
1. Eski Yunan ve Ortaçağ Avrupa'sında Demokrasi Süreci.....	8
2. Liberal Demokrasi Kuramının Gelişimi.....	14
3. Demokrasiye Farklı Bir Yaklaşım: Marksist Demokrasi.....	21
B. MODERN DEMOKRASİ KURAMLARI.....	23
1. Katılımcı Demokrasi Kuramı.....	24
2. Müzakereci Demokrasi Kuramı.....	26

C. DEMOKRASİ DÜŞÜNCEİ VE YURTTAŞLIK: KADINLARIN KONUMLANDIRILIŞI VE FEMİNİST ELEŞTİRİ.....	30
D. KAMUSAL ALAN VE ÖZEL ALAN: CİNSİYETÇİ DİKOTOMİ	33
II. SİYASAL KATILIM VE TEMSİL: KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE.....	42
A. KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ	44
B. TÜRKİYE’DE KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ.....	48
C. KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLLERİNİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER.....	52
1. Toplumsal Engeller.....	53
2. Politik Engeller.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI

I. YEREL SİYASET: KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE	61
A. SİYASET VE YEREL SİYASET	61
B. TÜRKİYE’DE YEREL SİYASETİN KURUMSAL UYGULAYICILARI: YEREL YÖNETİMLER.....	65
C. TÜRKİYE’DE YEREL SİYASET VE YEREL YÖNETİMLERİN GELİŞİMİ	69
II. KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ	73
A. SİYASAL KATILIM VE TEMSİL BAĞLAMINDA YEREL SİYASET VE CİNSİYET	73

B. TÜRKİYE’DE KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ	80
1. Kadınların Yer Aldığı Yerel Siyasal Katılım ve Temsil Mekanizmaları	83
a. Yerel Seçilmiş Meclisler (Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi).....	83
b. Mahalle Muhtarlığı	86
c. Siyasal Partiler ve Kadın Kolları	88
d. Kent Konseyi Kadın Meclisleri	90
2. Türkiye’de Kadınların Yerel Siyasal Temsiline İlişkin Özellikler	92
3. Kadınların Yerel Siyasete Katılımı İçin Yapılan Çalışmalar	94
a. Yerel Siyasete Yönelik Gönüllü Bir Çalışma: “Yarın İçin Bugünden” Kampanyası	94
b. Birleşmiş Milletler Ortak Programı: “Kadın Dostu Kentler” Projesi.....	96
4. Yerel Yönetim Seçimlerinde Farklı Bir Deneyim: Bağımsız Feminist Aday	97
III. ALAN ARAŞTIRMASI.....	102
A. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	102
1. Araştırmanın Amacı	102
2. Araştırmanın Önemi	103
B. ARAŞTIRMA ALANI.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI ALAN ARAŞTIRMASI VE BULGULARI

I. ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ VE UYGULAMASI.....	110
A. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	110
1. Araştırma Evren ve Örneklemi.....	111
2. Veri Oluşturma Tekniği.....	114
3. Araştırma Etiği.....	115
4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları.....	115
5. Veri Analizi.....	117
6. Araştırma Süreci.....	118
II. ALAN ARAŞTIRMASININ BULGULARI.....	121
A. SİYASET VE YEREL SİYASETİN ALGILANİŞ BİÇİMLERİ.....	122
1. Siyasetin Algılanış Biçimleri.....	123
2. Yerel Siyasetin Algılanış Biçimleri.....	130
3. Yerel Siyasette Yer Alma Nedenleri.....	137
4. Muhtarlık ve Siyaset/Yerel Siyaset İlişkisi.....	141
5. Kent Düzeyinde Siyaset/Ülke Düzeyinde Siyaset: İmkânlar, Sınırlılıklar.....	146
B. SİYASET VE YEREL SİYASETE KATILIM SÜREÇLERİ.....	149
1. Siyaset ve Yerel Siyasete Katılım Süreçleri.....	149

2. Kadınların Siyasal Katılımında Partinin Rolü	161
3. Kişisel Seçilme Süreci	170
C. KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ: ENGELLER, AÇILIM ALANLARI	189
1. Temsil Sorununa Kadın Siyasetçilerin Bakışı	189
2. Kadınlar Neden Yerel Siyasette Olmalı?	200
3. Kadın Temsilini Artırmak İçin Yöntemler	206
4. Yerel Seçilmiş Meclislerde Kadın Temsilcilerin Konumu ve Kadınların Temsili	210
5. Kadın Temsilcilerin Etkililiğini Artırmak İçin Açılım Alanları	224
D. YEREL SİYASETİN KADINLAR İÇİN ÖNEMİ	231
1. Kadınların Sorunları ve Yerel Siyaset İlişkisi	231
2. Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Faaliyetleri	234
3. Gerçekleştirmek İstenen Faaliyetler	250
III. GENEL DEĞERLENDİRME	254
SONUÇ	279
ÖNERİLER	288
KAYNAKÇA	291
EKLER	310
EK 1: GÖRÜŞME REHBER FORMU (BELEDİYE VE İL GENEL MECLİSİ ÜYESİ KADINLAR İÇİN)	310

EK.2: CİNSİYETE GÖRE NÜFUS (İSTANBUL VE KOCAELİ)	319
EK 3: EĞİTİM DÜZEYİ VE CİNSİYETE GÖRE NÜFUS /15 +YAŞ (İSTANBUL)	320
EK 4: EĞİTİM DÜZEYİ VE CİNSİYETE GÖRE NÜFUS /15 +YAŞ (KOCAELİ)	321
EK 5: ARAŞTIRMA KATILIMCILARI (GÖRÜŞME SAYISI)	322
EK 6: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ YAŞ DAĞILIMI	323
EK 7: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ EĞİTİM DURUMU	324
EK 8: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ MEDENİ DURUMU	325
EK 9: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ ÇALIŞMA DURUMU	326
EK 10: KOD LİSTESİ.....	327
EK 11: GÖRSELLER	330

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yerel ve Genel Siyasette Kadın Temsili – Ülke Örnekleri (%)	92
Tablo 2: Genel ve Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kadın Temsilcilerin Oranı (%)	93
Tablo 3: 2009 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadın-Erkek Sayıları	106
Tablo 4: 2009 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadın-Erkek Oranları (%)	106
Tablo 5: Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Kadın Üye Sayısı ve Oranları (2009)	107
Tablo 6: Kadın Meclis Üyesi Sayısındaki Artış (2004–2009).....	109

GİRİŞ

Türkiye'de kadınların ulusal ve yerel politikaya katılımları ve ulusal/yerel politikadaki temsil oranları oldukça düşüktür. Bu durumun en önemli nedenleri; erkek egemenliğine dayalı cinsiyet rejiminin yarattığı ekonomik/toplumsal eşitsizlik ve erkek egemen siyasi kültürdür. Modern toplumlarda gündelik yaşamın kamusal alan ve özel alan olarak ayrılması ve toplum tarafından kadınlara yüklenen ailede bakım, yetiştirme, beslenme gibi yeniden üretimi sağlamaya yönelik toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınların özel alanda konumlandırılmaları, yurttaşlık kategorisine dâhil olmalarını da güçleştirmiştir. 19. yüzyıla değin kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip olamamışlardır. Bu hakları elde ettikten sonra dahi, kadınların, erkeklerle eşit yurttaşlar olmalarının önündeki engeller halen varlığını sürdürmektedir. Örneğin, Türkiye'de siyasette yer alan kadınların temsil oranları 2011 yılı itibariyle, ulusal parlamentoda %14,2 (Cumhuriyet tarihinde ulaşılan en yüksek orandır); il genel meclisinde %3,5; belediye meclislerinde %4,5; belediye başkanlıklarında %0,9'dur. Kadınların politika alanındaki bu eşitsiz konumları, diğer alanlarda da görülmektedir. Kadınların istihdama katılım oranının %22 olduğu, okuma yazma bilmeyen yaklaşık beş milyon kişinin dört milyonunun kadın olduğu ve kız çocuklarının %50.2'sinin ilkokuldan sonra eğitimine devam edemediği¹ bilinmektedir.

Temelde; kamusal alan-özel alan ayrımında kadınların konumu, toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz yapısı ve siyasetin erkek egemen yapısını gibi nedenler, bir yandan kadınların eksik temsil edilmesine yol açmakta; diğer yandan temsilci olma şansını yakalayan az sayıda kadının siyasette yer alma biçimlerini olumsuz olarak etkilemekte, nitelikli bir kadın temsilini güçleştirmektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında, kadınların ulusal ve yerel politikadaki temsil oranlarının çok düşük olmasının yanı sıra, dünyadaki eğilimin tersine bir durumla da karşılaşmaktadır. Dünya genelinde kadınların yerel politikadaki temsil oranları, ulusal

¹ Bu oran AB'deki en yüksek orandır. Ayrıntılı bilgi için bakınız:
<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18074664.asp?gid=382>, 21.06.2011.

politikadaki temsil oranlarından daha yüksekken, Türkiye’de kadınların yerel politikadaki temsil oranları ulusal politikadaki temsil oranlarına göre düşük kalmaktadır. Yerel siyasetin ulusal siyasetin vesayetinde kalması ve bağımsız bir gündeminin olmaması, yerel siyasetin özellikle 1980’lerden sonraki değişimlere koşut olarak daha ‘ticarileşmesi’, daha teknik ve rantabl bir alan olarak yapılandırılması ve bu durumla yakından ilişkili olarak yerel yönetimlerin karar organlarının erkeklerin tekelinde oluşu ile kadınların politikadaki simgeselliğinin² daha çok ulusal meclisler için geçerli olması gibi nedenler, kadınları yerel siyasetin dışına iterek eksik temsil edilmelerine neden olmaktadır (Alkan, 2005; Sancar-Üşür, 2008). Kadınların yerel politikadaki eksik temsili bu bağlamda düşünüldüğünde, ilk sorun, kenti erkeklerden farklı deneyimleyen kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilmemesidir. Bu sorun, kadınların özgül gereksinimlerinin kentsel karar alma mekanizmalarına yansımamasına ve bu mekanizmalarda dikkate alınmamasına yol açmaktadır. İkinci sorun, yerel siyasette temsilci olarak yer alabilen az sayıdaki kadının, yerel politikaya giriş süreci ve bu süreçte karşılaştıkları zorluklardır. Kadınlar, yerel siyasal karar alma süreçlerine aktif olarak katıldıklarında; az sayıda olmaları, erkek egemen sistemi içselleştirmeleri, kadın yurttaşları temsil etme istek ve farkındalıklarının yeterli olmayışı ya da yerel siyasetin eril yapısı gibi nedenlerle taleplerini ya hiç dillendirememekte ya da ancak sınırlı biçimde gündeme getirebilmektedirler. Bu sorunlar, kadınları, karar alma mekanizmalarında yer alsalar bile, kararların alınması sürecinden dışlamaktadır.

Bu sürece daha yakından ve kadınların deneyimleri üzerinden bakmak, varsayılan bu sorunların pratiğe nasıl yansıdığını, politika yapma biçimlerini nasıl etkilediğini saptamak için önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, yerel politika gibi kadınların katılımında sorunlu bir alanı kadınların bilgi ve deneyimleri temelinde incelemek ve bu süreç içinde kadınların nasıl konumlandırıldığının anlaşılmasını sağlayabilmektir. Çalışma kapsamında, bu amaca yönelik olarak bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma, politika alanındaki sorunlu katılımı, kadın

² Türkiye’de kadınların meclisteki temsili, tek parti döneminden itibaren, rejimin diğer otoriter rejimlerden farklılığını ve bu noktada demokratikliğini ‘simgelemek’ açısından önemli bir stratejik araç olarak görülmüştür (Tekeli, 1982: 381). Ancak ‘simgesellik’, daha çok ulusal politika açısından geçerli olduğu için, kadınların yerel politikadaki temsili önemsenmemiştir (Alkan, 2004: 75).

deneyimlerinden, onların yaşamlarından oluşturulacak bilgi ile anlama amacındadır. Sosyal bilimler alanında, erkek merkezli deneyimlerin evrenselleştirilmesi, kadınları toplumsal ve tarihsel süreçlerde görünmez kılmaktadır. Geleneksel sosyal bilim çözümlerinde sadece erkek deneyimlerinin dikkate alınması söz konusudur; ancak diğer yandan “kadın edimlerinden kaynaklı, açıklığa kavuşturulması gereken pek çok olay vardır” (Harding, 1996: 39). Örneğin, politika alanında üretilen eril bilgiler, bu bilginin üreteceği çözümlerin de sadece erkeklere yönelik olmasını doğurmaktadır. Bu alanda, kadın deneyimlerinin oluşturacağı bilgiye gereksinim vardır. Bu gereksinimden hareketle, alan araştırması, feminist araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitekim “feminist araştırmaların ayırt edici özelliklerinden biri, sorunları kadın deneyimleri açısından ele almasıdır” (Harding, 1996: 40). Alkan’ın da belirttiği gibi, “varolan akademik çalışmaların temel yaklaşım ve önermelerinin kadınların yaşam deneyimlerini kapsamadığı ya da en iyi durumda ikincilleştirdiği saptamasından yola çıkan feminist yöntembilim tartışmaları, kadınları dışlayan ya da ikincilleştiren bilgi tanımları ve bilgiye ulaşma yöntemlerinin getirdiği yabancılaşmanın üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır” (2005: 11).

Kadınlara ilişkin bilgilerin üretilmesinde feminist yöntem, niteliksel verilerin oluşturulmasına vurgu yapmaktadır ve buna koşut olarak alan araştırması, niteliksel araştırma yöntemi kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, veri oluşturma tekniği olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırma konusunun detaylı bir biçimde incelenmesini ve kavranmasını olanaklı kılmaktadır. Veri oluşturmada derinlemesine görüşme tekniğinin seçilme nedeni, politikada seslerini duyuramayan kadınların sesleri olabilmek; onların anlatı ve ifadeleriyle politika alanındaki yetersiz katılımın nasıl sürüp giden bir gerçeklik olduğunu anlayabilmektir. Bu çerçevede, yerel siyasete aktif olarak katılan ya da katılmayı düşünen kadınlar için yerel siyasetin ne anlam ifade ettiği, temsilcisi oldukları kadınlara yönelik tutum ve uygulamalarının neler olduğu, yerel siyasal karar alma süreçlerinde nasıl ve hangi düşünce/plan/uygulamalarla yer aldıkları/almayı düşündükleri ve bu süreçlerde nasıl ve ne ölçüde etkili olabildikleri hakkında kendi anlatılarından yola çıkarak derinlemesine bilgi edinilmiştir. Araştırmanın analiz birimi

bireydir. Birincil veri kaynaklarını kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler; ikincil veri kaynaklarını ise literatür taraması oluşturmaktadır.

Alan araştırması, ön araştırma süreci dâhil, Şubat 2009-Ocak 2011 tarihleri arasında İstanbul ve Kocaeli illerinde yürütülmüştür. Türkiye’de kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilmedikleri, istatistiksel verilerden rahatlıkla çıkarılabilmektedir; ancak az sayıda da olsa seçilerek temsil görevini üstlenen kadınların ve bu göreve talip olan kadınların yerel siyaseti deneyimleme süreçleri ve yerel siyasette var olma biçimleri tıpkı diğer sosyal olgular gibi, niceliksel araştırma ve verilerle anlaşılacak kadar karmaşıktır. Sosyal olguların karmaşık yapılarını anlamayı ve kavramayı; kavramlar ve süreçler arasındaki ilişkiyi yorumlamayı olanaklı kılan niteliksel yöntem, araştırmanın konu ve amacına en uygun düşen yöntemdir. Anlamayı amaçlayan niteliksel araştırma için örneklem oluşturulurken, temsil edici bir örneklemden çok araştırma amacına uygun bir örneklem oluşturmak hedeflenmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın merkezinde yerel politikaya katılım sürecini yaşamış ve bu süreci anlatmaya istekli kadınlar yer almıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, demokrasi, siyasal katılım ve siyasal temsil ilişkisi feminist bir perspektifle irdelenmektedir. Kadınların yerel siyasette katılım ve temsil sorunu, demokrasinin yurttaşlık tanımlamalarından dışlanmalarıyla başlamaktadır ve bu noktadan hareketle ilk olarak, tarihsel süreç içinde klasik ve modern demokrasi teorilerinin kadınlar açısından bir değerlendirilmesi yapılarak demokrasinin kadınlar için ne ifade ettiği ele alınmaktadır. Ardından, feminist teorisyenlerin siyaset biliminde dikkat çektikleri yurttaşlık, özel alan ve kamusal alan ikiliği, kamusal alana katılım ve bu alandaki eşitsizlikler gibi konular ekseninde kadınların nasıl konumlandırıldığı tartışılmaktadır. Bu kapsamda kadınların “eşit yurttaşlar” olmak için yürüttükleri mücadelelerin neler olduğu ve genel yurttaşlık haklarının kazanılmasının kadınlar için somut bir eşitlik yaratıp yaratmadığı sorularına da yanıt aranmaktadır. Demokrasi, yurttaşlık, özel alan ve kamusal alan tartışmalarının ardından siyasal katılım ve temsil konusu ele alınmaktadır. Bu noktada, geleneksel siyaset teorisyenleri ve feminist teorisyenlerin siyasal katılım ve temsil

kavramsallaştırmaları; kadınların siyasal katılım ve temsili; kadınların eksik temsilinin nedenleri ve politikaya katılımlarının önündeki engeller irdelenmektedir.

İkinci bölümde, siyaset ve yerel siyaset kavramlarının tarihsel ve teorik çerçevesi çizilmekte ve bu kavramlar kadınlar açısından değerlendirilmektedir. Çizilen genel çerçevenin ardından, Türkiye’de kadınların yer aldığı yerel siyasal katılım ve temsil mekanizmaları -tez kapsamında görüşülen kadınların yer aldıkları mekanizmalarla sınırlandırılmak üzere- ele alınmaktadır. Bu çerçevede, belediye ve il genel meclisleri, mahalle muhtarlıkları, kent konseyi kadın meclisleri ve parti kadın kollarının yapı ve işleyişleri ile kadınların katılımı ve temsili açısından ne tür açılımlar sağladığı ya da açmazlar yarattığı değerlendirilmektedir. Daha sonra Türkiye’de kadınların yerel siyasal katılım ve temsillerine ilişkin özellikler ile yerel siyasete kadınların katılımını sağlamaya yönelik adımlar olarak daha çok kadın örgütlerinin çabasıyla yürütülen çalışmalardan örneklere ve sonuçlarına yer verilmektedir. Tez kapsamında yapılan alan araştırmasına bir girişin de yapıldığı bu bölümde, araştırmanın amacı, önemi ve alanına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, kadınların yerel siyasete katılımlarını yerel siyasal temsil çerçevesiyle sınırlandıran; ancak parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisleri gibi alternatif katılım alanlarına da çeşitli açılardan değinen alan araştırmasının veri ve bulgularının analizi yer almaktadır. İstanbul ve Kocaeli illerinde yürütülen alan araştırması, yerel siyasette temsilci olarak yer alan ya da temsilciliğe aday olmak isteyen kadınların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde kadınların siyaset ve yerel siyaseti algılayış biçimleri ve yerel siyaseti nasıl değerlendirdikleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, siyaset ve yerel siyasetin kadınlar için ne anlama geldiği, geleneksel siyaset tanımlamalarıyla örtüşüp örtüşmediği, bu noktada kadınların özgül bir siyaset kavramsallaştırmasının olup olmadığı ve yerel siyaseti seçmelerinde etkili olan dinamiklerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Sonraki bölümde, araştırma kapsamında görüşülen temsilci ve temsilci aday olmayı düşünen kadınların siyaset ve yerel siyasete katılım süreçleri ele alınmaktadır. Siyasete başlangıç öyküleri, siyasete katılma düşüncesinin oluşmasında etkili olan dinamikler ve bu süreçte kendilerini destekleyen ya da engelleyen unsurlar kadınların anlatıları ışığında

yorumlanmıştır. Araştırmanın diğer bölümünde, kadınların yerel siyasal katılım ve temsilinde engellerin neler olduğu ve açılım alanlarının neler olabileceği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, kadınların eksik temsili sorununa kadın temsilcilerin bakışı, temsilin önündeki engelleri nasıl tanımladıkları ve temsilci olduktan sonra yaşanan engellere karşı çözüm yöntemlerinin neler olabileceği, çözüm yöntemlerinden biri olarak sunulan ‘kadın dayanışması’nın olanak ve sınırlılıkları ele alınmaktadır. Araştırmanın son bölümünde yerel siyasetin kadınlar açısından taşıdığı önem ve kadın temsilcilerin bu konudaki farkındalıkları ele alınmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin, faaliyetlerinde kadınların özgül gereksinimlerini dikkate alıp almadıkları, kadınların sorunlarına yönelik faaliyetler geliştirip geliştirmedikleri değerlendirilirken, kadınların kentsel gereksinim ve taleplerinin politikleştirilip yerel karar alma mekanizmalarında gündeme taşınmasında kadın temsilcilerin rolünün ne olduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Araştırma sonucunda, kadınların yerel siyaseti iktidardan çok hizmetle ilişkilendirdikleri, siyasette ailelerindeki bir erkeği rol model alarak ilerledikleri, kentsel karar alma süreçlerinde yer alsalar dahi belli nedenlerle söz sahibi olamadıkları ortaya çıkmaktadır. Yerel seçilmiş meclis üyesi kadınlar, daha çok, “güçlü başkan” modelinin varlığı nedeniyle kentsel politikalarda söz sahibi olamazken, mahalle muhtarı kadınlar hem muhtarlığın idari ve yasal yapısını hem de maddi sorunların varlığı nedeniyle planladıkları faaliyetleri yerine getirememektedirler. Oysaki yerel siyasette yer alan kadınların, yerel siyasetin önceliğini değiştirebilecek, çocuk bakımından sosyal yardım hizmetlerine, sağlık ve eğitimden dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlere kadar uzanan geniş bir alanda gerçekleştirmek istedikleri faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. Kadınların kentsel politikalarda söz sahibi olabilmeleri, planladıkları faaliyetleri yaşama geçirebilmeleri için, öncelikli olarak, cinslerinin özgül gereksinim ve taleplerini politikleştirip gündeme taşıyacak daha fazla sayıda kadının temsilci olması gerekmektedir. Bu noktada, kota dâhil olumlu ayrımcılık politikalarının uygulanması; siyasi partilerin, yerel seçimlerde aday olmak isteyen kadınlardan ücret talep etmemeleri ve aday belirlemede kullandıkları ölçütleri kadınlar lehine düzenlemeleri önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ, SİYASAL KATILIM VE SİYASAL TEMSİL

I. DEMOKRASİ: KADINLAR AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Siyaset ve yerel siyasette katılım ve temsil sorunu, temel olarak, kadınların demokrasinin yurttaşlık tanımlaması içine girememeleri ve özel alanda konumlandırılmalarıyla başlamaktadır. Bu noktadan hareketle ilk olarak, demokrasi teorileri ve bu teorilerin kadınları nasıl konumlandığı, tarihsel süreç içinde ele alınmaktadır. Ardından, kadınların demokrasi kuram ve uygulamalarından dışlanması, feminist teorisyenlerin siyaset biliminde dikkat çektikleri yurttaşlık, özel alan ve kamusal alan ikiliği gibi konular bağlamında tartışılmaktadır. Feminizm, kadınların kişisel deneyimlerinin toplumsallaştırılması çabası olan “özel olan politiktir” teziyle, siyaset biliminin geleneksel ve cinsiyetçi yapısına farklı bakış açıları ve boyutlar getirmekte (Okin, 1998: 122); evrensel ve soyut birey, sivil toplum, özel alan ve kamusal alan ikiliği gibi konulara dikkat çekmekte ve bu konuları sorgulamaktadır. Bu kategorilerin erkek deneyimleri üzerine kurulmuş, kadın/erkek karşıtlığını güçlendiren keskin kavramsal karşıtlıklar olduğu feminist teorisyenler tarafından ortaya konulmaktadır.

“Liberal olsun, cumhuriyetçi olsun, bu yüzyıla damgasını vuran demokrasi anlayışlarının temeli erkektir. Cinsiyetten arınmış gibi sunulan “insan” ve “birey” kavramları kuramda da, pratikte de erkeğe işaret eder. Feminizm bu aldatmacaya meydan okudu; politikanın alanı sayılan kamusal alanla, politika dışı tutulan özel alan arasındaki sınırları sorguladı. ‘Özel olan politiktir’ savıyla, en azından kuramsal düzeyde demokrasinin alanının genişlemesine çok önemli bir katkıda bulundu” (Phillips, 1995).

A. MODERN DEMOKRASİNİN TARİHSEL ÖNCÜLLERİ

1. Eski Yunan ve Ortaçağ Avrupa'sında Demokrasi Süreci

Yunanca'da halk, halk kitlesi, tam yurttaşlık (Schmidt, 2002: 13) veya insanlar (Dahl, 2001: 11) anlamına gelen “demos” sözcüğü ile egemen olmak, iktidar kullanmak, yönetmek gibi anlamlara gelen “kratein” (Schmidt, 2002: 13) ya da “kratos” (Sartori, 1996: 22; Kadioğlu, 2008) sözcüğünden oluşan demokrasi, politik düşüncenin ortaya çıkmasından bu yana “ya bir karabasan ya da bir düş olarak” var olagelmıştır (Phillips, 1995: 9). Demokrasi kavramı, sözcük anlamıyla kısaca halkın iktidarı anlamını taşımaktadır; daha özelden ise ilk olarak Antik dönemde Yunan kent devletlerinde (polis) uygulandığı şekliyle halk meclisinin egemenliği ve iktidarı anlamına gelmektedir (Schmidt, 2002: 13; Dahl, 2001: 11). Ancak demokrasiyi kısaca halkın iktidarı olarak tanımlamak kavramın içeriğinin tarihsel dönüşümünü dışlayıcı ve indirgemeci bir yaklaşımdır.

Antik/Klasik Yunan düşünürlerden günümüze kadar demokrasi kavramının farklı anlamları ve boyutları tartışılmaktadır. Demokrasi kavramının farklı toplumlarda ve siyasal yapılarda farklı anlamlar taşıması, yurttaşlık tanımının içeriği ile ilgili olmuştur. Eski ve yeni demokrasilere ilişkin realist ya da normatif birçok kuram öne sürülmüştür. Bu kuramlar, ya kendinden önceki kuramların eksikliklerini kapatma girişiminde bulunmuşlar ya da demokrasinin farklı boyutlarını ele alarak demokrasi kavramının içeriğini genişletme çabasında olmuşlardır. Ancak bu çabaların çoğu, yurttaşlık kavramının kadınları içermemesini sorunsallaştırmaktan uzaktır.

Demokrasinin tanımlandığı yönetim sistemi ilk kez Yunanlılar'da ve M.Ö. VI. ve IV. yüzyıllar arasında, diğer kent devletlerine göre daha belirgin olarak Atina'da olgunlaşmıştır. Atina Demokrasisi olarak adlandırılan bu demokrasi biçimi, Yunan demokrasileri arasında en iyi bilinenidir ve politik düşüncenin gelişiminde önemli etkileri olmuştur. Atina demokrasisinde halk (demos), kendileri için kararlar almak amacıyla toplanmakta ve alınan bu kararlar da bir grup tarafından uygulanmaktadır. Atina'nın yönetimi oldukça karmaşıktır. En önemli organı, bütün yurttaşların yer almaya haklarının olduğu bağımsız bir meclis olmuştur (Dahl, 2001: 12). Atina

yurttaşları, devletin önemli sorunlarını tartışmak ve bu konulara ilişkin kararlar almak üzere bağımsız meclislerinde yılda en az kırk kez toplanmışlardır. Politika önerilerini formüle etmek için daha kolay idare edilebilir 500 kişilik bir konsey, meclis içinden seçilmiştir. Bu konseyin üyeleri, elli kişilik bir komitede, günlük rotasyon ilkesi doğrultusunda görev yapmışlardır (Held, 2006: 18).

Atina'da, yurttaş kabul edilenlerin aktif katılımına önem verilmiş ve meclistekilerin sırayla yönetilen ve yöneten olması sağlanmıştır. Yurttaşların politikayı önemsemesi ve kişisel çıkarlar gözetmeden kendilerini “genel meselelere adanmaları beklenirdi” (Phillips, 1995: 38).

Ancak Atina'daki “yurttaş” ve “halk” kavramları, Atina Sitesinde yaşayan tüm nüfusu içermemektedir. Kadınların ve kölelerin bu toplantılara katılma ve oy kullanma hakkı yoktur. Bu kararları alma hakkına sadece belli yaşın üzerindeki köle olmayan Atinalı erkek yurttaşlar sahiptir (Phillips, 1995; Dahl, 2001; Schmidt, 2002; Kovanlıkaya-Ergin, 2004; Acar-Savran, 2004; Heater, 2007; Vera Zavala, 2006; Berktaş, 2003, 2010). Göze'ye göre, demokrasinin temel ölçütlerinden olan eşitlik ve özgürlük ilkelerine Yunan demokrasisi yabancıdır. Eşitlik, yurttaşlar arası ve köleler arası olarak anlaşılmaktadır. Hakları kullanma ve yönetime katılma anlamında insanlar arasında bir eşitlik söz konusu değildir. Özgürlük ise yurttaş sayılanların siyasal özgürlüğünü ifade etmektedir. Dolayısıyla kadınların, kölelerin ve medeni haklara sahip olduğu halde siyasal haklara sahip olmayan yabancıların (meteikos/metiks) özgürlüğü yoktur (Göze, 2000: 5-6).

Yunan'daki halkçı yönetimin ortaya çıkmasına paralel zaman diliminde Roma'da yaşanan benzer süreç, Dahl (2001) tarafından aktarılmaktadır. Halkçı yönetim Yunan'da ortaya çıktığı dönemde, Roma kentinde de belirmeye başlamıştır. Ancak Romalılar kendi sistemlerine cumhuriyet anlamını taşıyan republic demişlerdir. Yönetime katılma hakkı başlangıçta soylularla sınırlıyken çeşitli mücadeleler sonucunda halk da bu hakkı kazanmıştır. Atina'da ve 20. yüzyıla kadar olan dönemdeki demokrasi ve cumhuriyetlerde olduğu gibi Roma'da da bu katılım hakkı erkeklere tanınmıştır. Roma Cumhuriyeti, çeşitli savaşlar, halkın huzursuzluğu ve yurttaşlık

duygularının azalması gibi nedenlerle zayıflamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Roma Cumhuriyeti, imparatorlar tarafından yönetilen Roma İmparatorluğu'na dönüşmüştür (Dahl, 2001: 12-13).

Köleler ve çocuklarla birlikte kadınların da yurttaşlık tanımı içine alınmaması ve hiçbir hakka sahip olmaması Antik çağın demokrasi anlayışının en karakteristik özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların sahip olduğu tek hakkın, erkeklerin kendilerine çizdikleri sınırlar dâhilinde –özel alanda- nefes alma hakkı olduğunu söylemek, abartı olmayacaktır. Demokrasi, böyle bir zemin üzerine kurulu, tarihini erkeklerin yazdığı bir kavram olagelmıştır.

“Demokrasi tarihi her zaman erkeklerin tarihi oldu. Demokrasi, onların katıldıkları, karar verdikleri ve hüküm sürdükleri bir arena oldu. Eski Yunanlılar meydana toplanıp güzel konuşmalarla toplumları için neyin en iyi olduğunu tartıştılar. Meydanda sadece mal-mülk sahibi erkekler vardı. Halkın büyük çoğunluğunu oluşturan kadınlar ve köleler ise belki tartışma konularının bir bölümünü oluşturuyordu; ama asla demokrasinin değil” (Vera-Zavala: 2006: 166).

Bu dönemdeki anlayış, aslında kısmen bugünün anlayışıyla paralellik göstermektedir. Kadınlar artık birtakım hakları elde ederek, yurttaş olarak kabul edilse de, kadının yerinin evi ve işinin çocuk bakmak olduğu kabul görmeye devam etmektedir. Bu anlayışın dışına çıkan her türlü eylem, örneğin kadınların kamusal tartışmalara katılması, hem polis hem de cumhuriyetçi yurttaş modellerinde “terbiyeli kadın” idealine aykırı düşmektedir (Heater, 2007: 180). Eski Yunan’da yurttaşlık, erkekler için geçerli bir kavramdır ve yurttaş erkek aynı zamanda ideal insandır. Antik Yunan’ın önde gelen düşünürlerinden Aristoteles’in yurttaşlık tanımının zeminini de bu anlayış oluşturmaktadır: Kadınlar, yurttaşlığın fiziksel, ruhsal ve zihinsel gerekliliklerine sahip değillerdir. Kadınlar, ergin, özgür bireylerin yarısını (erkekleri) dünyaya getiren varlıklardır ve yalnızca bu nedenle, devletin kurallarına, bütünü erdemine göre eğitilmelidirler (Aristoteles, 2000: 29). Birçok noktada kadınların

birtakım eksikliklerine dikkat çeken Aristoteles'e göre, ruhun düşünme yetisi, kadında olmasına rağmen, işlememektedir.

“Ruhun düşünme yetisi kölede hiç yoktur, kadında vardır ama işlemez, çocukta daha gelişmemiştir” (Aristoteles, 2000: 28).

Antik Yunan kentinde özel alan/kamusal alan ikiliği, politikanın kamusal dünyası ve hanenin özel dünyası olarak ortaya çıkmaktadır. Yunan kentlerinde özel ve kamusal alan, oikos/polis ikiliği biçimindedir. Polis; özgürlüğün, kendi kaderini belirlemenin, dünyayı dönüştürmenin, kamusal etkinliğin, insanın özne oluşunun alanı iken Oikos zorunluluğun ve belirlenmişliğin alanıdır. Bu alanda maddi üretim ve insanların yeniden üretimi köleler ve kadınlar tarafından sürdürülmüştür (Acar-Savran, 2004: 107). Kamusal ve özel alan dikotomisinde, üretim ve yeniden üretim özel alanı; politika-kamusallık kamusal alanı temsil etmektedir ve bu ikilik toplumu ortadan bölmektedir. Antik Yunan'da özel alan yoksun kılınmanın alanıdır.

Hannah Arendt, bu duruma ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

“(...)Yunan düşüncesine göre insanın siyaseten örgütlenebilir oluşu, merkezinde evin (oikia) ve ailenin yer aldığı bu doğal birlikten farklı olmakla kalmaz, onunla doğrudan bir karşıtlık içine girer. (...) Şimdi her yurttaş iki var oluş düzenine aittir ve yaşamında, kendinin olan (idiom) ile kamusal olan (koinon) arasında keskin bir ayrımı ortaya çıkarmıştır” (Arendt, 1994: 59-60).

Antik Yunan'ın ve demokrasinin en ünlü iki teorisyeni, Platon ve Aristoteles, politikanın kamusal dünyasını, hanenin özel dünyası karşısında konumlandırmışlardır. Bu iki alan arasındaki ilişkide, polislin ev-içi/hane-içi özel alana yaslanması ve özel alanı dayanak olarak kullanması söz konusudur (Acar-Savran, 2004: 107). Yurttaş kabul edilmeyen kadınların ve kölelerin hanede gündelik işleri yerine getirmeleri, yurttaşların politikaya ayıracakları zamanı yaratmaktadır (Benhabib, 1992: 83). Hane, hem üretimin hem de yeniden üretimin alanıdır. Bu düşünceye göre hane gereklidir; fakat fazlasıyla sıradan olduğu için politikanın gerektirdiği akılcılığı, bilgeliği ve kahramanlığı barındırmamaktadır.

“Aristoteles’e göre bu, kadınların politikada yeri olmadığı anlamına geliyordu; çünkü kadınların “doğası” onları yalnızca özel alanın düşük erdemlerine uygun kılıyordu” (Phillips, 1995: 44).

Ayrıca, erkekler politikaya daha uygundur; “çünkü erkek, yönetmeye dışıdan daha yeteneklidir” (Aristoteles, 2000: 26). Diğer yandan Platon çağına ters düşen ve alışılmadık bir şekilde, Devlet adlı eserinde seçkin yönetici sınıf hakkında tartışırken, kadınları üst düzeyde politik role olası adaylar olarak görmektedir (Platon, 2001: 206). Platon’un düşüncesi, özel ve kamusal dikotomisini aşar gibi görünen bir boyuta sahiptir. Ne var ki Platon, kadınların politikaya katılabilmelerini, özel alana ait birtakım bağlantılardan vazgeçmesine bağlı kılmaktadır. Platon, kurguladığı ideal kentinde özel alanı, yönetici sınıflar açısından kamusal hale getirmektedir. Bu bağlamda, yönetici sınıfa dahil ettiği kadınlar için özel yaşam kalmamaktadır. Diğer bir ifadeyle Platon, hanenin, kamusal alanla uyuşmadığı gerekçesiyle özel alanı ortadan kaldırmaktadır.

Benzer saptamayı Phillips (1995) şu şekilde ifade etmektedir:

“(…) ama onun Devlet’i de seçkin muhafızların aile yuvalarından, cinsel ya da ailevi bağlantılarından vazgeçmelerini gerektiriyordu. Karşı çıkarmış gibi görünürken bile, hane ve aile kaygılarının kamu yaşamıyla uyuşmaz olduğu yolundaki basmakalıp düşüncüyü sebatla yeniden dile getiriyordu” (Phillips, 1995: 44).

Batı Roma İmparatorluğu’nun çözülmesiyle birlikte feodalitenin Avrupa’da güçlü bir toplumsal düzen olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Feodalite, antik kentlerin kırsal toplum içinde erimesiyle ve devlet iktidarının parçalanıp özerk hanedanların erklerine dönüşmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Feodalitenin en belirgin özelliği, devlet iktidarının parçalanmış olması ve halkın toprakların sahibi olan derebeylerin egemenliği altında bulunmalarıdır. Feodal toplumda toprak kaynaklı kamusal erk, her bir bireyin erki biçiminde şahsi olarak konumlandırılmıştır. Toprak egemenliği, siyasal ve yargı erkleri tek elde toplanmıştır; kamusal erk soyluların şahıslarındadır. Dolayısıyla *polise* benzer bütünlüklü bir kamusal alan feodal toplum tarzında görülmemektedir. Feodalitenin kadınlar açısından nasıl bir kamusal alan yarattığına bakıldığında, hanedanlar

arasında paylaşılan kamusal güçten, hanedana mensup kadınların da bir ölçüde faydalandıkları, erkeklerin yokluğunda silah kullanımı ve toprak yönetiminde söz hakkı oldukları görülmektedir. Her hanedan kendi içinde bir çeşit kamusal yaşamaktadır ve kadınların yaşadıkları şato ve malikaneler kamusal yaşamın merkezi olmuştur.

Heater (2007)'e göre ise Antik Yunan'dakine kadınlar açısından benzer bir tabloya Ortaçağ Avrupa'sında da rastlanmaktadır. "Toplum içinde kadının sesi duyulmamalıdır" ve "türlerin devamını sağlamak için veya yiyecek ve içecek temin etmek için ihtiyaç duyulan (...) gerekli bir nesne" ifadeleri, kadınların "Havva" diğer bir tanımla günah yuvası (Heater, 2007: 181) olarak görülmeleri, ortaçağın kadına bakışını açıklıkla yansıtmaktadır. Öte yandan, toplumsal katılım bağlamında erken ortaçağda kadınların loncalar tarafından düzenlenen ticaret ve zanaatkârlıkta yer aldıkları görülmektedir. Ancak bu dönemde "yurttaşlık yerel düzeydedir ve bu da lonca üyeliğiyle doğrudan sıkı sıkıya bağlıdır" (Heater, 2007: 182). Kadınlar, bu erkek dayanışma örgütlerine alınmamakta ve dolayısıyla yurttaşlığa da kabul edilmemektedir.

Elshtain'a göre Hıristiyanlık, bu toplumsal yapının ideolojik ufkunu belirlemekte; kamusalıktan geri çekilmeyi beraberinde getirmekte ve bu niteliğiyle "her bir bireysel yaşama olduğu gibi, günlük yaşama da" değer vermektedir (Savran 2004: 108). Eski Yunan'ın erkeksi polis özelliklerine karşı, burada toplum, farklı roller yüklenen alanlara bölünmemiştir. Ancak, merkezî devletin güçlenmeye başladığı 16. yüzyılda ise güçlü biçimiyle patriyarkal aile yapısı ortaya çıkmıştır: Lord'un kamusal gücü artık aile babasına devredilmiştir. "Tüm insan türü (erkek) için hükmetmenin ve tüm iktidarın kaynağı babalıktadır" (Aktaran Pateman, 1993: 126) diyen patriyarkal yapının teorisyeni Filmer, özel/kamusal alanlar arasında belirgin bir ayırım yapmamakta ve doğal hiyerarşi tezinin siyasal toplumun temelinde yattığını öne sürmektedir (Brennan and Pateman, 1998: 95). Patriyarkal hane yapısında, hane halkının günlük yaşamı iş etrafında döner ve bu yaşam bütünüyle patriyarkın denetimi altındadır.

2. Liberal Demokrasi Kuramının Gelişimi

Orta çağın sona ermesiyle, tanrı merkezli düşünce yapısının insan merkezli düşünce yapısına evrilmesi söz konusudur. Aydınlanma çağı olarak adlandırılan

dönemde egemenlik “tanrı”dan alınarak “halk”a verilmiştir. Ancak bu dönemde de “halk” kavramı dışlayıcı bir anlam taşımaktadır. Bu çağın demokrasi anlayışında öne çıkan kuramcılar, Hobbes (1588-1679), Locke (1632-1704), Montesquieu (1689-1755) ve Rousseau (1712-1778)’dur.

Thomas Hobbes, bireylerin, kişisel çıkarları nedeniyle iktidar hırsına kapıldığı devletsiz bir toplum endişesiyle mutlakiyetçi bir yönetimi savunmuştur. Hobbes’a göre kişisel çıkar, kamu yararına engel olur. Ancak ona göre bir istisna, kamusal ve kişisel çıkarın en çok korunduğu yer olan monarşide olmuştur. Hobbes’a göre devletin varlığının sebebi bireylerin çıkarlarının korunmasıdır. Çıkarların korunması aynı zamanda meşruiyetin de sebebidir (Hobbes, 2010). Locke’un geliştirdiği toplumsal sözleşme kavramının temellerini atan Hobbes’un düşüncesi, daha sonraki muhafazakâr düşünce geleneği üzerinde etkili olmuştur. John Locke ise, 17. yüzyılda mutlakiyetçi görüşleri derinden sarsan liberal devlet düzeninin öncü savunucusu olarak kabul edilmektedir (Göze, 2000: 154). Locke, bireylerin haklarını korumak üzere, devletin yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirleri üzerinde kontrol ve denge mekanizmalarını kurabilecekleri bir güçler ayrılığı ilkesine önem vermiştir (Locke, 1947: 194-199).

Toplumsal sözleşmeciler olarak bilinen Hobbes ve Locke’un düşüncesinde birey, kuramsal ve politik olarak toplumdan önce gelir. 17. ve 18. yüzyıllarda bireyin rızası, yönetimleri meşrulaştıran temel unsurdur. Yöneticilerin iktidarı ancak yönetilenlerin rızasıyla gerekçelendirilebilmekte ve meşrulaşabilmektedir. Fakat buradaki birey kavramı her bireyi kapsayan bir özellik göstermemektedir (Phillips, 1995: 39). Diğer yandan Locke’un siyasal otoriteyi rızaya dayandırırken kadınları kocalarına doğal bir otoriteyle tâbi kılması çelişkili bir durumdur.

Locke’un doğa durumu anlayışında ise ilke olarak herkes doğal ve eşit haklara sahiptir (Locke, 1947: 122); ancak toplumsal sözleşmeye bu “eşit” bireylerin eşit biçimde katılmadıkları görülmektedir. Gerçekte toplumsal sözleşme doğal durumdaki, hiyerarşiye dayalı örtük bir “cinsel sözleşme” temelinde yapılmıştır (Pateman, 1993).

“Bu cinsel sözleşme ya da evlilik sözleşmesi, kadının bireyselliğinin yadsınması üzerine kurulu olan patriyarkanın bu yeni siyasal düzendeki biçimidir. Ancak Locke doğa durumu tasvirinde ayrıntılarıyla ele aldığı evlilik sözleşmesini doğal sınırlar içine hapsederek siyasal açıdan görünmez kılar. Sivil toplum doğa durumundan ayrışırken aynı zamanda da aile ve ev-içinden soyutlanmıştır. Bir tarafta annelik-aile-özel alan kurulurken öbür tarafta da sivil toplum-kamusal alan kurulmuştur. Eşitler-arası toplumsal sözleşme, doğa durumunda her biri birer aile reisi olan “erkek kardeşler-arası” bir sözleşmedir, çünkü evli çiftin iç ilişkileri siyasallığa geçişten önce belirlenmiştir” (Acar-Savran, 2004: 109-110).

Diğer yandan bu dönemde, Atina demokrasisindeki dışlayıcılığa, yeni bir ölçüt daha eklendiğini belirtmek gerekmektedir: mülkiyet. Klasik liberal düşünürler, yurttaşlık tanımında mülkiyet boyutunun önemini vurgulamaktadırlar. Bu dönemde yönetimlerin meşrulaştırıcısı bireyler, mülkiyet sahibi erkeklerden oluşmaktadır. Kadınlar, çocuklar, hizmetçiler, deliler, mülkiyet sahibi erkeğin altında sınıflanan tüm insanlar birey kavramından dışlanmaktadır (Phillips, 1995: 39).

Toplumsal sözleşme kuramlarını, *Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme* (1993) adlı eserinde feminist bir irdelemeyle ele alan Pateman’a göre kadınlar, liberal kuramcılar tarafından yurttaş olarak kabul edilmemişlerdir ve hiçbir zaman toplumsal sözleşmenin tarafı olamamışlardır. Toplumsal sözleşme, sivil toplumu ataerkil bir düzen olarak ele alan bir kardeşlik anlaşmasıdır ve bu anlaşma erkek kardeşler arasında yapılmıştır (Pateman, 1993: 119-146).

Montesquieu, John Locke'un ortaya attığı erkler ayrılığı kuramını geliştirmiştir. Bu kuram, 19 ve 20. yüzyıl burjuva liberal devlet kuramının klasik bir örneğini oluşturmuştur (Althusser, 2005: 121). Montesquieu, kuvvetler ayrımı düşüncesini 1748 tarihinde yayınlanan *Kanunların Ruhunu*, adlı yapıtında işlemiştir. Montesquieu, demokratik cumhuriyetin varlığının yasa yapma, yasayı uygulama ve yasaya göre ceza verme yetkilerinin ayrı toplumsal güçlere paylaşılmasına bağlı bulunduğunu öne sürmüştür (Montesquieu, 2004). Montesquieu'nun demokrasi anlayışı ılımlı demokrasi

olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ona göre demokrasi, toplumun ya da politika ve ekonominin önceliğine bağlı değildir. İlmli demokrasinin temel söylemi, dünya tarihinin ve öznesinin asil olarak devlet yönetimlerinde olduğudur. Bu kuramın en temel katkısı, monarşi, burjuvazi ve halk arasında anayasal bir güç dengesi kurmaya çalışmasıdır (Schmidt, 2002: 44-61). Liberalleşmiş demokrasi olarak da adlandırılabilir bu anlayışa göre halk kavramı yine dışlayıcıdır Bu düşüncede de kadınlar, halk tanımının içine alınmamaktadır. Kadın, “evde eşine ayak uydurmak zorunda olan” (Althusser, 2005: 50) ve yurttaşlıktan dışlanan kesim olarak Montesquieu'nun düşüncesinde yerini almaktadır.

Toplumsal sözleşmeci bir diğer düşünür, demokrasi kuramı bakımından diğer kuramcılardan farklı bir yol izleyen Rousseau (1712 – 1778)'dur. Rousseau, demokrasi kuramını radikal bir halk egemenliğine oturtmaktadır. Rousseau'ya göre halk egemenliği, tüm hukuk düzeninden önce gelmektedir. Diğer kuramcılardan farklı olarak, devletin tanrısal güce ya da otoriter egemenliğe dayanmaması gerektiğini, meşruiyeti sağlayan şeyin yurttaşların özgür birleşimi olduğunu ve egemenliğin her şartta halkta olması gerektiğini vurgulamaktadır (Schmidt, 2002: 63) . Rousseau, temsili hükümet yapılarını, yurttaşların özgürlüğünün önünde bir engel olarak görmüştür; temsili sistemleri eleştirmiş ve halkın siyasete doğrudan katılımını savunmuştur. Temsili demokraside yurttaşların iradesinin siyasal iktidara yansımadağının, bunu sağlayabilmek için yerel kent konseylerini odağa alan bir doğrudan demokrasi modelini oluşturmak gerektiğinin üzerinde durmuştur (Rousseau, 1988: 42). Yasaların seçilmiş yöneticiler yerine, onlardan en fazla etkilenen kesim yani halk tarafından yapılması gerektiğini savunmuştur. Rousseau, temsili demokrasi yerine katılımcı demokrasiyi savunmasına rağmen, Kadıoğlu (2008: 19).’nun da belirttiği gibi, düşüncesinde toplumu bir arada tutan birleştirici unsurlar -‘ortak iyi’ ve ‘genel irade’- ön plana çıktığından alternatif düşüncede olan grupların çeşitliliğine yer vermemiştir.

Temsili ve katılımcı demokrasi arasındaki gerilimli tartışma, modern siyasal kuramın en önemli tartışmaları arasında yer almıştır. Hobbes ve Locke kitlelerin sınırlandırılmamış katılımından endişe duymuş, Rousseau ise kitlelerin ancak ortak iyi anlayışını paylaştıkları durumda katılımı yüceltmıştır (Kadıoğlu, 2008: 19).

Rousseau (1988)'nin "ortak iyi" kavramı, bir anlamda kendisinden önceki siyaset algısının ürettiği; ancak çözemediği sorunların geniş çevrelerce görülmeye başlaması ile yaygınlık kazanmış ve toplumsal katılım temelinde şekillenmiştir. Ancak, burada ortak iyilikleri gerçekleştirilecek olan 'insanlar', siyaset kuramcılarının cinsiyet ayırımından soyut ve evrenselleştirilmiş olarak tanımladığı 'insan' yani 'erkek'tir. Rousseau, toplumu, kamu alanı ve özel alan olarak ayırmıştır ve yalnızca kamu alanı sivil topluma girmektedir. Kadınlar, bir cinsel cazibe ve aile bağlılığı içinde olduğu özel alanda konumlandırılmışlardır. Kadınların sivil topluma katılımı uygun bulunmamaktadır; çünkü kadınlar akıl, özerklik gibi yetilerden yoksundurlar (Çakır, 2001: 396). Rousseau'nun ideal cumhuriyet toplumunda sadece toplumda yaşayanların yasama hakkı vardır ve toplumun onayından geçmeyen bir yasa meşru sayılmaz; fakat toplum demek erkekler demektir (Vera-Zavala, 2006: 166). Bu noktada, Rousseau'nun düşüncesinde erkekler, yasaların yapımından sorumlu tutulan 'gerçek' yurttaşlar olurken; kadınlar, geleneksel rolleriyle de ilişkili olarak törelerin korunmasından sorumlu tutulan ve kendileriyle ilgili kararların alınmasında söz hakkı olmayan kişilerdir.

Bu çerçevede, 17. ve 18. yüzyılın demokrasi anlayışına genel olarak bakıldığında yapılacak en belirgin tespit, bu dönem boyunca kadınların kamusal alandan dışlanan kesimi oluşturmalarıdır.

18. yüzyıldan itibaren ise kadınların, erkekler gibi, birey ve yurttaş olmayı talep etmeye başladıkları görülmektedir. Feminist teorinin de ortaya çıkışı bu nedenle bu yüzyıla rastlamaktadır. Bu dönemde kadınlar, özellikle Fransız Devrimiyle yükselen eşitlik, özgürlük ve kardeşlik söylemlerini desteklemişlerdir; ancak bu söylemlerin erkeklerce oluşturulduğunu, "kardeşliğin" aslında "erkek kardeşlik" olduğunu, ünlü 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ndeki "insan" kavramının aslında "erkek" anlamına geldiğini fark ettiklerinde, bu kavramların kendilerini de kapsamaması için mücadele etmişlerdir. Fransa'da Olympe de Gouges'un, Fransız devriminin ardından, 1791'de, Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni yayınlaması bu mücadelenin önemli bir örneğidir (Üstel, 1999: 118). Ancak Fransız Devrimi boyunca bireysel ve örgütlü olarak

mücadele eden kadınlar, devrimden kısa bir süre sonra, bilinçli bir biçimde susturulmuşlardır (Berktaş, 2010: <http://www.ka-der.org.tr/tr/gunun.php?act=sayfa&id00=123&id01=102>).

“Burjuva ‘demokratik’ devrimi, henüz, kadınlara ve mülksüzlere de demokrasi tanıyacak kadar ‘demokrat’ değildi! Nitekim 1793 yılında Olympe de Gouges giyotine mahkûm edildiğinde, kararı veren ‘Devrimci Mahkeme’nin idam gerekçesi, başka söze gerek bırakmayacak kadar açıktır; Olympe de Gouges ‘kendi cinsine yaraşmayacak şekilde politikayla ilgilendiği için ve ölümü diğer kadınlara ibret olsun diye’ mahkûm edilmişti!” (Berktaş, 2010: <http://www.ka-der.org.tr/tr/gunun.php?act=sayfa&id00=123&id01=102>).

19. yüzyıla gelindiğinde demokrasinin toplum ve yönetimde “karşı konulmaz” yeni bir biçim olduğunu ve Amerika Birleşik Devletleri’nin demokrasi alanında laboratuvar niteliği taşıdığını söyleyerek bu yüzyılın öne çıkan kuramcısı Alexis de Tocqueville (1805–1859) olmuştur. Tocqueville, demokrasiye ilişkin düşüncelerini Amerika Birleşik Devletleri’nin siyasal yapısına ilişkin analizlerinden yola çıkarak olgunlaştırmıştır. Bu demokrasi kuramında, devlet ve toplum ayırımına değinmeden, genel olarak merkezîyetçiliğin modifikasyonu üzerine yoğunlaşmıştır. Tocqueville, bu noktada “eşitlik ve özgürlük ikilemi” kavramına odaklanmış ve demokraside eşitlikçilik unsurunu ön plana çıkarmıştır. Tocqueville, Batı demokrasisinde eşitlik, hegemonik bir konumdadır ve özgürlük, eşitlik karşısında ikincilleştirilmiştir. Batı toplumunun eşitliği özgürlüğe tercih etmelerinin nedenlerini; özgürlüğün zor kazanılıp kolay kaybedilebilmesine dolayısıyla insanların özgürlüğü kaybetmemek için bir çaba göstermeleri gerektiğine ve normal koşullar altında faydalarının hissedilmemesine; buna karşılık eşitliğin daha kolay hissedilen somut faydalar sağlamasına bağlamaktadır (Tocqueville, 1953: 95).

Tocqueville, demokrasinin özellikle eşitlik sorununa çözüm getirme çabasıyla birlikte, aynı zamanda, o güne kadar var olmayan bir özgürlük sorununu da gündeme getirmiştir: “Temsili demokrasilerde, çoğunluğun kararının esas alınması uzun vadede çoğunluğun tiranlığı tehlikesini ortaya çıkarır ve azınlıkların özgür katılımını ve fikirlerinin önemini azaltır”, diğerk bir ifadeyle liberal anlamda özgürlüğün artması

eşitliği tehlikeye sokar (Schmidt, 2002: 88). Tocqueville, ekonomik eşitsizliğin siyasi demokrasi üzerinde uzun vadeli baskısından söz ederek demokrasi ve sanayi devrimi arasındaki paradoksu çözümlenmiştir. Bu bağlamda, demokrasi bir taraftan sanayiye dayalı iktidarın, halkın hayat seviyesini yükseltmesine yardımcı olacaktır; fakat diğer yandan, sanayileşme sürecinde yeni eşitsizlik sorunları gündeme getirecektir (Ebenstein: 301-307). Tocqueville'in demokrasi anlayışının temelini, çoğunluğun iktidarının tiranlığa dönüşmesinin önüne geçmek için alınacak önlemler oluşturmaktadır. Tocqueville, genel olarak sanayi toplumunun ilerleyişinin, toplumsal eşitliğin yaygınlaşmasının, eşitlikle özgürlük arasındaki gerilimli dengenin, toplumsal sınıfların siyasal hareketliliğinin getirdiği sorunlara yoğunlaşan bir demokrasi kuramı geliştirmiştir (Schmidt, 2002: 86-88).

19. yüzyılın diğer demokrasi kuramcısı, liberal temsili demokrasinin en önemli temsilcilerinden John Stuart Mill (1806-1873)'dir. Siyasal katılım ve liyakat kavramları, Mill'in kullandığı temel iki kavramdır. Mill'e göre temsili demokrasi, bir zümrenin iktidarı diğerleri üzerinde uygulamaya çalışması ile üzerinde iktidarın uygulandığı kitlenin bu durumdan kaçmaya çalışması arasındaki gerilimli mücadelede ortaya çıkan bir ilişkidir. Burada, genel çıkarın önüne gecen bir kişisel çıkar durumu söz konusudur ve bu yasamanın istismarına yol açmaktadır (Schmidt, 2002: 99). Mill, yurttaşların mümkün olduğunca geniş katılımının sağlandığı; fakat katılımın toplumun her kesimi için eşit olmaması gereken bir yönetim sisteminden yanadır. Çünkü eşit siyasal katılımın demokraside mümkün olduğunu; ancak demokrasinin diğer yönetim şekillerine göre çoğunluğun tiranlığına daha kolay dönüşebileceğini savunmakta ve bu tehlikenin göz ardı edilmemesi gerektiğinden yana durmaktadır (Mill, 1903:10). Diğer yandan siyasal eşitlik sorunlu bir kavramdır; çünkü siyasal katılım ve söz, bilgi ve zekâyâ göre verilmelidir. Bu noktada Mill, oy hakkının eğitim düzeyine göre verildiği bir sistemi önermektedir. Bu sistemin nasıl işleyeceğine ilişkin örnekler de sunmuştur:

“Örneğin bir işveren, zihnini kullanmasından ötürü ortalama bir işçiden daha fazla beceri sahibidir; bir ustabaşı sıradan bir işçiden daha nitelikli iken bir bankacı ya da tüccar da bir esnaftan daha niteliklidir ve benzeri örnekler çoğaltılabilir” (Mill'den aktaran Kadioğlu: 19-20).

Tocqueville ve Mill, aynı zamanda, yerel yönetimlerle demokrasi arasında doğrudan ve zorunlu bir ilişki olduğunu da savunmaktadır. Tocqueville, özgür toplumların gerçek gücünü yerel yönetimlerin oluşturduğunu, demokrasinin gelişmesine yerel yönetimlerin ayrı bir rolü olduğunu vurgulamaktadır.

17. ve 18. yüzyılın birey tanımlaması, mülkiyet sahibi erkeklere işaret etmekte idi. 19. yüzyıl, mülkiyet kısıtlamasının aşılmaya başladığı ve oy hakkının erkeklerin çoğunluğunu kapsayacak şekilde genişlediği dönemdir. Sanayi devrimi sırasında işverenlerin işçileri temsil etmesi durumu anlamını kaybederken kadınların erkekler tarafından temsili düşüncesinde herhangi bir değişim söz konusu değildir. Oy hakkının genişletilmesine karşı çıkanlara göre, kadınların çıkarlarını koruyacak erkek yakınları olduğu için söz hakkına sahip olmalarına da gerek yoktur.

Amerika'daki demokrasinin laboratuvar niteliğinde olduğunu öne süren Tocqueville, ilk olarak Maryland'de ilan edilen genel oy hakkının aslında genel olmadığını, kadınları içermediğini zımnen kabul etmektedir (Dahl, 2001: 92).

Kadınlar bu dönemde, kendilerinin de birey olduklarını; kişilik, mülkiyet ve çocuklar üzerindeki kişisel hakları erkeklerle paylaşmak istediklerini; hükümetlerin meşruiyetini sağlayan rızanın kendilerini de içermesini savunmuşlardır. Mill, oy hakkını genişletmek için verilen mücadelelere destek olmuştur; ancak hükümetlerin kendilerini temsil ettiği iddiasıyla sınırsız iktidara sahip olduklarını düşünmeleri olasılığında da endişe duymuştur (Phillips, 1995: 39-41). Eleştirilecek yönlerinin varlığına rağmen Mill'in demokrasi anlayışında kadınlar, erkeklerle eşit olması ve oy kullanması gereken bireyler olarak ele alınmaktadır (Mill, 1970: 11-13). Özel alanın politik tartışmaya dâhil edilmemesi bağlamında özel/kamusal alan arasındaki ayrımını eleştirmektedir. Ne var ki, kadınların oy hakkını savunurken çoğunluğunun annelik ve eve ilişkin bir meslek seçmeye devam edeceklerini öngörmesinin çelişki yarattığını düşünmemektedir. Mill, ücretsiz ev işlerine devam etmeleri koşuluyla kadınların toplumsal yaşama katılmalarını öngörmektedir (Vera-Zavala, 2006: 166).

Kısaca üzerinde durulan Berktaç'ın, liberalizmin patriarkal yapısı bağlamında 19. yüzyılın genel görüntüsünü resimleyen bir analizi de burada belirtilmelidir:

“Liberal teoriye göre bireyler, toplumsal ilişkilerinden bağımsız olarak bazı haklara sahiptirler. Ama bu tür özgürleşimci formülasyonlar, hâlâ, güçlü bir öge olarak ataerkilliği içlerinde barındırmaya devam ederler. 19. Yüzyıl liberal düşüncesi, kamusal ve özel alanlar arasındaki vazgeçilmez ayrım temelinde, özgürlük alanının bireyin özel yaşantısında, aile içinde olduğunu varsayar. Kamusal alan hem zorunluluğun, hem de erkeklerin alanıdır” (Berktaş, 2010: <http://www.kader.org.tr/tr/gunun.php?act=sayfa&id00=123&id01=102>).

3. Demokrasiye Farklı Bir Yaklaşım: Marksist Demokrasi

“Genel olarak devletin olumsuzlanmasına yönelmiş, ama bu süreci tamamlamamış bir devlet biçimi” (Acar-Savran, 1987: 52) olan sosyalist demokrasi, çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde ele alınan liberal ve cumhuriyetçi bakış açılarından farklı bir demokrasi kavramlaştırmasına işaret etmektedir.

Marx’ın demokrasi anlayışı devlet ve sınıf kavramlarından bağımsız değildir. Avineri, Marksist demokrasi anlayışının, “sınıf farklarını ortadan kaldırmayı” gerektiren “gerçek demokrasi”ye dayandığını vurgulamaktadır (Wolff, 2003: 124). Wolff, Marksist demokrasinin ayırt edici özelliğini karar alma süreçlerinin nesnelere odaklanması olarak belirtmektedir. Amaç, sınıfı ve sınıf değişimini demokratik karar almanın fiili nesnesi yapmaktır. Bu bağlamda Marksizmin demokrasi tartışmalarına öncelikli ve en önemli katkısı, “demokratik karar alma ile kararlaştırılacak nesnelere listesine”, artık emeğe göre tanımlanan sınıf yapılarını koyma talebi ve savlarıdır (Wolff, 2003: 126-127).

Diğer demokrasi kavramlaştırmalarından farklı olarak Marx’ın demokrasi anlayışı, burjuva toplumunu ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Schmidt, 2002: 106). Bottomore’a göre, Marx;

“(...) daha çok, demokrasinin -toplumun tüm üyelerinin topluluk yaşamlarını düzenlemeye eksiksiz katılımı- ilkesiyle demokrasinin burjuvazinin egemen olduğu bir toplumdaki sınırlı, hatta çarpıtılmış biçimi arasında belirgin bir gerilim, bir çelişki görmektedir. Marx’a göre, demokrasi tüm olanaklarını

ortaya koymuş olmaktan uzak bir tarihsel fenomendir; daha fazla gelişmesinin başlıca etkeni de işçi sınıfı hareketidir” (Bottomore, 1987: 11).

Demokrasi, toplumsal ve bireysel özgürleşmeye, bu özgürlüğün bir taşıyıcı öznesinin olması gerektiğini vurgulayan Marx, bu özneyi proleterya olarak tanımlamıştır: “işçi sınıfının ilk görevi demokrasiyi kazanmaktır” (Marx ve Engels, 1976: 51). Marksist düşüncede, “demokrasi” istemi, devletin sönmülmesini gerektirmektedir (Mısır, 2003: 107). Devlet, sınıflı toplumlara özgü bir olgudur ve geleceğin toplumunun sınıflı toplumlardan farklılaşmasıyla birlikte sönüp gidecektir.

“Devletin sönüp gitmesi perspektifiyle kurulmuş bir toplumda demokrasinin anlamı ve özgül biçimi, devletin sınıf ilişkilerini yeniden-üretmesi perspektifiyle kurulmuş bir toplumda olduğundan farklıdır: Sosyalist demokrasi, devletin sönüp gitmesinin bir aracı ve biçimiyken, burjuva demokrasisi devletin kendini yeniden-üretmesinin bir aracı ve biçimidir” (Acar-Savran, 1987: 52).

Marx’a göre demokrasi, devlet ve toplum ayrımını ortadan kaldıracak bir sürece işaret etmektedir. Devletin toplumdaki ayrılması, Marksizm’in demokrasi tahlilinin başlangıç noktasıdır; çünkü bu düşüncede sosyalist demokrasi bütün geçmişle, bütün devlet biçimleriyle kökten bir kopuşun aracıdır (Acar-Savran, 1987: 54). Sosyalist demokrasi toplumsal demokrasi ile siyasal demokrasinin birbiriyle kopuk değil, birleşik olduğu bir düzenlemenin, dönüşümün ifadesi olan örgütlenme modelidir. Bu niteliğiyle siyasal alanın giderek aşılmasını sağlar. Sosyalist demokrasi, siyasal alanın ayrı varlığının aşıldığı devletin sönmüldüğü bir dönemin örgütlenme biçimidir

Marx, kapitalist üretim tarzının eleştirisini yaparken, kapitalizmin doğallaştırdığı piyasadaki ilişki biçimleri ve bunları düzenleyen hukuksal, felsefi kavramlar doğallıklarından arındırarak, bu kategorileri tarihselleştirmiştir. Bu önemli bir çaba olmakla birlikte, Marx bu çabayı emek gücünün ve soyun yeniden üretimini tarihselleştirmek için göstermemiştir. Marx’a yönelen en önemli feminist eleştiri bu noktada olmaktadır. Sosyalist gelenekten gelen ve Marx üzerine birçok çalışması bulunan Gülnur Acar-Savran, bu eleştiriye şu sözleriyle özetlemektedir:

“Marx Kapital’de, emek gücünün yeniden üretimi için, sermaye ilişkisinin bir varsayımı, sermaye ilişkisinin ön gerektirdiği bir şey diyor. Fakat sonra dönüp, kapitalist bunu işçinin doğal üreme güdülerine bırakabilir diyor. Kapitalizmde emek gücünün yeniden üretimiyle, üretim ayrılmış alanlar. Bunu hep biliyoruz, ev/iş yeri ayrımı ve emek gücünün yeniden üretiminin sermayenin sorumluluğunda olmaması, bu anlama geliyor. Bu doğru ama bunu işçinin doğal üreme güdülere biçiminde ifade ederek, emek gücünün yeniden üretiminde harcanan emeği görünmez kılıyor Marx. Cinsiyet körlüğü de bu noktada ortaya çıkıyor” (Acar-Savran, <http://www.turnusol.biz/public/roportaj.aspx?id=1825&roportaj=G%FCInur%20Acar%20Savran:%20%22Feminizm%20b%FCt%FCn%20kad%FDnlar%FDn%20isyan%FD%22>).

Diğer yandan, sosyalist demokrasinin sınıf farklarını ortadan kaldırma hedefiyle bağlantılı olarak ancak sınıfsız toplumda kadınların özgürleşeceği, kadının kurtuluşunun sosyalist devrimden geçeceği düşüncesi de feministlerce eleştirilmektedir. Örneğin Düzkan’a göre, “kadınların kurtuluşuyla ücretli emeğin kurtuluşu yani sosyalist devrim arasında, birinciyi ikinciyeye tabi, ikinciyi birincinin önkoşulu kılan herhangi bir nedensellik ilişkisi” (Düzkan, <http://www.haberveriyorum.net/haber/ayse-duzkan-maddecifeminizm-radikal-ve-devrimci>) yoktur.

B. MODERN DEMOKRASİ KURAMLARI

20. yüzyıl, demokrasinin özellikle siyasal katılım açısından eksikliklerine dikkat çeken eleştirilere sahne olmaktadır. Dünyanın birçok yerinde yaygın uygulama alanı bulunan temsili demokrasinin başta siyasal katılım olmak üzere çeşitli açılardan yetersiz kaldığını öne süren kapsamlı bir literatür mevcuttur. Ekonomik demokrasi kuramı, çoğulcu demokrasi kuramı, sosyal demokrasi kuramı, eleştirel demokrasi kuramı, radikal (agonistik) demokrasi kuramı, katılımcı demokrasi kuramı ve müzakereci demokrasi kuramı olarak çeşitlendirilebilecek olan bu kuramlardan son ikisi özellikle katılımcılığı ön plana çıkarması ve kadınlar açısından çeşitli açılımlar yaratma olasılıkları bakımından bu bölümde ele alınmaktadır. Bu bağlamda liberal temsili demokrasiye alması katılımcı demokrasi modellerinin hangi önermeleri içerdiği ve bu

katılımcı modellerin özellikle kadınların siyasal katılımı ve temsili açısından ne gibi açılımlar sunduğu ya da sun(a)madığı sivil toplum ve yurttaşlık eksenlerini odağa alarak bu bölümde tartışılacaktır.

1. Katılımcı Demokrasi Kuramı

Katılımcı demokrasi kuramı, liberal temsili demokrasinin yeterince katılımcı olmamasına yönelik eleştirilerden doğmuştur. Bu kuram çatısı altında katılımcı demokrasi kuramının (Pateman, Macpherson) yanında genişlemeci demokrasi, güçlü demokrasi (Barber), birleşimci demokrasi ve kozmolit demokrasi kuramları da geliştirilmiştir (Schmidt, 2002: 164).

Pateman ve Macpherson, katılımcı demokrasi kuramını geliştiren kuramcılardır. Feminist kuramcı Pateman, önemli çalışması Participation and Democratic Theory (1970)'den itibaren katılımcı demokrasi modelini savunmuştur. Pateman'a göre katılımcı demokrasi kuramı, klasik liberal demokrasi düşüncesine karşı bir meydan okumadır (Pateman, 1999: 45).

Katılımcı kuram, temsil yerine katılımı ön plana çıkartarak iş dünyası, eğitim sektörü gibi toplumsal alanlardaki etkinlikleri demokrasinin odağı olarak görmektedir. Bu kuram, demokrasi, eşitlik ve katılım temelli bir siyasal alanı savunmakta, sivil toplumu devlete baskı unsuru olarak önemli bir yere koymaktadır. Bu bağlamda, katılımcı demokrasi kuramına göre, demokrasi; halkın katılımı ve rızası, hesap verebilirlik ve çoğulculuk mekanizmaları geliştirildiği sürece var olabilecektir (Grugel, 2003: 249-250).

Katılımcı demokrasi kuramı, “demokrasi devlette önemliyse başka yerlerde de aynı ölçüde ya da daha fazla önemlidir” iddiasını öne sürerek kamusal ve özel alan ayırımına karşı çıkmaktadır (Phillips, 1995: 28). Bu kuramda iş dünyası, eğitim sektörü gibi toplumsal alanlara katılım olanaklarının maksimize edilmesine önem verilmektedir. Özellikle Pateman'ın katkılarıyla, feminist demokrasi kuramının özel ve kamusal alan ayırımına yönelik eleştirileri bağlamında özel alanın demokratikleştirilmesi katılımcı demokrasi modelinin gündeminde yer almaktadır.

Katılımcı demokrasi kuramında kamusal ve özel alan arasındaki ayırım, daha katılımcı bir demokrasiye ilişkin tartışmaların odaklarından birini oluşturmaktadır. Liberal demokrasinin kamusal alan ve özel alan arasında yaptığı ayırımın, iktidarın eşitsiz dağılımını desteklediğini öne sürmektedirler. Katılımcı demokrasi kuramcıları, mevcut demokrasi uygulamalarının demokratik olmayan yöntemlerle katılım yaratmaya çalıştığını ve daha gerçek bir demokrasiye gereksinim olduğunu vurgulamaktadırlar. Katılımcı model, politik kararlara daha dolaysız bir katılımı talep etmektedir (Phillips, 1995: 56).

Katılımcı demokrasi kuramı, klasik liberal demokrasiyi yurttaş katılımını sınırlaması ve kamusal alan/özel alan ayırımı yapmasının yanı sıra siyasetin ve ekonominin artan uluslararasılaşması ve küreselleşmesiyle ortaya çıkan anti-demokratik düzene karşı bir denge unsuru olması açısından da eleştirmektedir. Bu kavramın altında, otoriter egemenlik yapıları yerine alttan egemenliğin kontrolünü ve yardımlaşmayı somut olarak gerçekleştirmenin yattığı; ayrıca, aile, eğitim, kitle iletişim araçları ve sendikanın da demokratikleşmesinin gerektiği savunulmaktadır (Schmidt, 2002: 165).

Katılımcı demokrasi modeli, daha demokratik bir yönetimin toplumsal her alana insanların doğrudan katılımını öngörmektedir. Feminist kuramın demokrasi anlayışıyla bir ölçüde paralellik gösteren bu model, özellikle katılımın koşullarını kadınlar açısından olanaklı hale getirmenin yöntemlerini oluşturamaması bağlamında eleştirilmektedir. Anne Phillips'in katılımcı demokrasinin kadınlar açısından nasıl bir katılım modeli yarattığına ilişkin yaklaşımı durumu özetlemektedir:

“(...) feminizm ile doğrudan demokrasi arasında son zamanlarda kurulan ilişkiye karşın, kadınların yaşamları bu meseleyi her şeyden daha keskin bir şekilde ortaya koymaktadır. İşbölümünün cinsiyete göre belirlendiği toplumlarda (yani bildiğimiz bütün toplumlarda) kadınlar için vakitsizlik can alıcı bir kısıtlama, toplantılar ise ek bir külfet haline gelir. Katılımın yoğunluğu ile katılımcıların sayısı arasındaki ters orantıyı, kadın hareketinde etkin olanlar çok iyi bilirler ve bir çocuğun ya da büyüğün bakımının söz konusu olduğu dönemlerde kadınları politika dışına iten döngü hiçbir zaman

dikkatten kaçmamıştır. Feminizm, katılımcı demokrasi sorununa, bunun neden istendiği ve muhtemelen neden işlemeyeceğiyle ilgili nedenlerin en sivri şekilde bir araya geldiği bir bileşim getirir” (Phillips, 1995: 33-34).

2. Müzakereci Demokrasi Kuramı

1980’lerle birlikte, devlet, toplum ve özel sektör arasında yeni bir ilişkiler, roller ve dengeler söz konusudur. Bu değişime uyumlu hale getirilmeye çalışılan kamu yönetimi, yeni yönetim (yönetişim) yaklaşımı kapsamında yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Küreselleşme, yerelleşme, etkinlik ve etkin devlet, toplam kalite yönetimi, yönetim, özelleştirme, sivil toplum gibi çeşitli kavram ve uygulamalarla birlikte müzakereci demokrasi modeli de bu süreçte ön plana çıkan bir unsur olmaktadır. Müzakereci demokrasi kuramı, 1990’lı yıllardan itibaren yoğun olarak tartışılmaktadır. Kavramı ilk geliştiren Cohen (1989)’den, kavramı geliştiren ve ayrıntılı olarak ele alan Habermas (1999)’a kadar geniş kapsamlı bir literatür mevcuttur. Müzakereci demokrasi kuramı, liberal demokrasi kuramının başta katılım olmak üzere birçok açıdan yetersiz kaldığı, kişisel çıkarlara dayandığı, irrasyonel olduğu ve bu nedenlerle meşruiyet krizine girdiği ileri sürülerek geliştirilmiştir.

Habermas, cumhuriyetçi ve liberal demokrasi modellerini, devleti merkeze koyan bir toplum görüşünü öngörmeleri nedeniyle eleştirmektedir. Bu bağlamda, Habermas’ın müzakereci siyaset modelinin yerine geçebilecek anlamda kullandığı demokrasi modeli, merkezi olmayan bir toplum yaratma amacındadır (Benhabib, 1999a: 15). Habermas, bu modelde, kamusal alanı söyleme dayanan ve sonunda uzlaşma varılan bir alan olarak ele almıştır. İletişimsel eylem kuramına bağlı olarak geliştirdiği bu kamusal alan kavramlaştırması "söylem kuramı (söylemsel kamusal alan/söylemsel kamu teorisi)" olarak adlandırılmaktadır. Benhabib'e göre, bu modelde ön plana çıkan katılımıdır. Katılımın sınırları, toplumsal kurumlar ve kültür alanlarında katılımın sağlanması ile genişlemekte ve böylece katılım, politik alanla birlikte toplumsal ve kültürel alanlarda da gerçekleştirilebilmektedir (Benhabib, 1999b: 146-148).

Benhabib'e göre, bu katılım modelinin ardındaki temel fikir, “ancak sonuçlarından etkilenen herkesin üzerinde anlaşacağı normların” geçerli olduğudur. Bu anlaşmaya ise şu özellikleri taşıyan bir müzakere sonucu varılmış olmak gerekmektedir:

1) Müzakereye katılımı eşitlik ve simetri normları uygulanmıştır. Konuşmayı ve tartışmayı açma, soru sorma ve sorgulama bakımından herkes aynı haklara sahiptir.

2) Herkesin belirlenen konuları sorgulama hakkı mevcuttur.

3) Söylem usulünün kuralları ve bunların uygulanma/yürütülme biçimi hakkında herkes iddia öne sürme hakkına sahiptir. Dışlanan kişi ya da gruplar, söz konusu normdan dolayı dışlandıklarını ortaya koydukları takdirde, “baştan konuşmanın gündemini ve katılımcıların kimliğini sınırlayan kurallar yoktur” (Benhabib, 1999a: 105).

Cohen'e göre, müzakereci demokrasi, siyasal gerekçelendirme ideali üzerinden oluşturulmuştur. Müzakereci bir demokrasinin bu ideali kurumsallaştıracağını varsaymaktadır. Müzakereci görüşte demokrasi, yalnızca bir siyaset biçimi değil aynı zamanda özgür tartışmayı kolaylaştıran unsurdur ve kamusal iktidarı kullanma yetkisi böyle bir tartışmaya bağlamaktadır (Cohen, 1999: 146-147).

Müzakereci demokrasi idealini desteklemekle birlikte, modeli çeşitli noktalarda eleştiren Young, geliştirdiği “iletişimsel demokrasi” kavramını önermektedir. Young, müzakereci demokrasi kuramcılarının, çıkara dayalı demokrasi modelini eleştirerek kendi kuramlarını açıkladıklarını belirtmektedir. Çıkara dayalı demokrasi anlayışı, demokrasiye, insanın tercih ve taleplerini ifade etmesini oluşturma, bunları bir oyla tescil etmesini sağlayan bir süreç olarak yaklaşmaktadır. Demokratik karar almanın amacı, hangi liderlerin, kuralların ve politikaların en çok insana en iyi şekilde hizmet edeceğine karar vermektir. Bunun için de her birey kendi çıkarlarını tanımlamaktadır (Young, 1999: 175).

Bu modeli eleştiren müzakereci anlayış, “bu modelin irrasyonellik ve siyasal süreci özel bir bakış açısından anlama olarak algılamaları tarzına” karşı çıkmaktadır

(Young, 1999:175). Müzakereci demokrasi modeli, demokrasiyi; ortak sorunlar, hedefler ve eylemler üzerine konuşmak için bir araya gelen insanların oluşturduğu bir kamu yaratan süreç olarak kavramlaştırmaktadır (Young, 1999: 176).

Young, çıkara dayalı demokrasi modelini eleştirenlere belirli noktalarda katılmakla birlikte, müzakereci demokrasi modelinin demokratik tartişmayı savla sınırlandırma eğilimini ve birliğin demokratik tartişmanın çıkış noktası ya da hedefi olduğu varsayımını uygulamada dışlayıcı sonuçlar doğurabilmesi açısından eleştirmektedir (Young, 1999: 176).

Feminist kuramcılar, müzakereci demokrasi modelini özellikle yeterince kapsayıcı olmaması açısından eleştirmektedirler. Young'a göre, müzakereci demokrasi kuramcıları, siyasal ve ekonomik gücü bir tutmanın konuşmacıları eşit kıldığını varsaymaktadırlar. Ancak insanlar, siyasal ve ekonomik gücü dışındaki nedenlerle de eşit konuşmacı olamayabilirler. Örneğin, birçok tartişma durumunda erkek konuşma üslupları, kadın üsluplarına göre ayrıcalıklı olur. Araştırmalar, kadınların sav yarışına ve iddiacılığa yer veren tartişmalarda erkeklerden daha az konuşma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu model, insanlar arasındaki siyasi ve ekonomik eşitsizliklerin ortadan kalktığında konuşma ve anlama tarzlarının aynı olacağını düşünme eğilimindedirler; ancak bu, insanların kültürel ve toplumsal farklılıklarını ortadan kaldırmakla mümkün olabilir. Diğer bir anlatımla müzakereci demokrasi modeli, müzakerenin kültürel açıdan yansız ve evrensel olduğunu kabul etme eğilimindedir. Young, bu noktada, "iletişimsel demokrasi kuramı"nı müzakere pratiklerinin kültürel özgüllükleri tanınması ve daha kapsamlı bir iletişim modeline olanak sağlaması açısından önermektedir (Young, 1999: 178). Young, bu modelde selamlaşma, retorik ve öykü anlatma gibi iletişim biçimlerini ne çıkarmaktadır (Young, 1999: 188).

Fraser'ın eleştirileri ise genellikle, Habermas'ın kamusal alanı, insanların eşit ve zgr bireyler olarak türdeş oldukları varsayımıyla idealize etmesi, müzakereye katılımlarının da bu kabulde olması noktasındadır. Fraser, kamusal alandaki söylemsel etkileşimin toplumsal eşitsizliklerin etkilerinden korunamayacağını, bu nedenle kamusal

alandaki müzakere süreçlerinin egemen grupların lehine, bağımlı grupların ise aleyhine işleyeceğini öne sürmektedir (Fraser, 2005: 114).

“Toplumsal eşitsizliğin etkileri, yalnızca tek ve kapsayıcı bir kamusal alanın bulunduğu yerde şiddetlenecektir. Bu durumda, ezilen grup üyelerinin kendi gereksinim, hedef ve stratejileri hakkında kendi aralarında müzakerede bulunabilecekleri herhangi bir alanları bulunmayacak, bu grupların, egemenlerin denetimleri altında olmayan bir iletişim sürecine girişme olanakları olmayacaktır” (Fraser, 2005: 117).

Acar-Savran (2004) ise Benhabib, Young ve diğer müzakereci modeli benimseyen kuramcıların, Habermas’ın teorisindeki yansızlık, soyut evrensellik ve alanların köklü biçimde ayrışmasını aşmaya çalıştıklarını; ancak bunun güç olduğunu çeşitli sorular yönelterek belirtmektedir:

“Söylemsel kamu teorisi hem bir “kamusal uzam” teorisi olmaya devam edip hem de cinsiyet yüklü özel/kamusal ikiliğinin damgasını taşımaktan kurtulabilir mi? (...) Feminist teorinin ihtiyacı gerçekten “kendisini yetkili kılma (empowerment) politikasına yönelten bir kamusal uzam ve kamusal konuşma modeli” midir? (...) Toplumsal cinsiyetler ve sınıflar arasındaki ekonomik eşitsizlik ve sömürü ilişkilerinin yapısal olarak ortadan kalkmadığı bir toplumda kamusal eşit ve özerk katılım ne kadar mümkündür ve kamusal konuşma ne kadar tayin edici olabilir?” (Acar-Savran, 2004: 144).

Bu bağlamda, kadınların bağımsız ve katılımcı özneler olarak katılabilecekleri bir kamusal etkileşimin ancak Habermas’ın kamusal modelinden köklü bir kopuşla mümkün hale gelebileceğini öne sürmektedir.

Demokrasi teorileri ve bu teorilerin kadınları nasıl konumlandıkları ile ilgili yapılan değerlendirmenin ardından, demokrasi ve yurttaşlık kavramlarından kadınların neden dışlandıkları, yasalarla yurttaşlık hakkı tanındıktan sonra dahi, pratikte kadınların insan haklarından eşit yurttaşlar olarak neden yararlanamadıkları irdelenecektir. Bu

kapsamda demokrasi ve yurttaşlık tartışmalarında kadınların nasıl konumlandırıldıkları ve kamusal ve özel alan ikiliğinin bu bağlamda nasıl bir rol oynadığı ele alınacaktır.

C. DEMOKRASİ DÜŞÜNCESİ VE YURTTAŞLIK: KADINLARIN KONUMLANDIRILIŞI VE FEMİNİST ELEŞTİRİ

Yurttaşlık, temelde kamusal alandaki ilişkileri düzenleyen fakat aynı zamanda bireyleri farklılıklarından soyutlayan bir kategoridir. Kadınların bu soyut bireyler kategorisine dâhil olmaları da daima sorunlu olmuştur (Acar-Savran, 2004: 329). Kadınların demokrasinin yurttaşlık tanımlaması içine girememesi, siyasette katılım ve temsil sorununun da başlangıç noktasıdır (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 120). Geleneksel demokrasi kuramcılarının göre yurttaşlık soyut ve evrensel bir kavramdır. Bu klasik “yurttaş” ve “birey” soyutlaştırma ve evrenselleştirmeleri cinsiyet açısından yansız değildir ve tümüyle eril bir nitelik taşımaktadır (Berktaş, 2003: 38; Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 120).

“Siyaset kuramcılarının yurttaşlık tanımlamaları, cinsiyet ayrımı düşünülmeden soyutlama düzleminde ve evrenselleştirilmiş olarak “insan”dır. Söz konusu “insan”, aktif olan erkektir. Siyasetin evrenselci tutumu, merkeze erkeği koyan ve erkek merkezci eksenle belirlenen bir alan olmuştur” (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 120).

Kadınlar yurttaş kategorisine dâhil olmaya çalıştıklarında ise özel alandaki farklılıkları, anne ve eş kimlikleri karşılarında bir engel olarak durmaktadır. Landes (1999)’e göre, “kadınlar yurttaşlığı olmayan yurttaşlardır”; çünkü kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, tam yurttaş haline gelmelerine ve her düzeyde kamusal alana katılmalarına engel olmaktadır. Bu durum, kadınların siyasetten dışlanmalarına ve özel alana kapatılmalarına neden olmuştur (Aktaran Kümbetoğlu, 2001: 266). Bu anlamda, kadınların erkekler kadar soyut ve özerk bireyler olmadıkları açıktır (Acar-Savran, 2004: 330).

“Siyasetin evrenselci tutumu merkeze erkeği koyan ve erkek merkezci eksenle belirlenen alan olmuştur. Dolayısıyla erkek, birey olarak Agacinski’ye göre

“cinsiyetsiz evrensel bireyle, Phillips’te “toplumsal cinsiyeti olmayan”la özdeşleştirildiğinden, kadın birey olma konumundan ve dolayısıyla siyasetten dışlanmışır” (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 120-121).

Iris M. Young ise, evrensel yurttaşlık idealinin iki anlam taşıdığını belirtmektedir:

“(1) evrensellik tikelin aksine genel olarak tanımlanır; yani yurttaşların nasıl farklılaştıklarının aksine, hangi noktalarda ortaklaştıklarını tanımlar ve (2) evrensellik, yasalar ve kuralların, kişi ve grup farklılıkları gözetmeksizin herkese aynı biçimde uygulanmasıdır” (Young, 1998: 401).

Young’a göre, evrensel yurttaşlık, kişi ve gruplar arası farklılıkları gözetmemektedir ve bu durum, egemen grupların daha da güçleneceği, marjinal grupların bastırılacağı anlamına gelmektedir. Young, temsili demokrasinin insanlara bireyler olarak değil, bazılarının ötekilere göre daha çok baskı gördüğü bir grubun üyesi olarak davranması gerektiğini ileri sürmekte ve ortak özellikler temelinde eşitlenmek ve asimile edilmek yerine grup kimliğinin özgüllüğünü vurgulamaktadır. (Young, 1998: 414-415). Bu bağlamda da, tam bir yurttaşlık tanımı içine dâhil olmak ve katılmak için “farklılaşmış yurttaşlık” kavramını önermektedir (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 121). Kovanlıkaya-Ergin (2004)’e göre bu kavramın, kadınların kendi kimlikleriyle yurttaşlık mücadelesini desteklediğini; çünkü feminist mücadele için toplumsal eşitliğin anlamının, her iki cinsin eşit olması düşüncesinden ziyade farklılıkları ile eşit biçimde tanımlanmaları olduğunu ifade etmektedir. Yuval-Davis ise Young’ın yaklaşımını, grupların türdeş olarak ve sabit sınırlarla kurgulandığı kimlik siyasetinin tuzaklarına düşebilme ihtimali nedeniyle sorunlu bulmaktadır (Yuval-Davis, 2007: 164).

Phillips, liberal kuramın insanları soyut yurttaşlar olarak ele aldığında, sınıf farklılıklarını ve daha uzlaşmaz olabilen cinsiyet farklarını görünmez kıldığını ifade etmektedir. Fakat birçok feministin öne sürdüğü gibi toplumsal cinsiyet açısından tarafsız birey yoktur (Phillips, 1995: 190). Phillips, liberal demokrasinin insanların farklılıklarını göz ardı ettiğini düşünmektedir ve Young’ın savlarına katıldığı noktalar vardır:

“Liberal demokrasi, daha yerel olan tüm kimlikleri ve farklılıkları göz ardı etmek (yurttaş cumhuriyetçiliği ise aşmak) ister; aslında her iki gelenek de norm olarak tanımladıklarının içine erkek bedenini ve erkek kimliğini usul usul sokmuştur. Özellikle liberal demokratlar kadınlara erkeklerle aynı koşullarda oy hakkı tanıdıklarında, onlara tüm gerekli hakları ve özgürlükleri verdiklerine inanıyorlardı. En kaba göstergelerin (politikadaki kadınların sayısı gibi) ortaya koyacağı gibi, bunun yetersiz olduğu çok açıktır. Demokrasi, cinsel farklılığın üstünde bir yerde duramaz; demokrasinin farklılığı hiçbir şekilde akıldan çıkarmadan yeniden kavramsallaştırılması gerekir. Bundan çıkan bariz sonuç, demokrasinin bizi yalnızca bireyler olarak değil, gruplar olarak ele alması gerektiğidir” (Phillips, 1995: 191).

1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren feministlerin mücadelesi, evrensel yurttaş kavramının paradigmatik olarak sorgulanmasından çok evrensel yurttaş kategorisinin kadın yurttaşı da içerdiği bir kuramsal ve kurumsal temel sağlamış olmuştur (Üstel, 1999: 120).

1980’li yıllardan itibaren ise kadın hareketi, soyut ve evrenselleştirilmiş yurttaşlık modeline karşı çıkararak alternatif bir yurttaşlık ve demokrasi kavramsallaştırmasına gitmiştir. Feministlere göre, bu alternatif yurttaşlık ve demokrasi modelinde, liberal demokrasinin soyut ve evrensel yurttaş kategorisi kadınlar açısından değerlendirilip yeniden kurulmalıdır. Feminist hareketin bu önermesi, demokrasi kuram ve pratiklerinin kadınlar karşısındaki ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalarını, bu bağlamda da kadınların yurttaşlık sorununa yönelik bazı talepleri gündeme taşımıştır. Üstel’e göre, evrensel ve soyut yurttaşlık idealinin sorunlu yapısı feminist çözümlenmeye konu olarak siyaset felsefesinin temel kavram ve yaklaşımları, feminist bir okumayla, yapıbozumuna uğramıştır (Üstel, 1999: 120-121).

Feminist kuram, siyaset ve demokrasi tanımlarının kadınları içerecek biçimde yeniden kavramsallaştırılmaları gerekliliği üzerinde durmaktadır. Anne Phillips’e göre siyaset, toplumsal cinsiyet göz ardı edilmeksizin yeniden kavramsallaştırılmalı ve demokrasi tanımı da gerçek anlamda her iki cinsin de dâhil edilmesiyle yeniden

düşünülmelidir (Phillips, 1995: 11). Yeniden oluşturulan demokrasi kavramında evrensel yurttaşlık tanımı da yeniden ele alınmalıdır. Kadınların, sadece oy hakkı ile seçimlerde hatırlanmasından öte kadınların siyasal katılım ve temsil mekanizmalarına yüksek oranlarda dâhil olabilmeleri bu anlamda önem taşımaktadır. Ancak, katılım ve temsil oranlarının artmasının kadınların gerçek anlamda “yurttaş” olduğunu göstermediği unutulmamalıdır. Bu noktada da önemli olan temsiliyetin niteliği olmaktadır (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 122).

Yurttaşlık sorunu kadınlar açısından genel olarak değerlendirildiğinde, Acar-Savran’ın belirttiği gibi, kadınların yurttaşlıktan dışlanmaları liberalizm açısından aslında bir tutarsızlık içermektedir. Bu tutarsızlığın aşılmasının yolu 19. yüzyıldan itibaren kadınların siyasal haklarını kazanmalarıyla açılmaya başlamıştır; ancak bu tutarsızlık bir karşıtlık olarak başka bir alanda varlığını sürdürmektedir: özel/kamusal alan ayrılığına dayalı bir toplumsal düzen (Acar-Savran, 2004: 113-114).

D. KAMUSAL ALAN VE ÖZEL ALAN: CİNSİYETÇİ DİKOTOMİ

Özel alan ve kamusal alan dikotomisini, erkek egemenliğinin temeli olarak belirlemek, 70’lerin feminizm anlayışında öne çıkmaktadır. Bu anlayışta, cinsiyet rollerine dayalı bir kamusal/özel alan ayrımı, tüm toplumların kadın erkek ilişkilerini belirleyen bir ikilik olarak evrenselleştirilmektedir.³ Ancak zamanla bu yaklaşım, böyle bir evrenselleştirmenin ve bu kavramların verili olarak alınmasının kadınların gerçekliğini tekleştirmeye, soyut bir genellemeye neden olacağı gerekçesiyle eleştirilmeye başlanmıştır. Cinsiyet rolleri, “evrensel bütünleştirici bir ‘kadın’ kavramından daha fazla bir anlam” taşımaktadır. Kadınların deneyimlerinden ve anlatılarından yola çıkarak evrensel, aynılaştırıcı bir kadın gerçekliği yerine, daha belirgin bir kadın gerçekliğine ulaşmak mümkündür (Aktaran Kümbetoğlu, 2008: 57).

Bu çalışmada, kamusal ve özel alan ikiliğinin, toplumsal gerçeklikle çözümlenmesi zor bir ilişkisi olduğu ve bu bağlamda kavramın yeniden

³³ Bu dönem, ikinci dalga kadın hareketinin etkili olduğu dönemdir. Birinci dalga kadın hareketi, kamusal alanda oy hakkı, yasalar önünde eşitlik gibi hak temelli mücadeleleri gündeme almışken, ikinci dalga kadın hareketi, kamusal alanın yanında özel alanı da tartışmaya açmış ve gündelik yaşamdaki ilişkileri etkileyen cinsiyet rejimi sorgulamaya başlamıştır.

değerlendirilebilir olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda “eril ideolojinin mutlaklaştırdığı gerçekliği tarihselleştirerek” eleştiriye açık hale getirmeyi mümkün kılanın yine bu ikiliğin kendisi olduğu akıldta tutularak yol alınmaktadır.

Birçok açıdan kökenleri klasik Yunan düşüncesine dayanan kamusal ve özel alan kavramları, en az 17. yüzyıldan bu yana, Batı siyasi düşünce ve teorisinin merkezinde yer almaktadır (Okin, 1998: 116). Kamusal ve özel alan uzun bir geçmişe sahiptir ve hem sürekliliği, hem de değişimi simgelemektedirler (Davidoff, 2009: 195). Modern toplumların ortaya çıkması ile oluşan devlet-toplum, ekonomi-siyaset gibi modern toplumlara özgü temel ayrımlardan biri de özel alan-kamusal alan ayrımıdır (Sancar-Üşür, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiyede-kadınların-hak-mucadelesi-serpil-sancar.pdf>). Bu bağlamda, gündelik yaşamın, özel alan-kamusal alan olarak ayrılması ve kamusal alanın erkeklerin, özel alanın ise kadınların sorumluluğunda görülmesinin modern toplumların kurucu bir ilkesi olduğu genellikle kabul edilmektedir (Sancar-Üşür, 2008: 217).

Kamusal ve özel alan dikotomisi, modern dönemdeki biçimiyle köklü bir farklılaşma olsa da, politik düşüncenin ortaya çıktığı ve demokrasi kavramsallaştırmalarının yapıldığı antik dönemden itibaren kurulmuştur. Michel’e göre, kadınların antik dönemlerden itibaren özel alana kapatılması söz konusudur. Bu kapatılma antik kentlerde, kadınların siyasal, dinsel ve zanaat alanından dışlanmasıyla gerçekleşmektedir (Michel, 1984: 42). Antik Yunan’da özel ve kamusal alan, oikos/polis ikiliği biçimindedir. Oikos, kadınların ve çocukların yeri olan ev içidir; üretim ve yeniden üretimin alanıdır. Polis, politika ve kamusal alanı olarak erkeklerin tekelindedir (Berktaş, 2003: 38-39).

Feodal düzende kamusal ve özel alan arasındaki ayrım Antik Yunan’a göre daha azdır ve bu iki alan görece geçişkendir. Bir nevi erkler ayrılığının var olması, bu dönemde bütünlüklü bir kamusal alan yaratmamıştır. Habermas, temsili bir kamunun bu dönemde kendini toplumsal ve kamu alanı olarak ortaya koymadığını belirtmektedir (Habermas, 1997: 65).

Kamusal ve özel alan ayrımı, en keskin hatlarıyla ve antik dönemden farklılıklarla 17. yüzyıldan itibaren var olmaya başlamıştır. Siyasal süreçlerin ve

hakların belirlendiği bu alan, 17. yüzyıldan itibaren özel yaşam alanından bütünüyle farklı olarak gelişmiştir. Acar-Savran'a göre, özel/kamusal alan ikiliğinin antik dönemdeki biçimiyle modern biçimi arasında bir süreklilik değil köklü bir farklılık, hatta bir tersyüz olma vardır. Modern toplumlarda, kadınların kamusal var oluşlarıyla erkeklerinki arasında belirgin ve süregiden bir asimetri vardır. Bu asimetri, kadınların eğitime ve ücretli işgücüne katılım biçimlerinde de, siyasete katılımlarında da mevcuttur (Acar-Savran, 2004: 113).

Patriyarkanın modernite öncesi biçiminde kamusal alan toplumsal cinsiyete göre yapılaşmaya yatkın değilken, modern kamusal alanın yapılaşmasında toplumsal cinsiyet oluşturu bir unsur olmaktadır. Kamusal alan; yurttaşlık, hak, mülkiyet, cinsiyet-yüklü ilişki biçimleri olarak oluşmuştur. Modern özel/kamusal ikiliği patriyarkayı bir kalıntı olarak devralmamakta, onu yeni biçimiyle oluşturu bir unsur olarak kapsamaktadır (Acar-Savran, 2004: 114). Nitekim liberal toplumsal sözleşmenin, siyasal hakları, doğaya gönderme yapmayan bir eşitlik anlayışıyla kurgulaması ve kamusal/özel alanları kadın ile erkeğin “doğal” farklılığına dayandırarak ayırması, bu ataerkil yaklaşımın bir yansıması olmaktadır (Berktaş, 2003: 40).

Modern özel/kamusal ikiliğinin diğer bir özgülüğü ise, kadınların kamusal alana çıkışlarındaki asimetriyi açıklamayı olanaklı kılmasıdır. Modernite öncesi patriyarkanın bazı biçimleri kadınları kamusal alandan dışlayarak ezilme altına alırken, modern patriyarka, özel/kamusal dikotomisiyle kamusal alanda içererek de ezilme altına alabilmektedir. Pateman'ın ifadesiyle, modern dönemde özel/kamusal alan bölünmesinin özgülüğü, kadınların yurttaş olduklarında bile erkeklerle aynı biçimde yurttaş olmamalarıdır (Pateman, 1998: 241-245).

Kamusal alanın bu dönüşümünden anlaşıldığı üzere, öncüllerinden daha farklı ve daha keskin bir kamusal ve özel alan ayırımının aslında liberal demokrasiye içkin olduğu feministlerce genellikle kabul edilmektedir (Pateman, 1993; Phillips, 1995; Acar-Savran, 1987, 2002, 2003, 2004; Young, 1998; Berktaş, 2003, vd). Bu bağlamda, en temel eleştiriler, birey ve yurttaşlık hakları kavramlarını da geliştiren liberal kurama getirilmiştir (Çakır, 2001: 394).

Liberal demokrasiye feministlerce yöneltilen eleştiriler, kamusal ile özel alan arasındaki ayrımı hedef almaktadır. Pateman (1988: 91); liberalizmin, sivil toplumu, ev içi yaşamı dışarıda bırakarak kavramsallaştırdığını ve bu nedenle ev içi yaşamın teorik zeminde yer almadığını öne sürmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak da kamusal ve özel alan ayrımı, sivil toplumun içindeki erkeklerin yarattığı bir ayrım olmaya devam etmektedir.

Feministlerin itirazları başlangıç olarak, liberal demokrasinin kamusal ve özel alanı birbirinden ayırıp bireysel haklarla ilgili yasa uygulamalarında eşitsizlik yaratması noktasında olmuştur. Liberal kuram, hem bir cinsiyet ayrımı söylemi hem de cinsiyet ayrımı pratiği yaratmıştır (Çakır, 2001: 394). Bu anlamda özellikle oy hakkındaki eşitsiz uygulamaya karşı feminist hareketler gelişmiş, kadınların siyasi alanda erkekler tarafından sözde temsiliyetine karşı çıkmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de oy hakkı mücadelesi sürdüren Sufrajet hareketleri feminist itirazların aktivist örnekleri olarak tarihte yerini almıştır (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 122; Çağatay, 2009: 63).

Kamusal ve özel alan ayrımının, antik dönemden belirgin farklılıklarla ayrılarak 17. yüzyıldan itibaren modern biçimini alması, kamusal alan/kamusallık kavramsallaştırmalarını da dönüştürmüştür. Habermas, “Kamusallığın Yapısal Dönüşümü” adlı çalışmasında Avrupa’da 18. yüzyıl boyunca yaşanan siyasi gelişmeler sonucu ortaya çıkan kamusal alanı ele alarak bu dönüşümü aktarmakta ve bu dönüşüm üzerinden yeni bir kamusal alan tanımlamaktadır (Habermas, 2000). Habermas’a göre, Fransa’da kamusal topluluğu oluşturan büyük tüccarlar, bankerler, bir bölümüyle de soyluları içeren ve 17. yüzyılda salonlarda, kahvehanelerde ve okuma odalarında ortaya çıkan edebi kamular, siyasi dergilerin ve gazetelerin yayınlanmaya başlayıp siyasi konuların gündeme gelmesiyle birlikte 18. yüzyıldan itibaren siyasi bir nitelik kazanmıştır. Habermas'a göre bu dönüşüm beraberinde kamuların genişlemesini de getirmiştir. Ancak, kamusal alan esas olarak burjuvalara aittir (Habermas, 2000).

“Artık (Fransa’da da) anayasal monarşiye geçilmiş, yasaların aleniyeti kendisini dayatmıştır: Herkese aynı biçimde uygulanan bu soyut, genel ve

nesnel normların herkes tarafından bilinmeleri işlerlik taşımalarının önkoşuludur. Öte yandan, söz konusu kamusal topluluk bu yasaların meşruiyetinin kaynağını kendi ussallığında görür. Yasaları tartışan, kendi us yürütmeleriyle herkes için en doğru olacak yasaları onaylayan topluluktur bu kamu. Bu yeteneği taşır çünkü topluluğu oluşturan insanlar özerk ve eşittirler: Özel mülk sahibi oldukları ölçüde kimseye bağımlı değildirler; hepsi mülk sahibi ve eğitilmiş yani erkek oldukları ölçüde türdeş, yani eşittirler. Dolayısıyla yüzyılın sonunda, hem kendi aralarındaki ilişkileri, hem de devletle ilişkilerini belirleyecek normlar olan yasaları tartışma, bu anlamda siyasal bir denetleme yetkisini ellerinde tutan, siyasal işlevli bir kamusal topluluk ortaya çıkar” (Acar-Savran, 2004: 140).

19. yüzyılın ortasından itibaren bu türdeş kamusal bozulmuş, çeşitlilik gündeme gelmiş ve burjuva kamusal alanı dönüşmeye başlamıştır. 20. yüzyılda ise refah devleti uygulamaları özel alan ve kamusal alanın görece geçişli olmasına, dolayısıyla da devlet ve toplum arasındaki ayrımın yumuşamasına neden olmuştur (Habermas, 2000).

Habermas, burjuva kamusalının gerçek eşitliğe ve özerkliğe olanak tanımayan yapısal özelliğini devralmıştır. Habermas, iletişimsel eylemin ve söylem özerkliğinin alanı olan kamusal alanı, ekonomiden ve aileden soyutlamıştır; çünkü burjuva-erkek kamusalından devraldığı ilkelere en önemlisi “birbirinden ayrılmış ve birisi özel şahısların alanı olan iki alan arasındaki bir dolayım olarak kamusalıdır”. Kısmen Habermas’ın çalışmasının yaygınlaşmasının feminist tartışmalara da etkisiyle 1970’lerle birlikte kamusal alan kavramı daha farklı ve özgül bir anlam ifade etmektedir. Kamusal alan kavramının bu anlamı; kamuoyu, kamusal özne ve sivil toplum kavramlarıyla bağlantılı olarak ve açıklık, özerklik, eşitlik gibi koşulları odaklaştıran bir bağlamda tanımlanmaya başlamıştır. Bu anlamıyla kamusal alan/kamusal, merkezi politika dışarıda tutulmakla birlikte zaman zaman siyasal partileri de içeren gönüllü birlikteliklerin politikaya müdahale alanı olarak algılanmaktadır. Bu tanım, Habermas’ın “iletişimsel eylem” kavramıyla bağlantılı ve zamanla söylemsel pratik, tartışma ve bu anlamda görünür olma boyutlarıyla tamamlanan bir ilişki ve faaliyet biçimini işaret etmektedir. “Bununla bağlantılı olarak,

feminizm içinde kadınların ‘kamusal alana çıkmaları’nın taşıdığı önemden kadınların politik özne haline gelmelerini mümkün kılacak kamusal biçimleri ve kamusal ilişkilere doğru bir kayma” vardır (Acar-Savran, 2004: 133-141).

Habermas son dönem çalışmalarında kamusal alanı, söyleme dayanan ve sonunda uzlaşma sağlanan bir alan olarak ele almıştır. İletişimsel eylem kuramına bağlı olarak geliştirdiği bu kamusal alan kavramsallaştırması "söylem kuramı (söylemsel kamusal alan/söylemsel kamu teorisi)" olarak adlandırılmaktadır. Bu modelde ön plana çıkan unsur, katılımdır.

Feminist kuramcı Fraser, Habermas'ın kamusal alan kavramsallaştırmasını demokrasinin sınırlarının belirlenmesi konusunda önemli bulsa da, bu kavramsallaştırmanın dışlayıcı olduğunu vurgulamakta, bu bağlamda da kavramın, ötekilik ve farklılık temelinde genişletilmesi yönünde önemli açılımlar sağlamaktadır. Fraser, Habermas'ın (burjuva) kamusal alan kavramsallaştırmasını; statü farklarını paranteze alması, birden fazla kamusal alan yerine tek bir kamusal alanın demokrasinin işlerliği için tercih etmesi, ortak iyi üzerindeki müzakere ve sivil toplum ile devlet arasındaki sınırı keskinleştirmesi açısından sorgulamaktadır. İlke olarak herkese açıklık, kamusal alanı herkese açık ve herkes tarafından ulaşılabilir olma iddiasını taşımaktadır; ancak bu Habermas'ın anlatısında farklılıkların paranteze alınmasıyla mümkündür. Buna göre kamusal alana giriş, ancak kişinin özgüllüklerini ardında bırakması ve evrensel normlara göre hareket etmesi koşuluyla mümkün olmaktadır. Fraser, Habermas'ın bu varsayımını sorunlu bulmaktadır. Fraser'a göre statü farklılıklarının paranteze alınması, bu eşitsizliklerin devam etmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, egemen grupların yararına, daha güçsüz ve bağımsız grupların ise zararına işlemektedir. Gerçek anlamda demokrasinin var olabilmesi için, eşitsizliklerin Habermas'ın dediği gibi bir kenara bırakılması değil, tamamen yok edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla eşitsizlikleri paranteze almak yerine temalaştırarak kaldırmak daha uygundur (Fraser, 2005: 112-114).

Fraser, Habermas'ın tek bir kamusal alanın demokrasinin işleyişi açısından yararlı olduğu, kamusal alanın çoğulcu olmasının demokrasiyi geriye götüreceği

Bu bağlamda, Fraser'ın önerdiği kamusal alan idealinin özellikleri; eşitsizliklerin açık açık temalaştırılması ve böylece tamamen giderilmesi, eşitlikçi ve/ya da tabakalı toplumlarda tek bir kamusal alan yerine çoğul kamusal alanların varlığı, özel alana ait sayılan ve böylece tartışma dışı bırakılan konuların içerilmesi olarak özetlenebilir.

Feminizmde kamusal alanla ilgili diğer tartışma, özel alan ile kamusal alanı birbirinden ayıran sınırın politik olarak belirlendiğine ve bu alanlar arasındaki sınırın akışkanlığına dair yürütülmektedir. Özel/kamusal arasındaki sınırın politik olarak belirlendiği ve akışkan olduğu tezi, kadınların güçlenme stratejileri tartışmasını gündeme getirmektedir. Bu sınırın, liberalizmde olduğu gibi katı bir bölünme yaratmadığı görüldüğünde, kadınların bu bölünmeyi “eğip büken, yer yer kıran birlikteliklerinin” de var olabileceği ve “bunları kadınların kendilerine özgü kamusalılık biçimleri olarak nitelendirmenin önünün açılacağı” ortaya çıkmaktadır (Acar-Savran, 2004: 137). Fraser’ın üzerinde durduğu karşıt kamusalılıklar yaratmanın kadınlar açısından anlamı da bu bağlamda farklı kadın kamusalılıkları, feminist karşıt kamular, yaratmak ve katılımlarını artırmak olmaktadır.

“Sadece kadınlara açık alanlar olarak feminist karşıt-kamular kadınların kendilerini geliştirebilmeleri ve güçlendirmelerine karma alanlarda görünmez kılınan ortak sorunlarını paylaşıp bu konularda stratejiler üretebilmelerine imkân sunarak cinsiyet eşitsizliğinin aşılmasına katkı sağlamaktadır. Amaç kadınların karma kamularda manipüle edilmelerine, sözlerinin önemsizleştirilmesine, sorunlarının yok sayılmasına karşı taleplerini oluşturabilecekleri, düşüncelerini olgunlaştırabilecekleri, sözlerini güçlendirebilecekleri alanlar oluşturmaktır” (<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=580>).

Bu tartışmaların ardından, demokrasi ve kadın ilişkisinde önemli bir noktayı oluşturan siyasal katılım ve temsil konusu ele alınmaktadır.

II. SİYASAL KATILIM VE TEMSİL: KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın ana kavramlarından olan siyasal katılım ve temsil, hem yerel hem de ulusal düzeydeki seçime dayalı siyasetin de temel kavramlarıdır (Kurtoğlu, 2004: 322). Siyasi katılım ve temsille ilgili klasik siyaset teorisyenleri tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bu tanımlara göre, siyasal katılım, genellikle “yurttaşların devletin çeşitli düzeylerdeki karar ve uygulamalarını etkileme eylemleri” (Kışlalı, 2003: 219) ya da toplumdaki bireylerin siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram olarak (Kapani, 2001: 130) tanımlanmaktadır. Bu tanımlara göre siyasal katılımın ilgilenme, önemseme, bilgilenme ve eylemde bulunma gibi çeşitli boyutları vardır (Dahl, 1963: 57). Siyasal katılımın ‘ilgilenme’ boyutu, bireylerin siyasal olaylara ilgi duymakla yetinmelerini ifade etmektedir. ‘Önemseme’ boyutu, bireylerin, siyasal hareketleri kendi yaşamlarıyla ilişkilendirerek önemsemeleri aşamasını kapsamaktadır. Bilgilenme aşamasında bireyler siyasal olayları çeşitli biçimlerde takip etmeye başlamakta, eylem boyutunda ise siyasal hareketlerin içinde yer alarak siyasal yaşamın aktif bir üyesi olmaktadır (Dahl, 1963: 58). Bu bağlamda siyasal faaliyetlere katılma, farklı düzey ve biçimlerde olabilmektedir: Oy vermek, baskı grupları yoluyla siyasal mekanizmayı etkilemeye çalışmak, siyasi partilerde aktif rol almak ve karar alma mekanizmalarına aday olarak temsil görevini üstlenmek gibi edimler birer siyasal katılma biçimidir. Bu siyasal katılma biçimlerini “bireysel siyasal katılım” ve “toplumsal siyasal katılım” olarak iki grupta tanımlamak mümkündür. “Bireysel siyasal katılım genel olarak vatandaşlık görevleri arasında sayılan ve hiçbir ikili insan ilişkisini özellikle gerektirmeyen, yalnız olarak yapılabilen siyasal katılma türüdür ki en belirgin örneği “oy verme davranışı”dır. Toplumsal siyasal katılım ise bunun tersine açıkça insan ilişkisi, grup davranışı ve sosyal faaliyet gerektirir şekilde yapılmaktadır. Bir siyasi partiye üye olmak, bir pozisyona aday olmak gibi...” (Ayata-Güneş, 1993: 293–294).

Siyasi temsil ise, toplumsal siyasal katılımın bir boyutudur ve siyasi karar alma mekanizmalarına seçilerek yurttaşların çıkarları doğrultusunda onları temsil etmeyi üstlenen temsilciler aracılığıyla gerçekleşir. Bu tanımdan hareketle siyasi temsilci

“siyasette temsil etme rolü ya da statüsü olan kişi” (Kurtoğlu, 2004: 323) olarak tanımlanabilir. Hana F. Pitkin (1972); tanımlayıcı, nitelikli, sembolik ve şekli temsil olmak üzere dört temsil türü tanımlamaktadır; ancak temel olarak tanımlayıcı ve nitelikli temsil üzerinde durmaktadır. Tanımlayıcı temsilde, temsilci, temsil edilen grubun temel özelliklerini taşıması ön plana çıkarken, nitelikli temsilde, temsil edilen grubun gereksinim ve çıkarlarının savunulması önem taşımaktadır. Pitkin (1972: 60-143)’e göre, nitelikli temsil, temel alınması gereken temsil türüdür.

Siyasal yaşama katılım, demokrasinin temel unsuru olan toplum ile yönetim arasındaki bağın niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Toplum ile yönetim arasındaki ilişkinin demokratik olabilmesi için yurttaşların siyasal katılım yoluyla yönetimi etkileyebilmesi gerekli koşullardan biridir. Yurttaşların siyasal yaşama katılımına ilişkin ön plana çıkan iki temel kuramdan söz edilebilir: seçkinci katılım ve demokratik katılım (Talışlı, 1996: 23). Bu iki kuram arasında yurttaşların siyasal katılım biçimleri ve düzeyleri ile ilgili belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Seçkinci kuramda temel katılım davranışı oy verme olarak sınırlandırılmıştır. Toplumun siyasal katılım konusunda edilgen olduğu bu kuramda, yurttaşlar devlet politikalarını belirleyecek ve uygulayacak olanları seçmekle siyasal katılımlarını gerçekleştirmiş olur (Talışlı, 1996: 23). Liberal demokrasi ya da temsili demokrasi olarak bilinen demokrasi modeli –genellikle ülkelerin siyaset ve demokrasi kültürlerine de bağlı olmak üzere- seçkinci bir iktidar anlayışının oluşumunu sağlayan olanak ve araçları yaratmaktadır (Çaha vd., 2001: 102).

Demokratik katılım ise tüm yurttaşların toplumsal ve siyasal yaşamın her alanına sürekli ve aktif katılımını savunmaktadır (Talışlı, 1996: 23). Bu katılım modeli, demokrasinin işlerliğinin de bu biçimde gerçekleşebileceği üzerinde durmaktadır (Kadioğlu, 2008: 19). Temsili demokrasinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olduğu yönündeki farklı görüşler, katılımcı demokrasi modellerinin demokratik katılımı sağlayarak gerçek bir demokrasi uygulaması olabileceği yönünde genellikle hemfikirlerdir (Kahraman vd.,1999; Çaha vd., 2002; Berktaş, 2004; Kadioğlu 2008; Şengül, 2009).

Siyasal yaşama ilişkin katılım kuramlarına Türkiye açısından bakıldığında siyasal katılımın seçkinci kuram temelinde gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’de seçkinci ve paternalist bir siyasi kültür hâkimdir (Talaslı, 1996; Çitçi, 1999; Arslan, 2004; Kurtoğlu, 2004). Toplumda egemen olan seçkinci ve paternalist siyasi kültür, siyaseti en erkeksi uğraşlardan birisi ve erkek dünyası olarak şekillendirmekte, kadınları bu dünyadan dışlayarak siyasal temsili olumsuz olarak etkilemektedir. Kadınlar, erkeklerle karşılaştırıldığında siyasi seçkinlikten yoksundur (Çakır, 2001:386). Diğer yandan siyasi partilerin patronaj temeline dayalı siyaset anlayışları kadınların siyaset içinde örgütlü mücadele verebilmelerini güçleştirmekte, kadınların yalnızca seçmen olarak siyasete katılmalarına yol açmaktadır. Siyasetteki bu eril hâkimiyet nedeniyle kadınlar siyasetin öznesi değil nesnesi olma işlevini sürdürmektedirler ve bu anlamda kadınlara ilişkin bir kısır döngü siyasal düzlemde somut bir biçimde gözlenmektedir (Çitçi, 1999: 92).

“Erkekler, hem sayı hem güç olarak politikada egemen oldukları için politikanın kuralları onlar tarafından belirlenmektedir; bu normlar erkeklerin yaşama tarzına ve erkeklerarası ilişkiler örüntüsüne uygun olduğu için kadınları içeri almamakta, hatta dışlamaktadır” (Tekeli, 1991: 121).

Bu bağlam içinde Türkiye’de kadınların siyasal katılım ve temsil talepleri, siyasal hak temelinde bir demokrasi sorunu (Sancar-Üşür, 2008: 224) olmaya devam etmektedir.

A. KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ

1970 sonrasında, kadın araştırmaları yeni bir alan olarak ortaya çıkmış, yapılan çalışmalarda kadın ve siyaset hakkındaki gerçeğin farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, siyasal katılımın dar bir çerçevede -yalnızca üst düzey siyasete katılım olarak- düşünüldüğü ve bu yaygın anlayışı değiştirecek farklı yaklaşımlara gerek olduğu anlaşılmıştır. Siyasal katılımın sadece meclislerdeki etkinlikler olarak algılanması, siyaseti, erkek deneyimleri merkezli bir alan olarak biçimlendirmektedir. Siyaset bu şekilde algılandıkça ve siyasal katılım meclislerle sınırlandırıldıkça kadınların deneyimlerinin göz ardı edileceği feminist kuramcılarca açığa çıkarılmıştır (Çakır,

2001: 387). Geleneksel siyaset teorilerinin, siyasal katılımı dar bir çerçevede tanımlamalarının aksine, kadınların toplumsal siyasal yaşama katılma biçimleri çok yönlüdür. Feminist kuramın, iktidarı yeniden kavramsallaştırmasından dolayı, siyasal katılım biçimleri de geniş bir yelpazede düşünülebilir. “*Kişisel olan politiktir*” savsözü, kamusal alana ilişkin geleneksel kavramların esaslı bir eleştirisini cisimlendirir. Feminizm, iktidar ilişkilerinin yaşamın bütün yönlerine sızmış olduğunu vurgulayarak, politik etkinliğin içinde yer aldığı çerçevenin genişlemesine katkıda bulunmuş ve ‘politik olan’ kavramını genişletmiştir” (Rodriguez, 1999: 11). Bu bağlamda sivil inisiyatiflerde yer almak, kurumsal karar alma mekanizmalarında yer almak, siyasi partilere üye olmak gibi kurumsal siyasal katılımın yanı sıra gündelik temizliğe giden bir grup kadının dönüşümlü olarak birbirlerinin çocuklarına bakması, kadınların gecekondularında ön saflarda yer almaları gibi kurumsal olmayan hareketler de toplumsal siyasal katılım içinde düşünülebilir.

Siyasetin erkek egemen yapısı, kadınların deneyim ve gereksinimlerini görmezden gelen dışlayıcı bir katılım ve temsil modeli yaratmaktadır. Bu durumu eleştiren feminist teori, farklı katılım yöntemlerinin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Heilburn’e göre kadınların yaşamlarının ve özyaşam öykülerinin okunması önemli ve gereklidir. Küçük tartışma gruplarında kadınların bir araya gelip yaşam çevreleriyle ilgili sorunları paylaşmaları, derinlemesine görüşme, odak grup tartışmaları gibi yöntemler kadınların katılımı açısından önem taşımaktadır (Aktaran Alkan, 2005: 83). Bu çerçeveden düşünüldüğünde, özellikle yerel siyaset açısından geçerli olması mümkün gözükken katılım yöntemlerinin yerel yönetimler tarafından yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Klasik siyaset teorisinin tanımladığı katılım türlerinde toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin etkili olduğu görülmektedir. Bireysel siyasal katılım olarak tanımlanan ilk katılma biçimiyle ilgili; oy vermenin birçok kadın açısından gerçekten bireysel olup olmadığı, hanedeki erkeklerce oylarının yönünün belirlenip belirlenmediği gibi sorular akla gelmektedir. Toplumsal siyasal katılım ise kadınlar açısından cinsiyetçi örüntülerin en çok hissedildiği alanlardan biridir.

Bu çalışmanın alan araştırması kapsamında “toplumsal siyasal katılım”ın bir biçimi olan ve kadınların daha fazla sorun yaşadığı/engellendiği alan olarak görülen (Ayata-Güneş, 1993 ve 1998; Talaslı, 1996; Sancar-Üşür, 2008) aktif olarak siyasete katılım, diğer bir anlatımla kurumsal karar alma mekanizmalarına seçilip temsil görevini üstlenerek gerçekleşen katılım biçimi ele alınacaktır. Siyasal temsil ve katılımı etkileyen/sınırlayan toplumsal ve ekonomik birçok faktör bulunmaktadır. Kadınların siyasal temsil ve katılımını etkileyen ve sınırlayan temel dinamik ise toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri, eril tahakkümün belirlediği, cinsiyet ayrımcılığına dayanan ve ayrımcılığı yeniden üreten; bu bağlamda toplumsal alanı kamusal ve özel alan olarak kurgulayıp erkeğe kamusal alanı kadına ise özel alanı uygun gören bir yaklaşıma dayalıdır.⁴ Butler’a göre toplumsal cinsiyet toplumsal ve kültürel bir kurgudur ve yinelenen performanslarla inşa edilir.⁵

Toplumsal cinsiyet algısının toplumdan topluma değişkenlik göstermesi, kadınların siyasal katılım ve temsillerine de yansımakta, sonuçları kadınlar lehine ya da aleyhine değiştirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik algı ve duyarlılığın görece olarak olduğu toplumlarda, toplumsal cinsiyet uçurumunun daralma eğiliminde olduğu, kadınların siyasal temsil ve katılım oranlarının da yükseldiği görülmektedir.

“Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri somut olarak göstermek için geliştirilmiş indeksler, Dünyanın pek çok ülkesinde kadınların erkeklerle eşit olmadıklarını ve ayrımcılığa uğradıklarını doğrulamaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu eşitsizlik durumu daha az dikkat çekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise durum ağırdır” (Tan, 2008: 118).

Örneğin, Dünya Ekonomik Forumu’nca kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğinin derinliğini ölçmekte dört kritik alanı dikkate alarak (eğitime erişim, ekonomik katılım ve fırsatlar, sağlık ve siyasal katılım) hazırlanan Küresel Toplumsal

⁴ Toplumsal cinsiyet rolleri, çalışmanın birçok noktasında açıklayıcı bir teorik kategori olduğu için ilerleyen bölümlerde de ele alınmıştır.

⁵ Butler, Cinsiyet Belası adlı kitabında, toplumsal cinsiyetin performatif olarak nasıl kurulduğunu tartışmaktadır. Butler’a göre, toplumsal cinsiyet özsel olmadığı için değişmez de değildir. Bu nedenle cinsiyetçi tahakküm de değişebilir, mutlak son değildir (Butler, 2008).

Cinsiyet Uçurumu Raporu'nun 2006–2010 yılları arasındaki verilerine göre özellikle İskandinav ülkelerinin (Finlandiya, İsveç, Norveç, Danimarka ve Yeni Zelanda) toplumsal cinsiyet uçurumunu daraltmakta olduğu görülmektedir. Türkiye ise bu verilere göre toplumsal cinsiyet uçurumunun en derin ve cinsiyetler arası eşitsizliğin en fazla olduğu ülkelerden biridir. 2010 yılı verilerine göre, bu dört alanın ortalaması alındığında, Türkiye, 134 ülke arasında 126.'dır.⁶ Politikaya katılım alanında 99, ekonomik katılım ve fırsatlar alanında 131, eğitime erişim alanında 109, sağlık alanında ise 61. sıradadır.

“Eşitsizliklerle mücadele, onları görmezden gelmek ve reddetmek yerine kabul ile başlayan bir süreçtir. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sıralamasında Dünya ülkeleri arasındaki yerini görmek, bu açıdan önemlidir” (Tan, 2008: 118).

Türkiye'de ve diğer birçok ülkede siyasal katılım ve temsil ilişkilerinde toplumsal cinsiyet olgusu, kadınlar aleyhine bir durum yaratmakta ve kadınların her düzeyde siyasetten dışlanmasına neden olmaktadır.

“Kadınlar ve erkekler arasındaki mevcut eşitsizlikler eğitim, ücretli çalışma ve siyasal katılma gibi toplumsal fırsatlardan eşit yararlanamama olarak ortaya çıkar. Toplumsal fırsatların farklı toplum kesimleri arasında nasıl dağılacığı, parlamento, hükümet ve politika saptayan kamu kurulları gibi siyasal karar organlarında belirlenir. Bu süreçlerde kadınların eksik temsili, sorunların çözümsüz kalmasına; devam eden eşitsizlikler ise kadınların eksik temsiline sürekliliğine yol açar” (Sancar-Üşür, 2000: 199).

Bu noktada öne çıkan kadınların eksik temsili sorunu, hem ulusal hem de yerel düzeyde siyasette karşımıza çıkmaktadır. Kadınların eksik temsili sorununun nasıl ele alındığına, eksik temsile neden olan dinamiklerin neler olduğuna değinen çalışmalar incelendiğinde ulusal siyasete yönelik çalışmaların çoğunlukta olduğu ve demokrasi,

⁶ Türkiye, bu sıralamada, 2006'da 105, 2007'de 121, 2008'de 123 ve 2009'da 129. sırada yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: The Global Gender Gap Report 2010 (Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu 2010): http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf.

yurttaşlık, siyasi kültür gibi nedenlerin belirleyici olarak gösterildiği görülmektedir. Bununla birlikte, yerel siyasette de bu engellerin geçerli olduğu belirtilmelidir. Konu, ilerleyen aşamalarda ayrıntılandırılmaktadır.

B. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ

Türkiye'de cumhuriyet öncesi siyasal katılımında, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Kanun-i Esasi, egemenliğin topluma geçmesi amacıyla atılmış önemli adımlar olarak kabul edilmektedir. Tanzimat'la birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda çağdaşlaşma süreci başlamıştır (Yaraman, 2001: 18). Kanun-i Esasi'nin ilan edilip Meclis-i Mebusan'ın kurulduğu 1876 yılı, demokrasinin filizlenmeye başladığı dönem olarak görülmektedir. Ancak, iki yıl sonra Meclis'in tatil edilmesiyle bu yönde esaslı adımların atılması 1908 II. Meşrutiyet dönemine kalmıştır. Siyasal katılım yönünde en belirgin adım II. Meşrutiyet döneminde atılmıştır. Bu dönemde padişahın yetkileri sınırlandırılırken halkın egemenliği önem kazanmaya başlamış ve halkın temsilcilerine dayanan bir temsil mekanizması var olmuştur. Bu dönemde birden fazla partinin katıldığı birçok seçim de yapılmıştır (Çaha vd., 2002: 104).

Tarihte demokratik adımlar olarak nitelendirilen bu gelişmeler, özellikle seçme ve seçilme hakkı bağlamında kadınlar açısından demokratik olamamıştır. Demokrasinin temel dayanak noktalarından biri olan siyasi eşitliğin tartışmaya bile açılmamış olduğu bu dönemde, oy hakkı, 1877'de emlak sahibi erkeklere, 1908'de belli bir miktarda oy veren erkeklere tanınmıştır. 1923'te bu ekonomik sınırlamalar ortadan kaldırılmış; ancak oy hakkı yalnızca erkeklere tanınmaya devam etmiştir (Yaraman, 1999: 43). Berktaş (2004), II. Meşrutiyet'in, toplumsal beklentileri karşılayamasa da kadınlar açısından toplumsal ve siyasal katılımı olanaklı kılabilecek birtakım gelişmeler sağladığını ifade etmektedir:

“II. Meşrutiyet, ne kadınlara ne de toplumun geri kalan kesimine beklenen özgürlükleri getirmez ama gene de varolan görece özgürlük ortamından kadınlar da paylarını alırlar ve bu ortamdan kamusal alana daha çok çıkabilmek için yararlanırlar. Birbiri ardınca kadın dernekleri kurulur, Balkan

savaşlarının, sonra da I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle giderek artan sayıda kadın çalışma hayatına girer” (Berktaş, 2004: 15).

Benzer biçimde Göle de II. Meşrutiyet döneminin, “kadının giderek daha fazla kamusal alana katılmasının, kentsel mekanlarda dolaşmasının, ‘toplumsal görünürlük’ kazanmasının gözlemlendiği bir dönem” olduğunu vurgulamaktadır (2001: 70). Abadan-Unat (1998) da bu dönemi, birtakım sınırlamalar içermekle birlikte, önemli yeniliklere yol açan bir dönem olarak tanımlamaktadır: “1908’de ilan edilen II. Meşrutiyet’in ‘kadın söylemi’ olumlu ürünler vermiş Sayılır. Kadının eğitimine sağlanan yeni olanaklar, kadının sınırlı da olsa çalışma hayatına katılması, modayı izlemesi, gerçi sadece İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere özgü kalmakla beraber, önemli yeniliklere yol açmıştır” (Abadan-Unat, 1998: 325). Bu dönemde oluşan ve birinci kuşak olarak adlandırılan kadın hareketi, 1908 yılında kadınların kurdukları çok sayıda dernekle ve yayınlarla toplumdaki rollerini sorguladıkları, eğitim, çalışma ve toplumsal yaşama katılım talepleri etrafında örgütlenen güçlü bir hareket olarak tanımlanmaktadır (Tekeli, 1993: 30).

Kadınlar, 1930’da yerel seçimlerde oy kullanma hakkını, 1934’de seçme ve seçilme hakkını elde edebilmişlerdir. Tekeli (1992), kadınlara bu hakkın verilmesini yönetimin meşruluğunun sağlanması ve tek parti döneminin diğer otoriter rejimlerden farklılığını gösterme çabaları olarak açıklamaktadır. Kadınlara tanınan seçme ve seçilme hakkı, rejimin niteliklerini simgelemek bakımından önemli bir stratejik araç olarak görülmüştür. Bu hak, kadınlara, demokrasiyi simgelemesi bakımından verildiği için de bir seferde değil, farklı ve aralıklı zamanlarda verilmiştir (Tekeli, 1982: 381).

Cumhuriyet dönemi, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği dönem bile olsa, tek parti rejiminin otoriter yapısı demokratik siyasi katılımı mümkün kılmamıştır. Hatta bu dönemin mirası olan geleneksel kadın kamusalılığı olarak adlandırılacak model nedeniyle kadınlar, siyasal parti yönetimlerinde söz sahibi olamamışlardır (Sancar-Üşür, 2008: 219). Sancar-Üşür, cumhuriyet döneminin yaratmaya çalıştığı kadın modelini ve bu mirasın günümüze yansımalarını şu şekilde belirtmektedir:

“(...) Bu modele göre kadınların esas işi anne ve eş olarak aileyi sürdürmektir; bu nedenle Türk kadını'nın kamusal görünürlüğü sınırlı, icazetli ve asimetriktir. Kamusal alanlara modernliğin gereği olarak kabul edilen kadınların, bir yandan erkek egemen yapılar ve örgütler içinde bir anne ve eş gibi uyumlu, sessiz ve sadık olmaları beklenmiş, diğer yandan, lideri, ideolojiyi, partiyi de büyük sadakatle savunacak bir 'yoldaşlık' beklentisi buna eşlik etmiştir. Kadın hakları mücadelesinin bağımsız ve özgürlükçü içeriğinin sonunu getiren bu dönüşümler siyasal partilerin örgütlenme anlayışlarına, kadın kolları yönetimlerine ve parti ideolojilerine de yansiyarak devam etmiştir. Bu modele göre kadınlar, siyasal partiler içinde sadece yardımcı ve ikincil rollerde, cinsiyetçi içerikle şekillendirilmiş konumlara ulaşabilirler. Bu anlayış nedeniyle hiç bir zaman siyasal parti yönetimlerinde kadınlar söz sahibi olamamışlardır; önemli kadın politikacılar yetişmemiş ve kadın-erkek eşitliği siyasal alanda kendine politik destek bulamamıştır” (Sancar-Üşür, 2008: 219).

1945’li yıllarda çok partili yaşama geçiş ise, demokrasi ve siyasal katılım yönünde atılan önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Çok partili yaşama geçişle birlikte Türkiye’de çok şey değişmiş, ama kadınların bu konumlandırılışı değişmemiştir. Bu anlamda, kadınlar açısından demokratik sayılabilecek bir siyasal katılımdan söz etmek olanaklı değildir. Diğer yandan çok partili siyasal düzen ve tek dereceli seçim sisteminin getirdiği serbest rekabet ortamı da, örgütlenmeleri engellenen kadınları olumsuz etkilemiştir (Yaraman, 1999: 56). Tekeli (1982: 381-383)’ye göre, tek parti döneminde, Türkiye’deki rejimin, diğer otoriter rejimlerden farklılığını ve bu noktada demokratikliğini simgelemek üzere kadınların siyasal yaşama katılımlarına verilen önem, çok partili rejime geçişle birlikte azalmıştır.

“Rejimin çok partili bir demokrasi haline gelmesi, kadınların parlamenter gücünü olumsuz yönde etkileyen başka etkileri de beraberinde getirmiştir. İlk olarak rejim değişikliği, kadın adayların tek parti döneminde sahip oldukları ve adeta otomatik bir biçimde seçilebilme şansını ortadan kaldırmıştır. İkinci olarak, siyasal partilerin Meclis’te daha çok sayıda sandalye elde etmek için giriştikleri rekabet ortamı kadınların yararına değil, zararına bir sonuç doğurmuştur. Ayrıca çok partili döneme geçişle birlikte ortaya çıkan Demokrat Partinin benimsediği tutucu ideoloji de kadın adayların yararına olmaktan

uzaktır. Bu tutucu eğilim 1960 askeri müdahalesinden sonra, Demokrat Parti ideolojisine sahip çıkan diğer partilerce de benimsenmiştir” (Tekeli, 1982: 383-384).

1950 sonrasında, ulusal mecliste kadın temsilinin azalmasının yanı sıra, kadınların siyasal katılım ve temsili açısından önemli sayılabilecek iki durum dikkat çekicidir (Güneş-Ayata, 1998: 237): İlki, meclisteki kadınların davranışlarındaki değişimlerdir. Bu noktada, kadın temsilciler sayısal olarak azalmakla ve kendilerini kadınların temsilcileri olarak görmemekle birlikte, mecliste daha aktif rol oynamışlardır (Arat, 1998: 265). İkincisi, siyasi temsil olmasa da siyasi katılım anlamında kadınların sayısındaki artıştır. Siyasi partilerin 1960 sonrasında kurulan kadın kolları örgütlenmeleri, büyükşehirlerde kadınların siyasete olan ilgisini artırmıştır (Güneş-Ayata, 1998: 238). Kadın kolları, özellikle 1970’lerde siyasette etkinliğini artırmıştır. Ancak, kadınları, siyasetin içinde “bilen özneler” olarak değil, “yardımcı” birtakım faaliyetlerde yer almak üzere örgütleyen kadın kolları açısından bu durum büyük bir handikap yaratmıştır. Kadın kolları, kadınların siyasette üst kademelere çıkma ve temsilci olmaları noktasında partiyi etkileme gücüne sahip olamamıştır.

1960’ların sonu ve 70’leri, kadınların siyaset tarihinde önemli kılan bir nokta, ilk kez politik hedeflere sahip bir kadın derneği olan Devrimci Kadınlar Derneğinin ve ardından İlerici Kadınlar Derneği, Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği, Devrimci Kadın Birlikleri gibi sol tandanslı kadın örgütlenmelerinin kurulmasıdır. Bu örgütlenmelerden, TKP’nin yeniden örgütlenmeye ağırlık verdiği dönemde yandaş bir kadın örgütü olarak kurulan İlerici Kadınlar Derneği (İKD), faaliyette olduğu 5 yıl içinde, 15.000 üyeye sahip olmasıyla ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerle öne çıkmıştır (Kılıç, 1998: 352-354). İKD, kadın kolu değil; fakat yandaş bir örgüttür ve partiye bağımlıdır. Kadınların kurtuluşundan öte, partinin politikalarını amaç edinmiştir. Hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve faaliyetleri özel alandaki sorunlara yönelik olmamıştır. İKD, bütün eksikliklerine rağmen; “örgütlülüğü, gündelik, somut işleri daha fazla önemsemesi, kadınlarla ilgili talepler üretmeye çalışması ve (...) kendi başına iş örgütlemesi” gibi özellikleriyle dönemin benzer kadın örgütlerinden ayrılmaktadır (Koçali, <http://bianet.org/kadin/siyaset/10520-bugunun-gozuyle-ilerici->

kadınlar-derneği) ve bugün feminist hareketin birçok aktivisti İKD örgütlenmesinden gelmektedir. İKD'nin faaliyetleri, 1980 darbesiyle birlikte kapatılması sonucu noktalanmıştır.

1980 askeri darbesiyle demokratik hakların askıya alınması, toplumsal ve siyasal örgütlenmelerin kesintiye uğraması ve yasaklanması söz konusudur. Kadınlar açısından bu dönem, muhalefetin ön plana çıktığı, politikayı yeniden tanımlamaya çalıştığı bir dönemdir. Her türlü muhalefetin yasaklandığı bu dönemde, ikinci kuşak feminist kadın hareketi, daha önceki dönemlerinden daha radikal bir biçimde Türkiye gündemine girmiştir (Yaraman, 1999: 61). İkinci kuşak kadın hareketi, 1980 askeri darbe sonrasında “apolitik ortamın yarattığı örgütlenme boşluğunu değerlendirmeyi bilmiştir” (Kovanlıkaya-Ergin, <http://bianet.org/bianet/bianet/69334-ucan-supurge-ucuyor>).

Feminist kadın hareketinin, darbe sonrasında ilk demokratik muhalefet hareket olması demokratikleşme sürecinde önemli bir noktaya işaret etmektedir. Feminist kadın hareketi ve örgütlenmelerinin “kurulu iktidar yapısını, egemen norm ve değerleri sorgulamak ve değiştirmek açısından bilinç oluşturma, tartışma gündemi ve norm belirleme, eylem ve yaygın katılım sağlama” (Çitçi, 1999: 95) gibi işlevleriyle Türkiye'deki siyaset yapma üslubunu kökten değiştiren bir biçimde siyaset yaparak yol almıştır (Tekeli, 1989: 38). 1989'da yayınladıkları Feminist Manifesto'da, ataerkil sistemin kadınların bedeni, kimliği ve emeği üzerinde kurduğu egemenliğe karşı toplu bir mücadele başlattıklarını ilan etmişlerdir (Tekeli, http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=268&Itemid=41).

Türkiye'de hem siyasi partiler hem de örgütlü gruplar aracılığıyla siyasal katılımın nispeten daha etkin gerçekleştiği dönem, 1980 sonrası olmuştur. Bu dönemde siyasi partiler ve sivil toplum örgütlenmeleri düzeyinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. 1950-1980 arası dönemde siyasal yaşamın dinamiğini daha çok siyasi partiler oluşturmaktayken, 1980 sonrası dönemde sivil toplum örgütlenmeleri de siyasal

yaşamın dinamiklerinden olmuş ve aynı zamanda, siyasal işleyişe yön vermiştir (Çaha vd., 2002: 106).

Sivil toplum örgütlenmelerinin etkin bir toplumsal ve siyasal hareketlilik yaratmasında kadın hareketinin önemli etkileri olmuştur. Öncelikle, kadın hareketi ve örgütlenmeleri Türkiye'de kadın sorunlarının toplumsal/siyasal gündemde yer almasını sağlamıştır (Çitçi, 1999: 2005). Diğer yandan özellikle 1990'larda başlayan kadın örgütlenmelerinin kurumsallaşma süreçleri ile feminist kadın hareketi, salt "kent merkezli bir hareket olmaktan çıkarak toplumsal cinsiyeti sorgulayan, yerel kadın sorunlarını da gündeme getiren birçok sivil toplum örgütlenmesiyle ülke geneline yayılmaktadır" (Kovanlıkaya-Ergin, <http://bianet.org/bianet/bianet/69334-ucan-supurge-ucuyor>).

C. KADINLARIN SİYASAL KATILIM VE TEMSİLLERİNİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de kadınların ulusal ve yerel düzeyde siyasal katılım ve temsillerini engelleyen ve temelde erkek egemen sistemle ilişkili birçok faktör bulunmaktadır. Sancar Üşür (2000), Türkiye'de kadınların siyasal süreçlere aktif olarak katılımında, geleneksel cinsiyet ilişkileri, kadınların toplumsal fırsatlardan eşit yararlanamaması, kadınların örgütlenmelerinde yaşanan sorunlar, siyasetin erkek egemen yapısı, partilerin cinsiyet politikaları gibi sorunların engel oluşturduğuna dikkat çekmekte, bunun da eksik temsile neden olduğunu vurgulamaktadır. Avşar Negiz (2008), Sancar Üşür'ün tespitlerini destekleyen araştırmasında⁷ Türkiye'de kadınların siyasal süreçlere katılımının önündeki engellerle ilgili olarak; toplumun erkek egemen yapısı, toplumsal cinsiyet rolleri, pozitif ayrımcılığın olmaması, siyasetin erkek işi olduğuna dair yaygın kanı, kadınların özgüvensiz oluşu, erkek egemen siyaset, siyasi partilerin kadınları teşvik etmemesi durumu gibi sonuçlara varmıştır. Bu tespitlerden hareketle, kadınların ulusal ve yerel politikaya katılımlarının önündeki engelleri; toplumsal (sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel) engeller ve politik engeller olmak üzere iki grup içinde toplamak mümkündür.

⁷ Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Bir Değerlendirme, 2008.

1. Toplumsal Engeller

Kadınların politikaya katılımlarını engelleyen birçok toplumsal faktör bulunmaktadır. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik engeller olarak sınıflandırılacak bu engeller, kadınları, ulusal ve yerel politikadan dışlanmasına neden olmaktadır (Viterna vd., 2007: 3).

Kadınların politikaya katılımlarının önündeki sosyo-kültürel engeller; cinsiyet ideolojisi, kültürel örüntüler ve cinsiyet rolleri; kadınlarda özgüven eksikliği ve kadınların politikayı ‘kirli bir oyun’ olarak algılaması biçiminde sıralanabilir (Shvedova, 2005: 44).

Dünyanın birçok ülkesinde toplumsal ve kültürel stereotipler, kadınların politikaya katılımlarını engellemektedir. Kadınların siyaset ve yerel siyasete katılımlarında engel olarak ortaya çıkan sosyo-kültürel engellerden ilki toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilidir. Önceki bölümlerde tartışılan kamusal ve özel alan ayrımının keskinleştiği, tarihsel ve kültürel bir gerçeklik olan cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle kadınlar ve erkeklere farklı toplumsal cinsiyet rolleri yüklenmektedir ve dolayısıyla birbirlerinden farklı işler yapmaktadırlar. Kadınlar, anne/eş rolünün gereği olarak özel alanda (evde) bakım, yetiştirme gibi yeniden üretim faaliyetlerini gerçekleştirmekte, erkekler, kamusal alanda üretim ve ticaret gibi uğraşları sürdürmektedir (Sancar-Üşür, 2000: 204; Shvedova, 2005: 44). “Doğallaştırılan” ve dolayısıyla sorgulama dışı bırakılan cinsiyet ayrımı ve bu ayırmadan doğan roller, eril tahakkümün kurulmasında ve yeniden üretilmesinde önemli bir işleve sahiptir (Bourdieu, 2001: 8-9). Erkek ve kadın, birbirinin karşıtı olarak kurulmuştur ve bu karşıtlık toplumsal her alanda kendisini göstermektedir. Cinsiyet ayrımı, toplumsallaşma ve eğitim sürecinde erken yaşlardan itibaren kişilerin habitus⁸larına yerleşerek devam etmekte ve toplumsal işbölümünün sürdürülmesi sonucu gündelik yaşamda yeniden üretilmektedir (Bourdieu, 2001: 8). Kadınların yaptıkları işler aile içinde diğer bir ifadeyle özel yaşam alanında, dolayısıyla kamusal alanı

⁸ ‘İçselleştirilmiş yatkınlıklar’ olarak çevrilebilecek habitus kavramı, “bireylerin toplumsal alanda konumlanışlarını anlatan ve bu konumlanışların toplumsal pratiği doğurduğunu söyleyen bir kavramdır” (Sancar, 2009: 193).

ilgilendirmeyen, ‘apolitik’ bir dünyaya ait olarak tanımlanmaktadır. Erkeklerin var oldukları alan ve yaptıkları işler kamusaldır ve siyasal alan bu ortamdan beslenmektedir. Bu cinsiyete dayalı işbölümü, Türkiye’de kadınların toplumsal yaşam alanlarını ve deneyimlerini aile ve yakın çevresiyle sınırlamaktadır. Bu durum, kadınları, özel alana ait sorunların politika dışı olduğuyla ilgili toplumdaki yaygın inanç karşısında “savunmasız, deneyimsiz ve dilsiz” bırakmaktadır (Sancar-Üşür, 2000: 204). Bu işbölümünün ve dolayısıyla siyasetin ‘erkek işi’ olarak toplum tarafından içselleştirilmesi, kadınların siyasal süreçlerden dışlanmasını doğallaştırmaktadır. Kadınların geleneksel cinsiyet rolleriyle siyasetin bağdaşmayacağı algısı, kadınların aileleri ve yakın çevreleri tarafından da engellenmelerine neden olmaktadır.

Öte yandan, ‘erkek işi’ olarak görülen politika, birçok kadın tarafından “kirli bir oyun” biçiminde algılanmaktadır. Aslında bu algı, birçok toplumda yaygındır ve (‘politik engeller’ başlığı altında da tartışılacağı gibi) çoğu zaman bir gerçeklik payı vardır. Bu durum, kadınların, politikanın bu yozlaşmış yapısının kendilerine uygun olmayacağını düşünmelerine ve politikaya katılımında kendilerine olan güvenlerinin sarsılmasına neden olmaktadır. Kadınlardaki özgüven eksikliği, başlı başına, politik katılımlarını etkileyen bir durumdur ve bu noktada kadınların politikadaki eksik temsilinin önemli nedenlerinden biridir. Kadınlar, güven duygusu ve kararlılıkla politik süreçlerde daha iyi konumlara ulaşabilirler (Shvedova, 2005: 45); ancak daha önce de bahsedildiği üzere, kadınlar, politikayı yabancı bir alan olarak görmek üzere toplumsallaştırılmışlardır (Phillips, 1995: 106). Bu durum, politikaya girseler dahi, kadınların erkeklerin liderlikleri altında hareket etmelerine ve kendilerini siyasetin öznesi olarak konumlandıramamalarına yol açmaktadır.

Kadınların toplumdaki sosyal ve ekonomik konumları da, siyasete katılımlarını doğrudan etkilemektedir. Kadınların eğitim düzeyleri, işgücüne katılım ve istihdam oranları, ulusal ve yerel siyasetteki temsil oranlarıyla yakından ilişkilidir. Kadınların siyasal katılımları; yoksulluk, eğitim olanaklarından yararlanamama, gerekli bilgilere erişimin kısıtlılığı gibi nedenlerle sınırlanmaktadır. Yoksulluğun ve işsizliğin

feminizasyonu⁹, kadınların politika için gerekli olan mali kaynaklara sahip olamaması anlamına gelmektedir. Dünya genelinde, kadınların eğitim olanaklarından yararlanma olanakları erkeklere oranla çok düşüktür.¹⁰ Bu durum, kadınların siyasetle ilgili gerekli bilgi ve altyapıya sahip olmalarını neredeyse imkânsız hale getirmektedir (Shvedova, 2005: 39-42). Toplumsal ve ekonomik olanaklardan kadınların erkeklerle eşit yurttaşlar olarak, eşit bir şekilde faydalanamadıkları, insani gelişme endekslerinden kolaylıkla çıkarılabilmektedir (Sancar-Üşür, 2000: 204-205). İnsani gelişme endeksinin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi de göz önüne alındığında, endekslerin hesaplanmasında dikkate alınan üreme sağlığı, güçlendirme ve ekonomik faaliyetlerle ilgili veriler, mevcut eşitsizliğin boyutlarını ortaya çıkarmaktadır. 2010 yılı verilerine göre, “Türkiye’de meclisin %9’u kadınlardan oluşmaktadır¹¹ ve yetişkin kadınların %27’si ikinci öğretim veya yüksek öğretim mezunudur. Bu oran erkeklerde %47’dir. Her 100.000 canlı doğumun 44’ünde kadınlar hamilelikle ilgili sebeplerden hayatlarını kaybetmektedir. İş piyasasına kadınların katılımı %25 iken erkekler için bu oran %75’tir. Türkiye, bu oranlarla 138 ülke içerisinde 77. sıradadır.”¹²

2. Politik Engeller

Kadınların ulusal ve yerel politikaya katılımının önündeki politik engeller çoğunlukla; politikanın eril yapısı, siyasi partilerin kadınları dışlayan yapısı ve seçim sisteminin yapısından kaynaklanmaktadır (Shvedova, 2005; Sancar-Üşür, 2000; Erdoğan-Tosun, 2006).

Politikanın eril yapısı, kadınların siyasete katılımlarını sınırlandıran başlıca engellerden biridir. Politika, kuralları erkekler tarafından belirlenen ve bu özelliği nedeniyle kadınları dışlayan eril bir alandır. Politik yaşam, erkek norm ve değerlerine,

⁹ Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre, dünyadaki yoksulluk oranlarına bakıldığında, %70’inin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Diğer yandan, kadınlar, erkeklere oranla daha düşük ücretlerle çalışmaktadır ve kadın-erkek arasındaki ücret farklılığı %17’lerdedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://www.unifem.org/gender_issues/women_poverty_economics/.

¹⁰ Ayrıntılı veriler için bakınız: The Millennium Development Goals Report (Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu): www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202009%20ENG.pdf.

¹¹ Bu oran, 2011 genel seçimleri sonucu, %14,2’ye yükselmiştir.

¹² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Human Development Report (İnsani Gelişme Raporu), 2010: hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf ve http://www.undp.org.tr/pressRelDocuments/Turkey-TR_ece%20FU.pdf

hatta çoğu durumda erkeklerin yaşam biçimlerine göre düzenlenmektedir (Shvedova, 2005: 35). Toplumsal cinsiyet rolleri, erkekleri, ‘para kazanma, güçlü olma ve rekabet etme’ gibi eylem ve değerlere yöneltmektedir ve erkekler, bu değerlerle siyaset alanını şekillendirmektedirler (Sancar-Üşür, 2000: 208). Siyaset genellikle, işbirliği ve konsensüse varma olarak değil, ‘kazananlar ve kaybedenler’ düşüncesine dayalı rekabet ve çatışma olarak kavramsallaştırılmaktadır (Shvedova, 2005: 35). Siyaset, herkesin kazandığı bir oyun değildir ve yardım, özveri, anlayış gibi değerler yerine iktidar, güç, boyun eğdirme erkek egemen siyasetin baskın değerleridir. Bu değerler, toplumsal cinsiyet rollerinin, ‘hayatı boyunca kendisinden çok çocuklarını ve ailesini’ düşünmeye, ‘kendinden başka insanların gereksinmelerine duyarlı olma’ya yönlendiren kadınlara yabancı gelmektedir (Sancar-Üşür, 2000: 208). Bu durum, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de geçerlidir ve siyasal yaşamın kuralları ve başarılı olmanın koşulları, erkek norm ve değerlerine göre biçimlendirilmiştir. Kadınlar, bu şekilde yapılandırılan bir arenada siyaset yapmayı ya bu nedenlerle reddetmekte ya da eril siyaset yapma biçimini benimseyerek kabul etmektedirler. Bu durum, çok az sayıda kadının siyasette yer almasına neden olmaktadır (Shvedova, 2005: 36). Sancar’ın, konuyla ilgili düşünceleri, ‘siyasette egemen erkek modeli’nin kadınlar açısından yarattığı zorlukları özetlemektedir:

“Siyasette egemen erkek söylemi, kadınları kendileri ile eşit koşullarda yarışmaya çağırır; fakat kadınların siyaset dışı yaşamda hiçbir zaman erkeklerle eşit koşullarda yaşamadığını unutarak yapar bunu. Kadınlar siyasette başarılı olmak istiyorlarsa erkekler gibi yapmalı, gece gündüz çalışmalı, rekabetten, mücadeleden korkmamalı, kendini savunmasını, gerektiğinde saldırmalarını ve savaşmasını bilmelidir. Siyaset, kadından aile sorumlulukları ve çocukları yokmuş gibi davranmasını ister. Böyle bir değerler dünyasında yalnızca bu oyunu kurallarına göre oynamayı becerebilen az sayıdaki güçlü kadının başarı şansı vardır. Geri kalan kadın kitlesi için siyaset kirlili ve erkek işidir” (Sancar-Üşür, 2000: 208-209).

Siyasette yer almayı başarabilen kadınlar, Sancar-Üşür’ün de belirttiği gibi, erkek egemen bu yapı içinde çoğu zaman varlığını sürdürebilmek için ya erkeksi olmaya zorlanmakta ya da ikincil konumunu sürdürmeyi kabul etmek durumunda kalmaktadır.

“Siyasi partilerde ve seçilmiş ve atanmış kadınlar arasında toplumsal cinsiyet bilincine erişmiş, sistemi sorgulamak ve eşitlik konusunda mücadele etmek motivasyonuna sahip kadınlar azınlıktadır. Siyasetteki kadınların çoğu kendilerini feminist olarak nitelememekte, bu konuda en bilinçli olanlar da süreçte yalnız kalmaktadırlar. Siyaset oyununun kuralları erkekler tarafından yazılıp oynanırken kadın sorunları tartışılırken bile kadınlar öncü rolü üstlenmekten kaçınmaktadırlar. Bir bakıma, feminist siyaset yapmak onların aslında çok da kolay ulaşamamış oldukları pozisyonlarından dışlanmak ve ciddiye alınmamak riskini de beraber getirmektedir ki, kadın siyasetçiler bunun bilincindedirler” (Aslan-Akman, 2004: 329).

Siyasi partilerin yapıları ve kadınları parti içinde nasıl konumlandığı da, kadınların siyasete katılımlarını doğrudan etkileyen bir unsurdur. Kadınlar, üyesi oldukları siyasi partilere kaynak sağlama ve partinin oylarını artırmak üzere seçim kampanyalarında yoğun bir biçimde çalışmaktadırlar (Minibaş, 1996: 180). Ancak, dünya genelinde parti lideri olan kadınların oranı %11’dir (Shveoda, 2005: 37). Türkiye’de ise toplam 61 siyasi partiden¹³, üçünün lideri¹⁴ ve birinin eşbaşkanı¹⁵ kadındır; ancak ulusal ve yerel meclislerde sandalyesi bulunan partilerden hiçbirinin lideri kadın değildir.¹⁶ Türkiye’de kadınlar parti içinde genellikle, ‘yan/yardımcı kuruluş’ olarak yapılandırılan kadın kollarına yönlendirilmektedirler. Kadın kolları, kadınları siyasete hazırlamak ve kadınların sorunlarını siyasal alanda temsil etmek gibi sorumlulukları yerine getirmekten ziyade, mahalle toplantıları ve ev gezileriyle partinin propagandasını yapan; kermes, piknik gibi siyasi getirisi düşük ikincil faaliyetler yürüten bir yapıdadır. Yürüttüğü bu faaliyetler nedeniyle kadın kolları, parti içinde siyasi olmaktan çok sosyal yapıya sahip bir kuruluştur (Sancar-Üşür, 2000: 214) ve kadınları depolitize eden bir oyalama aracı konumundadır (Tansi, 2004: 115). Partinin seçim çalışmalarını neredeyse tek başına yürüten kadın kolları, seçimin gizli galipleri

¹³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.tbmm.gov.tr/partiler/partiler.htm>.

¹⁴ Yeşiller Partisi, Bilge Contepe; Sosyalist Parti, Sevim Belli; Ayyıldız Partisi, Serap Gülhan’dır.

¹⁵ Barış ve Demokrasi Partisi Eşbaşkanı, Filiz Koçali’dır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://ansiklopedika.org/T%C3%BCrkiye'deki_faal_siyasi_partiler_listesi.

¹⁶ Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)’nde eşbaşkanlık sistemi uygulanmaktadır ve parti başkanı erkekse (kadinsa), eşbaşkan kadın (erkek) olmaktadır.

olmakta, ulusal ve yerel meclislerde yer alamamaktadırlar (Tansi, 2004: 116). Siyasi partiler, kadınları dışlayarak, genel ve yerel seçimlerde aday göstermemekte ya da seçilebilir sıralara yerleştirmemektedir. Dolayısıyla, partiler, seçim kampanyaları için sahip oldukları kaynakları, kadınlar için nadiren kullanmakta ve kadın adaylara yeterli mali destek sunmamaktadır (Shvedova, 2005: 37). Siyasi partilerde seçim ve adaylık süreci de kadınları dışlamaktadır; çünkü bu süreçte eril özellikler vurgulanmakta ve seçim kampanyaları için maddi kaynak sağlayabilmek ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler de, çoğunlukla adayların seçiminde bir kriter haline gelmektedir. Partilerdeki bu bariz erkek egemenliği (ki tam bir ‘old boys club’ hali) kadınları adaylık ve seçim süreçlerinin dışına itmektedir (Shvedova, 2005: 37).

Kadınların, politikaya katılımlarını etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri ise seçim sistemleridir. Seçim sistemleri, genel olarak ‘nispi temsil sistemi’ ve ‘çoğunluk sistemi’ olarak iki grupta toplanmaktadır. Bu sistemler, ‘temsilde adalet’ ve ‘yönetimde istikrar’ ilkelerinden birine ya da her ikisine göre şekillenmektedir. Nispi temsil sisteminin, temsilde adaleti daha iyi sağladığı, çoğunluk sisteminin ise yönetimde istikrarı daha iyi sağladığı öne sürülmektedir. Ayrıca bu iki sistemin birlikte uygulandığı ‘karma seçim sistemi’ de bulunmaktadır (Arikboğa, 2010: 194; Şentürk, 2008: 14). Nispi temsil sistemi, siyasal partilerin güçleri oranında, diğer bir ifadeyle, seçimde aldıkları oy oranında temsil edilmelerine olanak vermektedir ve ‘adalet’ ilkesi ön plandadır. Bu sistem, her seçim çevresinden birden çok milletvekili seçilmesini olanaklı kılmaktadır; geniş bölgedir ve liste usulü ile uygulanmaktadır. Adaylar, siyasi parti tarafından belirlenmektedir ve bu noktada listelerdeki aday sıralaması önem taşımaktadır. Çünkü her partinin kazandığı temsilci sayısı kadar, listelerdeki sıraya göre temsilci seçilmektedir. Çoğunluk sisteminde ise, bir seçim bölgesinde seçmenlerin yarısından fazlasının oyunu alan parti ve adaylar seçimleri kazanmaktadır. Çoğunluk sisteminde en yüksek oyu alan aday veya parti seçimi kazandığı için güçlü iktidar sağlanabilmektedir. Ancak kazanamayan partiler, söz konusu seçim bölgesinden hiç temsilci çıkaramadığı için ‘temsilde adalet’ ilkesini sağlayamamaktadır. Çoğunluk sisteminde dar veya geniş seçim bölgesi kullanılmaktadır (Şentürk, 2008: 14). Türkiye’de, temsilde adalet ile yönetimde istikrar ilkelerini birlikte gözetilen bir seçim

sistemi uygulanmaktadır.¹⁷ Seçim sistemleri kadınların temsili üzerinde etkilidir; çünkü ülkelerde uygulanan farklı seçim sistemleri, kadın temsiliinde farklı sonuçlar yaratmaktadır. Nispi temsil sisteminin, çoğunluk sistemine göre kadın temsili açısından daha olumlu sonuçlar verdiği genellikle kabul edilmektedir. Ulusal meclislerde kadın temsilci oranının yüksek olduğu ülkelerde uygulanan seçim sistemi çoğunlukla nispi temsil sistemidir (Matland, 2005: 98; Viterna vd., 2007: 2; Norris, 1987: 123; Paxton, 1997: 459). Genel seçimlerde nispi temsil sistemi uygulayan ülkelerin kadın temsilci oranı, çoğunlukçu sistemi uygulayan ülkelerdeki kadın temsilci oranının bir hayli üzerindedir.¹⁸

Diğer yandan, Türkiye'deki yerel seçim sistemlerine bakıldığında, ilgili kanunda “*İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanır*”¹⁹ hükmünün yer aldığı görülmektedir. Yerel seçim sisteminin temel özelliklerine bakıldığında, nispi temsil sisteminin, onda birlik barajla birlikte uygulandığı; belediye meclislerindeki kontenjan adaylarının ise çoğunluk yöntemine göre seçildiği anlaşılmaktadır. Bu iki durumun temel nedeni, mecliste, başkanının tarafında bir çoğunluğu oluşturabilmektedir; çünkü yerel yönetim sistemi ‘güçlü başkanlık modeli’ne dayanmaktadır. Güçlü başkanlık modeline dayalı bir sistem içinde, karar alma tekeli meclis üyelerinde olsa dahi, meclisin rolü başkanın önceliklerini uygulamaya geçirebilmek üzere işlemektedir. “*Karar alma sürecindeki önemli husus karar almak değil, kararın alınabilmesi ya da aldırılabilmesidir. Dolayısıyla karar alma sürecinde meclisin etki gücünün sınırı, başkana rağmen değil, başkanla birlikte karar almaktır*” (Arıkboğa, 2010: 198). Bu model, meclis üyelerinin kararların alınmasındaki etkisini zayıflatmaktadır ve kadın meclis üyelerinin kadınlarla ilgili faaliyet ve çalışmaları yerel seçilmiş meclislere yansıtılabilmelerini ve meclis kararı olarak kabul ettirebilmelerini olanaksız kılmaktadır. Kadın meclis üyesi sayısının az

¹⁷ “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” (1982 Anayasası, madde 67).

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Richard E. Matland, “Enhancing Women’s Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems”, **Women in Parliament: Beyond Numbers**, Stockholm, 2005, ss. 98-106.

¹⁹ 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, Madde 2.

olması bu durum üzerinde doğrudan etkili olurken, sayısal azlığın yarattığı diğer bir sonuç, alınan grup kararlarında kadınların, çoğunluk oluşturmamalarından dolayı etkili olamamalarıdır.

Kadınların ulusal ve yerel meclislerde temsil edilmesinin önündeki bu politik engellere adaylık koşulları ve aday tespiti de eklenebilir. 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 9. maddesine göre, “2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinde belirtilen sakıncaları taşımamak şartıyla, yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı belediye başkanlığına, il genel ve belediye meclisi üyeliğine seçilebilir.”²⁰ Bu kriterler dışında, seçilmeye herhangi bir engelin olmadığı kanunda belirtilmektedir. Ancak, bu kriterlere, özellikle kadınlar açısından sorun yaratan, çoğu siyasi partinin adaylık ücretini²¹ karşılayabilme kriterini de eklemek gerekmektedir. Siyaset, özellikle adaylık, masraf gerektiren bir süreçtir ve kadınlar genellikle bu uğraş için ayıracak maddi kaynaklara sahip değildir (KSGM, <http://www.ksgm.gov.tr/politika%20dokumanlari/kararalma.pdf>).

²⁰ 2839 Sayılı kanunun 11. maddesinde belirtilen şartlar şunlardır: İlkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile kanunda belirtilen nedenlerle seçilemezler.

²¹ Partiden partiye değişmekle birlikte, yerel seçimlerde en fazla koltuk elde eden AKP ve CHP'nin 2009 yerel seçimlerinde %50 zam yaparak aday olunan pozisyona göre 500 ile 7500 TL arasında adaylık ücreti belirlemişlerdir. Bununla birlikte bazı partilerin herhangi bir adaylık ücreti almadığı da belirtilmelidir. Ayrıntılı bilgi için; <http://tumgazeteler.com/?a=4481199&cache=1>, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=759094>, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=772663>, http://www.ajansbir.com/haber-23677---CHP_de_adaylik_ucretleri_belirlendi.html.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI

I. YEREL SİYASET: KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

A. SİYASET ve YEREL SİYASET

İnsanların siyaset kavramını algılama biçimleri, nasıl bir toplumda yaşamak istediklerinin önemli bir göstergesidir. Siyaset, iktidar kullanma araçlarını ele geçirecek başkalarını yönetme isteği olarak tanımlandığı takdirde, hiyerarşik ve otoriter bir toplum yapısının onaylanması söz konusudur. Buna karşılık siyaset, “toplumsal konumları ve çıkarları farklı insanların bir araya gelerek sorunlarına ortak çözümler üretebilme süreci” olarak tanımlandığında eşitliğe dayalı demokratik bir toplumsal yapı tahayyülü ön plana çıkmaktadır. Siyasetin hiyerarşik ve otoriteye dayalı tanımı, kadınlar başta olmak üzere birçok toplumsal grubun aleyhine sonuçlar doğururken; eşitliğe dayalı demokratik tanımı, politik karar alma süreçlerinde kadınların eksik temsil sorununun çözümüne yönelik bir açılım yaratma potansiyeli taşımaktadır. Siyasetin bu tür tanımı, kadın erkek eşitliğini gerçekleştirebilecek bir demokrasi anlayışının da temeli olmaktadır (Sancar-Üşür, 2000, s: 199).

Ancak siyaset kuramcılarının temel olarak bu iki farklı ekseninde yaptıkları siyaset tanımlamaları tarihsel bağlamı içinde değerlendirildiğinde kadınları içine almayan kavramsallaştırmalarla karşılaştığı burada belirtilmelidir. Siyaseti iktidarı ele geçirmek, iktidarın sağladığı ayrıcalık ve çıkarlara sahip olmak için toplumda yaşayan insanlar arasındaki çatışma (Kapani, 1999: 17) olarak ele alan yaklaşımda siyaset; hükümet etme, siyasal iktidarı ele geçirme, karar alma gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir.

Siyasetin çatışmacı olarak ele alınıp güç mücadelesi, iktidarı ele geçirme biçiminde tanımlanmasının çıkış noktasında genellikle Machiavelli ve Hobbes’un siyaset kavramsallaştırmaları vardır. Machiavelli, “amaca giden her yol mubahtır”

görüşü, Hobbes ise, “insan insanın kurdudur” önermesi ile aslında kendi yaşadıkları dönemin hâkim yönetim paradigması olan mutlakiyet yönetimini yansıtmaktadırlar (Bağce, 2007: 24).

Machiavelli ve Hobbes’un insani kaygılardan soyutlanmış ve yalnızca tahakküm ve başarıya odaklanmış olan araçsal siyaset anlayışları ile pozitivizm arasında da yakın bir bağ söz konusudur. Pozitivizm, insanı ve toplumu politik özne kabul etmekten ziyade şekillendirilebilir nesnelere olarak görmüştür. “Bu yaklaşım, despotizm, paternalizm ve otoriterizm olarak ortaya koymuştur. Kuşkusuz, bu siyaset anlayışının önemli öğelerinden biri de elitizm olmuş; bunun sonucunda, çoğunluğun dışlanması ve aşağılanması olağan sayılmıştır” (Bağce, 2007: 25). Erkek egemen anlayışa göre şekillenen bu siyaset yapma tarzında gücü ele geçirmek her şeyden önemlidir. Siyaset, erkek yurttaşların normlarına göre belirlenmektedir.

Siyaseti, insanların “ortak iyiliğini” gerçekleştirmek olarak ele alan (Kapani, 1999: 18) yaklaşım ise ortak çıkar ve uzlaşma kavramları etrafında siyaseti tanımlamaktadır. Rousseau(1972)’nin “ortak iyi” kavramına atıfta bulunan bu siyaset anlayışı, bir anlamda kendisinden önceki siyaset algısının ürettiği; ancak çözemediği sorunların geniş çevrelerce görülmeye başlaması ile yaygınlık kazanmış ve toplumsal katılım temelinde şekillenmiştir. Ancak siyasetin erkek egemen yapısı göz önüne alındığında, bu tanımda ortak iyilikleri gerçekleştirilecek olan ‘insanlar’ın, siyaset kuramcılarının cinsiyet ayrımından soyut ve evrenselleştirilmiş olarak tanımladıkları bir ‘insan’ı yani çoğunlukla bir erkeği işaret ettiği de burada belirtilmelidir. “Siyasetin evrenselci tutumu merkeze erkeği koyan ve erkek merkezci eksenle belirlenen alan olmuştur. ...kadın birey olma konumundan ve dolayısıyla siyasetten dışlanmıştır” (Kovanlıkaya-Ergin, 2004: 121).

Erkek egemen yapılanma içinde bir kadının siyaset yapabilmesi için her zaman erkeklerden daha yetenekli, daha iyi eğitim görmüş ve özel becerilere sahip olması gerektiği dayatılmaktadır. Kadınlar, geleneksel cinsiyet rolleri, ataerkil söylem ve tutumlar nedeniyle bu olanaklara ulaşamayıp siyasete katılamamaktadırlar.

Liberal, sosyalist, muhafazakâr ya da radikal... Farklı paradigmalara ait olsa da tanımların ortak özelliği, erkek egemen siyaset anlayışından türemiş olmalarıdır.

“Bu paradigmalarda kadınlar, erkek normlarından sapma olarak tanımlanmışlardı. Kadınların farklılıkları görmezden gelinerek kadının bir sapma olarak, erkeğin ötekisi olarak tanımlanmasında siyaset bilimi de katkısını esirgememişti. Kadın bütünlüğünü, değerlerini ve katkılarını tanımamış, kabul etmemişti.

(...) Siyaset kuramcıları işlerinin gündelik yaşamın küçük şeylerinden ya da toplumsal cinsiyet ve sınıf arazlarından masum bir tarafsızlık kisvesi altında soyutlanmış şekilde yürütmüşler, aslında bunu yaparken standart tek bir cinsiyeti almışlardı. Tartışmanın terimlerini erkeklik ve onların deneyimleri üzerine oturan teori belirlemiştir” (Çakır, 2001: 388–389)

Phillips (1998: 6)’in belirttiği gibi, siyasetin ve siyaset teorisinin bu erkek egemen yapısına, feministler tarafından yöneltilen eleştirilerde üç ortak başlangıç noktası bulunmaktadır: “İlki, siyasetin mevcut tanımlamaları, toplumsal cinsiyet yüklüdür. İkincisi, bu durum, kadının siyasetten dışlanmasını doğallaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır. Üçüncüsü ise, kamusal alan ve özel alan bölünmesi bu süreci meşrulaştırmak üzere kullanılmaktadır ve siyaset tanımı, kamu ve özel ayrımının bir biçimine dayanmaktadır.” Feministlere göre, siyaset ve demokrasi kavramları toplumsal cinsiyeti kapsayan bir biçimde yeniden düşünülmeli ve kavramsallaştırılmalıdır (Phillips, 1995: 11).

Siyasetin yerel pratiğini oluşturan yerel siyaset de değişik biçimlerde tanımlanabilmektedir. Siyaseti tanımlarken yapılan ayırmadan yola çıkılarak yerel siyasetin de temelde iki farklı tanımlaması yapılmaktadır. Yerel siyaseti, iktidarı ele geçirmek olarak tanımlayan yaklaşım, yerel siyaset organları ve bu organların işleyişi üzerine yoğunlaşmaktadır (Cerit-Mazlum, 2008: 27–28). Yerel siyaset, bu çalışmanın da benimsediği diğer tanımıyla, yerel yaşamın tüm boyutlarını kapsayan, kentteki farklı grupların farklılaşan ihtiyaçlarını dikkate alan ve bunlardan doğan beklentilerin karşılanması amacıyla yerel bağlamda geliştirilen çeşitli mekanizmaları da kapsayan bir

etkinlik alanıdır. Diğer bir ifadeyle, “yurttaşların ortak yaşam çevresini ve yerel nitelikli ortak gereksinimlerini ilgilendiren fiziksel, toplumsal, kültürel ve ekonomik içerikli bütün kararları ve uygulamaları” (Alkan, 2000: 4) içermektedir. Bu tanımlara göre yerel siyasetin en temel amacı, kentsel yaşamın kalitesini yükseltmek ve kentte yaşayan tüm yurttaşların/kenttaşların gereksinimlerini dikkate almaktır. Ancak yurttaşlar/kenttaşlar denildiğinde, türdeş olmayan bir kitleden söz edilmektedir. Dolayısıyla, ortak yaşam çevresi yurttaşlar/kenttaşlar için farklı anlamlar taşımaktadır. Bu bağlamda yerel politikalar, yurttaşlık ve farklılık kavramları arasındaki uzlaşmayı sağlamak durumundadır (Yuval-Davis, 1999: 9). Burada yurttaşlık ve kenttaşlık tanımlamaları kadınları kapsayan bir kavramsallaştırmayla ele alınmaktadır.

Yerel siyaset genellikle demokrasi, özgürlük, özerklik gibi değerlerle birlikte anılmaktadır. Bu açıdan halkı doğrudan ilgilendiren konularda halka en yakın kuruluşlar olarak yerel yönetimler, en işlevsel demokratik yönetim kurumları olarak görülmektedir (Tekeli, 1983: 4–5). Yerel yönetimlerle ilgili değerlendirmelerde öne çıkan söylem, yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin demokratikleşme açısından önem taşıdığına ilişkindir. Yönetimin yerelleşmesinin katılımı artırması ve demokrasiyi geliştirmesi beklenmektedir (Kurtoğlu, 2004: 322). Yerel yönetimlere güç ve kaynak aktarımı, yerel halkın gereksinim ve taleplerinin daha kolay karşılanabileceği ve demokratik katılımı artıracacağı kabulüyle yapılmaktadır (Şengül, 2009: 155). Bu bağlamda yerel düzlem, demokrasi pratiğinin yapıldığı alan, yerel siyaset de demokratik deneyimin ilk basamağı olarak öne çıkarılmaktadır. Yerel siyasetin, yurttaşlar ve yönetimi birbirine yakınlaştırdığı kabul edilmektedir. Demokratik bir siyasetin temelini de bu yakınlık olduğu kabul edilmektedir. Yerel siyaset, siyasal diyalogu mümkün kılmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı yerel siyaseti demokrasinin geliştiği yer ve demokrasi okulu olarak tanımlayan Tocqueville, yerel siyasetin tabandan tavana doğru gelişiminde yerel yönetimlerin çok önemli bir rol oynayacağını savunmuştur (De Tocqueville, 1994: 52–56). Benzer biçimde J.S. Mill de yerel yönetimlerin demokrasinin kurulması ve yerleşmesi için bir okul görevi yapacağını öne sürmüştür (Wickwar, 1970: 25). Ancak bu savların içerdiği demokrasi kavramının, bu çalışmanın benimsediği ve bir

önceki bölümde feminist perspektiften tartışılan demokrasi kavramsallaştırmalarından farklı anlamlara işaret ettiği burada yeniden belirtilmelidir.

B. TÜRKİYE’DE YEREL SİYASETİN KURUMSAL UYGULAYICILARI: YEREL YÖNETİMLER

Yerel siyasetten sorumlu başlıca kurum olarak yerel yönetimler kabul edilmektedir. Merkezi yönetim; “ulusal güvenlik, dış politika, iç güvenlik ve esenliğin sağlanması, yasal düzenlemelerin yapılması gibi ülke bütünüyle ilgili genel politikaların yürütülmesinden” sorumluyken yerel yönetimler, “merkezi yönetimin çizdiği yasal sınırlar ve belli bir yasal denetim çerçevesinde”, yerel kamu hizmetlerinin sunulmasına yönelik politikaları yürütür. Bu nedenle, yerel yönetimin dayandığı yönetim tarzına yerinden yönetim (âdem-i merkeziyet) denilmektedir (Alkan, 2005: 58 ve 2000: 24).

Yerel yönetimler, çeşitli kamu hizmetlerini, bulunduğu yörede yaşayan tüm kenttaşlara sunmaktan sorumlu olan kamu tüzel kişileridir ve “aynı zamanda katılım yoluyla demokratikleşmeye, demokrasinin güçlenmesine de katkıda bulunan kuruluşlardır” (Keleş, 1998: 121). Anayasanın 127. maddesine göre yerel yönetimler, “il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir” ve “Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir” (Anayasa, md.127). Bu maddeye göre, il özel idaresi, belediye ve köy idareleri, yerel yönetim birimleri olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de yerel yönetimleri düzenleyen kanunlar, 2003 yılında başlayan Kamu Yönetimi Reformu sürecinde oluşturulan ve 2005 yılında kabul edilen 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2004 yılında kabul edilen 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 1924 yılında kabul edilen 442 Sayılı Köy Kanunu’dur. Yerel yönetimler, tüm kenttaşların ortak yaşam çevresine yönelik mekânsal, toplumsal, ekonomik ve kültürel tüm gereksinmelerini karşılamayı, ortak sorunlarını çözmeyi amaçlamalıdır (KA-DER, 2006: 11).

İller, hem merkezi yönetim hem de yerel yönetim teşkilatlanmasında yer alan bir idari birimdir. Bu açıdan Türkiye'nin yönetsel teşkilatlanmasında ilin iki yönü vardır. İlki, merkezi idareye bağlı olarak yetki genişliği ilkesi ile yönetilen, il genel idaresi; ikincisi tüzel kişiliğe sahip ve yerel yönetim birimi olarak kamu tüzel kişiliğine sahip il özel idaresidir. Temelde, il özel idareleri, bir “yerel topluluk yönetimi”nden çok “coğrafi alan yönetimi”dir. İl Özel İdaresinin yetkili bulunduğu alana kent merkezi, ilçeler ve köyler de dâhildir (Alkan, 2000: 25). Ancak, İstanbul ve Kocaeli'ndeki il özel idareleri, 2004 tarihli ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu hükümleri ile diğer illerdeki il özel idarelerinden farklı bir statüye sahip olmuşlardır. İstanbul ve Kocaeli'ndeki büyükşehir belediyelerinin yetki ve görev alanı, bütün il sınırlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Dolayısıyla, il özel idaresinin görev ve yetki alanına giren kimi hizmetler, büyükşehir belediyeleri tarafından üstlenilmiştir.

İl özel idaresinin görevleri, 5302 Sayılı kanunda düzenlenmiş ve bu görevler il sınırları içinde ve belediye sınırları dışında olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre il özel idaresinin il sınırları içinde; sağlık, gençlik ve spor, tarım, sanayi ve ticaret, ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür ve sanat, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarına arsa temini, binalarının yapımı, bakımı ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanması gibi görevleri vardır. Belediye sınırları dışında ise imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisiyle ilgili hizmetleri sunmakla yükümlü kılınmıştır (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md.6).

Bir diğer yerel yönetim birimi köylerdir. Köy yönetimi; Köy Muhtarı, Köy İhtiyar Heyeti ve Köy Derneği'nden oluşmaktadır. Köy derneği, köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeye hakkı olan kadın ve erkek köylülerin oluşturduğu topluluktur. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilmektedir. Köy muhtarı, ihtiyar meclisinin başıdır (442 Sayılı Köy Kanunu, md.20). 1924 tarihli Köy Kanununda köy derneğinin kadın ve erkeklerden oluştuğunun ve köy muhtarının kadın ve erkekler

arasından seçileceğinin özellikle belirtilmesi, kanunun tarihi de dikkate alındığında, kadın erkek eşitliğini sağlamak açısından atılan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, köy yönetimi, Türkiye'deki tek doğrudan demokrasi kurumu olmasına rağmen, muhtara merkezi yönetimin bir görevlisi olarak bakılması ve merkezden maaş bağlanması, köy bütçesinin İçişleri Bakanlığından gönderilen bir formun doldurulmasıyla oluşturulması ve geçmişte köyle ilgili birçok işin Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü²²nce üstlenilmesi gibi nedenlerle aşınmış olduğu söylenebilir. (Alkan, 2000: 25).

Anayasada, yerel yönetim birimi olarak kabul edilen diğer kamu tüzel kişisi belediyedir ve yerel yönetim kuruluşları içinde önemli bir yere sahiptir. Yerel yönetim denildiğinde çoğu zaman belediyelerin akla gelmesi, ülke nüfusunun çok büyük bir bölümünün belediye sınırları içinde yaşamasıyla doğrudan ilgilidir. Belediyeler, 5393 Sayılı Belediye Kanununda “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.3). Belediyenin organları; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından oluşmaktadır. Belediye meclisi, belediye yönetiminin karar organı; belediye encümeni yürütme ve danışma organı; belediye başkanı ise belediye yönetiminin başı ve yürütme organıdır. Belediyelerin görevlerine bakıldığında, yereldeki çoğu hizmetten belediyelerin sorumlu olduğu görülmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesine göre, “belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen

²² Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2005 yılında 5286 Sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması kanununun çıkmasının ardından kapatılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne sunulan hizmetler, İstanbul ve Kocaeli'nde il sınırları dâhilinde yapılmak üzere büyükşehir belediyelerine, diğer illerde ise il özel idarelerine devredilmiştir.

belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.14). Görüldüğü üzere, imar, su ve kanalizasyon, kentsel altyapı; çevre ve çevre sağlığı; zabıta; itfaiye; trafik; park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat; sosyal hizmet ve yardım; evlendirme; meslek edindirme; nüfusu 50.000’i geçen yerlerde kadınlar için sığınma evleri açılması gibi hizmetler, belediyelerin yapmakla yükümlü oldukları hizmetlerdendir.

Belediyelerin yanı sıra, özel bir yönetim biçimi olan Büyükşehir belediyeleri de mevcut yerel yönetim yapılanmasında yer almaktadır. Büyükşehir belediyeleri, 1982 anayasasının 127. maddesindeki "büyük yerleşim yerlerinde özel yönetim biçimleri oluşturulabilir" hükmüne dayanılarak 1984 yılında çıkarılan bir kanun hükmünde kararnameyle oluşturulmuş olan üst kademe belediyeleridir. Büyükşehir belediyeleri, her ilde olmayan yapılardır ve sınırları içerisinde birden çok ilçe ve belde belediyesi bulunur. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na göre, büyükşehir belediyesinin organları; belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümenidir. Büyükşehir belediyelerine verilen görevler, ilçe belediyelerin görevlerini aşan, kent çapındaki görevlerdir ve eşgüdümlü yapılması gerekmektedir. Büyükşehir belediyesi bu eşgüdümden sorumludur. Büyükşehir belediyeleri kent çapında; stratejik plan ve yatırım programı yapar, nazım imar planlarını yapar ve uygular, tatbikat imar planlarını onaylar ve uygulanmasını denetler, su, kanalizasyon, toplu taşıma, mezarlık, itfaiye hizmetlerini yürütür, ilçe belediyeleri arasında eşgüdümü sağlar ve uyuşmazlıkları giderir (5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md.7). Büyükşehir Belediye Meclisi; büyükşehir belediyesinin sınırları içerisindeki ilçe belediyelerinin meclis üyelerinin beşte biri ile belediye başkanlarından oluşur (5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md.6). Büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye meclisinin de başkanıdır (5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md.12).

Anayasada yerel yönetim örgütü olarak sayılmamakla birlikte, Türkiye’deki kamu yönetimi örgütlenmesindeki en küçük yerel birim mahalledir (Erdoğan-Tosun, 2006: 30). Mahalle örgütü, yerel bir birim olmasına rağmen, merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinin bir parçası olarak yapılandırılmıştır ve bir tüzel kişiliğe sahip değildir (Bora ve İşat, 2006: 41). Mahalle, 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda, “belediye sınırları

içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, Md.3) olarak tanımlanmaktadır. Aynı kanunun 9. maddesine göre, mahalle, halkın oyu ile seçilen muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilmektedir. Mahalle kentsel yaşamda halka en yakın birimdir ve bu açıdan demokrasinin güçlenmesi, yerel hizmetlerin daha etkin ve verimli yürütülebilmesinde önemli bir role sahiptir. Ancak, daha önce de belirtildiği üzere mahalle, yerel yönetim birimi olarak kabul edilmeyip merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinin bir parçası olarak görülmektedir (Bora ve İşat, 2006: 40-41). Nitekim mahalle muhtarlığına verilmiş olan görevler de, ağırlıklı olarak merkezi yönetimle ilgili görevlerdir (Keleş, 2000: 250).

C. TÜRKİYE’DE YEREL SİYASET VE YEREL YÖNETİMLERİN GELİŞİMİ

Türkiye’de yerel siyaset, 1980’li yıllarla birlikte gelişme göstermeye başlamıştır. 1980 ve öncesindeki dönemlere ait gelişmeler -yerel siyasetin kurumsal uygulayıcıları olan yerel yönetimler bağlamında- üç dönemde incelenebilir (Şengül, 2009: 160): Birinci dönem, cumhuriyetin kuruluşundan 1970’lerin başına kadar süren dönemdir. Bu dönemde yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin uzantısı olarak görülmesi söz konusudur. İkinci dönem, 1970’lerden, 1980’lere kadar uzanan bir süreyi kapsamaktadır. Bu dönem, yerel yönetimlerin, özerklik arayışında olduğu ve 1973 seçimlerinden başlayarak kent yaşamında ve siyasal alanda daha fazla önem kazanmaya başladığı dönem olmuştur. Bu gelişmede, belediye yönetimlerinin ilk kez iktidardaki partiden sol içerikli bir partiye geçmesi önem taşımaktadır. Bu gelişme, kent yönetiminde bir söylem değişimi getirirken, belediyelerin etkinliklerinde de artış sağlamıştır (Şengül, 2009: 160; Cerit-Mazlum, 2008: 64). Kaynak sıkıntısı içindeki belediye yönetimleri, kendi kaynaklarını yaratmak için yöntemler geliştirmişlerdir. Üçüncü dönem ise, 1980’li yıllarda başlayan süreci kapsamaktadır. Bu dönemde yetkileri ve kaynakları artan belediyeler, siyasal yaşamda daha etkin duruma gelmişlerdir (Cerit-Mazlum, 2008: 64). Türkiye’deki yerel siyaset ve yerel yönetimlerin 1960’lardan itibaren geçirdiği değişimler, “kentsel grupları çeşitlendirmiş, taleplerin niteliğini değiştirmiş ve sonuçta yerel siyasetle ilgilenen grupların çoğalmasına neden

olmuştur” (Erder ve İncioğlu, 2008: 5). 1980’li yıllara kadar yerel yönetimler, “kentsel altyapı gereksinimleri karşılayacak yetki ve kaynağa sahip olmadıkları için, sadece, kentlerin ‘geleneksel belediyeçilik’ diye adlandırılabilir çöp toplama, tarife düzenleme, işyeri ruhsatı düzenleme gibi günlük işlerini yürütmüştür” (Erder ve İncioğlu, 2008: 5). Bu tür bir yerel yönetim örgütlenmesi, 1950’lerin sonuna kadar büyük sorunlar yaratmasa da, 1960’lardan itibaren kırdan kente yönelen göç sonucu yaşanan hızlı kentleşme, kentsel sorunların hızla artmasına neden olmuştur. Ancak, bu dönemde izlenen politikalar doğrultusunda kaynaklar ulusal ölçeğe odaklanmış, ithal ikameci sanayileşmeye ağırlık verilmiş ve bu nedenle kentleşmeye ayrılan kaynaklar sınırlı olmuştur. “Ulusal düzeyde kaynak kullanımı sermaye birikim sürecinde belirleyici olmaya devam ederken, emeğin yeniden üretiminde devlet müdahalesi sınırlı kalmış, bu süreç yerel düzeye bırakılmıştır. Ancak yeniden üretim sürecinin yerel düzeye bırakılmasının anlamı, yerel yönetimlerin bu alanda aktif rol alması anlamına gelmemiş, bu sürecin taşıyıcıları daha çok yerel topluluklar ve aile olmuştur” (Şengül, 2009: 169). Kadınların toplumsal olarak belirlenen rollerinin ailede bakım, yetiştirme, beslenme gibi (yeniden) üretim faaliyetlerini kapsamaması, bu sürecin taşıyıcıları olarak belirtilen “aile”nin aslında kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır. 1970’lerde yerel yönetimlerin özerkliğine dair mücadeleler kapsamında belediyeler, bir yandan, merkezi yönetimden daha fazla mali ve idari özerklik talebinde bulunurken diğer yandan kendi kaynaklarını yaratma çabasına girmişlerdir (Tekeli, 1992: 98).

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de yerel siyaset, 1980’li yıllarda gelişme göstermeye başlamıştır. Kentle ilgili yeni yasal ve kurumsal düzenlemeler 1980’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde yerel yönetimlerin önceki dönemlere oranla karar alma alanlarının genişlemesi söz konusudur. 1980 askeri darbesi sonrası yaşanan bu gelişmelerde, demokratikleşme çabalarından çok, kentlerde düzeni sağlama, kentleri denetim altına alma ve acil altyapı sorunlarını çözme işlevlerini üstlenen etkin yerel yönetim yapısına ulaşmanın hedeflendiği belirtilmektedir (Erder ve İncioğlu, 2008: xi).

80’li yıllar, kenttaşlık ve kamusal hizmet anlayışındaki değişimlere sahne olmuştur. Bu gelişmeler, dünyadaki gelişmelerden bağımsız değildir. 1980’li yıllarda

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde iktidar olan Yeni-Sağ eksenli partiler, merkezi yönetim ve yerel yönetimleri yeniden yapılandırmak üzere eyleme geçmişlerdir (Şengül, 2009: 174–175). 1980'lerde gelişen neo-liberal hareket, küreselleşmeyi önceleyen bir süreçtir (Kahraman vd., 1999: 15). Küreselleşme, bir kısım çelişkili süreçleri iç içe geçirmektedir (Giddens, 1994: 149). Neo-liberal politikalar bağlamında toplumsal harcamalardan yapılan kısıntılar ve sosyal refah devleti anlayışındaki çözülme, yerel yönetimleri ve yerel siyaset algısını birbirinden farklı ve çelişkili noktalarda etkilemiştir (Güler, 2003: 8–9). Bir yandan dezavantajlı toplum kesimlerine yönelik hizmetlerin sağlayıcısı yerel yönetimler olmuş, diğer yandan da yerel yönetimlerin yeniden yapılanmasının bir parçası olarak özelleştirme, deregülasyon gibi bu grupları olumsuz yönde etkileyen süreçler yaşanmıştır (Alkan, 2005: 62). Küreselleşme sürecinin ekonomik boyutu, küreselleşen sermayenin yerel yönetimler üzerindeki etkisidir. Küreselleşmeyle birlikte, Fordist sanayileşmeden, post-Fordist sermaye birikim süreçlerine geçiş olmuştur ve yerel yönetimler açısından önemli sonuçlar doğurmuştur (Kahraman vd., 1999: 47). Bu sonuçlar doğrultusunda, 1980 sonrasında, emeğin yeniden üretimini merkeze alan bir yerel yönetim anlayışından, sermayenin yeniden üretimine öncelik veren bir anlayışa geçilmiştir (Şengül, 2009:175). 1980 sonrasında yaşanan bu dönüşüm, küreselleşme ve yerelleşme ilişkisi bağlamında şekillenmiştir. Küreselleşmenin, “yerel olanın evrenselleşmesi ve evrensel olanın yerelleşmesi” (Kahraman vd., 1999: 15) tanımı, küreselleşme ve yerelleşme arasındaki karşılıklı, etkileşimli ve zaman zaman çelişkili olan ilişkiyi açıklamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte öne çıkan yerelleşme süreci, “daha gevşek örgütler ve sorunlar içinde siyaset üretilmesi, yatay ilişki ağlarının güçlenmesi, devlet eksenli çözümlerin geriye çekilmesi” (1999: 15) gibi gelişmelere sahne olmuştur. Bu süreçte, uluslarötesi bir siyasal kültür de gelişmeye başlamıştır. Odaksal devlet anlayışının çözülmesine zemin hazırlayan bu yeni uluslarötesi siyasal kültür, ‘yönetişim’²³ olarak

²³ 21. yüzyılın hakim yönetim paradigması olarak nitelendirilen ve “yönetimi, devlet dışı aktörleri kapsayacak şekilde, yani birlikte yönetme anlamında değiştirme iddiasını ileri süren bir kavram”(Bayramoğlu, 2005: 27) olan yönetişim, Arıkboğa'ya göre, “yönetimde değişime yol açan gelişmelerin bir sonucu olarak yönetsel, ekonomik ve toplumsal aktörlerin etkileşimi, ortaklığı veya koordinasyonu süreciyle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle yönetişim, yönetimin önceki dönemde tek başına yapmaya çalıştığı şeyin, farklı aktörlerin de sürece dahil olmasıyla kolektif bir tarza bürünmesiyle ilgilienmektedir” (Arıkboğa, 2004: 82). Bayramoğlu'na göre ise, “yönetişim teorisi ve uygulamaları,

adlandırılmaktadır. Kahraman'a göre, "yönetişim olgusunu belirleyen süreç, postmodernitenin zemin hazırladığı yerellik kavramıyla bütünleşmiştir" (Kahraman vd., 1999: 16).

Küreselleşmenin, kentsel yönetime olan etkilerine benzer bir sonuçla, kentsel mekâna olan etkilerinde de karşılaşılmaktadır. Kentsel mekân, emeğin yeniden üretildiği değil, sermayenin yeniden üretildiği mekânlar olarak belirmiştir. Küreselleşme sürecinde, sermaye, yönünü cazibe merkezi olan küresel kentlere doğru çevirmiştir. Bu noktada, "finans, tüketim ve eğlence merkezleri niteliğiyle birbirleriyle yarışmaktan başka bir olanak" (Harvey, 1999: 116) kalmayan kentler arasında, yatırımları ve sermaye akışkanlıklarını cazibe merkezleri olarak kendilerine doğru çekmek üzere bir rekabet başlamıştır. Bu noktada rekabet içinde olan ve birbirleriyle yarışan kentler, sermayenin isteği doğrultusunda örgütlenirken, birtakım kentsel eşitsizlikleri de üretmektedir.

Tüm bu siyasal, toplumsal ve ekonomik değişimler, kadınları da kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Küreselleşme, yeni teknolojilerin gelişmesi, artan rekabet, neo-liberal politikalar, refah devleti modelinin terk edilmesi gibi süreçler, kadınların yaşamları üzerindeki olumsuz etkilere neden olmaktadır (Walby, 1997). Üretimde esneklik ve yeni işbölümü, yerel özellikleri ve yerelleşmiş yeni üretim ilişkilerini ortaya çıkarmıştır. Kuralsızlaştırma, esnekleştirme, özelleştirme gibi uygulamalar, iş güvencesinin ortadan kalkmasına ve sermayenin ucuz, vasıfsız, kolay değiştirilebilir olarak görülen kadın işgücüne yönelmesine yol açmıştır. Ekonomik daralma dönemlerinde ilk işten çıkarılanlar da kadınlardır (Ecevit, 2007: 15). Kadınların yerel düzeydeki konumları da bu süreçten önemli ölçüde etkilenmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımları kadar, yerel hizmet alanlarını da kapsayan bu etkilenme durumu, genellikle kadınlar aleyhine sonuçlar yaratmaktadır. "Toplumsal gönenç bakış açısının çöküşüyle, kadınların, çocukların yetiştirilmesi, hasta, yaşlı, çocuk bakımı gibi 'özel alana ilişkin yük'ünün daha da ağırlaşması, buna koşut olarak

çeşitli mekanizmalar aracılığıyla egemen sınıf dışındaki tüm emekçi sınıfları dışlamak suretiyle toplumların geleceğini sermaye sınıfının çıplak egemenliğine mutlak olarak teslim eden bir siyasal iktidar modelidir" (Bayramoğlu, 2005: 419).

artan kentsel yoksulluğun kadınlar üzerindeki özgül etkileri” (Alkan, 2005: 63) mevcuttur. Aynı zamanda, küreselleşmenin kentsel mekânı şekillendirmesinde ortaya çıkan kentsel eşitsizliklerin ve bu noktada özellikle kentsel yoksulluğun, dünyadaki yoksulların %70 oranında kadınlardan oluşmasından da hareketle, özellikle kadınları yakından ilgilendirdiği ve kadınlar açısından olumsuz sonuçlar yarattığı burada belirtilmelidir.

Diğer yandan, Türkiye’de küreselleşme ve yerelleşme süreçlerine bağlı olarak gelişen 1980 sonrası diğer yeniliklerden biri yerel yönetimleri düzenleyen yeni yasaların yürürlüğe konulmasıdır. Yeni yasalarla birlikte, yerel yönetimlerin faaliyet ve etki alanlarının genişlemesi söz konusudur ve buna bağlı olarak harcama sorumlulukları artmıştır. Artan harcama sorumlulukları daha fazla kaynak ihtiyacı yaratmaktadır. Yerel yönetimlerin mevcut gelir yapıları artan hizmetlerin karşılanması için yeterli değildir (Güner, 2007: 66). Bu durum, kadınlar üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır. Çünkü kadınların kentsel yaşam ve pratiklerinde gereksinim duydukları hizmet alanları ile yerel yönetimlerin sundukları ya da sunmaları gereken hizmetler birçok noktada kesişmektedir (Ecevit, 2001: 235). Bu bağlamda, yerel yönetimlerin sundukları ya da sunamadıkları hizmetler kadınları doğrudan ilgilendirmekte ve onlar açısından büyük önem taşımaktadır (Ecevit, 2001: 253). Yerel yönetim hizmetlerinin doğrudan ve birincil yararlanıcıları olan kadınların, bu hizmetlerdeki aksamalarla, (yeniden) üretim faaliyetleri daha da ağırlaşmaktadır. Kadınlar aleyhine sonuçlar yaratan, siyasal katılım dâhil kamusal alan faaliyetlerini sınırlayan ve her dönem geçerli olmakla birlikte, yerel yönetimlerin ön plana çıkmaları ve etki alanlarının genişlemesi gibi etkenlere bağlı olarak daha fazla hissedilen/belirginleşen diğer bir boyut, yerel yönetim birimlerinde hâkim olan geleneksel bakış açısıdır. Bu bakış açısı, kadınların var olan geleneksel rollerini yeniden üretici uygulamalara yol açmaktadır. Ancak yerel yönetimler bu gerçeği görmemekte ya da dikkate almamakta ve çoğunlukla kadınların gereksinim ve taleplerine yanıt verebilecek özel politikalar geliştirmemektedir (Ecevit, 2001: 253).

II. KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM ve TEMSİLİ

A. SİYASAL KATILIM VE TEMSİL BAĞLAMINDA YEREL SİYASET VE CİNSİYET

Çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi, kamusal ve özel alan bölünmesi, cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin temel dinamiğidir. *Toplumsal sözleşmeye* dair klasik kuramlar, toplumsal yaşamı kamusal ve özel alanlara bölmüştür ve kadınlar, siyasi açıdan önemsiz olduğu düşünülen özel alanda konumlandırılmışlardır (Pateman, 1988: 6). Bu belirleyici ilke, keskin bir kadın ve erkek ayrımı yapmakta; hak, fırsat ve sorumlulukları toplumsal cinsiyet temelinde belirlemekte ve kadınlar aleyhine bir durum yaratarak erkek egemen ideolojinin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu bakışın bir sonucu olarak kadınların rolleri toplumsal olarak belirlenmekte ve bu roller ailede bakım, yetiştirme, beslenme gibi işleri yapmakla sınırlandırılmaktadır. Kadınların bu (yeniden) üretim faaliyetleri ise “kamusal dünyanın temel ilkeleri olan emek-hak-karşılık bağlamında değil, sevgi-minnet-fedakârlık bağlamında” (Sancar-Üşür, 2008: 217) ele alınmakta ve “doğal özellikleri”ne dayandırılmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümleri de yaygın olarak doğal olgular biçiminde yorumlanmaktadır. Cinsiyetçi ideolojide en yaygın süreç, toplumsal pratiğin doğallaştırılmasıdır (Connell, 1998: 321). Bu “doğal görev”lerin yerine getirilmesinden sorumlu tutulan kadın “kadınlık rolleri”ni içselleştirdiği için -egemen ideolojinin de hedeflediği gibi- neredeyse tüm vaktini ve enerjisini bu işlere ayırmaktadır.

“Kadınların kamusal alanın dışına itilmelerinin ve siyasete katılmalarının önlenmesinde kullanılan en işlevsel meşrulaştırıcı gerekçe, ataerkil ideolojinin doğa-kültür ayrımına dayanarak kadınları -doğurma özelliklerinden dolayı, bedenlerinden dolayı- doğa ile özdeşleştirilmesi, buna karşılık, erkeklerin, uygarlığı ve kültürü temsil ettiğinin kabulüydü. Böylece, erkeklerin işi kültür ve uygarlık yaratmak, kamusal alanda otorite kullanmak ve yönetmek, yani siyaset yapmak; kadınlarınki ise ev ve aile içinde kalıp çocuk doğurmak olarak belirleniyordu”(Berktaş,http://www.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/kadınlar_siyaset_demokrasi.html).

Kadınların rolleri bu şekilde tanımlanırken, erkeklerin rolleri kamusal ilişkiler içinde tanımlanmakta ve emeği hak ve karşılık bağlamında ele alınmaktadır. Eril tahakküm, bu asimetrik cinsiyet ilişkilerini kurmakla kalmamakta, bu ilişkilerin tüm toplumsal düzen tarafından sürekli onaylanmasına da neden olmaktadır. Bourdieu (2001), toplumsal düzeni, eril tahakkümün üzerine kurulu olduğu zemini kabullenme ve sürekli onaylama yönünde çalışan büyük bir ‘*simgesel makineye*’ benzetmektedir (Bourdieu, 2001: 9). Bu metafor, özel alan ve kamusal alan bölünmesinin ve bu bölünmenin yarattığı karşıtlıkların toplumsal kabulünün yaygınlığına işaret etmektedir.

Böyle bir toplumsal düzenin ulusal ve yerel siyasi mekanizma ve kararlarla her gün yeniden üretildiği bir toplumda ise, “kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çabaların başlangıç noktası, siyasal süreçlere katılımı cinslerarası eşitliği sağlayıcı adımlar atmaktan” (Sancar-Üşür, 2000: 199) geçmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine dair kadınların aleyhine işleyen yerleşik ataerkil düşünce, söylem ve tutumlar, kadınların ulusal ve yerel düzeyde siyasete katılımlarını olumsuz olarak etkiler. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kamusal alanın erkeklerin egemenlik alanı olarak görülmesi, siyasetin erkek egemen yapıda olmasına yol açmaktadır ve bu durum her düzeydeki siyaset için geçerlidir. Ulusal siyaset gibi yerel siyaset de erkekler tarafından iktidarı ele geçirme ve rant paylaşma amacıyla yapılandırıldığı için, kadınlar açısından demokratik bir katılım modeli geliştirilememektedir. Bu yüzden yerel siyaset algısının, yerel siyasetin dayandırıldığı demokrasi, eşitlik gibi değerler üzerinden yeniden oluşturulmasına gereksinim vardır. Burada önemli nokta, yerel siyasetin, kenttaşların yaşamının daha iyiye gitmesi için yerel hizmetleri kadınların pratik ve stratejik gereksinimlerini de dikkate alacak biçimde yeniden değerlendirmesi ve yönlendirmesi (Kümbetoğlu, 2001: 264); ayrıca toplumsal cinsiyetin tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesi olmaktadır.

Kadınları kapsayan bir yerel siyaset anlayışı, geniş anlamıyla, “bir beldede yaşayanların kenttaşlık/yurttaşlık haklarından kaynaklanan ortak gereksinimlerinin karşılanması için alınan fiziksel, toplumsal, ekonomik ve kültürel içerikli bütün kararlar, belirlenen öncelikler, kararların ve önceliklerin belirlenme ve uygulanma

yöntemleri/süreçleri” olmaktadır (Alkan, 2005: 57). Yerel siyasetin, yerel yaşamın tüm boyutlarını kapsayan, kentteki farklı grupların ihtiyaçlarının farklılığını dikkate alan ve bunlardan doğan beklentilerin karşılanması amacıyla yerel bağlamda geliştirilen çeşitli mekanizmalar ve bir etkinlik alanı olması biçimindeki kapsayıcı tanımı, o yerleşim yerinde yaşayan tüm kenttaşların gereksinimlerine yönelik kararlar almasını ve uygulamasını gerektirir.

“Kenttaşlar gibi türdeş olmayan bir kitleden söz edildiği için, yerel politikalar ve bu politikaların başlıca kurumsal edimcisi olarak kabul edilen yerel yönetimler, bir yandan da yurttaşlık (kenttaşlık) ve farklılık kavramları arasındaki uzlaşmayı sağlamak durumundadır” (Alkan, 2005: 57).

Böyle bir uzlaşmanın önemli koşullarından biri de toplumsal cinsiyet farkındalığı ve duyarlılığının, yerel politikalar ve yerel yönetimlerde gelişmesidir. Bu bağlamda en önemli noktalardan biri, karar alma ve uygulama süreçlerine kadınların etkin katılımının olanaklı olmasıdır. Yerel politikanın dayandığı varsayılan katılım, özerklik, yerel demokrasi gibi değerlerin kadınlar için geçerliliği, bu değerlerin yerel politikaya kadın katılımını ve yerel politikalarda toplumsal cinsiyet farkındalık ve duyarlılığının gelişmesini sağlayabildiği ölçüde olanaklı olacaktır.

Diğer yandan, yerel yönetimlerin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda belirtilen ve kadınlar açısından önem taşıyan üç temel unsuru da kadınların güçlenmesi ve siyasal katılımları açısından önemlidir. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve aralarında Türkiye’nin²⁴ de bulunduğu üyelerin imzasına sunulan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel politikaların kurumsal uygulayıcısı olan yerel yönetimlerin temel işlevlerine değinmektedir:

“1- Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.

²⁴ Türkiye, Şartı 1988 yılında imzalamıştır. Şart, 1992’de 92/3398 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır (Bkz.: Resmi Gazete: 3.10.1992 – 21364).

2- Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır. Bu hüküm, mevzuatın olanak verdiği durumlarda, vatandaşlardan oluşan meclislere, referandumlara veya vatandaşların doğrudan katılımına olanak veren öteki yöntemlere başvurulabilmesini hiçbir şekilde etkilemeyecektir” (AYYÖŞ/md: 3).

Burada, yerel yönetimlere yüklenen işlevler, yerel kamu hizmetlerini yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yürütme (yerel hizmet), yerel nüfusu temsil etme (temsil) ve yerel nüfusun yönetime katılımını (katılım) sağlama biçiminde özetlenebilir (Alkan, 2005: 58). Yerel yönetimlerin yerel hizmet, temsil ve katılım olarak tanımlanan bu üç temel işlevi bağlamında kadınların nasıl konumlandırılması gerektiğine ilişkin boyutlar, kadınları güçlendirme politikaları olan toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi (gender mainstreaming) ve kadınların pratik/stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri temelinde ele alınmıştır.

Kadınların siyasete katılmaları ve siyasette güçlenmeleri için yerel politika önemli bir konumdur. Bu düşüncede, yerel olanın kadınların gündelik yaşamlarına daha yakın olduğuyla ilgili yaşam pratikleri etkili olmaktadır (Alkan, 2005: 88). Düşüncenin temelinde ise yerel yönetimlerin özel ve kamusal alanın kesiştiği noktada olması ve yeniden üretimle daha yakından ilişkili olması yatmaktadır. Bu özellikleri yerel yönetimleri kadınlara yaklaştırır. Ayrıca kenttaşlar olarak kadınların yaşadığı çoğu sorun, yerel sorunlardır (Wedel, 2001: 40) ve kadınların gündelik yaşam gereksinimleri yerel yönetimlerin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerle doğrudan ilişkilidir. Ecevit (2001), kentlerde yaşayan ve ev dışı bir faaliyette bulunanların dışındaki kadınların, ait oldukları kamusal alanının genellikle mahalle ve semtleriyle sınırlı olduğunu ve ailelerinin yeniden üretim faaliyetlerini bu alanlarda ulaşabildikleri hizmetler yardımıyla gerçekleştirmekte olduklarını belirtmektedir.

“Yerel yönetimlerin ürettiği mal ve hizmetlerin çoğunun kullanıcısı ya doğrudan kadınlar olmaktadır veya bunlar kadınlar aracılığıyla ailelerine

sunulmaktadır. Böyle olduğunda yerel yönetimlerin sundukları ya da sunamadıkları hizmetler onlar için hayati önem taşımaktadır” (Ecevit, 2001: 235).

Diğer yandan yerel yönetimler; özgürlük, demokrasi, katılım, özerklik gibi değerlerle anılır. Bu değerler, kentte yaşayan tüm grupların dikkate alınmasına atıfta bulunmakta ve yerel düzlemi kadınlar açısından önemli kılmaktadır. Yerel düzlem, kadınların örgütlenme ve güçlenmesi açısından en uygun ve en kolay girilebilir alandır (Wedel, 2001: 40). Kadınların güçlendirilmesi ve özgül gereksinimlerinin yerel politika ve yerel yönetimlerde dikkate alınmasında önemli adımlardan biri, Avrupa Birliği mevzuatında da sıklıkla kullanılan kavramlardan olan toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi (gender mainstreaming) olmaktadır. Bu kavram, kurumsal yapıların ve ana plan ve politikaların toplumsal cinsiyet farkındalığı ile yeniden oluşturulmasını ifade eder. Burada amaç, var olan kurumsal ve politik işleyişe toplumsal cinsiyet farkındalığını yerleştirmeye çalışarak eklektik bir oluşum yaratmak değil; kurumsal ve politik işleyişin toplumsal cinsiyet farkındalık ve duyarlılığı ile yeniden tasarlanmasını sağlayan bir bakış açısı yaratmaktır. Kadınları dışlamayan kapsayıcı bir yerel siyaset yapılanması için yerel yönetimler ve yerel politikaların toplumsal cinsiyet dâhil edilerek oluşturulmasına gereksinim vardır. Ancak böyle bir bakış açısıyla kadınların pratik ve stratejik gereksinimlerinin karşılanması olanaklıdır.

Kadın ve erkeklerin yaşadıkları coğrafyayı toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklere göre farklı deneyimledikleri bilinmektedir (Kümbetoğlu, 2001: 259; Mackenzie, 2002: 252; Jaeckel and Geldermalsen, 2007: 1; Greed, 1994: 40; Beall, 1996: 11). Toplumsal cinsiyet, kentsel yaşayışın niteliğinde önemli farklılıklar ve özgül sorunlar yaratmaktadır. Burada önemli nokta, yerel siyasetin, kenttaşların yaşamının daha iyiye gitmesi için yerel hizmetleri kadınların pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini de dikkate alacak biçimde yeniden değerlendirmesi ve yönlendirmesi (Kümbetoğlu, 2001: 264) olmaktadır. Yerel siyasetin ve kurumsal uygulayıcıları olan yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında değerlendirilmesinde pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri önemli iki kavram olmaktadır. Pratik toplumsal cinsiyet gereksinimi, kadınların mevcut iktidar yapısı içinde toplumsal olarak

kabul edilmiş rollerinden doğan gereksinimlerdir (Pincha, 2009: 11). Başka bir ifadeyle kadınların, toplumsal cinsiyet örüntüleri ve rollerini belirleyen ayrımcı yapılar içinde var olma gereksinimleridir (Wedel, 2001: 42; Alkan, 2005: 61) ve toplumsal cinsiyet örüntüleri içindeki kadın deneyimlerinden türetilmiştir (Sandercook and Forsthy, 2005: 77). Bu tür politika ve programlar toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile doğrudan mücadeleyi kapsamamaktadır (Sandercook and Forsthy, 2005: 77; Pincha, 2009: 11). Örneğin, ev işleri, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi kadınların toplumsal olarak kabul edilmiş rollerine bağlı olarak üstlendikleri işleri daha kolay yerine getirebilmeleri için kadınlara yönelik düzenlenen bir eğitim programı pratik gereksinimleri karşılamaya yöneliktir (Alkan, 2005: 61).

Kadınların stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri ise onların toplum içinde erkeklere göre ikincil pozisyonda olmalarından kaynaklanmaktadır (Pincha, 2009: 11) ve erkeklere göre ikinci planda kalan kadınların feminist analizinden türetilmiştir (Sandercock ve Forsyth, 2005: 77). Bu bağlamda, stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri, ayrımı ve ataerkiyi koruyan ve sürdüren yapıları dönüştürme mücadelesini yönlendiren gereksinimlerdir (Alkan, 2005: 61). Diğer bir anlatımla, “kadınların eşitlik mücadelelerinde, karar alma mekanizmalarında yer alma yönündeki” (Kümbetoğlu, 2001: 282) gereksinimleri stratejik gereksinimlerdir. Örneğin, kadınların siyasal karar alma mekanizmalarında yer almalarına yönelik güçlendirici bir eğitim programı stratejik gereksinimlere yöneliktir.

Temelde kamusal-özel ayrımının ve bu ayırdan beslenen cinsiyetçi tutumun özellikle kentteki tezahürleri, kadınların stratejik gereksinim ve taleplerini dikkate alan ve bu taleplerin oluşturulmasına olanak sağlayan yerel politikalarla giderilmeyi gerektirmektedir. Yerel hizmet, temsil ve katılımın kadınların pratik ve stratejik gereksinimlerini dikkate alması, nüfusun yarısından fazlasını oluşturan kadınları dışlamayan bir yönetim modeli oluşturulmasında önemli parametreler olmaktadır. Ancak, yerel yönetimlerin kadınların pratik ve stratejik gereksinim ve taleplerine ne ölçüde duyarlı olduklarına değinen çalışmalar (Kümbetoğlu, 2001; Alkan, 2003, 2005, 2008; Sancar-Üşür, 2008) genellikle olumsuz sonuçlara varmaktadırlar. Yerel yönetimler, kenttaşları adeta türdeş bir grup saymakta farklılıklarıyla bir arada

olduklarını göz ardı etmekte, bunun doğrudan bir sonucu olarak plan ve politikalarında cinsiyet körü uygulamalar gerçekleştirmekte ve kadınların taleplerini göz ardı etmektedirler. Alkan (2005)'ın, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet* (2005) adlı kitabında bulgularına yer verdiği Ankara saha çalışması, kentte yaşayan kadınların sorunlarının yerel kurumsal karar alma mekanizmalarında yer alan kadın ve erkeklerce yeterince dikkate alınmadığı ve yerel politikada toplumsal cinsiyet farkındalığının var olmadığı sonuçlarını ortaya koymaktadır. Diğer yandan, kadınların özellikle stratejik gereksinim ve talepleri ile ilgili “geliştirilecek politikalar ve projelerin oluşturulmasında söz sahibi olabilecekleri yerel yönetimlerdeki sayısal azlıkları bilinmektedir” (Kümbetoğlu, 2001: 264-265). Bu durum, kadınların stratejik gereksinim ve taleplerini dile getirmelerine ve mücadele etmelerine engel olmaktadır. Bu yüzden kadınların, pratik gereksinim ve taleplerini dile getirmeleri görece olarak daha olanaklı iken, stratejik gereksinim ve taleplerini gündeme taşıyabilmeleri kısıtlanmaktadır (Hablemitlioğlu, 2005: 199).

Yerel yönetimlerin işlevleri olarak sayılan yerel hizmet, temsil ve katılıma kısaca değindikten sonra, bu işlevlerden tezin konusu kapsamında ön plana çıkan temsil ve katılımın kadınlar açısından ne anlam ifade ettiği üzerinde durulacaktır.

B. TÜRKİYE’DE KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ

Temelde kamusal-özel ayrımının ve bu ayırmadan beslenen cinsiyetçi tutumun özellikle kentteki tezahürleri, kadınların stratejik gereksinim ve taleplerini dikkate alan ve bu taleplerin oluşturulmasına olanak sağlayan yerel politikalarla giderilmeyi gerektirmektedir. Tam da bu noktada yerel yönetimlerde kadın katılımı ve temsili önem kazanmaktadır. Kadınların özgül sorunlarını politikleştirip gündeme getirerek yerel politikaları belirleyen mekanizmalarda yer almaları son derece gerekli ve önemlidir. Bu, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının, diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleştirilmesinin de önemli bir adımını oluşturur.

Yerel siyasete katılım temelde iki biçimde gerçekleşmektedir. İlki, farklı yerel hizmet gereksinimleri olan kenttaşlar olarak yerel siyasete katılımıdır. Diğer katılım biçimi, yerel seçimlerde adaylığını koyup seçilerek yerel kurumsal karar

mekanizmalarında aktif olarak yer almak ve temsil görevini üstlenmektir (KA-DER, 2008: 80). Ancak Türkiye’de kadınlar her iki katılım biçiminde de dezavantajlı konumdadırlar. Bu noktada, olumlu ayrımcılık uygulamaları, “erkek egemen siyasetin ezberini bozmak” ve daha fazla kadının siyasette yer almasını sağlamak açısından önemli stratejik araçlardır. “Kadınların siyasal kararlara eşit katılımını ve eşit temsilini sağlamak için ulusal politikaların oluşturulması ve bunun gerçekleştirilmesi için gerekirse kota dâhil olumlu ayrımcılık stratejilerinin benimsenmesi, demokrasinin uluslararası kabul görmüş bir kriteri haline gelmiştir” (Sancar-Üşür, 2008: 257). Siyasette eril değerlerin kırılması ve kadınları da içine alacak bir dönüşüm geçirebilmesi için öncelikle, siyasetteki kadın oranının, uluslararası kadın hareketince geliştirilen ve BM tarafından kritik temsil eşitliği olarak benimsenen, %30’luk “kritik eşiğe” ulaşması gerekmektedir; çünkü bu oran, kadınların cinsiyetleri adına konuşma güveni elde edebilmelerini sağlayacaktır (Phillips, 1995: 95). Diğer bir ifadeyle, “siyasette erkek egemen modelinin değişmesi, ilk aşamada bu kota uygulamalarıyla birlikte kadın oranının artışına, daha sonra da kadınların kendi bakış açılarını ve siyasal önceliklerini siyasete taşıyabilmelerine bağlıdır” (Sancar-Üşür, 2000: 209).

Dünyanın birçok ülkesinde kota uygulamaları ve bu uygulamaların olumlu sonuçları görülmektedir. Örneğin, İskandinav ülkelerinde çoğunlukla herhangi bir yasal zorunluluk olmadan isteğe bağlı olarak uygulanan kotalar mevcuttur. Gönüllü uygulanan kotalar yasalarla da desteklenmiş ve kotalar olumlu ayrımcılık politikalarının önemli bir bileşeni olmuştur. İskandinav ülkelerine özgü gönüllü kota uygulamaları dışında, bazı ülkelerde hızlı çözüm modeli olarak yasal cinsiyet kotaları uygulanmaktadır. Örneğin; Arjantin, Kosta Rika, Ruanda gibi ülkeler bu yöntemle İskandinav ülkelerindeki kadın temsili oranlarını yakalayabilmişlerdir (Sancar-Üşür, 2008: 258–259). Türkiye’de ise yasal ya da parti kotası uygulamaları gündeme alınmamaktadır. Bazı siyasi partilerin²⁵ uyguladığı kotalar dışında bir uygulama yoktur.

²⁵ 1990’larda CHP, DYP ve ÖDP’nin kota uygulamaları mevcuttur; ancak çeşitli nedenlerle başarısız olmuştur. 2000’lerde DTP’nin kota uygulaması girişimleri olmuş ve 2007 Genel Seçimi’nde partinin kota uygulaması ile 8 kadın (1/3) milletvekili seçilmiştir.

Ancak olumlu ayrımcılık politikalarının hangi gerekçelerle savunulduğu da önem taşımaktadır. Kadın temsilcilerin sayısı neden artmalıdır ve kadınların kadınlarca temsil edilmesi neden önemlidir? Bu sorulara yanıt olarak çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Bu görüşlerden ilki, kadınların nüfusun yarısını oluşturmalarından dolayı meclislerde de belli bir çoğunluğu oluşturması gerekliliğini savunan temsilde adalet, demokrasi gibi ilkelere dayanan görüştür. İkincisi, kadınların farklı özellikleriyle politikaya farklılık getireceği, politikayı olumlu olarak geliştirip dönüştüreceğine dayanan görüştür. Üçüncüsü ise kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar çatışmasından dolayı erkeklerin kadınları temsil edemeyeceği, bu nedenle de kadınların ortak çıkarlarının belli programlar temelinde kadınlarca temsil edilmesi gerektiğine yönelik görüştür (Phillips, 1995: 85; Acar-Savran, 2004: 331-333; Alkan, 2005: 92). Öne sürülen bu görüşlerin hepsinde doğruluk payı olduğu düşünülmeyle birlikte; kadınların eril politika anlayışına bir alternatif yaratabilmeleri açısından, özellikle son görüşün bir açılım yaratacağı söylenebilir.

Diğer yandan, kadınların temsili, niceliksel bir artıştan daha fazla bir anlam taşımaktadır. Kadınların siyasal karar alma süreçlerine etkin olarak katılımları için karar alma mekanizmalarındaki kadınların sayılarının artması ön koşul olarak görülebilir; ancak gerçek bir katılım ve temsilden söz edebilmek için katılım ve temsilin sayısı kadar, niteliği de önem taşımaktadır (Sancar-Üşür, 2008; Alkan, 2005). Diğer bir ifadeyle, sayısal temsil önemlidir; ancak yeterli değildir. Nitekim “kadınların siyasal süreçlere etkin katılımı yeterli sayıda kadının, kuralları az çok belirli bir süreçte, seçimle gelinecek yerlere aday olabilmesine; aday olacakların cinslerarası eşitlik kriterlerine göre belirlenmesine ve seçilenlerin de kadınların sorunlarını dile getirmeyi ve çözüm üretmeyi kendi siyasal temsil görevleri içinde görmelerine bağlıdır” (Sancar-Üşür, 2000: 217) ve “kadınların siyasal temsil ilkesi 'biyolojik olarak kadınlık' değil, bir 'politik mücadele öznesi olarak kadınlık'tır” (2008: 223). Bu bağlamda, katılım ve temsilin niteliği; kadınların siyasal karar alma süreçlerine katılarak temsil görevini üstlendiklerinde kadınların sorunlarını, stratejik gereksinim ve taleplerini gündeme taşımalarına ve bu yönde politik mücadeleyi üstlenmelerine bağlı olarak artmaktadır. “Kadınlar için 'eşit insan' olmanın, 'eril tahakküm'den pay alarak, başka kesimlerin

ezilmesine göz yumarak başarılacak bir şey olmadığına” dair yürütecekleri politik mücadele, kadın temsilinin niteliğini etkileyecek ve kadınlara özgü bir politikayı mümkün kılabilecektir. “Kadınlar için gerekli olan, mevcut iktidar ilişkileri içinde kendilerine bir yer açmak değil, bütün insanların özgür bireyler haline gelebilmesini sağlayacak bir 'güç'ün gerçekleşmesini istemektir” (2008: 225).

Diğer yandan, kadınların yerel siyasetteki temsil oranlarının artmasıyla birlikte, yerel siyasetin önceliklerinde anlamlı değişiklikler olduğuna dair bir oydaşma olduğu söylenebilir (Sancar-Üşür, 2000; Phillips 1999; Alkan, 2003 ve 2005); ancak “kadın temsilinin temel özelliklerinden birisinin kadın temsilcilerin erkek merkezli bir sisteme eklenmesi olduğu” (Tekeli, 1989; Çitçi, 1999; Ayata-Güneş, 1993) dikkate alındığında, temsilci kadınların aynı zamanda, kadınların gereksinim ve taleplerini politikleştirip gündeme taşıyabilmeleri ve erkek merkezli siyasete alternatif bir duruş sergileyebilmeleri önem taşımaktadır. Yerel siyasetin önceliklerinde ve yapısında anlamlı bir değişiklik yaratabilmek için yerel kurumsal karar alma mekanizmalarına seçilmiş olan kadınların kendilerini politik özne olarak tanımlamalarının yanında, bu mekanizmalarda etkili pozisyonlarda yer almaları da önemlidir. Ancak Türkiye’de kadınlar yerel siyaset organlarına seçildiklerinde cinsiyetçi ayrımlarla karşılaşmaktadırlar. Örneğin kadınlar, siyasi partilerde daha çok, yardımcı kuruluş statüsünde örgütlenen kadın kollarına yönlendirilirken, ulusal ve yerel seçilmiş meclislerde planlama ve bütçeleme gibi “erkek işi” olarak görülen komisyonlarda değil, toplumsal cinsiyetçi işbölümünün uzantısı biçiminde “kadın işi” olarak görülen sosyal yardım, kültür gibi komisyonlarda yer almaktadırlar (Çitçi, 1999: 93; Sancar-Üşür, 2008: 238). Bu da kadınların, siyasal temsilci olarak yapmak istediklerinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

1. Kadınların Yer Aldığı Yerel Siyasal Katılım ve Temsil Mekanizmaları

Bu başlık altında, Türkiye’de kadınların yer aldığı yerel siyasal katılım ve temsil mekanizmalarından olan yerel seçilmiş meclisler, mahalle muhtarlığı, siyasal partiler ve bünyesinde yer alan parti kadın kolları ile kent konseyi ve bünyesinde yer alan kadın meclislerinin yapı ve işleyişleri ele alınmaktadır. Bu noktada, bu

mekanizmaların kadınların siyasal katılım ve temsilini hangi noktalarda sınırladığı, hangi noktalarda olanaklı kıldığı araştırılmaktadır.

a. Yerel Seçilmiş Meclisler (Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi)

Yerel siyasal temsil mekanizmalarından olan yerel seçilmiş meclisler, belediye ve il özel idaresinin karar organları olan belediye meclisi ve il genel meclisleridir. Bir yerel yönetimin meclisi şu üç işleve sahiptir: Temsil, karar alma ve denetim. (Arıkboğa, 2010: 193).

5393 Sayılı Belediye Kanununa göre Belediye Meclisi, belediyenin karar organıdır ve yerel halk tarafından seçilen üyelerden oluşmaktadır. Belediye başkanının başkanlığında toplanan meclis, temel olarak belediyenin stratejik plan, yatırım ve çalışma programı, bütçe, imar, sosyal/kültürel faaliyetler ve diğer hizmetleri konusunda kararlar almaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). Ayrıca, belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarının kullanımına ilişkin kararların alınması; belediye tarafından çıkartılacak yönetmeliklerin kabul edilmesi; kardeş kent ilişkileri kurulmasına, ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yapılmasına karar verilmesi ve belediye başkanı ile encümen arasındaki anlaşmazlıkların karara bağlanması da belediye meclisinin görevleri arasındadır. (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). 1580 sayılı eski kanunda, yılda üç kez yapılan olağan ve bazı şartların gerektirdiği takdirde yapılacak olağanüstü toplantı düzeneği yerine, meclisin her ayın ilk haftası belediye başkanı tarafından belirlenen gündemle olağan olarak toplanması öngörülmektedir. Her ayın ilk toplantısında belediye başkanı ve meclis üyeleri belediyeye ait işlerle ilgili konuların gündeme alınmasını önerebilmekte ve bu öneriler, toplantıya katılanların salt çoğunluğunca kabul edildiği takdirde gündeme alınabilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 20-21). Belediye meclisinin toplantı ve kararları alenidir ve alınan kararların halka duyurulması gerekmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.23).

Yerel seçilmiş meclislerden bir diğeri olan İl Genel Meclisi; il özel idaresinin genel karar organıdır. İlçeler adına halk tarafından seçilen üyelerden oluşmakta ve kendi üyeleri arasından bir meclis başkanı seçmektedir. Kendi belirleyeceği bir ay dışında her

ay düzenli olarak toplanan il genel meclisi, vali tarafından hazırlanan stratejik plan ve yıllık çalışma programlarını görüşmekte ve karara bağlamaktadır. İl genel meclisinin, bütçe ve kesin hesabı kabul etme ve bütçe kalemleri arasında aktarma yapma görevi de bulunmaktadır. Ayrıca, borçlanmaya karar verme, il özel idaresince çıkartılacak yönetmelikleri kabul etme ve yurtiçindeki/yurtdışındaki mahalli idarelerle ve mahalli idare birlikleri ile işbirliği yapılmasına, diğer mahalli idarelerle birlik kurulmasına ya da var olan bir birlikten ayrılmaya karar verme de il genel meclisinin görevlerindedir (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md.10).

Yerel seçilmiş meclisler –özellikle belediye meclisleri- kadınları doğrudan etkileyen yerel politikaların oluşturulduğu ve karara bağlandığı mekanizmalardır. Dolayısıyla, yerel seçilmiş meclislerde kadınların temsili son derece önemlidir. Ancak, yerel seçilmiş meclislerde kadınların temsil oranlarına bakıldığında Türkiye ortalamasının %4,5'i geçmediği görülmektedir. Bu noktada, yerel seçilmiş meclislerin, kenttaşların tamamını yeterli ve dengeli bir şekilde temsil edemediği açıktır.

Belediye meclislerinin toplumun bütünü temsil edip edemediğine yönelik araştırmalar, belediye meclislerinde çoğunlukla belli toplumsal grupların egemen olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, belediye meclislerinde mesleki temsilin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye’de belediye meclislerinin mesleki bileşimine bakıldığında ise genellikle ticaretle uğraşan bağımsız (serbest) çalışanların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Çitçi, 1989: 231). Benzer biçimde Keleş (1982), belediye meclislerine özel girişimcilerin egemen olduğunu ve bunun kamu yararını engelleyici bir özellik gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu noktada, güç ve çıkar ilişkilerinin önem kazanması, meclisleri rant dağıtan mekanizmalara dönüştürmektedir.

Belediye meclis üyelerinin bir başka ortak noktasının cinsiyetle ilgili olduğu ve genellikle meclislerin erkek egemen yapıda olduğu ortaya çıkmaktadır. 2009 yerel seçim sonuçlarına göre Türkiye geneli dikkate alındığında belediye meclis üyesi kadın oranının %4,5; il genel meclis üyesi kadın oranının %3,5 olması bu durumu açıklıkla yansıtmaktadır. Belediye meclislerinde erkeklerin egemenliği, kadınların ise eksik temsili söz konusudur (Çitçi, 1989: 119).

Yerel seçilmiş meclislerde, seçilme şansını yakalamış olan az sayıdaki kadının ise, temsil etmeleri beklenen kadınlarla aralarında önemli farklılıklar vardır. Bir kadının temsilci olarak yerel seçilmiş meclislerde yer alabilmesi eğitiminden mesleğine, ailesinden çevresine kadar birçok faktöre bağlıdır. Bu noktada, Tekeli'nin ulusal meclisler ve temsilcilerle ilgili yaptığı yorumların yerel meclisler açısından da geçerli olduğu söylenebilir:

“Erkek parlamenterler, genel toplumdaki eğitim düzeyine göre, o kadar eğitilmişlerdir ki, genel topluma göre, seçkin bir grup oluşturmaktadırlar. Öte yandan kadın parlamenterler, onlardan da daha iyi eğitim görmüş gruptur. Türkiye de kadın nüfusun genel olarak, erkek nüfusa göre daha az eğitilmiş olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kadın parlamenterlerin, genel topluma göre seçkinin de seçkini diye nitelenebilecek bir grup oluşturduklarını söylemek yanlış olmaz. Bunun anlamı, Türkiye’de kadın temsilcilerle, onları temsil ettiği varsayılan kadın nüfus arasında hiçbir benzerlik bulunmamasıdır”
(Tekeli, 1982: 280)

Ancak, Berktaş'ın da ifade ettiği gibi, kadın temsilcilerin, temsil ettikleri kadın nüfusla aralarında eğitim, meslek gibi farklılıklar bulunsa da özel yaşamlarında benzerlikler vardır. Çünkü toplumun genelinde ataerkil cinsiyet rejimi geçerlidir ve kadın temsilciler çoğunlukla eril tahakkümü sorgulama farkındalığına sahip değildirler (Berktaş, 2003: 195-196).

Diğer yandan, daha önce ele alındığı gibi, belediye meclisleri, güçlü başkan modelinin geçerli olduğu yapılardır. Bu durum da kadınların kararlara katılımının önündeki ciddi engellerden biridir.

b. Mahalle Muhtarlığı

Mahalle, halkın oyu ile seçilen muhtar ve dört asıl, dört de yedek üyeden oluşan ihtiyar heyeti tarafından yönetilmektedir. Mahalle muhtarı, 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na göre, “mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve

kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla” yükümlü kılınmıştır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, Md. 9). Mahalle muhtarları; halkın oyu ile doğrudan seçilmektedir ve seçime girebilmek için bir siyasi partinin adayı değil, bağımsız aday olmaları gerekmektedir (Bora-İşat, 2006: 40).

Daha önce de değinildiği gibi, mahalle, yerel karar alma mekanizması olmasına ve mahalle muhtarının halk tarafından seçilmesine rağmen, yerel yönetim birimi olarak kabul edilmeyip merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinin bir parçası olarak görülmektedir (Bora ve İşat, 2006: 40-41). Nitekim mahalle muhtarlığına verilmiş olan görevler de, ağırlıklı olarak merkezi yönetimle ilgili görevlerdir (Keleş, 2000: 250).

Mahalle muhtarlarının görevleri; nüfus ve vatandaşlık hizmetleri ile ilgili görevler, askerlikle ilgili görevler, sivil savunma ile ilgili görevler, güvenlik hizmetleri ile ilgili görevler, adalet ve yargı hizmetleri ile ilgili görevler, seçimlerle ilgili görevler, millî eğitim hizmetleri ile ilgili görevler, vergilerle ilgili görevler, tapu işlemleri ile ilgili görevler, sosyal güvenlik ile ilgili görevler ve tebligat ile ilgili görevlerdir (4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, md.3). Mahalle muhtarları, seçilene kadar yerel yönetim adayı gibi hareket ederken seçildikten sonra merkezi yönetime ait görevleri yerine getirmektedir (Arıkboğa, 1999: 103). Diğer yandan, 5393 Sayılı Belediye Kanunu madde 9’a göre belediye, “mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli aynî yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.9). Bu çerçeveden bakıldığında, mahalle muhtarlıklarını bir yanıyla yerel yönetim diğer yanıyla merkezi yönetimin temsilcisi olarak görüldüğü söylenebilir (Erdoğan-Tosun, 2006: 31).

Mahalle muhtarlıklarının görevlerinin bu şekilde belirlenmesi, muhtarlıkları bir tür “mühür vurma” ve “evrak verme” birimine dönüştürmektedir. Oysaki çoğu kadın için mahalle muhtarlıkları, yerel yönetimler içerisinde en kolay ulaşılabilir ve en kolay

aday olunabilen birimdir; çünkü aday olabilmek için parti bağlantısı ya da adaylık ücreti gerekmemektedir. Bu nedenle, mahalle muhtarlıklarının gerçek anlamda bir yerel yönetim birimine dönüştürülmesi, yerel siyasette kadın katılım ve temsilini güçlendirecek olması önem taşımaktadır. Diğer yandan kadınların, gereksinimlerini karşılayacak yerel hizmetleri kendilerine en yakın yerden, -mahalle ölçeğinden- almaları özellikle “yoksul ve kent merkezinden uzak yerleşim alanlarında” yaşayan kadınlar açısından son derece önemlidir (Bora ve İşat, 2006: 40-41).

Öte yandan, belediye yasasındaki düzenlemenin etkinlik kazanması önemlidir; burada gerekli olan, muhtarların “mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları” nasıl belirleyecekleri ve belediyelerin, “kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurma ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışma” yöntemlerinin nasıl olacağına belirlenmesidir ve bu noktada yerel yönetimler ve yerel sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmak etkili sonuçlar verebilir. İlgili madde çerçevesinde yapılacak işler; mahallelerde “kadın komiteleri”nin oluşumunun desteklenmesi, bir araya gelebilecekleri ve olanaklar elverdiğinde “kadın dayanışma merkezleri” durumuna getirilebilecek mekanların oluşturulması, bu tür mekanların oluşumunda gönüllü örgütlerle ortaklığa dayanan yöntemlere öncelik verilmesi ve mahalle örgütlenmelerinde kadınların etkinliğinin özendirilmesi için yerel yönetimlerin sorumluluk üstlenmesidir. Yerel yönetimlerin “semt birimleri” oluşturması, hem hizmetin mahalleye götürülmesi, hem de bu birimlerde etkin rol alan kadın ve kadın örgütlerinin mahallelerini ilgilendiren kararlara katılımını kolaylaştırıcı bir düzenlemedir. Bu uygulamayı başarıyla sürdüren belediye sayısı giderek artmaktadır (KA-DER, 2006: 41-42).

c. Siyasal Partiler ve Kadın Kolları

Kadınların yer aldığı siyasal katılım ve temsil mekanizmalarından biri olan siyasal partiler, temelde siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak gibi belli bir amaç etrafında toplanmış örgütlü gruplardır (Talaslı, 1996: 74). Kadınların yerel siyasal katılım ve temsilinde belirleyici bir rol oynayan siyasal partilerde kadınların eşit katılımını destekleyecek tarihsel bir miras mevcut değildir (Sancar-Üşür, 2008: 226).

Kadınların gerek ulusal gerekse yerel meclislerde eksik temsil edilmesinin en önemli nedenlerinden biri siyasi partilerin yapı ve işleyişidir. Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin önündeki toplumsal/siyasal engellerin aşılması, kadınların siyasal karar alma süreçlerine katılmaları ve kendi sorun ve gereksinimlerini bu süreçlere taşıyabilmelerine bağlıdır. Kadınların sorunlarını siyasal karar alma süreçlerine yansıtabilmesi ise siyasal partilerin, kadınların temsilinin “demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olduğuna dair açık irade beyanında bulunmaları ve bu beyanın gereğini yapmak için harekete geçmeleri ile olanaklıdır”; ancak Türkiye’de siyasal partilerin birçoğu bu noktadan uzaktır (Sancar-Üşür, 2000: 209). Mevcut siyasi partiler, kadın-erkek eşitsizliğini toplumun temel sorunları arasında saymakla birlikte, çözümler konusunda somut adımlar atmaktan uzaktırlar (KA-DER, 2006: 17). Diğer bir deyişle, siyasal partiler, ne kadınların eksik temsiline yönelik erkek egemenliğini sorgulayacak bir girişimde bulunmak ve kadınların temsilini artırmak için çözümler aramakta, ne de halen son derece sınırlı kalan bu tür girişimleri desteklemektedirler (Ayata, 1998: 248).

Türkiye’de mevcut siyasal partiler içindeki seçilmiş ya da atanmış kadın oranları düşüktür ve bu yapılarda yer alabilen az sayıdaki kadın ise ya parti içinde çok etkili olamamakta ya da ‘vitrin’ işlerde tutunabilmektedir (KA-DER, 2006: 17). Kadınların ulusal ve yerel meclislere seçilmesi, parti yönetimlerinin kadınları aday gösterme ve listelerde üst sıralar yerleştirme inisiyatifine bağlı olmaktadır. Bununla birlikte “Türkiye’de siyaset anlayışı, lider ağırlıklı parti yapılanması, adaylık süreçleri, siyasal yaşamın işleyişi ve örgütlenmesi, kadınların siyasal partiler içinde güçlü bir baskı grubu olarak örgütlenememeleri, kadınların siyasal rollerinin ve katılımlarının büyük ölçüde seçmenlikle sınırlı kalmasına neden olmaktadır” (KSGM, 2008: 47). Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de kadınlar yurttaşlar olarak yönetim mekanizmalarında çok az yer almakta, kadınların cinsiyet ayrımını en çok yaşadığı alanlardan biri siyaset alanı olmakta ve kadının hala oy verme ile yetinmesi beklenmektedir (Aktaran Kümbetoğlu, 2001: 267).

Kadınlar, siyasi partilerin yönetim kademelerinden ziyade, ‘yardımcı’ örgütlenmeler olarak yapılandırılan kadın kollarında yer alabilmektedirler. Parti

tüzüklerine²⁶ bakıldığında da kadın kollarının genellikle ‘yan-yardımcı kuruluş’ biçiminde konumlandırıldığı ve partinin ana kademesine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir. Siyasal partilerin kadın kolları, çoğunlukla, sosyal yardım faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu tutulan ve seçim çalışmalarında aktif rol alarak partinin oyunu artıran yapılar olarak görülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar da, kadın kolları üyelerine karar mekanizmalarında yer tanınmadığını ve çoğunlukla partiye kaynak sağlamak üzere ya da seçim kampanyalarında kullanıldıklarını göstermektedir (Minibaş, 1996: 180). Kadın kolları, kadınların siyasete katılımını sağlayacak ve temsilini artıracak örgütler olmaktan uzak, yasal yetkilere ve ayrı bir bütçeye sahip olmayan, çoğu zaman partinin karar organlarına katılma ve oy verme hakkı olmayan işlevsiz yapılardır.

“Kadın örgütlerinin fiilen yaptıkları işler üye kampanyası, çay, kermes, piknik düzenlemek, partinin siyasal görüşlerinin ev ve mahalle düzeyinde propagandasını yapmak, parti toplantılarında gövde gösterisinde bulunmak, partiye ve lidere sadakatin temsilcisi olmaktır. Siyasal parti yapısı ile kadın örgütleri arasındaki mevcut yöneten-yönetilen ilişkisi, kadın örgütlerinin çözüm üretici bir inisiyatif geliştirmesine bugüne kadar olanak tanımamıştır. Kadınların siyasal karar süreçlerine katılımını sağlamanın altyapısını oluşturması gereken kadın kolları, bugüne kadar kadınları siyasetin gettosunda tutmaya yaramıştır. Siyasal partilerin kadın kollarının yeni bir bakış açısı ile ele alınmadan ve kadın kollarının seçilme, kararlara katılım gibi temel hakları yasal güvencelere kavuşturulmadan sorunların çözümü zordur” (Sancar-Üşür, 2000: 214).

Siyasal partilerin kadın kollarının ve kadınların yönlendirildiği diğer siyasal katılım mekanizmalarının meşru ve güçlü bir konumda olduğunu söylemek oldukça güçtür. Dolayısıyla, Türkiye’de kadınların siyasal temsili siyasal parti sistemi reformuna bağlı hale gelmiştir (Sancar-Üşür, 2008: 224).

²⁶ Mecliste sandalyesi bulunan partilerin tüzükleri için bakınız: www.chp.org.tr/wp-content/uploads/CHPTuzukNISAN2010.pdf, web.akparti.org.tr/media/teskilat/Tuzuk.pdf, www.mhp.org.tr/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf.

d. Kent Konseyi Kadın Meclisleri

Kadın meclislerinin ortaya çıkması Türkiye’de 1990’lı yılların ikinci yarısına denk gelmektedir. Kadın meclislerinin oluşması hem kadınların örgütlenmesi hem de yerelde kadınların siyasal temsil ve katılımını sağlamak açısından önem taşımaktadır.

Kent konseyi kadın meclisleri, Yerel Gündem 21 uygulaması kapsamında oluşturulan yerel katılım mekanizmalarıdır. 1992 yılında Birleşmiş Milletler Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın bir çıktısı olan Gündem 21, “sürdürülebilir gelişme”nin sağlanmasında yönelik bir eylem planıdır. Gündem 21 ile dünyadaki tüm yerel yönetimlere, beldelerinde katılımca bir süreç başlatmaları ve kendi kentlerinin Yerel Gündem 21’lerini oluşturmaları yönünde küresel bir çağrı yapılmıştır (IULA-EMME, 2001:2).. Emrealp (2005: 20)’e göre, Yerel Gündem 21, “mevcut faaliyetlerin uzayıp giden listesi içinde yer alan sıradan bir yerel program veya proje değil, tersine, yerel yönetişimin tüm alanlarını ve aktörlerini yatay ve düşey olarak kucaklayan, bu bütünlük içerisinde yeni bir anlayış, yeni bir yönetim ahlakı geliştirilmesini içeren bir ana süreç niteliğini taşır.”

Tokman ve Bora (2008: 3), bu özelliğinden dolayı, programın uygulanmasının siyasal kültürü dönüştürücü bir etki yapmasının beklendiğini, bu dönüşümün odağında, yerel sorunların yerel aktörler tarafından ve yerel kaynaklar kullanılarak çözüme kavuşturulabileceği düşüncesi olduğunu ifade etmektedirler. Diğer yandan, sorunların çözümünde etkinliği, yerel demokrasi ve yönetişimi hedefleyen bir dönüşümün, kadınların katılımını artırmayı ve niteliğini değiştirmeyi de içermesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

Kent Konseyi Kadın Meclisleri, bir yandan kadınların karar alma süreçlerine ve kentsel yaşamın her alanına etkin olarak katılımının sağlanması için çalışmayı amaçlarken, diğer yandan örgütlü ve örgütsüz kadınlar arasındaki iletişimin geliştirilmesini; bilgi ve deneyim paylaşımının güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede, Kadın Meclislerinin, kadınların başta siyaset olmak üzere toplumsal yaşamın her alanına katılması ve bu alanlarda söz sahibi olması, yerel siyaset, kent, kentlilik gibi konularda bilgiye ulaşması, toplumsal cinsiyet farkındalığının gelişmesi ve hakları

konusunda bilinçlenmesi gibi hedeflerinin olduğu çıkarılmaktadır.²⁷ Ancak kadın meclisleriyle ilgili yapılan araştırma ve değerlendirmeler, kadın meclislerinin genellikle bu hedefler doğrultusunda işlemediğine, kente ilişkin merkezi kararlardan ziyade toplumsal ve kültürel çalışmalarla sınırlı kaldığına işaret etmektedir.²⁸

Diğer yandan Kadın Meclisleriyle ilgili belirtilmesi gereken diğer bir nokta, kadın örgütlerini ve bu tür örgütlerin kendi aralarında oluşturdukları dayanışma platformlarını ortak şemsiye altında bünyesinde toplamakla birlikte, kendisi bir sivil toplum kuruluşu olmamasıdır.

2. Türkiye’de Kadınların Yerel Siyasal Temsiline İlişkin Özellikler

Yerel siyasette kadın temsilini yansıtan verilere ulaşılan ülkelerin birçoğunda, kadınların yerel siyasetteki temsil oranları, genel siyasetteki temsil oranlarından daha yüksektir (Bkz. Tablo–1).

Tablo 1: Yerel ve Genel Siyasette Kadın Temsili – Ülke Örnekleri (%)

ÜLKE	Kosta Rika	Yunanistan	Hindistan	Uganda	Norveç	Yeni Zelanda	Tunus	Fransa	Türkiye
Kadın Belediye Başkanı Oranı %	10	-	-	2.5	14	26	1.6	11	0.9
Kadın Belediye Meclis Üyesi Oranı %	73	57	38	33	26	32	21	33	4.5
Kadın Milletvekili Oranı %	35	14	8	25	21	15	12	12	9.1 ²⁹

Kaynak: www.cities-localgovernment.org/uclg/ (2004 – 2009 yılları arasındaki verilerden derlenmiştir.)

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Yerel Gündem 21 Kadın Meclisleri Ortak Tüzüğü Taslak Metin, <http://www.bakirkoykadınmeclisi.com/yonetmelik.html>

²⁸ Bu değerlendirme ve araştırmalar için bakınız: Tokman, Y. ve A. Bora. (2006). Türkiye Yerel Gündem 21 Programının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesi, <http://www.undp.org.tr/annDocuments/UNDPYG21DegerlendirmeAksBoraYildiz%20Tokman160306.doc>, (09.10.2008); Alkan, A. (2007). Şehremaneti Erkeklerle Emanet. Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar.2, www.feministyaklasimler.org/magazine.php?act=viewall&cid=78; Şahin, F. (2011). Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri, Uzmanlık Tezi, KSGM.

²⁹ 2011 yılı itibarıyla bu oran, %14.2’dir.

Türkiye'de yerel siyasette kadın temsili ise –verilerine ulaşılabilen birçok ülkenin tersine- ulusal siyasettekinden bile daha düşük oranlardadır (Bkz. Tablo–2).

Tablo 2: Genel ve Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kadın Temsilcilerin Oranı (%)

Yıllar	1989	1994	1999	2004	2009	
Belediye Başkanı %	0.2	0.5	0.6	0.6	0.9	
Belediye Meclisi Üyesi %	0.7	0.9	1.6	2.3	4.5	
İl Genel Meclisi Üyesi %	0.8	0.9	1.4	1.7	3.5	
Yıllar	1991	1995	1999	2002	2007	2011
Kadın Milletvekili Oranı %	1.8	2.3	4	4.4	9.1	14.2

Kaynaklar: www.mahalliidareler.gov.tr, http://www.belgenet.net/

Türkiye’ye özgü bu durumun nedenleri arasında, yerel siyasetin ulusal siyasetin uzantısı olarak görülmesi ve bu şekilde yapılandırılması; 1980 sonrası dönemde yerel yönetimlerin rantın paylaşıldığı alanlar olarak görülmeye başlanması ve yerel politikanın teknik bir alan olarak algılanışı sayılabilir (Alkan, 2005: 89–91). Türkiye’deki durumu açıklamak için diğer önemli unsur kadınların kurumsal politikadaki “simgeselliği”dir (Tekeli, 1982).

Simgesellik, tek parti döneminden itibaren kadınların politikaya katılımlarının temel eksenini oluşturmaktadır (Tekeli, 1982: 392; 1991: 118). “Cumhuriyetin kadın hakları reformu, yeni bir Türk devleti kurmayı amaçlayan milliyetçi akımın etkisinde şekillenmiş, bu şekillenme modern Türk Devletine ve Türk Ulusuna uygun 'Türk kadını' ve 'Türk ailesi' oluşturma politikalarıyla gerçekleşmiştir. Böyle bir zemin üzerinde şekillenen kadınların siyasal yaşama katılma ve sivil örgütlenme biçimlerinin 1930'lu yılların tek parti dönemi rejiminin etkisi ile şekillendiğini söylemek mümkündür” (Sancar-Üşür, 2008: 217). Cumhuriyet döneminde kadınların seçme ve seçilme haklarına kavuşması; rejimin meşruluğunun sağlanması ve tek parti döneminin diğer otoriter rejimlerden farklılığını gösterme çabalarında rejimin niteliklerini ‘simgelemek’ bakımından önemli bir stratejik araç olarak görülmüştür (Tekeli, 1982: 381). “Vitrin oluşturma tabiriyle de nitelendirilen simgesellik, çok büyük ölçüde ulusal politika

düzleminde geçerlidir. Dolayısıyla, kadınların yerel politikada görece yokluğunun önemsenmeyişi bu unsura da bağlanabilir” (Alkan, 2005: 89).

Bu görece düşüklüğün Türkiye’ye özgü unsurları dışında üzerinde durulması gereken diğer nokta, Türkiye’de kadınların hem genel hem de yerel siyasette temsil oranlarının son derece düşük olmasıdır. Elbette bu durum, sadece kadınların isteksizliği ve deneyimsizliğiyle açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir konudur. Geleneksel cinsiyet ilişkileri, kadınların toplumsal fırsatlardan eşit yararlanamaması, kadınların örgütlenmelerinde yaşanan sorunlar ve siyasetin erkek egemen yapısı, partilerin cinsiyet politikaları, kadın kollarının güçsüzlüğü, yöneticilerin cinsiyet eşitliğine duyarsızlığı (Sancar-Üşür, 2000: 204–216) gibi birçok etken, kadını siyasetin dışına itmekte ve karar alma mekanizmalarında kadınların özellikle stratejik gereksinim ve talepleri görmezden gelinmektedir.

3. Kadınların Yerel Siyasete Katılımı İçin Yapılan Çalışmalar

Kadınların yerel politikadaki eksik temsili, az sayıdaki temsilci kadının seslerini duyurabilmelerinin, kadınların gereksinim ve taleplerini gündeme taşıyabilmelerinin önünde büyük bir engeldir. Bu noktada, “kadınların politik formel katılımının, enformel, seçilmiş olmayan arenalardaki aktivizmiyle” (Alkan, 2007: www.feministyaklasimler.org/magazine.php?act=viewwall&cid=78) desteklenip güçlenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de kadınların yerel siyasete katılımını artırmak üzere yapılan çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla kadın örgütlerinin kamu kurum ve kuruluşlarını harekete geçirme çabalarıyla ve uluslararası örgütlerle işbirliği içinde yürütülmekte olduğu görülmektedir. Bu bölümde, söz konusu çalışmalardan, *Yarın İçin Bugünden Kampanyası* ve *Birleşmiş Milletler Ortak Programı (BMOP) Kadın Dostu Kentler Projesi*’ne yakından bakılmakta ve daha çok betimleyici bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu çalışmaların seçilme nedeni, alanda yürütülen öncü çalışmalar olmaları ve çıktılarının kadınların yerel siyasal katılımlarının ve kentte erkeklerle eşit kenttaşlar olarak yaşamalarının önünü açmalarıdır. Aynı zamanda, *Yarın İçin Bugünden Kampanyası*’nın, yerel siyasetle kadın hareketini tanıştıran ve buluşturan

bir 'ilk'tir ve *Kadın Dostu Kentler Projesi* de, bu kampanyanın bıraktığı yerden tutarak devam etmiştir.

a. "Yarın İçin Bugünden" Kampanyası

"Yarın İçin Bugünden" programı, kadınların yerel katılım ve temsillerini artırmak, kadın dostu yerel siyaset yapılmasını sağlamak amacıyla, KA-DER Ankara bünyesinde kurulan Yerel Siyaset Çalışma Grubu (YSÇG) tarafından yürütülmüştür. Programın amaçları şöyle özetlenebilir: Kadın örgütlerinin yerel siyasete katılım hedefi doğrultusunda harekete geçmelerini sağlamak; kadınların yerel seçilmiş organlara aday olmalarını desteklemek ve teşvik etmek; siyasal partilerin ve hükümetin yerel yönetimlere yönelik programlarını etkilemek; yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet farkındalık ve duyarlılığı oluşturmak; konuyla ilgili başta kadın seçmenler olmak üzere duyarlılığı artırmak vb. (KA-DER/YSÇG, 2006; 14).

Kampanya, ilk iki yılı, kadın adayları destekleme gibi bu hedeflerden bazılarını hayata geçirmeye odaklanmıştır. Bu süreçte; siyasal partilerin ve sivil toplum örgütlerinin kadın üyeleri için eğitimler yapılmış; seçimlerde kadın adaylara gereksinim duydukları konularda destek olabilmek amacıyla 'danışmanlık ofisi' oluşturulmuş; bazı kentlerde yaygınlaştırma toplantıları düzenlenmiş; 'Kadınların Yerel Seçim Bildirgesi' hazırlanmış ve ülke çapında dağıtılmış; beş broşür ve iki kitapçık yayımlanmış³⁰; çeşitli değerlendirme toplantıları, konferans ve seminerler düzenlenmiş ve kampanya sürecini anlatan "Kadın Başımıza" adlı bir kitap yayımlanmıştır (KA-DER, 2006: 15; Alkan, 2007: www.feministyaklasimler.org/magazine.php?act=viewall&cid=78; Sancar Üşür, 2008: 240).

2004 yerel seçimlerinden sonra da çalışmalar sürdürülmüş, yerel yönetimler ve yerel kadın örgütleri arasında işbirliği sağlamak; kadın belediye başkanlarıyla buluşmalar düzenlemek; yerel kamu politikalarını cinsiyete duyarlı hale getirmek ve politika yapanların duyarlılığını artırmak için çalışmalar yapılmıştır (Alkan, 2007; Sancar-Üşür, 2008: 241).

³⁰ İki kitapçık için bakınız: Ayten Alkan, **Kadınlar Tarafından Kadınlarla Birlikte ve Kadınlar İçin Yerel Politika**, 2003; Aksu Bora, **Gücümüzü Fark Etmek**, 2003.

“Yarıncan İçin Bugünden” kampanyasını ve yürütülen alışmaları, Sancar-şr (2008: 241) tarafından şu Şekilde değerlendirilmektedir:

“Yürütülen çalışmalarda kadınlar için yerel siyasetin ne anlama geldiğinin somut örnekleri ile tanımlanmaya başlandığı ve kadınların gündelik yaşamları ile yerel siyaset arasında somut ilişkiler kurulduğu görülmektedir. Programın uygulanma sürecinde, hazırlanan eğitim materyali ve yapılan eğitim programlarında da açıkça grldğu gibi, kadınlarla erkeklerin aynı yerlerde ama farklı biçimlerde yaşadığı, farklı koşullarla çevrelenmiş oldukları için farklı sorun, gereksinim ve beklentilere sahip oldukları vurgulanmaktadır. Kadınların bu farklı deneyimlerinin kadınlara özgü sorunlar yarattığına yapılan vurgu ile kadınların yerel yönetimler gündemine bu sorunları taşıyarak çözümler oluşturmaları gereğinin altı çizilmektedir. Burada siyaseten üzerinde durulması gereken en önemli nokta, bu talebin, aynı zamanda "farklı bir politika tarzı" yaratmaya da talip olmak anlamına geldiği savidir.”

b. Birleşmiş Milletler Ortak Programı (BMOP) “Kadın Dostu Kentler” Projesi

Yerel düzeyde, kadınların yerel kararlara katılımlarını desteklemek için yerel yönetimler, kadın örgütleri ve kamu kurumları arasında işbirliği ve birlikte çalışma stratejilerini geliştirmeyi amaçlayan bu proje, her kente özgü Yerel Eşitlik Eylem Planı (YEOP) hazırlanmasını hedeflemiştir. Bu noktada, kadın ve kız çocuklarının özgül gereksinimlerine yönelik yerel hizmet modellerinin geliştirilmesi amacıyla 2005- 2009 yılları arasında 6 pilot ilde (İzmir, Kars, Nevşehir, Trabzon, Urfa ve Van) nemli sonuçlar alınmıştır. Bu alışmalar seçilen 6 pilot ilde yürütülmekle birlikte diğer illere de yaygınlaştırılabilir bir model olması tasarlanmıştır (Sancar-şr, 2008; Alkan, 2009).

YEOP’lerin hazırlanmasında, katılımcı bir yöntem benimsenmiş ve bu kapsamda, valilik, il özel idaresi, belediye ve kadın kuruluşlarının ortaklığıyla hazırlanmıştır. YEOP’ler temel olarak yedi alan üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu alanlar; kadınların yerel kararlara katılımı, kentsel hizmetler, kadın ve kız çocuklarına yönelik

şiddetin önlenmesi, ekonomik güçlenme ve istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerinden eşit yararlanma, göç ve yoksulluğun önlenmesi, eşitlik için zihniyet değişikliği ve farkındalık yaratma gibi alanlardır. Projenin yürütüldüğü kentlerde kadınların yaşadıkları özgül yerel sorunların göz önüne alındığı da burada belirtilmelidir. Hazırlanan Yerel Eşitlik Eylem Planlarında kadınların siyasal katılımına yönelik birçok önerinin geliştirildiği görülmüştür. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

“Yerel kadın kuruluşlarının yerel meclisleri izlemesi ve yerel ihtisas komisyonlarına katılması, yerel meclisleri izleme grubu oluşturulması; kent konseylerine katılım ve kadın meclislerinin oluşturulması, stratejik planların hazırlanma ve uygulama sürecine kadın kuruluşlarının katılımının sağlanması, yerel yönetimlerle kadın sivil örgütlerinin işbirliğinin sağlanması, yerel yönetimlerde Kadın Erkek Eşitliği Birimleri oluşturulması, yerel yönetimlerde görevli kadınların karar verici yerlere gelmesini sağlamak için hizmet içi eğitim ve teşvik uygulaması yapılması; Yerel Eşitlik Eylem Planlarının uygulanması ve hizmet sunum modeli geliştirilmesi için Yerel Eşitlik Eylem Planı Komitesi'nin (YEPPKOM) kurulması” (Sancar-Üşür, 2008: 242)

Öte yandan, program sonucunda, yerel düzeyde çok sayıda yeni örgütlenme oluşmuştur. Bu örgütlenmelerden bazıları; İzmir'de İl (Kadın) Koordinasyon Kurulu ve İzmir Valiliğinde Şiddet İzleme Birimi, Kars'ta İl Emniyet Müdürlüğü Polis Merkezi'nde Kadın ve Çocuk Birimi; Kars Belediyesi'nde Kadın Birimi ve Kars İl Genel Meclisi'nde ise Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu; Nevşehir Belediyesi'nde Kadın Eğitim Birimi, YEPP Çalışma Grubu; Şanlıurfa'da şiddet mağduru kadınlar için Kadın Geçiş İstasyonu, Kent Konseyi bünyesinde Kadın Meclisi, Belediye'de kadına yönelik Sürekli Eğitim Merkezi; Trabzon Belediyesi'nde Aile Hizmetleri Yönlendirme Merkezi, Belediye Meclisi'nde Eşitlik Komisyonu ve Eşitlik Masası, İl Genel Meclisi'nde Kadın Hakları Komisyonu; Van'da Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddeti Önleme İl İzleme ve Koordinasyon Kurulu'dur.

Bu gelişmelerin yanı sıra, projenin yürütüldüğü pilot illerde, YEER'ler sonucunda elde edilen ve büyük bir bölümü Türkiye'deki yerel mekanizmalar açısından birer ilk olan kazanımların olduğu da belirtilmelidir.³¹

Bu yeni yapıların ve hazırlanan Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın sürdürülebilir olması, özellikle projeye dâhil edilen kamu kurum ve kuruluşlarınca sahiplenilmesine bağlıdır. Ancak burada yine önemli bir rol kadın örgütlerine düşmektedir; çünkü kamu kurumlarının bu yönde yönlendirilmeye ve hatta zorlanmaya ihtiyacı vardır. YEER'lerin pilot iller dışında da uygulanmaya başlaması ve yaygınlaştırılması önemlidir ve bu nokta da kadın örgütlerinin bir rol üstlenmesi önemlidir.

Yerel siyasette kadın katılımını artırmaya yönelik olarak büyük ölçüde kadın örgütlerinin çabalarıyla gerçekleştirilen bu çalışmaların yanı sıra, bağımsız feminist bir adayın 2009 yerel seçimlerinde ilk kez belediye başkanlığına adaylığını koyması ve bu süreçte feministlerin yürüttükleri seçim çalışmalarına da, farklı bir deneyim sürecini yansıtması açısından, yer verilmesi gerekmektedir.

4. Yerel Yönetim Seçimlerinde Farklı Bir Deneyim: Bağımsız Feminist Aday

2009 yerel seçimleri, yerel siyaset ve kadın katılımı açısından farklı bir deneyime sahne olmuştur. İlk kez bağımsız feminist bir aday³² Beyoğlu belediye başkanlığına adaylığını koymuştur. Temelde, feminizmin bir politika olduğunu ortaya koymak³³ amacıyla, "çeşitli feminist grupların ve birçok bağımsız feministin katıldığı bir dizi feminist forum sonucunda" feminist aday çıkarma kararı alınmıştır. Seçim çalışmaları, 2009 yerel seçimleri öncesinde örgütlenen *Seçimler için Feminist Kolektif* tarafından sürdürülmüştür. "Patriyarkanın şekillendirdiği bir dünyada cinsiyet-körü olmayan politikaların nasıl oluşturulabileceğini gösterebilmek" iddiasıyla yola çıkan feministlerin, feminist bir aday çıkarma kararı; erkek egemenliğinin olmadığı, kadınların ezilmediği bir dünya istemiyle alınmıştır ve kadınların gereksinim ve

³¹ Bu kazanımlar ve daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Alkan, "**Kadın Dostu Yerleşimler**"e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi, Ankara: BMOP, 2009.

³² Mor Çatı gönüllüsü Saime Ülfet Taylı Taş.

³³ Bakınız: Feminist Politika, "Yerel Seçimlerde Adayımız Var!", Sayı 2, 2009, s.32.

çıkarlarını, feminist talepleri “sansürlemeden” gündeme alacak bir adayın ancak feministler içinden çıkacağı kabulüne dayanmaktadır. Bu bağlamda, bağımsız feminist adayın kendisiyle yapılan bir söyleşide³⁴ feminist siyaset adına vaatlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Öncelikle kadınların katılımına açık, şeffaf bir yerel yönetim. Yerel yönetimler şirket gibi yönetiliyor ve kadınlar bu “şirkette” yönetici olamıyorlar. Takım elbiseli, bıyıklı, bıyısız ama erkek yöneticilere alıştırtıyoruz. Buna katlanmak zorunda değiliz. Yerel yönetim organlarının tümü kadın katılımına açık olacak. Böylece gündelik hayatta karşılaştıkları, belediye ile ilgili sorunlara müdahale edebilir hale gelecek kadınlar. Beyoğlu ilçesinde yaşayan İstiklal Caddesi’ndeki sanat ya da eğlence ortamlarına istese de gidemeyen binlerce kadın var. Ulaşım, doğalgaz gibi temel hizmetler mutlaka ulaşılabilir olmalı. Kaynaklar bunun için kullanılmalı, belirli sermaye gruplarına para aktarmak, halkla ilişkiler faaliyetlerine milyonlarca lira yatırmak için değil. Belediye kendisini çok daha doğrudan yollarla anlatabilir. Zabıta kurumu semt sakinleri ile belediye arasında bir köprü olacak biçimde donatılabilir örneğin. Yeter ki katılım gerçekten istensin. Bir de bakım hizmetleri konusu çok önemli tabi. Çocuk, hasta, yaşlı bakımı, evişleri gibi işlerin kadınların sırtından alınması gerekiyor. Böylece istiyorlarsa ücretli bir işte çalışabilir, ya da kendileri için bir şeyler yapabilir hale gelir kadınlar. Bu konuda belediyenin yapacağı çok şey var. Bakımevleri, çocuk merkezleri açmak, bunları da herkes için ulaşılabilir hale getirmek. Ayrıca tabi erkek şiddeti çok yaygın, hergün birkaç kadın yaşamını yitiriyor neredeyse bu yüzden. Sığınakların vakit geçirmeden açılması çok önemli.”

Aynı söyleşide feminist aday, kadınların aleyhine işleyen kentleşme politikalarına karşılık önerdiği alternatif politikaları ise şu şekilde özetlemiştir:

“Birincisi, alternatif bütçe oluşturmak. Varolan kaynaklar erkekler için, özellikle parası olan erkeklerin daha da fazla para kazanabilmesi için kullanılıyor. Bunu değiştireceğiz. İkincisi, kentleşme politikaları içinde yaşayanları, onların ihtiyaç

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Filiz Küçük, “Kadınlar vardır...”, [http://www.habervesaire.com/haber/1292/\(01.03.2009\)](http://www.habervesaire.com/haber/1292/(01.03.2009)).

ve beklentilerini dikkate almıyor. Soyut bir kent hayalinden yola çıkıyor. Bu soyut kentle küresel sermayenin ticari talepleri, kentler için öngördüğü yaklaşımlar birebir ilişkili. Kentler ticari bir araç olarak birbiriyle yarışırılıyor, kadınlara, genel olarak insanlara da değmeyen tuhaf hedefler ortaya konuyor; “Kültür başkenti olalım” gibi. Bu projeler aracılığıyla çok sayıda para kaynağının ortaya çıktığı, çıkacağı anlaşılıyor, ama bunların nereye gittiği, gideceği yine belirsiz. Onun yerine Beyoğlu’nun tüm sokaklarının her gün temizlendiği, üstelik İstiklal Caddesi’ndeki o bol gürültülü aracı da kullanmaksızın temizlendiği, kadınlar da gezebilsin diye karanlık bir köşenin bulunmadığı, kolay ulaşımın sağlandığı bir Beyoğlu hedefimiz var örneğin. Bu hedef kadınlara, insanlara çok daha değerli bir hedef. “Kentsel dönüşüm” projesi de buna benziyor. Tarlabası’nda, Galata’da binlerce insanın yaşamını değiştirecek bu proje. Başka yerlerde yaşamak zorunda kalacaklar. Ama olaya böyle değil de yine nereye gideceği belirsiz paraların kazanılması ya da birilerine kazandırılması açısından bakılıyor.”

Diğer yandan, “kadınların siyasal temsilinin ancak feminist ideoloji ve politikanın siyasallaştırdığı ve ortaklaştırdığı çıkarlar ve talepler temelinde mümkün olduğu”na inanan ve “talep etmenin ötesinde çözüm önerilerini sunmaya talip” olan feminist aktivistler, aynı zamanda, kadınların feminist bir aday tarafından temsil edilmeleriyle salt kadınlar olarak siyasete katılmanın aynı anlama gelmediğini, “politik özne olduklarını” (Acar Savran, 2009: 36) ve bu doğrultuda sürdürdükleri çabaların görünür hale geleceğini vurgulamaktadırlar.³⁵ Acar Savran (2009: 36), bunların ötesinde, feminist bir aday çıkartmakla verilen mesajın “feminizm, ‘kadın sorunu’ adı altında, hiçbir partinin/platformun programına bir alt başlık olarak eklenemez. Herhangi bir politik platformda da feministler ancak diğerleriyle eşit bir politik olarak kabul edildiği sürece var olabilir...” olduğunu ve bu mesajı dile getirirken feminizmin politik bir hareket olduğunun anlatılmaya çalışıldığını ifade etmektedir: “Erkek egemenliğine karşı çıkışın ‘kadın çalışması’ türünden ifadelerle tanımlanmasının ve soyut bir ‘demokrasi’ mücadelesi düzleminde ele alınmasının bize yetmediğini göstermeyi hedefledik” (Acar Savran, 2009: 36).

³⁵ Bakınız: Feminist Politika, “Yerel Seçimlerde Adayımız Var!”, Sayı 1, 2009, s.2.

Özkaplan'a göre, (2009: 40) yerel siyasette sadece kadın aday sayısını artırmayı değil, "feminist sözü/politikası olan kadın aday neden önemlidir?" tartışmasının yapılmasının da hedeflendiği bu süreçte, iki konuda büyük adım atılmıştır:

"Birincisi, siyasetin diline müdahale ettik, egemen dili kullanmadık, itiraz ettik; kendi feminist dilimizi/sözümüzü kullandık, bu yolla siyasal özne olarak biz talep etmiyoruz, talibiz dedik. Bu farklı dili mahalle toplantılarıyla, afişlerle, toplantılarla yapmaya çalıştık, kadınlarla emeğimiz/bedenimiz/kimliğimiz bizindir sloganıyla buluşmaya, birbirimize değmeye çalıştık; pek etkili olmadık herhalde ama bu bir başlangıç; çok uzun bir sürecin parçası; birlikte öğreniyoruz, dönüşüyoruz, dönüşeceğiz.

İkinci olarak, medya adayımızı ön plana çıkardı ama, biz solda çok yaygın olan 'kazanmaya endekli', 'kazanmama özrünü' gidermeye yönelik bir politika izlemedik; kolektif politika yapmayı önemsedik, toplumu dönüştürmenin mekanizmalarını tartışmaya ve yaratmaya çalıştık; yerel siyasetin merkezle olan ilişkisini hep vurguladık; patriyarkayı ve kapitalizmi hiç göz ardı etmedik; neşeli, komik, enerjik ve deliydik: eril, ciddi büyük büyük laflarla, analizlerle dolu; ama hayata hiç değmeyen erkek egemen siyasetle dalga geçtik."

Özkaplan'ın bu değerlendirmesinde seçim çalışmalarında "pek etkili olmadık"larını dile getirdiği de görülmektedir. Konuya, aynı açıdan yaklaşan ve geleneksel seçim kampanyaları yerine, feministlerin özgül kampanyalar yürütmesi gerektiğini savunan Sirman (2009), bu noktada özellikle kadın hikâyelerinin dinleneceği alanlar yaratılmasının önemine vurgu yapmaktadır:³⁶

"Feminist adaylık sürecini bildik siyaset üzerinden yapıyoruz. Bunun yerine kadın hikâyelerini dinleyebileceğimiz alanlar yaratmalıyız. Kadın meclisleri kurmayı öneriyorum. Seçimi kazanmayı değil de feminist karşılaşmayı sağlamak için uğraşmalıyız."

³⁶ Nükhet Sirman, "Kadınlar Açısından Kentleşme Politikaları-Modernleşme ve Beyoğlu" başlıklı sunumu, "Yerel Seçimler ve Feminist Mücadele" paneli, 15.09.2009.

Feminist aday Taylı ise, yerel seçimler sonrasında, seçim sürecine yönelik yaptığı bir değerlendirmede, birtakım eksiklerinin de var olduğunu ve bu noktada “yerel yönetim politikaları üzerinde konuşurken kentleşme, istihdam, kültür, tarih gibi alanlardan” daha çok beslenmeleri ve “bu alanlarda oluşturulmuş feminist sözleri” kampanyaya taşınmaları gerektiğini dile getirmiştir (Taylı Taş, 2009: 34). Ancak, belli eksiklikler içerse de, feministlerin bağımsız feminist aday gösterme süreci, Özkaplan’ın da belirttiği gibi bir başlangıçtır; uzun bir sürecin parçasıdır ve bunların görülüp tartışmaya açılması anlamında son derece önemlidir. Nitekim *Seçim için Feminist Kolektif*’ten kadınların da belirttiği gibi:

“Yaptıklarımızı hiç yapmamış olsaydık, belki de bunları bu denli net görüp, konuşamayacaktık, tartışamayacaktık. O nedenle bu yola çıkış, feminist mücadele deneyimleri arasında kendi adına çok önemli bir yerde. Attığımız her adımın kıymetini bilerek, bunlardan bir şey öğrenmeyi başarabilirsek, bu seçim çalışması özelinde dediğimiz gibi, ‘kazanan biz olduk’ demektir.”

III. ALAN ARAŞTIRMASI

“Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli’nde Niteliksel Bir Araştırma” başlıklı tez kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması, Şubat 2009-Ocak 2011 tarihleri arasında alanda geçirilen uzun bir dönemi kapsamıştır. Kadınların yerel siyasal düzlemde katılım ve temsili konusunu, yerel siyasete aktif olarak katılan kadınların kendi anlatılarından yola çıkılarak ele alan bu çalışmada, niteliksel yöntem kullanılmıştır ve araştırmanın analiz birimi bireydir. Araştırmanın birincil veri kaynaklarını kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler oluşturmaktadır. Bu bölümde amaç, önem, alan ve ön araştırma sürecine değinilecek olan İstanbul ve Kocaeli illerinde gerçekleştirilen alan araştırmasının yöntem ve uygulaması, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

A. ARAŞTIRMANIN AMAÇ ve ÖNEMİ

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, kadınların yerel siyasal düzlemde katılım ve temsili konusunu, yerel siyasete aktif olarak katılan kadınların kendi anlatılarından yola çıkarak incelemektir. Bu bağlamda genel olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

➤ Yerel siyasete aktif olarak katılan ya da katılmayı düşünen kadınlar için yerel siyaset ne anlam ifade etmektedir? (Kadınlar nasıl bir bakış açısıyla siyasete katılmaktadırlar?)

➤ Kadınların siyaset algıları ve katılım isteklerinin oluşmasında etkili olan dinamikler nelerdir?

➤ Kadınlar, yerel siyasal karar alma süreçlerinde nasıl ve hangi düşünce/plan/uygulamalarla yer almakta/almayı düşünmektedirler?

➤ Kadınlar, yerel kurumsal karar alma süreçlerinde nasıl ve ne ölçüde etkili olabilmektedirler?

➤ Kadınların, karar alma mekanizmalarında yer alarak stratejik ihtiyaçlarının

karşılanacağına yönelik beklentileri var mıdır?

➤ Kadınların yerel siyasete katılım amaçlarında kadın gruplarını ya da diğer toplumsal grupları temsil etme farkındalık ve istekleri var mıdır?

➤ İçinde buldukları toplumsal ve kültürel yapı, kadınların yerel siyasal katılımlarını nasıl etkilemektedir?

2. Araştırmanın Önemi

Birçok ülkede kadınların yerel siyasal temsili, ulusal siyasetteki temsiline göre daha yüksektir.³⁷ Türkiye’de ise bunun tersi bir durum görülmektedir ve kadınların yerel siyasetteki temsili, ulusal düzeydeki temsilinden de azdır. Yerel siyasette var olan bu az sayıdaki kadının yerel siyaseti algılama biçimleri ve deneyimleme süreçlerini kendi anlatılarından yola çıkarak incelemek, kadın temsili niteliksel boyutu hakkında bilgi sahibi olmak açısından önem taşımaktadır. Araştırma, yerel politika alanındaki sorunlu katılımı, kadın deneyimlerinden, onların yaşamlarından oluşturulacak bilgi ile anlama amacındadır. Politika alanında üretilen eril bilgiler, bu bilginin üreteceği çözümlerin de sadece erkeklere yönelik olmasını doğurmaktadır. Bu alanda kadın deneyimlerinin oluşturacağı bilgiye gereksinim vardır ve politikayı/politik katılımı, kadınların deneyimlerini de katarak yeniden tanımlamak önem taşımaktadır.

Türkiye’de siyasette kadın katılımı ve temsili ele alan çalışmalar, yakın bir zamana değin, genellikle ulusal düzeydeki siyasete yönelmiş ve parlamentodaki kadınlara odaklanmışlardır. Yerel siyasette kadın katılımı ve temsili konusunda artan çalışmalara rağmen, sayılarının hala sınırlı olduğu görülmektedir. Yerel siyasette karar alma mekanizmalarına seçilmiş kadınları konu alan çalışmalar genellikle belediye başkanı kadınlara ve siyasette kadınların neden az olduğunu açıklamaya odaklanmışlardır. Yerel ve özgül bilginin sınırlı olduğu dikkate alınarak, yerel kurumsal karar alma mekanizmalarından herhangi birine seçilen ve seçilmeye hazırlanan kadınların yerel siyaseti nasıl anlamlandırdıkları, uygulamada neler yaptıkları, hangi engellerle karşılaştıkları gibi soruların kadınların kendi anlatılarından yola çıkılarak

³⁷ Bkz. <http://www.cities-localgovernments.org/uclg/>

ortaya koyulması önemli ve gereklidir. Bu tür bir araştırma, yerel siyaset ve kadın ilişkisinin boyutlarına ilişkin farklı açılımlar yaratma potansiyeli taşıması bakımından da önemlidir. Bu eksenle alana özgün bir çalışma kazandıracak olması açısından önem taşıyan araştırma, kadınların kendi anlatılarının dolaylı olarak aktarılması ve kadınlara siyasal katılma açılımları yaratması bakımından da önemlidir. Kadınların yeterince yer alamadığı yerel siyasete katılarak yerel siyasal karar alma süreçlerinde yer alan kadınların yaşadıkları deneyimleri, gelecek deneyimler için anlamak ve değerlendirmek araştırmayı önemli kılmaktadır.

B. ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma, İstanbul ve Kocaeli illerinde yürütülmüştür. Araştırma alanı olarak İstanbul ve Kocaeli illerinin belirlenmesinde; İstanbul'un, Türkiye'nin merkezi konumdaki bir il olması, siyasal-toplumsal hareketler ve özellikle kadınlar, kadın örgütleri ve kadınların örgütsel eylemliliği açısından gelişmiş bir konumda olması; Kocaeli'nin, araştırmacının yaşadığı, deneyim sahibi olduğu alan olması, İstanbul'la bütünleşmiş bir görüntü yansıtması, sanayi merkezi olma özelliği ile önemli bir konuma sahip olması gibi özellikler etkili olmuştur.³⁸ Araştırmanın yürütüleceği ilçeleri belirlemek için sözü edilen illerde bir ön araştırma gerçekleştirilmiştir. İstanbul ve Kocaeli illerinde yerel seçilmiş meclislerde yer alan kadınlar, Kent Konseyi Kadın Meclisleri ve partilerin kadın kollarında aktif olarak yer alıp yerel seçilmiş organlara aday olmak isteyen kadınlar ve kadın muhtarların en yoğun olduğu ilçeler tespit edilmiştir. Bu bilgilere ulaşmak için siyasi partilerin³⁹ il ve ilçe merkezleri ile ilçe belediyeleri, büyükşehir belediyeleri ve kent konseyleri ziyaret edilmiş, valiliklerin internet sayfalarından muhtarlara ilişkin bilgiler derlenmiştir.

Araştırma alanlarına yönelik verilmesi gereken bir bilgi, araştırma konusuyla ilgili olarak kadınların yerel siyasetteki temsil oranlarına yönelik olmaktadır. İstanbul ve Kocaeli illerinde kadınların yerel siyasetteki temsil oranlarına bakıldığında Türkiye geneliyle belli noktalarda benzerlik gösterdiği, belli noktalarda ise farklılaştığı

³⁸ İstanbul ve Kocaeli illerine ait bazı demografik veriler EK 2, EK 3 ve EK 4'te verilmiştir.

³⁹ Yerel seçilmiş meclislerde sandalyesi olan partilerden (AKP, CHP ve SP) bilgiler toplanmıştır.

görülmektedir. İstanbul ve Kocaeli illerinde il genel meclisi üyelerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, İstanbul'daki 277 il genel meclisi üyesinin 22'sinin (%7,9); Kocaeli'ndeki 56 il genel meclisi üyesinin 2'sinin (%3,5) kadın olduğu görülmektedir (Bakınız Tabla 3 ve Tablo 4). Daha önce Tablo 2'de verilen Türkiye ortalamalarına göre ise, kadınların il genel meclisindeki temsil oranları %3,5'tir. Bu durumda, Kocaeli'ndeki oranlar, Türkiye ortalaması ile benzerlik gösterirken, İstanbul'daki oranlar, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Belediye meclis üyelerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, İstanbul'un 1392 belediye meclis üyesinden 156'sının (%11,2); Kocaeli'nde 327 belediye meclis üyesinden 25'inin (%7,6) kadın olduğu görülmektedir (Bakınız Tablo 3 ve Tablo 4). İki kentteki kadın oranı da Türkiye ortalaması olan %4,5'in üzerindedir.

Tablo 3: 2009 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadın-Erkek Sayıları

	Büyükşehir Belediyesi		İlçe Belediyeler (Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyeleri Dâhil)		İl Genel Meclisi		Muhtar	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İstanbul	30	270	156	1236	22	255	49	735
Kocaeli	4	70	25	322	2	54	21	252
Toplam	34	340	181	1558	24	309	70	987

Kaynak: Tablo, İstanbul ve Kocaeli illerindeki Büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeler ve il özel idarelerinin internet sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur.

Tablo 4: 2009 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadın-Erkek Oranları (%)

	Büyükşehir Belediyesi		İlçe Belediyeler (Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyeleri Dâhil)		İl Genel Meclisi		Muhtar	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İstanbul	10	90	11,2	88,8	7,9	92,1	6,3	93,7
Kocaeli	5,4	94,6	7,6	92,4	3,5	96,5	7,6	92,4

Kaynak: Tablo, İstanbul ve Kocaeli illerindeki Büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeler ve il özel idarelerinin internet sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur.

Büyükşehir belediyelerine ayrıca bakıldığında İstanbul'da 300 meclis üyesinin 30'unun (%10), Kocaeli'nde 74 meclis üyesinin 4'ünün (%5,4) kadın olduğu görülmektedir (Bakınız Tablo 3 ve Tablo 4). Bu durumda, Kocaeli'ndeki oranların Türkiye ortalaması olan %7,7'nin altında, İstanbul'daki oranların ise ortalamamın üzerinde seyrettiği görülmektedir (Bakınız Tablo 5).

Tablo 5: Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Kadın Üye Sayısı ve Oranları (2009)

	Büyükşehir belediyesi	Toplam üye sayısı	Kadın üye sayısı	Oran (%)
1	Diyarbakır	30	8	26,6
2	Erzurum	19	3	15,7
3	Eskişehir	17	2	11,8
4	İstanbul	300	30	10
5	Konya	20	2	10
6	Ankara	103	9	8,7
7	Antalya	31	2	6,4
8	Kocaeli	74	4	5,4
9	İzmir	128	6	4,7
10	Bursa	46	2	4,3
11	G.Antep	24	1	4,1
12	Samsun	25	1	4
13	Kayseri	29	1	3,4
14	Mersin	30	1	3,3
15	Adana	34	1	2,9
16	Sakarya	42	1	2,3
Toplam		952	74	-
Ortalama		-	-	7,7

Kaynak: Tablo, büyükşehir belediyelerinin internet sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur.

Muhtarlar için bakıldığında, İstanbul'da 784 muhtardan 49'unun (%6,25), Kocaeli'nde 273 muhtardan 21'inin (%7,6) kadın olduğu anlaşılmaktadır (Bakınız Tablo 3 ve Tablo 4). Türkiye genelinde, 2009 yerel seçim sonuçlarına göre, toplam

18.607 mahalle muhtarından 429'unun (%2,3) kadın olduğu görülmektedir.⁴⁰ Bu bağlamda, her iki ilde de kadın mahalle muhtarı oranı, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

İstanbul ve Kocaeli illerinde, belediye meclislerindeki kadın temsilci oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesi, Çitçi (1989: 120)'nin 1984 yerel seçimlerini inceleyen çalışmasında “kadınların 50.000'in üzerindeki belediyelerde daha fazla oranda temsil edildiği”ne ilişkin savıyla ilişkilendirilebilir. Çitçi, çalışmasında, belediye meclislerini; kır, kasaba ve kent olarak ayırmakta; kadın temsilinin kentsel nitelik taşıdığını ve kent olarak tanımladığı nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerde daha yüksek orana ulaştığını vurgulamaktadır. Arıkboğa (2009 ve 2010)'nın, Çitçi'nin savından yola çıkarak 2004 ve 2009 yerel seçimlerini incelediği çalışmalarında, nüfusu 10.000'in altında kalan belediyelerde, kadın temsilinin son derece düşük olduğu ve Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde kaldığı, 10.000'lik eşik aşıldıktan sonra ortalamanın üzerine çıkıldığı ve özellikle 50.000'lik eşğin aşılmasından sonra oranların arttığı sonucuna varmaktadır. Bu durumla ilgili Alkan (2005: 89-90), “küçük yerleşimlerde kadınlar üzerindeki geleneksel-ataerkil baskının daha yoğun olduğu, buna karşılık büyük kentlerde kadınların bu baskıdan sıyrılma olanaklarının görece olarak artacağı kabul edilirse, bu farklılaşmanın temsile de yansımalarının olağan olduğu düşünülebilir” saptamasında bulunmaktadır. Bu saptamaya katılmakla birlikte, özellikle 2009 yerel seçimlerinde, bir önceki seçim dönemine kıyasla kadın temsil oranlarının yükselmesinin (Bakınız Tablo 6); kadınların siyasete katılımlarının artırılması konusunda kadın hareketi ve AB tarafından hükümete yapılan baskının bir sonucu olarak, konunun, siyasilerin yaygın söylemi haline gelmesiyle de ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak bu artış henüz çok yetersizdir ve bu noktada kota gibi olumlu ayrımcılık politikalarının mutlaka devreye sokulması gerekmektedir.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız 2011 Kadın İstatistikleri,
<http://www.kader.org.tr/tr/container.php?act=unlimited00&id00=105>

Tablo 6: Kadın Meclis Üyesi Sayısındaki Artış (2004–2009)

Belediye Nüfusu	2004 (%)	2009 (%)	Artış (%)
10.000 <	0,71	1,34	88,7
10–20.000	2,95	5,64	91,2
20–50.000	3,55	9,04	154,6
50–100.000	6,84	10,95	60,1
100–250.000	9,52	12,76	34,0
250–500.000	8,03	14,05	75,0
500.000 >	9,11	11,39	25,0
Ortalama	2,37	4,45	87,8

Kaynak: Arıkboğa, E., N. Ekin Erkan ve A. Güner. (2010). The Rise of Women in Local Politics in Turkey: Whereabouts? Up to Where? 1st International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies. Trabzon: KTÜ, Vol. II, 451–471.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL SİYASET VE KADIN KATILIMI ALAN ARAŞTIRMASI VE BULGULARI

I. ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ ve UYGULAMASI

A. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Tez kapsamında yapılan alan araştırması, erkek egemen politika alanındaki sorunları, kadın deneyimleri açısından ele almaktadır. Kadınlara ilişkin bilginin üretilmesinde feminist yöntem, niteliksel bilgi elde etmeye ve niteliksel verilerin kullanılmasına vurgu yapmaktadır ve buna koşut olarak araştırmada feminist niteliksel yöntem kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında erkek merkezli deneyimlerin evrenselleştirilmesi, toplumsal ve tarihsel süreçlerde kadınları görünmez kılmaktadır. Harding (1996: 39)'in de belirttiği gibi;

“eleştirmenler, geleneksel sosyal bilimin çözümlmelerine, sadece erkek deneyimlerini esas alarak başladığını iddia ederler. Yani sosyal bilim, yalnızca erkeklere ki bunlar beyaz, Batılı, burjuva erkeklerdir özgü sosyal deneyimlerin sorun olarak kabul edildiği sosyal yaşanmışlıklarla ilgili sorular sorar.”

Bu noktada feminist yöntem, kadın edimlerinden kaynaklı var olan birçok olayı açığa çıkarmakla ilgilenmektedir. Burada önemli olan nokta, niceliksel araştırmalardan farklı olarak, araştırmacı ve araştırılan arasındaki özne-nesne hiyerarşisini kırabilmek ve bu bağlamda kadınları bilen özneler olarak birincil veri kaynağı görmek; pozitivistimin hiyerarşik ‘yukarıdan bakış’ı yerine, ‘içeriden bakış’ yaklaşımını benimsemektir (Kümbetoğlu, 2008: 53-54). Nitekim Mies (1995: 52)'in de belirttiği gibi;

“niceliksel araştırma araçlarının bütün gelişkinliğine rağmen bu metotlarla toplanan birçok veri ilgisiz hatta geçersiz sonuçlar verir; çünkü araştırma sürecinin hiyerarşik niteliği, araştırmanın temel hedeflerine aykırıdır ve sorguya çekildiklerini düşünen ‘araştırma nesnelere’ derin bir güvensizlik

yaratır. Bu güvensizlik kadınlar ve başka ayrıcalıksız gruplarla, onlara göre sosyal statüsü daha yüksek tabakadan mülakatçılar mülakat yaptığında ortaya çıkar.”

Kadın deneyimlerini açığa çıkarmada niteliksel yöntemin seçilme nedenleri, sosyal olguların karmaşık yapılarını anlamayı ve kavramayı; kavramlar ve süreçler arasındaki ilişkiyi yorumlamayı olanaklı kılması açısından araştırmannın konu ve amacına en uygun yöntem olmasıdır. Niteliksel araştırma yöntemi kullanılarak tutum, davranış, değer, duygular gibi insanların daha öznel ve özgün olan özellikleriyle ilgili derinlemesine bilgi edinmek olanaklı olmaktadır. Yine niteliksel araştırma verileriyle anlam ve algılara yönelik ayrıntılı bilgi edinmek ve gerçeğe daha yakın geçerli ve tutarlı bulgulara ulaşmak da bu yöntemle mümkün olabilmektedir. Yerel siyasette yer alan kadınların yerel siyaseti “neden” değil “nasıl” deneyimlediklerini anlamaya çalışma amacı, niteliksel yöntemin kullanılmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda araştırmannın oluşturacağı bilginin ayrıntılı ve derinlemesine olmasına ve bireylerin kendi anlatı ve ifadelerinin olduğu gibi yansımaya da imkân vermesi açısından niteliksel yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırmada yapılan görüşmeler, görüşülenlerin kendi deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl algıladıklarını ve yorumladıklarını yansıtmaktadır (Kuş, 2007: 130).

1. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini, İstanbul ve Kocaeli illerinde; yerel siyasete aktif katılarak yerel seçilmiş organlarda yer alan ve bu organlara aday olmayı düşünen kadınlar oluşturmaktadır. Niteliksel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, amaca en uygun olacak bir örneklem belirlenmesine dikkat edilmiştir. Araştırma örnekleminin belirlenmesinde, önce çeşitli ön görüşmeler yapılmış, bu süreçte edinilen bilgiler düzenlenmiş ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Örneğin, belediyelerden edinilen meclis üyesi bilgileri, sayısal verilere dönüştürülmüştür. Araştırma örnekleminin seçiminde temel kriter, kadınların yerel siyasete aktif katılarak yerel seçilmiş organlarda yer almaları ya da almayı düşünmeleri olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda örneklem, İstanbul ve Kocaeli illerindeki;

1- Yerel seçilmiş organlarda yer alan kadınlar (belediye başkanı¹, belediye meclis üyesi, il genel meclisi üyesi ve muhtarlar olarak belirlenmiştir),

2- Yerel seçilmiş organlara aday olmayı düşünen kadınlar (Parti kadın kolları² ve Kent Konseyi kadın meclisi üyesi kadınlar olarak belirlenmiştir)³ arasından seçilmiştir.

Araştırma kapsamında 27 belediye meclis üyesi, 4 il genel meclisi üyesi ve 22 muhtar, 17 parti kadın kolları üyesi ve 10 kent konseyi kadın meclisi üyesi olmak üzere toplam 80 kadın ile görüşülmüştür.⁴ Görüşülen kadınların betimsel özelliklerine bakıldığında, kadınların 40–59 yaş aralığında yoğunlaştığı⁵ ve çoğunluğunun lise ve üstü eğitime sahip oldukları görülmektedir⁶. Belediye meclis üyesi ve il genel meclisi üyesi kadınların neredeyse tamamı lisans ve lisansüstü eğitim mezunudur. Muhtar kadınlar, parti kadın kolları üyesi kadınlar ve kent konseyi kadın meclisi üyesi kadınların çoğunluğu lise ve önlisans/lisans mezunudur. İlkokul ve ortaokul mezunu kadınların sayısı 6 (%7)'yi geçmemektedir.⁷ Kadınların medeni durumlarına bakıldığında çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir.⁸ Araştırma kapsamında görüşülen kadınların çalışma durumlarına bakıldığında ise, 80 katılımcıdan 34 (%43)'ünün bir işverene bağlı olarak ya da kendi hesabına çalıştığı, 21 (%26)'inin çalışmadığı, 25 (%31)'inin ise emekli olduğu görülmektedir. Belediye meclis üyesi ve il genel meclisi üyesi kadınların çoğunluğu çalışma hayatında yer alırken, muhtar kadınların çoğunluğu ise çalışma hayatında yer almamaktadır.⁹ Araştırma katılımcılarının, çoğunluğunun 15-20 yıl ve üstü süredir siyasete katıldığı ilde yaşadığı

¹ Araştırma alanı olarak seçilen İstanbul ve Kocaeli illerinde kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

² Yerel seçilmiş meclislerde sandalyesi bulunan partilerin kadın kollarıyla görüşülmüştür.

³ Parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisi üyesi kadınlar iki nedenle araştırma örnekleminde yer almaktadır: kurumsal ilişkiye geçebilmenin ve bu noktada kendilerine daha kolay ulaşabilmenin mümkün olması ve içinde yer aldıkları mekanizmaların kadınların politik katılım ve temsilinde nasıl bir rol oynadıklarını inceleme fırsatı sağlaması.

⁴ Bakınız EK 5.

⁵ Bakınız EK 6.

⁶ Bakınız EK 7.

⁷ Bakınız EK 7.

⁸ Bakınız EK 8.

⁹ Bakınız EK 9.

görülmektedir. Araştırma katılımcılarının evde bakım gerektiren bir bireyin olmadığı ve çocuklarının da çoğunlukla yetişkin olduğu verilmesi gereken diğer bir bilgidir.¹⁰

Nitel araştırmada, araştırmanın temel öğeleri hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan ve yaşantılarından bu öğeler hakkında bilgi oluşturmanın mümkün olduğu kişilerin örnekleme dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Rastlantısal olmayan örneklem seçme tekniğinin kullanılmasındaki amaç, araştırmanın bir keşfetme, anlama ve kavrama çabası içermesi ile ilintili olmasıdır (Kümbetoğlu, 2008: 97). Örneğin, sayılan gruplar içinden görüşülecek olan kadınlar, yerel siyasete aktif katılımın nasıl gerçekleştiğine ilişkin deneyim sahibi oldukları ve yaşantılarından yerel siyasette kadın temsiline ilişkin bilgi oluşturulabileceği için seçilmişlerdir. Anlamayı amaçlayan niteliksel araştırma için örneklem oluşturulurken, temsil edici bir örneklemden çok, araştırma amacına uygun bir örneklem oluşturmak hedeflenmektedir. Araştırmada örneklem biçimi olarak amaçsal örneklem kullanılmıştır. Bu teknikte örneklem, araştırma amacına dayanan ve belli bir kriter ya da özelliğe bağlı olarak seçilen birey ve gruplardan oluşur (Kümbetoğlu, 2008: 99). Örnekleme belirlemede temel soru, yerel seçilmiş organlarda yer alan ve yer almayı düşünen kadınlardan neler öğrenilmek istendiği olmuştur. Yerel siyasete aktif olarak katılan kadınlar, yerel siyaseti nasıl deneyimlemektedir sorusu, araştırmanın temel bölümlerini de belirlemiştir. Bu kapsamda araştırmanın temel bölümleri; siyaset ve yerel siyasetin algılanışı, siyaset ve yerel siyasete katılım süreçleri, yerel siyasal katılım ve temsil, yerel siyasetin kadınlar için önemi olarak belirlenmiş ve bu bölümlerin her birine ait sorular geliştirilerek görüşme rehber formu hazırlanmıştır.

Örnekleme büyüklüğü veri saturasyonunun sağlanmasına bağlı olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, daha önce de belirtildiği üzere, İstanbul ve Kocaeli illerinde toplam 80 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılmakla birlikte, ses kaydı aldırılmak istemeyen 3 kadınla yapılan görüşmeler ve ortam nedeniyle sesi net olarak kaydedilemeyen 2 kadınla yapılan görüşmeler dışarıda bırakılarak toplam 75 görüşme analize tabi tutulmuştur.

¹⁰ Genel değerlendirme bölümünde, araştırma katılımcılarının betimsel özelliklerinin yerel siyasete katılımlarını nasıl etkilediği ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

2. Veri Oluşturma Tekniği

Veri oluşturma tekniği olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırma konusunun detaylı bir biçimde incelenmesini ve kavranmasını olanaklı kılmaktadır. Derinlemesine görüşmeler, yerel siyasette kadın temsilinin niteliğini ayrıntılı olarak incelemeyi olanaklı kılmaktadır. Bu çerçevede, yerel siyasete aktif olarak katılan ya da katılmayı düşünen kadınlar için yerel siyasetin ne anlam ifade ettiği, yerel siyasal karar alma süreçlerinde nasıl ve hangi düşünce/plan/uygulamalarla yer aldıkları/almayı düşündükleri ve kadınların bu süreçlerde nasıl ve ne lde etkili olabildikleri hakkında kendi anlatılarından yola çıkarak derinlemesine bilgi edinmek için bu tekniğin kullanılması tercih edilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, yerel siyasete aktif olarak katılan ve katılmayı düşünen kadınlar için ayrı ayrı oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme rehber formu ve ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış bir görüşme rehber formunun seçilmesinde özellikle görüşülen kişinin algı, görüş ve düşüncelerinin ayrıntılı olarak elde edebilme ve kişilere/durumlara göre farklı sorular ekleyebilme olanaklarının olması etkili olmuştur. Diğer yandan, aynı soruları sorarak sistematik bilgi oluşturabilmek, görüşme sürecinde tüm soruları hatırlayarak süreci daha etkili kontrol edebilmek, görüşme süresini verimli kullanabilmek ve konunun dağılmasını önleyebilmek için de yarı yapılandırılmış görüşme rehber formunun kullanılması tercih edilmiştir. Görüşme ortamına ve görüşülen kişiye göre soruların sırası ve soruluş biçimleri değişiklik göstermiştir. Örneğin, belediye meclis üyesi ve il genel meclisi üyesi kadınlara meclisin yapı ve işleyişine yönelik sorular yöneltilirken, mahalle muhtarı kadınlara muhtarlık kurumuna ilişkin sorular sorulmuştur. Benzer biçimde parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisi üyesi kadınlara da içinde yer aldıkları kurumun yapı ve işleyişine yönelik sorular yöneltilmiştir.¹¹ Görüşme rehber formunda; kadınların kişisel bilgileri, yerel siyaset algı ve düşünceleri, siyaset geçmişi ve katılım öyküleri, kişisel seçilme süreçleri, seçildikten sonraki yaşamları, yerel siyaset ve kadın katılımı ile ilgili düşünceleri, faaliyetleri ve gelecekteki faaliyetleri gibi st ve alt başlıklar altında açık uçlu sorulara yer verilerek yerel siyasette kadın deneyimlerine ilişkin ayrıntılı ve derinlemesine bilgi edinilmiştir.

¹¹ Bakınız EK 1.

3. Araştırma Etiği

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde öncelikle görüşülen kadınlar, araştırmanın süreci ve amacı konusunda açıklıkla bilgilendirilmiş ve rızaları alınmıştır. Görüşme sürecinde ses kaydı alındığından izin konusuna özellikle özen gösterilmiştir. Ayrıca, istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri ya da vazgeçebilecekleri belirtilmiş ve görüşlerinin sadece doktora tezinde ve olası yayımlanma durumunda araştırma kitabında kimlik bilgileri verilmeden kullanılacağı vurgulanmıştır. Yine, araştırma sonuçlarının yayınlanmasıyla kendilerinin bir zarar görmemesine dikkat edileceği ve görüşme sırasında ortaya koydukları görüş ve düşüncelerin sadece araştırmacı bilgisinde kalacağı ve korunacağı da bildirilmiştir. Araştırmada, görüşülen kadınların kimlik bilgileri, istekleri doğrultusunda, gizli tutulmuştur. Kimlik bilgilerinin gizli tutulması için, görüşme yapılan ilçelerin de gizlenmesi gereği doğmuştur; çünkü görüşülen kadınlar, yerel karar alma mekanizmalarında yer alan kadınlardır ve bu mekanizmalardaki kadınların sayısı son derece azdır. Araştırma yapılan ilçe isimlerinin verilmesi durumunda, o ilçe belediyesinin meclisinde sayıları 9'u aşmayan kadın üyelere ya da sayıları 7'yi aşmayan kadın muhtarlara işaret edecektir ve kimlikleri açığa çıkmış olacaktır. Bu yüzden araştırma yapılan illerin isimlerinin verilmesiyle yetinilmiştir. Ayrıca mahremiyete ve görüşülen kişilere zarar verebilecek herhangi bir açıklamanın kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Diğer yandan, araştırmada, görüşmeci ve görüşülen kişi ilişkisinin eşitlikçi ve sömürücü olmayan bir şekilde kurulması kuralına (Kümbetoğlu, 2008: 187) azami önem gösterilmiştir.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları

Niteliksel araştırmalarda karşılaşılması muhtemel zaman, enerji ve para sorunları bu araştırmada da zaman zaman sınırlılıklar yaratmıştır. Zamanla ilgili sorunlar nedeniyle, araştırma, öngörülen süresinden daha uzun sürede tamamlanabilmiştir. Özellikle İstanbul ilinde görüşülen kişilerin yoğunlukları nedeniyle görüşme randevuları sıklıkla aksamıştır.

Araştırma tekniğinden kaynaklanan bazı sorunlarla da karşılaşmıştır. 1.5 ile 3.5 saat arasında değişen sürelerde yapılan görüşmeler, görüşülen kişinin zamanının

uygunluğuna bağlı olarak gerekleŒmiŒtir. AraŒtırma kapsamında grŒlen kadınların iŒ yoğunluğu olmasına rağmen grŒme için randevularını hafta içi günlere verdiği, tatil günleri talep edildiğinde ise çoğunlukla evde olması gerektiği için bu taleplerin kabul edilmediği grlmŒtr. Bu nedenle, bazı grŒmelerin, grŒlen kiŒinin c kez ziyaret edilmesiyle tamamlanabildiği burada belirtilmelidir. Bu durum aynı zamanda, zaman ve araŒtırmacının Kocaeli'nde yaŒaması nedeniyle maddi açıdan da sorun yaratmıŒtır; ancak grŒlen kiŒilerle ve ortamla ilgili daha fazla gözlem yapma fırsatını da sađlamıŒtır. Bu durum araŒtırma açısından olumludur; çünkü araŒtırma alanında geçirilen srenin uzaması ile ayrıntılı bilgi ve katılım sađlanmıŒtır.

AraŒtırma tekniğiyle iliŒkilendirilebilecek diğer sorun, grŒmelerde ses kaydının alınmasıyla ilgili olmuŒtur. Ses kayıt cihazında, grŒme ortamından kaynaklanan sorunlar nedeniyle oluŒan teknik bir sorun, 2 kiŒinin ses kayıtlarının net alınamamasına neden olmuŒtur. Bu teknik sorunun dıŒında, ses kayıt cihazının birkaç olumsuzluğa daha neden olduğu grlmŒtr. Ses kaydı alındığı için grŒmenin özellikle baŒlangı aŒamasında grŒlenlerin rahat olmadığı, heyecanlandığı, ses tonunda deđiŒimler olduğu gzlemlenmiŒtir. GrŒmenin ilerleyen aŒamalarında bu durum çoğunlukla devam etmemiŒtir; ancak araŒtırma konusunun siyasetle ilgili olması bazı çekinceleri srdrmŒ, paylaŒmaktan çekinilen konular olmuŒtur. Örneğin, parti yöneticileri ve belediye baŒkanı gibi yerel yöneticilerle ilgili yaŒanan sorunlar, kadın muhtarların yerel yönetimlerle olan iliŒkileri, ailede ve partide bir kadın olarak yaŒanan sorunlar gibi siyasi ya da 'özel' içerikli bazı konuların paylaŒılmasında kadınların çekimser kaldıkları grlmŒtr.

AraŒtırmada grŒlen 3 kiŒi ise ses kayıt cihazı kullanılmasını istememiŒtir. Bu durumla ilgili, araŒtırmanın temelde feminist bilgi üretme hedefinde olması açısından, burada belirtilmesi gereken birkaç nokta vardır. Bu araŒtırmada feminist bilgi, kadınların seslerini duyurmak için üretilmektedir. Ancak ses kaydı alınamayan kadınların seslerini duyurmak da mümkün olmamaktadır. Feminist bilgi üretmede, kimin dili ve kimin sözünün yansıtıldığı önemlidir. AraŒtırmacı, kendi sesini duyurmanın çok da anlamlı olmadığını dŒndđ için, bu grŒmeler analize tabi tutulmamıŒtır. Siyaset/yerel siyaset gibi kadınların katılımında büyük bir sorun alanı

olan yerde bile, kadınların çeşitli nedenlerle düşüncelerini, katkılarını dillendirmek, seslendirmek istememelerinin çeşitli nedenleri olabilir. Araştırma sürecinde bu duruma yol açan nedenin, kadınların bulunduğu konum, araştırmanın konusu ve özellikle Türkiye’de son dönemlerde sıklıkla gündeme gelen ses dinleme olayları ilgili olduğu görülmüştür.

Araştırma sürecini kolaylaştıran unsurlar da olmuştur. Araştırmacının kadın örgütlerinde aktif olarak yer alması ve daha önce kadın çalışmaları alanında araştırmalar gerçekleştirmesi bu araştırmada işini kolaylaştırmıştır. Özellikle Kocaeli ilinde yapılan görüşmelerde, araştırmacının daha önce kadın örgütleriyle gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetlerin ve yer aldığı kadın platformlarının olması ve bu durumun araştırma katılımcılarıyla ilişkilerini kolaylaştırması nedeniyle, herhangi bir sorun ya da aksaklıkla karşılaşılmamıştır.¹² Araştırmanın zaman zaman kolaylaştırıcısı, zaman zaman da sınırlayıcısı olarak sayılabilecek diğer unsur, araştırmacının doktora çalışmaları süresince çeşitli akademik faaliyetler ve kadın örgütlerinde gönüllü çalışmaları dışında herhangi bir uğraşısının (iş yaşamı gibi) olmamasıdır. Maddi açıdan bir kısıtlama yaratan bu durum, araştırmaya geniş bir zaman ayırma fırsatı yarattığı için kolaylaştırıcı olmuştur.

5. Veri Analizi

Veri analizi öncesinde araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerin transkripsiyonları yapılmış ve alandaki gözlem ve tanıklık notları derlenmiştir. Araştırmaya katılmakla birlikte, ses kaydı aldırılmak istemeyen 3 kadınla yapılan görüşmeler ve ortam nedeniyle sesi net olarak kaydedilemeyen 2 kadınla yapılan görüşmeler dışarıda bırakılarak toplam 75 görüşmenin transkripsiyonu yapılmış ve analize tabi tutulmuştur.

Görüşme transkripsiyonlarının uzun ve ayrıntılı bir okuma sürecinin ardından elde edilen veriler, anlamlı bölümlere ayrılmış, araştırma amaçlarına göre analitik

¹² Araştırmacı, 2004 yılından bu yana Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)’nda gönüllü çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda, kadınlara yönelik yürütülen birçok araştırma ve faaliyetin içinde yer almıştır. Yerel, ulusal ve uluslararası birçok platformda KADAV’ı temsilen bulunmuştur. Vakıf, yerelde (Kocaeli ili) yürütülen faaliyetlerinde yerel yönetimler ve diğer kurumlarla işbirliği içindedir ve araştırmacı bu ilişkileri vakıf adına sürdürmektedir.

kategoriler oluşturularak bir soruya verilen tüm farklı yanıtların bir dökümü yapılmıştır. Verilerin kodlanması olarak adlandırılan bu aşamada, araştırma konusunun ana kavramları ve görüşülenlerin anlatılarından çıkarılan kavramlara göre kodlamalar yapılmış¹³, benzer anlamlara sahip veriler aynı kodlar altına yerleştirilmiştir. Görüşme verileri elde ve bilgisayarda Excel programından yararlanılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Verilen yanıtların özgünlüğünü korumak, veri kaybına neden olmamak için kodlama sürecine oldukça özen gösterilmiştir ve uzun bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde temel olarak betimleyici bir yöntem izlenmiştir.

6. Araştırma Süreci

a. Ön Araştırma Süreci

Araştırmacı tarafından, alan araştırması öncesi yapılan ön araştırmada, İstanbul ve Kocaeli illeri ile ilgili bilgi ve dökümanlara ulaşılmıştır. Kapsamlı bir yazın taraması dışında, İstanbul ve Kocaeli illerindeki belediyeler, muhtarlıklar, Kent Konseyi Kadın Meclisleri, partiler ve partilerin kadın kolları ve kadın sivil toplum örgütlerinden gerekli bilgi ve dökümanlar sağlanmıştır. Bu kapsamda yüz yüze görüşülen ve e-posta yoluyla iletişim kurulan konuyla ilgili anahtar kişi, kurum ve uzmanlar şunlardır:

1. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı Ulusal Koordinatörlüğü (UCLG-MEWA) – İstanbul (05.02.2009),
2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (05.02.2009),
3. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (11.02.2009),
4. Kocaeli Kent Konseyi (11.02.2009),
5. Gölcük Kent Konseyi Kadın Meclisi (13.02.2009),
6. CHP Kocaeli İl Başkanlığı, İzmit İlçe Başkanlığı, seçim bürosu ve kadın kolları (02.03.2009–06.03.2009),
7. AKP Kocaeli İl Başkanlığı, İzmit İlçe Başkanlığı, seçim bürosu ve kadın

¹³ Kod listesi için, bakınız EK 10.

kolları (03.03.2009–12.03.2009–16.04.2009–17.04.2009),

8. MHP Kocaeli İl Başkanlığı, seçim bürosu ve kadın kolları (10.03.2009),
9. SP Kocaeli İl Başkanlığı, seçim bürosu ve kadın kolları (13.03.2009),
10. Kocaeli’ndeki üç kadın muhtar (03.04.2009–08.04.2009–13.04.2009),
11. Kocaeli kadın muhtarlar grubu (15.04.2009),
12. İzmit belediye meclis üyeleri (17.04.2009–21.04.2009–08.05.2009),
13. Kadın sivil toplum örgütleri (KA-DER, KADAV) (05.05.2009),
14. Ataşehir belediye meclis üyesi (26.02.2010),
15. Kadıköy kadın meclisi üyeleri (11.03.2010).

Bu görüşmelerden, aşağıda yer alan bilgiler edinilmiştir:

1. İstanbul ve Kocaeli’nde yerel siyasete kadın katılımı ile ilgili genel bilgi,
2. İstanbul ve Kocaeli illerindeki kadın muhtar ve belediye meclis üyeleri bilgileri, istatistik oluşturmaya yardımcı niceliksel veriler,
3. Kocaeli’ndeki belediye meclisinde kadın üyelerin yer aldıkları komisyonlar,
4. Kocaeli’ndeki kadın muhtarların oluşturduğu ağa ve toplantılara ilişkin bilgiler,
5. İstanbul ve Kocaeli illerindeki Kent Konseyi Kadın Meclisleri, Belediye Kadın Meclisleriyle ilgili bilgiler,
6. İstanbul ve Kocaeli illerinde parti kadın kollarının çalışmalarına ilişkin bilgiler,
7. İstanbul ve Kocaeli illerinde yerel siyasete aktif olarak katılan kadınların

yoğunlaştığı bölgeler ve iletişim bilgileri.

Bu bilgilerin derlenmesinin yanı sıra ön araştırma kapsamında, genel bir alan bilgisi edinmek ve araştırmada kullanılacak görüşme rehber formunun içeriğini geliştirmek üzere 3 Nisan 2009–22 Mayıs 2009 tarihleri arasında İstanbul ve Kocaeli illerinde yerel siyasete aktif olarak katılan ya da katılmayı düşünen 10 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 3 muhtar, 3 belediye meclis üyesi (içlerinden biri aynı zamanda belediye başkan yardımcısı), 3 parti kadın kolları üyesi (içlerinden biri aynı zamanda AKP Siyaset Okulu'na da katılmış) ve 1 kent konseyi kadın meclisi üyesi ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerin yanı sıra Kocaeli'ndeki kadın muhtarların aylık toplantılarından biri ve AKP kadın kolları toplantısı izlenmiştir.

Ön araştırma süresince gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, görüşülen kadınların kişisel bilgilerini (doğum tarihi, medeni durumu, eğitimi, meslek bilgisi, hanehalkı bilgisi, ikamet v.b.), siyaset algılarını, siyasete katılım öykülerini, faaliyetleri ve gelecekteki faaliyetlerini kapsamıştır. Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan ön görüşmelerin ve literatür taramasının yardımıyla görüşme rehber formunun içeriği oluşturulmuştur.

b. Uygulama

Alan araştırması kapsamında araştırmacı tarafından yapılan derinlemesine görüşmeler, Mart 2010-Ocak 2011 tarihleri arasında İstanbul ve Kocaeli illerinde gerçekleştirilmiştir. 1.5 saat ile 3.5 saat arasında değişen sürelerde yapılan görüşmeler, görüşülen kadınların çalışma ofislerinde, belediye, meclis ve muhtarlık binalarında yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

II. ALAN ARAŞTIRMASININ BULGULARI

Bu bölümde, yerel siyasete aktif olarak katılan ve seçilmiş organlarda yer alan ya da almayı düşünen kadınların yerel siyaseti nasıl deneyimledikleri ve özgül bir politika tarzı yaratmalarının olasılık ve sınırlılıkları ekseninde gerçekleştirilen alan araştırmasının bulgularına yer verilmektedir.¹⁴ Bu bağlamda, kadınların dolaylı ve dolaylı olarak yer verilmektedir. Anlatılardaki farklılıklar ve benzerlikler bir araya getirilerek ana eksenler ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerle, şu saptamalar yapılmıştır:

Yerel siyasetin içindeki kadınların siyaset ve yerel siyaseti nasıl algıladıkları ve bu algının oluşumunda etkili olan faktörlerin neler olduğu, yerel siyaseti nasıl konumlandıkları,

Yerel siyasete katılımlarında ve seçilme döneminde nasıl bir süreç yaşadıkları, kadın olmalarından kaynaklanan herhangi bir zorluk ya da engellemeyle karşılaşmış ve karşılaşmadıkları,

Yerel siyasette kadınların yeterince yer alamamalarını nasıl açıkladıkları; kadın temsilini artırmak için çözüm yöntemleri,

Kentlerindeki öncelikli sorunları nasıl sıraladıkları, bu bağlamda toplumsal cinsiyet farkındalıklarının olup olmadığı,

Kadınların genel ve yerel nitelikli sorunları, yerel karar organlarının kadınların sorunlarına, talep ve gereksinimlerine yönelik faaliyetleri ve bu bağlamda görüşülen kadınların yerel siyasetin kadınlar açısından nasıl bir anlam ve önem taşıdığını düşündükleri,

Kadınlar için alternatif politika alanları olarak muhtarlık ve kent konseylerinin yapısı ve etkililiği,

¹⁴ Araştırma bulgularının değerlendirilmesi ve tartışılması ise “genel değerlendirme” bölümünde verilmiştir.

Yerel seçilmiş meclislerde kadın temsilcilerin var oluş biçimleri,

Meclis toplantılarında ve meclis ihtisas komisyonlarında kadınların etkililiği, alınan kararlara katılım ve etkileri, kadınlarla ilgili konuların gündeme gelip gelmediği,

Kadın temsilcilerin, kentteki kadınlara yönelik faaliyetleri,

Kadınların etkililiğini artırmanın bir yolu olarak kadın dayanışmasının olasılıkları ve kadın temsilcilerin sivil toplum örgütleri ve özellikle kadın örgütleriyle ilişkileri,

Kentteki kadınların kadın temsilcilerle ilişkiye geçme biçimleri ve nedenleri.

Bu saptamalarla, yerel seçilmiş organlarda temsilci olan ya da olmayı talep eden kadınların kendi siyasal katılımları ve genel olarak kadınların siyasal katılımlarıyla ilgili deneyim ve düşünceleri, toplumsal cinsiyet farkındalıklarının olup olmadığı ve bunun faaliyetlerine, politika yapma tarzlarına yansıyor yansımadağı, kentsel yaşamı bu bakış açısıyla kurgulayıp kurgulamadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

A. SİYASET VE YEREL SİYASETİN ALGILANİŞ BİÇİMLERİ

Bu bölümde, yerel siyasete aktif katılarak yerel meclisler ve muhtarlık gibi yerel seçilmiş organlarda yer alan ya da yer almayı düşünen kadınların siyaset/yerel siyaseti algılayış ve tanımlayış biçimleri, bu algının oluşmasında etkili olan temel dinamikler ve yerel siyasette olma nedenleri ele alınmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi araştırma örnekleme yerel seçilmiş organlarda yer alan ya da almayı düşünen kadınlar içinden seçilmiştir ve bu ana kategori altında sorulan sorular, bu gruplarda yer alan kadınlara yöneltilen ortak sorulardır. Bununla birlikte, görüşülen muhtarların siyaset/yerel siyaseti algılayış biçimleri ve muhtarlıkla politika arasında kurdukları bağ çoğunlukla benzerlik gösterdiği ve araştırma açısından önemli noktalara işaret ettiği için bu anlatılara ayrı bir alt başlık altında yer verilmiştir.

Siyaset ve yerel siyasetin kadınlar tarafından nasıl algılandığı ve bu algının nasıl oluştuğu, kadınların yerel siyaset deneyimlerinin ve siyaset yapma yöntemlerinin biçimlenmesinde önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, kadınların siyaset yapma

yöntemlerindeki özgüllükleri açığa çıkarma anlamında, siyaset ve yerel siyasetin nasıl algılandığı ve tanımlandığı önemlidir. Siyaset ve yerel siyasetin kadınlar için ne anlama geldiği, geleneksel siyaset tanımlamalarıyla örtüşüp örtüşmediği ve bu noktada kadınların özgül bir siyaset kavramsallaştırmasının olup olmadığı kadınların anlatılarından yola çıkılarak, niteliksel bulgulardan çıkarılan kavram ve temalar ışığında anlaşılmaya çalışılmıştır. Siyaset ve Yerel Siyasetin Algılanış Biçimleri ana kategorisi içinde; hizmet ve insan odaklı demokratik siyaset, insan sevgisi, temiz siyaset, çok seslilik, iktidar mücadelesi ve mücadele alanı olarak siyaset, mücadele, iktidar, halka hizmet, halka yakınlık, kentin gelişimi gibi kavram ve temalar¹⁵ yer almaktadır. Bu kavram ve temalar, siyasetin algılanış biçimleri, yerel siyasetin algılanış biçimleri, yerel siyasetin algılanışında etkili olan unsurlar, yerel siyasette yer alma nedenleri, kent düzeyinde ve ülke düzeyinde siyaset gibi alt başlıklar altında incelenmektedir.

1. Siyasetin Algılanış Biçimleri

Kadınların siyaset kavramsallaştırmalarında belirgin olarak öne çıkan iki görüş mevcuttur. Araştırma kapsamındaki kadınların siyaseti tanımlama biçimleri, kavramsal çerçevede tartışılan ve genel olarak siyaseti tanımlarken yapılan iki ayrı ele alış biçimiyle benzerlik göstermektedir. Kadınların büyük çoğunluğu siyaseti; insanların ortak gereksinimlerini karşılama, sorunlarına çözüm bulma gibi insan ve hizmet odaklı olarak tanımlarken, bir kısmı siyaseti; mücadele alanı olarak ve bu anlamda iktidar için mücadele etmek temelinde tanımlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, siyasetin kadınlar tarafından dar ve geniş ve/ya da eril ve kadınsı olmak üzere iki farklı anlamda kullanıldığı/tanımlandığı söylenebilir.

a. Hizmet ve İnsan Odaklı Demokratik Siyaset

Araştırma kapsamındaki kadınlara siyaseti nasıl tanımladıkları sorulduğunda, sevgi, yardımseverlik gibi kavramlar sıklıkla kullanılarak siyasetin, insanların ‘iyi şartlarda yaşamalarını sağlamak için sunulan hizmetler’ olarak tanımlanması belirgin olarak öne çıkmaktadır. Kadınların büyük bir çoğunluğu siyaseti “insanları sevmek ve onların iyi yaşamaları için hizmet sunmak” ekseninde tanımlamaktadırlar. Bu

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız EK 7.

tanımlamaların, aynı zamanda “yerli”, “cinsiyetli” ve çoğu noktada “apolitik” olduğunu söylemek mümkündür.

“Siyaset, insanları sevmek ve onlara hizmet etmek isteğinde olmaktadır. Siyasetin halka hizmet aşkıyla yapılması gerektiğine inanıyorum.” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, insanların iyi yaşamalarını sağlamaktır. Siyasetin özünde insan yatar, siyaset yapmak için mutlaka insanlara değer vermek gerekir.” (A., 57, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, yani insanların sevgi ve huzur içinde yaşamaları içindir. Siyasetçi yardımsever olmalı bence, yani eğer olmazsa siyaset kötü bir şey oluyor.” (S., 52, Ev kadını, Kocaeli, Parti Kadın kolları Üyesi)

Siyaseti, ‘kamu/toplum yararı’ni odağa alarak halka sunulan hizmetler olarak tanımlayan kadınlar da olmuştur. Bu noktada ‘kamu/toplum yararı’ni kapsayan hizmetler; eğitimden, şiddete, istihdamdan sağlığa, barınmaya kadar birçok sorununun çözümüne yönelik hizmetler olarak tanımlanmaktadır.

“Siyaset işte kurallar ve yöntemler bütünü benim için. Toplum için, kamu yararına ne yapabilirizi bulmak için var. Toplumun yararına olabilecek hizmetleri sunmak işte başta eğitim olmak üzere, işsizlik, şiddet gibi sorunların çözüme ulaştırılması için kaynakları kullanmak lazım.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyasetin temelinde mutlaka hizmet olmalı ve bu hizmet de insanların eğitim sorunlarını, sağlık sorunlarını, istihdam sorunlarını, barınma sorunlarını, yani toplum yararını kapsayacak şekilde sosyal demokrat temellere oturmalı.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, insan kazanma sanatıdır...”

Siyaseti, “insan sevgisi” temelinde tanımlayan kadınların bir kısmı, bu tanımlamayı yaparken siyasetin “insan kazanma sanatı” olma özelliğini sıklıkla

vurgulamışlardır. Bu noktada, siyaset, insanları severek ve onların gereksinimlerini karşılayarak yapılan ve bu yolla insanları kazanmayı amaçlayan bir etkinlik alanı olarak algılanmaktadır.

“Siyaset, insan kazanma sanatıdır. Siyasetin temeli sevgidir, insanları sevmektir. Siyaset insanları sevgide birleştirir.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset insan kazanma sanatıdır ve böylece yükselmektir. Sevgiyle ve adım adım insanları kazanarak, yönlendirerek onlara hitap edebilmektir.” (N., 34, Avukat, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

“Siyaset insan yönetme sanatıdır. İnsan yönetmek için değil de insan kazanmak için yapılmalıdır ama.” (İ., İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Araştırma kapsamındaki kadınların çoğunluğu, var olan siyaset algılamaları ve uygulamalarından duydukları rahatsızlıkları, kendi siyaset tanımlamalarını yaparken gündeme getirmişlerdir. Siyasetin, insanların daha iyi yaşamalarını sağlamak, bu doğrultuda insanlar için çalışmak ve hizmet sunmak olması gerektiğini savunan kadınlar, Türkiye’de siyasetin bu amaçlarla yapılmadığını, belli mevkilerde olmak ve kişisel menfaatler sağlamak için yapıldığını düşünmektedirler.

“Taşın altına elini koymaktır siyaset bana göre. Ülkede ters giden, yanlış yapılan o kadar çok şey var ki, çıkarlar öne geçiyor maalesef... Kötü giden, yanlış giden bir şeyleri düzeltmektir. Bir şeyleri düzeltmek için insanların iyi yaşamalarını sağlamak için çalışmaktır siyaset.” (S., 51, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, herkesin fikrini sunabilmesi, kendi yöntemlerine göre insanlara hizmet vermesidir. Ancak Türkiye’de siyaset insanların menfaatleri için kullandıkları bir araç oluyor.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Belli bir ideolojiye sahip olarak rant kazanma kaygısına düşmeden insanların ortak iyiliğini amaçlamaktır siyaset. Ne yazık ki böyle olmadığını görüyoruz.”
(U., 43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, iyi ve dürüst insanlarla bir araya gelerek, iyi bir ekiple birlikte insanlara en iyi hizmetleri sunabilmektir. Siyasetin sadece bir mevkide olmak için yapılmasından çok rahatsızım.” (R., 45, Kuran Kursu Hocası, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Siyaset temiz olmalıdır...”

Türkiye’de siyasetin yapılış biçiminde kişisel çıkarların öne geçtiği ve dolayısıyla toplumsal çıkarların geri plana itildiğine yönelik yaygın bir kanı vardır. Bu durum, toplumun siyasetçilere karşı önyargılı olmalarını doğurmaktadır. Siyasetçilerle ilgili toplumun bu olumsuz ve yerleşik algısı, toplumsal çıkarlar için çalışan ve “temiz siyaset”ten yana olan siyasetçileri de içeren bir biçim almaktadır. Çünkü burada bir genelleme söz konusudur ve bir katılımcının da belirttiği gibi aslında “kurunun yanında yaş da yanmaktadır”. Araştırma katılımcılarının büyük bir çoğunluğu, böyle bir algının yerleşik olmasından ve siyasetin bu olumsuz uygulamaları nedeniyle toplumun siyasetçilere karşı önyargılı olmalarından rahatsızlık duyduklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Bu noktada, siyasetin yapılış biçimi ve uygulamalarını eleştiren kadınların çoğunluğu, “temiz siyaset” kavramına değinmiştir.

“Siyaset, hem olumlu hem olumsuz anlama sahip bence. İnsanlara yardım etme amacıyla siyaset yapılmalı. Eğer bu amaçla yapılıyorsa temiz siyasettir o siyaset. Ancak siyasetin kişilerin kendi isteklerini yerine getirme, çıkarlarını koruma adına yapıldığını sık sık görüyoruz ve halkın aklına siyaset dendiğinde böyle bir şey geliyor genellikle. O yüzden siyasetçiye de olumlu bakılmıyor.”
(S., 48, Yönetici, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Aslında ben siyasetten hoşlanıyorum; ama temiz siyasetten hoşlanıyorum. Yani siyasetin şu andaki Türkiye’deki tanımından memnun değilim. Temiz siyasetten hoşlanıyorum. İnsanlar, gerçekten temiz olmalı. Düşüncelerini net olarak savunmalı. Birbirlerine saygılı olmalı ve gereğini yapmalı. Ama nerde?”

Ben öyle olmaya çalışıyorum kendi adıma. Ama çoğunluk sizin gibi olmayınca, kurunun yanında yanıyorsunuz işte.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, temiz olmalıdır. Temiz siyaset, insanların mutluluğu ve huzuru için sunulan hizmetlerdir. İnsanların birbirine saygılı olması siyasetin temelidir. Ama genellikle böyle olmuyor bizim toplumda. Bunun için biz de topun ağzında kalıyoruz.” (G., 57, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, yaşamın kendisidir...”

Siyaseti, hizmet ve insan odaklı olarak tanımlayan kadınlar, siyasetin sadece siyasi partilerle ilgili olmadığını ve iktidar olmak için bir araç olarak kullanılmaması gerektiğini, siyasetin aslında yaşamın kendisi olduğunu vurgulamaktadırlar. Siyasete böyle bir bakış, siyasetin tanımını da genişletmekte ve tüm yurttaşları kapsayabilme gizilgücü taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu kavramsallaştırmanın, alternatif bir siyaset anlayışı yaratmaya aday olduğu söylenebilir.

“Siyaset yaşamın kendisidir, yaşam tarzıdır. Sorunları, sıkıntıları dile getirmek ve bunlarla ilgili çözüm üretmektir. Siyaset her yerde var: Ailede, komşulukta, işyerinde, anne-çocuk arasında. Var olan her şeyin siyasetle ilgisi var.” (G., 51, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, hayatta bir duruşunun olmasıdır. Sadece partilerle ilgili bir şey değildir. Hayatta her şeyin bir siyaseti vardır diye düşünüyorum.” (E., 31, Avukat, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Siyaset, hayatın her alanında vardır. İktidar için bir araç değil amaçtır. İnsan sevgisidir siyaset. İnsan sevgisi olan herkes siyaset yapmalı bana göre.” (N., 51, Emekli, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Siyaset çok seslilikdir...”

Sivil toplum örgütleriyle ilişkili olan, bir sivil örgütlenmede ya da özellikle üniversite yıllarında hak temelli mücadeleler içinde yer alan kadınların siyaseti algılayış

biçimleri de benzerlik göstermektedir. Bu çerçevede, siyasetin demokratik olması gerektiğine vurgu yapan söylemler ön plana çıkmaktadır.

“Siyaset çok sesliliktir bana göre. Her kesimden, her fikirden insanın kendisini, kendi yöntemleriyle ifade etmesidir. Demokratik bir siyasetin de gereği budur. Siyaset demokratik olmalıdır.” (F., 43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset herkese eşit mesafede durmaktır. Demokratik olmalıdır siyaset. Kendinden olanları kayırmadan herkese eşit hizmet sunmaktır.” (D., 56, Emekli, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Çoğulcu yaşamın demokrasinin bir gereğidir, çok seslilik ve renkliliktir siyaset. Uzlaşım, paylaşımcılık duygularıyla “ben”in kalkıp “biz”in yerleştiği bir dünya için siyaset yapılmalı. Örgütlü olarak yapılmalıdır bu. Örgütlülük çok önemli.” (G., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Sivil toplum örgütleriyle ilişkili olan, özellikle üniversite yıllarında hak temelli mücadeleler içinde yer alan kadınların siyaseti, örgütlü olmak ve örgütlü çalışmak olarak tanımlamaları da dikkat çekmektedir.

“Siyaset, örgütlü olmak, örgütlü çalışmak, örgütlü hareket etmektir. Daha yaşanır bir dünya için insanların aynı amaçlarla örgütlenmesi ve bunun için örgütlü çalışmasıdır.” (Ş., 63, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, düşünce ve faaliyetlerinde demokrasiye öncelik vermektir. Örgütlenme yapmak ve örgütlü çalışmak da siyasetin temelidir.” (N., 42, Öğretmen, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Soyut bir “insan sevgisi, halka hizmet ve demokratik siyaset” anlayışını somutlaştırmak için kadın temsilcilerin faaliyetleri ve bu faaliyetlerin kentte yaşayan herkesin -ve özellikle kadınların- gereksinimlerini dikkate alıp almadığı ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

b. İktidar Mücadelesi Olarak Siyaset

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların siyaseti algılayış biçimleri açısından ortaya çıkan ikinci görüş, siyasetin bir iktidar mücadelesi olarak görülmesidir. Bu noktada siyaset; mücadele alanı olarak ve iktidar için mücadele etmek temelinde tanımlanmaktadır.

“Siyaset, mücadele alanıdır, mücadele verilmesi gereken bir alan yani. İktidarda olmak için mücadele vermektir.” (E., 51, Emekli, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

“Siyaset zor bir mücadele alanıdır, gücü elde tutmak için sabır isteyen bir iştir. İktidara gelebilmek için az konuşup çok iş yapmak bana göre.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim için siyaset Türkiye’de, karar mercii, iktidar sahibi olabilmek. Amacına ulaşmak için izlenen yol.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Siyaseti, iktidar mücadelesi olarak gören kadınların, siyaseti aynı zamanda partizanlık olarak algıladığı da anlatılardan yansımaktadır.

“Siyaset, yani yönetme gücünü elde etmeye çalışmak bana göre. Bunun için insanları kendi partinle ilgili bilgilendirirsin, böylece senin partine gelmelerini sağlarsın. Mesela başka bir partideki insanı bilinçlendirerek kendi partine kanalize etmektir yani siyaset. Böyle böyle çoğalmak ve iktidar partisi olabilmektir.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset, yani ortada duran bir pasta düşünün, bundan en büyük dilimi kapmak için uğraşmaktır. Yeri gelir yarıyorsun, yeri gelir yalan da söylersin, yani yalan derken, politikanın doğasında var yani, hani küçük yalanlar söylemek gerekiyor. Öyle bir şey siyaset.” (F., Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Siyasetin aslında yani bildiğimiz, hani o hep söylenen tanımı insan yönetme sanatı. Bunun için, yani insanları doğru bir şekilde yönetmek, yönlendirmek için başta olmanız gerekir, siz de bunun için siyaset yaparsınız.” (S., 43, Serbest, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Siyaseti temelde iktidarı ele geçirmek olarak tanımlayan kadınlara göre iktidarı ele geçirmek ve iktidarda kalmak için siyaset bir araçtır. Bu kadınların, geleneksel eril siyaset anlayışını sorgulamadan olduğu gibi kabul edip içselleştirdiklerini söylemek mümkündür.

2. Yerel Siyasetin Algılanış Biçimleri

Bu alt başlıkta, araştırmada görüşülen kadınların yerel siyaseti nasıl algıladıkları, yerel siyaset kavramına, siyaset tanımlamalarından farklı bir anlam yükleyip yüklemedikleri incelenecektir. Araştırmaya katılan kadınlar, yerel siyaseti ‘halka hizmet’, ‘halka yakınlık’, ‘kenti geliştirme, güzelleştirme’, ‘siyasetin temeli’ olma, ‘katılım’ gibi özelliklerini ön plana çıkararak kavramsallaştırmaktadırlar. Araştırmada görüşülen kadınlardan bazıları, yerel yönetimleri, belediyeler olarak sınırlamış ve bu bağlamda yerel siyaseti belediyelerin yönetimi olarak tanımlamışlardır. Yerel siyaseti olumsuz olarak algılayan kadınlar ise özellikle ‘rant’ kavramını gündeme getirmişlerdir. Aşağıda görüşülen kadınların yerel siyaseti algılayış biçimleri, vurguladıkları özellikler bakımından kodlanarak sunulmaktadır.

a. Halka Hizmet

Araştırmada görüşülen kadınların önemli bir bölümü yerel siyaseti ‘halka hizmet’ özelliğini öne çıkararak tanımlamaktadırlar. Yerel yönetimlerin yerel hizmetleri sunmak için var oldukları ve bu çerçevede yerel siyasetin asıl hedefinin halka hizmet sunmak olması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır.

“Yerel siyaset, yereldeki, çevredeki insanlara yardım etmektir, onlara hizmet sunmaktır. Yerel siyaseti yerel yönetimler yapar, onlar da halka hizmet için var zaten. Tabi hedeflerinin bu olması gerekiyor öyle değil mi? (gülüyor)” (B., 53, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bana göre, yerel yönetimlerin halka hizmet sunmalarıdır yani yerel siyaset.”
(İ., İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Yerel siyaset, ülkenin genelini değil de bir bölümünü kapsar. O yerdeki halkın iyi, hani rahat rahat yaşamalarını sağlamak için hizmet verirsin, yerel siyaset yaparsınız işte.” (S., 52, Ev kadını, Kocaeli, Parti Kadın kolları Üyesi)

Görüşülen belediye meclis üyesi kadınlardan biri, yerel siyaseti yaşanan çevreyle ilgili hizmetler sunmak olarak tanımlarken bunu ‘kadınlar ve ev işleri’ üzerinden örneklendirerek yapmaktadır. Görüşmenin ilerleyen bölümlerinde de benzer açıklamalar yapan ve kadınların ev işlerinden sorumlu olmasının normal olduğunu vurgulayan meclis üyesinin ev işlerini kadınların sorumluluğunda gören anlayışı sorgulamadan kabullendiği görülmektedir.

“Yerel siyaset, yaşadığım yerde görebildiğim işleri yapabilmek. Yani elle tutulur, gözle görülür işler yapabilmek, hizmetler sunabilmek benim için. Ev değil de yaşadığın çevreyle alakalı. Yani nasıl bir kadın eviyle ilgileniyorsa, görevi evin işlerini yapmaksa benim de görevim gözün görebildiği, dağla, nehirle, denizle, yolla onla ilgilenmek, yani onunla ilgili şeylerle ilgileniyorum.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Herkes e eşit hizmet...”

Yerel siyaseti halka hizmet ekseninde tanımlayan bir kadın, diğ er görüşülenlerden farklı olarak, halka hizmetin aynı zamanda eşit hizmet anlayışıyla sunulması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

“Yerel siyaset herkese eşit hizmet götürmek adına herkese eşit mesafede durmak, o şekilde hizmet sunmaktır. Halka hizmet, ranta hizmete dönüşmemeli. Yerel siyasette sevgi ve paylaşım da çok önemli, kenttekilerin birbirini kucaklamasını sağlamak gerekir.” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Eşit hizmet anlayışına, ‘ayrımcılık yapmadan hizmet sunma’ düşüncesini de ekleyen bir kadın belediye meclis üyesi ve bir parti kadın kolları üyesi, yerel siyasetin uygulayıcısı olarak doğrudan belediyeleri işaret etmektedirler.

“Belediyelerin insanlar için, insanları ayırt etmeden, ayrımcılık yapmadan hizmet sunması, şehri yönetmesidir.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset, belediyelerdir. Belediyelerin bütün halka aynı hizmeti sunmasıdır.” (H., 54, Emekli, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Yerel siyaseti kendi deneyimleri üzerinden ve aslında birbirine benzer biçimde anlatan iki kadın belediye meclis üyesinden biri yerel siyaseti ‘siyasetin yerel uygulaması’ olarak tanımlarken, diğeri yerel siyaseti, (genel) siyasetten ayrı tutmakta ve yerel siyasete daha olumlu bir anlam yüklemektedir.

“Siyasetin yerel uygulaması, yani işte kamu yararı için yerelde ne yapılabileceğini, hangi hizmeti sunabileceğini bulmak için var olan şey yerel siyaset. Yani mesela meclis toplantılarında konu, gerçekten toplumu, kenti ilgilendiren bir şeyse bunun doğrusu ne olabilir, doğrusu için nasıl karar verebiliriz buna karar veriyoruz. Tabi bilgileri topluyoruz, yoğuruyoruz içimizde, kalabalık da bir grubumuz var, herkes fikrini söylüyor ve o şekilde yani, aslında yerel siyasetin çok fazla net bir tanımı yok.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset ayrıdır. Toplumsal bir hizmet amacıyla olduğu için daha farklı görüyorum ben. Diğer siyaseti yapar mıydım, pek sanmıyorum. Halkın isteklerini daha çok dinliyoruz, meclis toplantılarına getirip tartışıyoruz, hizmetleri ona göre düzenlemeye çalışıyoruz. Millet Meclisi’nde öyle değil, sıra halkın isteklerine gelmiyor, kavga etmekten vakit bulamıyorlar ki...” (E., 51, Emekli, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan biri, yerel siyaseti halka hizmet temelinde tanımlarken, diğer görüşülenlerden farklı bir noktaya işaret ederek yerelden üretilen politikaların merkezi yönetimin açıklarını kapatabileceğini belirtmektedir.

“Yerel siyaset çok önemli; çünkü politikalar yalnız merkezden üretilemiyor. Yerelden de politika üretmek gerekiyor. Yerel siyaset, halkı ilgilendiren yerel kararların, politikaların belirlenmesi ve uygulanmasıdır. Bu politikalar halka hizmet olarak dönmeli. Sosyal demokrasi diyoruz. Sosyal demokrasinin temelinde kadının, çocuğun, gençlerin, engellinin mağdurun kısacası, sorunlarına çözüm üretilmesi gerekiyor. Bunlara sahip çıkılması gerekiyor. Ama günümüzde sahip çıkılabiliyor mu? Hayır yeterince çıkılamıyor. Aslında sosyal politikalar merkezden üretilir ve devlet bunları takip eder. Ancak Türkiye’de çok uzun yıllardır sosyal politikaları samimiyetle uygulayan yönetimler iş başında değil. O nedenle de büyük bir açık var. Bu problemi çözmek için en azından yerelden sosyal politikalar üreterek, yerelden ürettiğimiz sosyal politikaları merkeze yansıtabiliriz.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

b. Halka Yakınlık

Yerel siyasetin ‘halka yakınlık’ özelliği de kadınlar tarafından yapılan tanımlamalarda sıklıkla vurgulanan bir kavram olmuştur. Bu bağlamda, birbirine benzer; ancak bir noktada farklılaşan iki görüşün ön plana çıktığı söylenebilir. İlk görüşteki kadınlar, yerel siyasetin kurumsal uygulayıcıları olan yerel yönetimlerin halka en yakın yönetim birimleri olması ve ulaşılabilirliğinden dolayı yerel siyasetin çok önemli olduğunun altını çizmektedirler.

“Yerel siyaset, insanlara daha yakın olan siyasettir. Yerel siyaset daha önemlidir; çünkü insanların ilk başvurdukları, ilk ulaşabildikleri yerler muhtarlıklardır, belediyelerdir. İhtiyaçlarını, şikayetlerini doğrudan yaparlar, TBMM’ye ulaşmak gibi zor değil. Bunun için yerel siyaset daha önemli kanımca.” (A., 57, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset, siyasetin temeli, yerel düzeyde yapılan siyaset. Yerel, en yakın ve ulaşılan yer olduğu için yerel siyaset çok önemli. Yerel siyaset, insanlara yardım etmektir. Halkın en yakın ulaşabildiği kurum yerel yönetimdir ve yerel siyaset bu yüzden çok önemlidir.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Öne çıkan ikinci görüşteki kadınlar ise, yerel siyaseti, halka hizmet ve halka yakınlık kavramlarını birleştirerek ‘hizmette halka yakınlık’ olarak tanımlamaktadırlar. Bu noktada, hizmetlerin halka yakın yerlerden sunulmasının önemli olduğu ve yerel siyasetin bu özelliğinin özgül olduğu kadınlar tarafından vurgulanmaktadır.

“Yerel siyaset biraz daha hizmetin daha da yerel yani en alt, mahalle, sokak vs. oraya kadar inmesidir. Genel siyasette ancak iller bazında veya ilçeler bazında siyaseti yürütebilirsiniz; ama yerel yönetim, belediyecilik anlamında bizim girmediğimiz sokak, girmediğimiz ev kalmıyor. Yani hizmetin daha çok evlere kadar girmesi, halka yakın yerlerden verilmesi.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset, halka yakından bizzat hizmet sunmaktır, halk da olumlu veya olumsuz tepkisini hemen dile getirebilir. Yerelde iletişim daha kolay ve dolaysız oluyor. Bunun için de yerel siyasetçi daha hızlı ama daha özenli davranmaya dikkat ediyor.” (S., 51, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset, temel siyasettir...”

Yerel siyaseti hizmet ve halka yakınlık kavramlarını kullanarak tanımlayan kadınların önemli bir bölümünün, yerel siyasetin, siyasetin temeli olduğu konusunda birleştikleri görülmektedir.

“Yerel siyaset, temel siyasettir, bunun için özenle yapılmalıdır. Halkla sürekli karşı karşıya olunduğu için de çok önemli.” (U., 43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyasette her şey yerelden başlar, siyasetin temeli, başlangıçtır yerel siyaset. Yerel siyaset, demokratik siyasettir. Halkla içi içe olmak, onlara en yakından

hizmet sunmaktır. Halkın da yönetime katılmasıdır aslında.” (S., 56, Emekli, İstanbul, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

c. Kenti Geliştirmek, Güzelleştirmek...

Yerel siyasetin kadınlar tarafından diğer tanımlanış biçimi, ortak yaşam çevresini, kenti, geliştirmek ve güzelleştirmek olarak belirmektedir. Yerel siyasetin, kenti geliştiren, daha yaşanılabilir kılan kararlar alınması ve uygulanmasına yönelik olduğu, anlatılarda öne çıkan en belirgin özellik olmaktadır.

“Yerel siyaset, yerel projelerin başarılı biçimde gerçekleştirilmesidir. Yerel projeler şehrin gelişmesi için çok önemli, bu yüzden kente özel projeler geliştirmek gerekiyor. Şehrin iş alması, gelişmesi gerekir, yerel siyaset bununla ilgili olmalı. Yerel siyaset şehrin güzelleşmesi, gelişmesini, yaşanır bir yer olmasını başarmaktır. Bunun için kişisel tercihlerin bir yana bırakılıp şehrin ortak çıkarları için çalışılması gerekir.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset yaşadığın yeri yaşanılabilir bir yer haline getirmek, çevreyi, kenti güzelleştirmektir. Orda huzurlu bir ortam sağlayarak güzel yaşamaktır.” (F., 47, Serbest, İstanbul, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Bir kentin tamamen kaderinin belirlenmesidir yerel siyaset...”

Kenti geliştirmek bağlamında kenti önemli bir merkez haline getirmek, yerel siyasete yüklenen anlamlardan bir diğeridir. Kentin önemli bir konumda olmasını sağlayarak kentin ekonomisini geliştirmek ve böylece kentte yaşayanların refahını artırmak bu görüşteki kadınların ortaklaştığı nokta olmaktadır.

“Yerel siyaset, yaşadığımız kenti önemli bir merkez haline getirebilme becerisidir. Böylece kent de zenginleşir, insanlar rahat nefes alır daha. Yerel siyaset bu emelle yapılmalıdır.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bence yerel siyaset çok önemli. Bir kentin tamamen kaderinin belirlenmesidir yerel siyaset. Yaşadığımız kenti önemli bir yer yapmaktır, kentin gelirini yükseltip bunu halka döndürmektir. Ancak maalesef kentlilik bilinci olmayan kişiler kenti yönetiyor.” (E., 31, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

Yerel siyasetin ‘kenti geliştirmek, güzelleştirmek’ temelinde tanımlanmasında dikkat çeken bir diğer nokta, kadınların, kentin, yerel projelerle önemli bir merkez haline getirilmesine vurgu yapmaları ve bu bağlamda yerel politika kavramsallaştırmalarının konjonktürle olan yakın bağlantısıdır. Bu tanımlamaların, kent politikası büyük ölçüde ‘marka kentler yaratmak’ ve ‘küresel ölçekte cazibe merkezleri oluşturmak’ üzere biçimlenen AKP üyesi ya da sempaticanı kadınlar tarafından yapıldığı da burada belirtilmelidir.

d. Rant Alanı Olarak Yerel Siyaset

Yerel siyaset, yukarıdaki anlatılarda olduğu gibi, görüşülen kadınların çoğunluğu tarafından olumlu olarak tanımlanmaktadır. Ancak görüşülen kadınlardan bazıları, var olan uygulamalara bakarak yerel siyasete olumsuz bir anlam yüklemektedir. Bunu kimi zaman örnekler vererek, kimi zaman erkeklerce yaratılan bir durum olduğunu gündeme getirerek açıklayan kadınların anlatılarına aşağıda yer verilmektedir.

“Bana sorarsanız, rant alanı yerel siyaset. Bunun için giriyorlar bu işe. Şu anda yerel siyasete bir şeyler verebilecek insanların gerek meclis üyeliği, gerek diğer yerel yönetimlerde görev alması çok önemli. Ama maalesef tüccarlar daha çok, ticaret yapanlar uğraşüyor bu işle. Bu insanlar muhalefet yapamaz, bir şekilde göbek bağları var. Onlar meclis üyeliği yapmasınlar.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyaset rant kapısı çoğu insan için. Yoksa bu işten öyle para falan çok kazanılmıyor. Neden varlar? İşte bir yerlerden bir şeyler koparmak için. Ama bunu inanın kadınlar yapmıyor, erkekler yapıyor bunu. Kadın iyi hizmet vermek için yapıyor, yararlı olmak için, erkek öyle değil, işin içinde kazanç

yoksa olmaz çoğu. Angaryası çok yani sonuçta.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Aslında yerel siyasetin kentin geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi temelinde yapılması gerektiğini düşünen; ancak var olan yerel yöneticilerin, yerel siyaseti bu amaçla yapmadıkları için eleştiren kadınlar da, ‘rant’ kavramını kullanmaktadır.

“Siyaset, yerelde başlar ve bu yüzden yerel siyaset çok önemlidir. İnsanın önce yaşadığı yeri güzelleştirmesi, geliştirmesi gerekir, bunun için de yerel siyasete önem verilmeli. Yerel siyaset, rant kapısı olarak görülmemeli. Ama bazı yerel yöneticiler, böyle görüyor. Güya iş yapıyor! Bütün tanıdık, eş, dost, işi yapan onlar. Belki de normalinden de çok alıyorlardır. İhale filan deniyor da onu da kılıfına uydurmadıkları ne malum? ” (D., 56, Emekli, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

3. Yerel Siyasette Yer Alma Nedenleri

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlara, yerel siyaset algılarıyla, yerel siyasette olma nedenlerinin benzerlik gösterip göstermediğini öğrenmek amacıyla yerel siyaseti seçmelerinin en önemli nedenleri sorulmuştur. Kadınların verdikleri yanıtlar, yerel siyaseti tanımlama biçimleriyle büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda, insanlara yardım ve hizmet etmek, yaşanılan kenti geliştirmek/güzelleştirmek, kadınların yerel siyasette bir değişim yaratabileceğini göstermek gibi hedefler, yerel siyasette yer alma nedenleri olarak sunulmuştur.

“İnsanları sevdiğim ve onlara yardım etmek istediğim için yerel siyasetteyim. Maddi imkânları olmayanlara destek olmak için projelerim var, onları hayata geçirmek istiyorum.” (E., 51, Emekli, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

“Benim yaşadığım yerle ilgili kamu yararına fikirlerim var; ama onları şahıs olarak söylediğiniz zaman alacağınız tepkiyle, bir meclis üyesi olarak alacağınız tepki farklı. Meclis üyesi olarak söylediğiniz zaman daha etkili oluyor, daha kaile alınıyor... Kadınların yerel siyasette bir farklılık yaratacağını düşündüğüm için de girdim yerel siyasete, kadınların temsilcisi

olmak için. Bir şeyleri değiştirmek gerekiyor, olduğu gibi kabul etmek değil. Bunun yolu da buralarda olmaktan geçiyor.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Toplumsal hizmetleri sunmak için, insanların daha güzel bir şehirde yaşamalarını sağlamak için yerel siyaseti seçtim. Meclis üyesi olmak, sesinizi duyurabilmenin en etkili yolu herhalde.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Öncelikle halka hizmet için yerel siyaset. Bir de sevgi, birlik, beraberlik için. Bayanların siyasette daha aktif olabildiklerini göstermeyi de istedim. Bu yüzden yerel siyasetteyim.” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Halka yakın olmak, sorunlarına birebir çözüm üretebilmek için yerel siyaseti seçen kadınların olduğu da görülmektedir. Bu noktada, yerel siyasetin içindeki kadınların üstten bir siyaset yapma anlayışı yerine, kenttaşlarla iletişim ve etkileşim halinde olmayı tercih ettikleri söylenebilir.

“Ben halkla çok yakınım. Yani en büyük şeyim halkla birebir yüz yüze gelmek, yani halkla sürekli iç içe olabilmek, benim yerelde siyaset yapmamın asıl nedeni. Yoksa burada benim büroma her an herkes gelebilir. Benim meclis üyesi olduğumu bilirler, başkana gitmez kalkar bana gelirler. Derdini anlatır, başına geleni anlatır. Mesela bana çok rahat gelmeleri benim hoşuma gidiyor. Halkla bire bir ilgilenebilmek yani en büyük nedenim.” (G., 57, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben halkın içinde olmayı seviyorum, onlarla etkileşim halinde olmayı istiyorum. Milletvekilliği bana çok nasıl denir, uzak siyaset yapıyorlar yani. O şekilde siyasetin içinde olduğumu hissetmem diye düşünüyorum. Ben halkla birlikte olup onlardan beslenmeyi isterim.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yerel siyasette temas halindesiniz seçmenle. Seninle iletişim kurması bence geliştiren bir şey. Yani yanlışlarını da doğrularını da hemen görüyorsunuz, yaptıklarının geri dönüşü oluyor bir şekilde.” (A., 57, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Sundukları hizmetleri birebir görebilmek ve takip edebilmek de görüşülen kadınların yerel siyaseti seçme nedenleri arasında yer almaktadır. Aşağıdaki alıntıdan aynı zamanda, ulusal siyasetle karşılaştırıldığında, yerel siyaset alanında gerçekleştirilen faaliyetlerin daha somut olduğu da yansımaktadır.

“Yani yaptıklarınızı, eserinizi görebiliyorsunuz. Mesela biz şimdi bir karar alıyoruz mecliste. Sonra onu uygulamaya başlıyoruz. Gidiyoruz geliyoruz, çalışmaları takip ediyoruz. Sonra o iş bitip oraya gittikten sonra bakıp diyorsunuz ki, işte bu bizim eserimiz. (...) O da insana ayrı bir şey veriyor, manevi haz veriyor. (...) Yerelde değil de genelde olunca işte meclis olarak düşünün daha soyut, hemen karşınızda göremediğiniz hizmetlerdir Ankara’daki hizmetler; ama yerelde birebir hemen görüyorsunuz. (...) Şikâyetlerin de hemen dönüşlerini alabiliyorsunuz, eleştirileri alıyorsunuz yani.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırma kapsamında görüşülen az sayıda katılımcının, geçmişte yerel yönetim birimlerinde çalışan ve yerel yönetimlerle ilgili bilgi ve deneyim sahibi olan kadınlar olduğu ve bu bilgi ve deneyimlerini değerlendirmek için yerel siyaseti tercih ettikleri görülmektedir.

“Yıllarca belediye çalıştım ben, çok erken emekli olmuşum, bir birikimim vardı, bu birikimi bir şekilde eritmek istemedim. Meclis üyeliği de bu birikimi harçayabileceğim benim için en uygun konumdu, görevdi. Ve böyle bir şey bana teklif olarak geldi. Benim böyle bir talebim olmadı. Teklif olarak geldiğinde de hiç düşünmedim, seve seve kabul ettim. Çünkü verebileceğim bir şeyler olduğumu biliyordum.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben aslında yerel siyasetin içindeydim. Yani siyasetçi değildim; ama il özel idaresinde çalıştım bir dönem. Biliyordum bu işler nasıl olur, il özel idare ne

yapar, meclis üyesi ne yapar, takip ediyordum o dönem de. Bu öğrendiklerimle faydalı olmak için yerel siyaseti tercih ettim. Bir de eleştirdiğim şeyler vardı, içine girip düzeltmek için seçtim diyebilirim.” (N., 34, Avukat, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

Araştırma kapsamında, yerel siyaseti, genel düzeyde siyaset yapmak için bir basamak olarak gören ve bu nedenle yerel siyaseti seçen kadınlar, yerel siyasetin bir okul olduğunu ve siyasetin en iyi yerelde öğrenilebileceği görüşünde hemfikirdirler.

“Ben öğrenmek istiyordum, bu süreç nasıl oluyor, nasıl yapılıyor, insanlar nerde karar veriyorlar, nasıl uyguluyorlar, bu anlamda önce yerel siyasetin içerisine girdim. Bir de ben varım demek için.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben aslında milletvekilliğini de düşünüyorum, inşallah olursa yani. Yerel siyaset benim için bir deneyim, deneyim kazanıyorum aslında yani. Sonuçta süreçler benziyor. Ben zaten siyasetin yerelden başladığını düşünüyorum, siyasetin okulu gibi burası. Burada öğrendiklerim, milletvekilliği için bir artı olur.” (E., 31, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

Bir meclis üyesi, yerel siyaseti seçme nedenlerini anlatırken, diğer kadınlardan farklı olarak, yerel siyaset ve ulusal siyaseti birbiriyle bağlantılı olarak ele almakta, yerel siyaseti -bir bakıma muavin rolünü yükleyerek- ‘iş yapılan, siyaseti üreten’ alan olarak görmektedir.

“Neden yerel siyaset? Şimdi bana sorsanız milletvekili mi olmak istersin, belediye başkanı mı diye, ben belediye başkanı olmak isterim derim. Yerelde siyaset yapmak isterim. Çünkü ben hep ikinci adam olmak isterim. Hiç öyle birinci adam olmak gibi bir şeyim yok. Çünkü ikinci adamlar çalışan adamlardır. Birinci adamlar işte insan ilişkileri, beşeri ilişkileri yapanlar, gidenler, görüşenlerdir; ama arkadaki insanlar mutfaktır ve o üretimi yapmak zorundadır. Yerel siyaset de bu işler için var, ötekinin tamamlayıcısı yani. Biri ülke çapında” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırmada görüşülen bir grup kadın ise, ulusal düzeyde siyasete katılmanın zor olduğunu, parlamentonun girilemez bir alan olduğunu düşündükleri için yerel siyasette yer aldıklarını belirtmektedirler.

“Yani aslında siyaset, yerel siyaset diye ayırdığımı sanmıyorum aslında. Biri hani şehirle ilgili, biri ülkeyle, yani ama siyaset. Yani aslını isterseniz bunca yıllık birikimle aslında milletvekilliği olması gerekiyor; ama o biraz zor yani, öyle olunca, yani burası daha kolay gibiydi. Gerçi burası da çok kolay olmadı. O yüzden meclis üyesi oldum yani.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani parlamentoya girmek zor biliyorsunuz. Meclis üyeliği bile zor; ama en azından işte sizi değerlendiren kişiler biliyorlar sizi. Merkezde tanınmanız daha zor tabii, kriterleri daha fazla. Yani bize sıra gelmez orda. O yüzden meclis üyeliği olur gibi gözükünce bunu seçtim.” (G., 51, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

4. Muhtarlık ve Siyaset/Yerel Siyaset İlişkisi

Araştırma kapsamında görüşülen muhtar kadınların siyaset ve yerel siyaseti algılayış biçimleri ile muhtarlıkla siyaset/yerel siyaset arasında kurdukları ilişki arasında önemli noktalar saptandığı için bu alt başlık altında ayrıca ele alınmaktadır.

Muhtarlara, siyaset ve yerel siyasetin kendileri için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda, çoğunlukla her iki kavram için de hizmet temelli tanımlamalar yaptıkları görülmektedir.

“Siyaset insanların en iyi, en güzel şekilde yaşamalarını istemek ve onun için çalışmaktır, eşit paylaşımcılıktır.” (F., 56, Serbest, Kocaeli, Muhtar)

“Siyaset, insanlara yardım etmek, onların mutlu olmalarını sağlamaktır. Bunun için hizmet vermektir.” (S., 41, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Siyaset, halka verilen hizmettir aslında. Yani işte bunun için kanunları, kuralları koyarsın, yani insanlara daha iyi şartlar için çalışırsın.” (S., 46, Ev Kadını, İstanbul, Muhtar)

“Yerel siyaset, kendi yörende yaşayan insanların daha iyi şartlarda yaşamaları için mücadele etmektir, onlara ihtiyaçları olan hizmetleri götürebilmektir.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Yerel siyaset yani o da hizmet sunmaktır, bu kez yerelde sunarsın hizmeti. Temelinde hizmet etmek vardır yani, insanlara şehirlerinde, mahallelerinde en iyi hizmeti sunmaktır.” (C., 51, Serbest, İstanbul, Muhtar)

“Yerel siyaset halkın öncelikli, yani yaşadığı yerle ilgili, sorunlarıyla ilgili hizmetlerin sunulmasıdır. Yani belediyelerin, yerel idarecilerin sunmasıdır işte. Hani ne bileyim vatandaşa kapısından hizmet sunarsın.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

Yerel siyaseti, hizmet temelinde tanımlayan muhtarların bir kısmı, yerel siyasetin bu özelliğine vurgu yapmakla birlikte, gerçekte var olan durumun böyle olup olmadığıyla ilgili kuşkularını dile getirmişlerdir.

“Yerel siyaset, yereldeki halka hizmet vermektir. İyi yaşamaları için bunu yapmalıdır da, bunun için mi yapıyorlar bilmem. Yani bana göre öyle olmalıdır, onlar ne için yapar bilmem. (Ne için yapıyor sizce?) Valla ne biliyim, oy içindir herhalde (gülüyor). Muhtarlar bile öyle. Ama öyle olmayan arkadaşlarımı biliyorum, ben de öyle değilim tabii (gülüyor).” (G., 65, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Benim düşünceme göre yerel siyaset, yaşadığımız çevreyi güzelleştirmek ve insanların iyi yaşamaları için sunulan hizmetlerdir bence. Ama bizde böyle değil. İnsanların gözüne hoş görünmek için yapıyorlar yerel siyaseti, oy kazanmak için. Parası olan, arkası olan siyasete giriyor, o da gene cebini düşünüyor.” (P., 38, Ev Kadını, İstanbul, Muhtar)

Var olan politika yapma tarzlarına bakarak siyaseti partizanlıkla ilişkilendiren muhtarlar da olmuştur. Bu anlatılardan, politikanın anlamının olumsuz olarak algılandığı, sevilmeyen ve içinde olmak istenilmeyen bir alan olduğu yansımaktadır. Öyle ki, aşağıdaki anlatıda olduğu gibi, gerçekliği sorgulanmayan politika tanımlamaları benimsenmekte, kendi düşüncelerinin bir dayanağı olarak sunulmaktadır.

“Siyaset şey yani, politikanın manasını bilmiyorum biliyor musunuz? İbranicce bir kelime politika. Poli küçük, tika yalandır. Küçük yalan yani. E siyaset tabi ki yalan, yalanlar üzerine kurulmuş yani doğru dürüst siyaset yapan yok. Yani mesela bugün benim babam çıksa yapamaz. Bakın ben o kadar açık sözlüyüm. İçim dışım neyse o. Yani ben bile oraya girsem, yalan konuşmak zorundasın yani. Yani yapmak zorundasın olmaz ki yalansız. O yüzden sevmiyorum ben siyaseti.” (M., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Doğru yapan için güzel siyaset; ama yanlış yapan için değil. Herkes bir taraftan bir baş olmak için ayrı bir grup kuruyor ve bir yerlere gitmek için ben baş olayım, insanları götüreyim, yani ülkesini, milletini, bayrağını düşünen partilerin çok az olduğunu düşünüyorum. Yani kafamda öyle bir yapı oluşuyor siyaset denince.” (H., 58, Ev Kadını, İstanbul, Muhtar)

Görüşülen muhtarlara, siyaset ve yerel siyaset kavramları dışında, muhtarlık kurumunu nasıl tanımladıkları da sorulmuş, bu soru karşısında temelde hizmet kavramını odağa koyan yanıtlar alınmıştır.

“Muhtarlık şu, benim görüşüm: Vatandaşın istediği hizmetleri onlara sunmaktır. Muhtar hem anadır, hem babadır, hem yakınıdır orada yaşayanların, arkadaşıdır, dert ortağıdır. (...) Mahallenin bütün ihtiyaçlarını muhtar karşılar.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Muhtarlık, genelde söylenen, işte o mahallenin amiri denir, işte cumhurbaşkanı seviyesinde denir. Ama ben öyle görüldüğünü sanmıyorum. Aslında öyledir, yükü çoktur. En alt birimdir; fakat bütün işlerin yükü ondadır.” (N., 63, Emekli, Kocaeli, Muhtar)

“Muhtarlık, yani halkın en yakın ulaşabildiği kurumdur, muhtarlar mahallenin, mahallelinin her tür sorunlarını çözer. Demokrasinin işlevsel hale gelmesi için muhtarlık ilk basamaktır ve bu yüzden çok önemlidir.” (F., 56, Serbest, Kocaeli, Muhtar)

Bir araştırma katılımcısının, muhtarlığı, ‘kadın’ ve ‘erkek’ muhtarları ayırarak tanımladığı ve muhtarlığı, aslında kadınlar tarafından doğru olarak gerçekleştirilebilen bir ‘uğraş’ olarak düşündüğü anlaşılmaktadır.

“Muhtarlık yani benim için önemli bir kurum, zor bir uğraş ama. Yani gerçekten muhtarlık yapacaksan, yoksa koy cebine akşama ne kadar kazanç yaptım hesabını yap olarak yapılan muhtarlık var bir de cebinden çıkardığın parayla yapılan muhtarlık var. Ben öyleyim. Bir kadın olarak muhtarlık, bakın ama erkek olarak değil, kadın olarak muhtarlık, vatandaşa yardım edeceksin, hizmet götüreceksin, zor durumdaki insanların içine girip, onların yaşantısına ortak olmak olarak tanımlıyorum. Onların yaralarını sarabilmek, onların dertlerine deva olabilmektir yani.” (M., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

Görüşülen muhtarların tamamının muhtar olmaya yönelten nedenler de benzerlik göstermektedir. Kadınların muhtar olmayı istemelerindeki amaçlarına bakıldığında neredeyse bütün anlatılardan yansıyan ortak nokta, muhtarlık tanımlamalarında olduğu gibi, insanlara yardım etmek ve daha iyi hizmetler sunmaktır.¹⁶

“İnsanları çok sevdiğim için, yardım etmek istediğim için muhtar olmak istedim. İnsanlar için bir şey yapmadan duramam ben, hep insanlar için bir şeyler yaparım, bunu isteyerek de yaparım. O yüzden muhtar oldum yani.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

¹⁶ Nitekim bu açıklamalarını doğrular nitelikte bir durumla, araştırma sırasında sıklıkla karşılaşmıştır. Kadın muhtarların büyük bir çoğunluğunun muhtarlık binasındaki bir odası, ihtiyacı olan kişilere dağıtılmak üzere yıkanmış ve ütülenmiş ikinci el giysilere ayrılmıştır.

“Halka daha iyi hizmet verebilmek için muhtar olmayı istedim. Sevgi, birlik, beraberlik için istedim. En önemli amaçlarım bunlardı yani.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

Daha çok insana daha iyi hizmet sunma düşüncesiyle muhtar olduğunu belirten bir görüşülen, muhtarların amacının bu olması gerektiğini; ancak muhtarlığın farklı algılandığını ve farklı amaçlar doğrultusunda tercih edildiğini düşünmektedir. Görüşülenin anlatısından kadın ve erkek muhtarları amaçları doğrultusunda birbirinden ayrı tutuğu da anlaşılmaktadır.

“Şimdi bakın ben gerçekten gece gündüz daha iyi hizmet etmek için çalışıyorum. (...) Bir muhtarın amacı bu olmalıdır. Ama mesela muhtarlığı böyle anlamayanlar da var. Yerlerinde bulamazsın onları, ya evdedir ya kahvede. Çoğu da ruhsat için girer bu işe, hizmet falan sıfır. Ben biliyorum bunu yaşadım, benden önceki muhtar böyleydi, onun için de ben olmak istedim, yazık bu mahalleliye. (Ruhsat dediniz, ne için ruhsat?) Silah ruhsatını diyorum, muhtarlara silah ruhsatı verirler, onun için istiyorlar. (Kadınlar mı erkekler mi yapıyor sizce bunu?) Erkekler yapıyor tabii. Kadınların öyle bir şeyi yok, nerden olsun? Muhtarlıkta durmayanlar da erkekler zaten, kadınlar hep yerinde durur, yani onların da hepsi aynı değildir yani; ama erkeklere göre çok daha iyiler, onlar yapmalı diyorum hep ben.” (M., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

Seçim çalışmalarında muhtar kadınların kullandıkları sloganlara bakıldığında da -tıpkı kendilerini muhtar olmaya yönelten nedenler gibi- çoğunluğunun “hizmet” odaklı olduğu görülmüştür. *“Güzel eser hizmet ister; hizmet destek bekler.”* *“Güler yüzlü dürüst hizmet”* *“Biz büyük bir aileyiz, aileme hizmet için buradayım”* *“Daha iyi hizmet için birlikte yönetelim”* bu sloganlardan bazılarıdır.

Buraya kadar olan anlatılarda -siyasetin partizanlık olarak algılandığı tanımlamalar dışında- siyaset ve yerel siyasete yüklenen anlam ile muhtarlığın tanımlanması ve muhtar olmadaki amaçlar çoğunlukla ortak bir kavram -hizmet- etrafında dönmektedir. Ancak görüşülen muhtarlara, muhtarlık ve siyaset/yerel siyaset

ilişkinin nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda, tamamının, bu kavramları birbirinden ayrı tutmak istedikleri ve muhtarlığı apolitik bir alan olarak tanımladıkları görülmektedir. Siyaseti partizanlıkla birbirine karıştıran muhtarların bu görüşte olmaları beklenen bir durum olmakla birlikte, siyaset/yerel siyaset ve muhtarlığı ortak bir “hizmet” kavramı etrafında tanımlayan muhtarların da muhtarlığın apolitik bir kurum olması gerektiğini düşünmeleri çelişkili bir durum yansıtmaktadır. Aşağıda, siyaseti hizmet temelinde tanımlamakla birlikte, muhtarlıkla siyaset ilişkisinin olmaması gerektiğini vurgulayan anlatılardan bazılarına yer verilmektedir.

“Muhtarlar bağımsızdır. Muhtarlık siyasetten tamamen arınmalı, yani yoksa bölünmeler yaşanır, bu çok tehlikeli. Muhtarlık ayrılma değil, kaynaşma ve birleşme yeri olmalı. Elbette herkesin bir siyasi görüşü var; ama insan bunu kendi içinde yaşamalı. Siyaset yüzünden insanlar arasında ayrımcılık yapılmamalı.” (M., 42, İnşaat Teknisyeni, Kocaeli, Muhtar)

“Yok, yani ben onu düşünmüyorum. Bir muhtar olarak hiçbir zaman bir siyasi partiye gönüllü olmayacaksın. Tamam, kendi gönlünde zaten var bir parti mutlaka da bunu alenen yapamazsın; çünkü vatandaş burada seni kişi olarak seçmiş, parti olarak değil.” (C., 51, Serbest, İstanbul, Muhtar)

Bu çelişkili durumu açıklayabilmek için temel soru, “siyasetin tanımını yaparken siyaset ve hizmet düşüncesini birbirinden ayırmayan muhtarların, muhtarlıkla siyaseti ilişkilendirirken siyaset ve hizmeti birbirinden neden ayrı tuttuğu” olmaktadır. Ancak, muhtarlara bu soru yöneltildiğinde belirgin yanıtlar alınamamıştır. Araştırmacının gözlemlerinden edindiği izlenime göre, görüşülen muhtarlar, siyasetin kendilerine göre olması gereken tanımını vermektedirler; ancak uygulamadaki siyasetin partizanlık temelinde yaslandığını ve sonuçta mahallelinin de bu şekilde algıladıklarını düşündükleri için siyaset kavramını hiçbir şekilde kullanmamaktadırlar. Kadın muhtarların bu düşüncelerinin altında yatan nedenin, yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda, her siyasi görüşten oy aldıkları ve bunun değişmesini istememeleri olduğuna varılmaktadır.

5. Kent Düzeyinde Siyaset/Ülke Düzeyinde Siyaset: İmkânlar, Sınırlılıklar

Araştırmaya katılan kadınların yerel siyaseti nasıl konumlandıklarını daha iyi anlayabilmek ve genel siyasetten hangi noktalarda ayrıştırdıklarını öğrenebilmek için kent düzeyinde siyaset yapmanın, ülke genelinde siyaset yapmaktan daha zor ya da kolay olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Bu kapsamda alınan yanıtlar, yerel siyasetin daha farklı ve zor olduğu düşüncesinde yoğunlaşmaktadır. Kadınların anlatılarından bu zorluğun, özellikle halkla doğrudan ve yüz yüze iletişim halinde olmaktan kaynaklandığı çıkarılmaktadır.

“Valla bence yerel daha zordur herhalde. Genelde düşünürsek, zaten vekillere, başbakana ulaşamazsın mümkün değil, yardımcılara bile zor ulaşırsın, o kendi yapacağını yapar. Halkla yüz yüze değil pek. Yerel biraz daha zor. Yani insanlarla çünkü sürekli sokağa çıktığında birebir karşı karşıya geliyorsun. O yüzden daha zor olabilir.” (R., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Kent düzeyinde siyaset daha zor sanki. Valla kot pantolon giyip çekirdek çitlatamıyorsunuz sahilde bir kere, beni zorlayan şeylerden biri bu. İstedığınız gibi giyinemiyorsunuz, kendinize çeki düzen vermek zorundasınız. Yani hal ve hareketlerinize dikkat etmek zorundasınız. Çocuğunuza bile bağırmanız gibi bir durum söz konusu olabiliyor yani. Bunu taşımak, yapmak zorundasınız. Çünkü vatandaşla bire bir ilişkiyorsunuz. Bu anlamda, genel siyaseti bilmiyorum; ama yerel siyaset daha zor gibi geliyor bana.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırmadaki kadın muhtarların çoğunluğu, muhtarlığı siyaset dışında tutmak istemeleri nedeniyle, bu soruyu kent düzeyinde siyaset yapmak olarak değil, hizmet sunmak olarak yanıtlamışlar ve bu noktada siyasetle hizmet kavramını birbirinden ayırmışlardır. Görüşülen bütün kadın muhtarlar, kent düzeyinde hizmet sunmanın ülke genelinde hizmet sunmaktan çok daha zor olduğunu ifade etmişlerdir.

“Sanki yerelde yapmak daha zor gibi. Çünkü orda insanlarla artık şey değilsin, bire bir değilsin yani. Burada birebirsin. Kızan da geliyor, bağırın da geliyor, işte yani bir şeyi on defa anlattığım insan da geliyor, tekrar soruyor.”

Yani nasıl diyeyim, delisi geliyor, hastası geliyor. Yani onun için bu bence daha zor. Ötekinde hani sanki daha bir kâğıt üzerinde gibi. Sadece karar vermek daha kolay sonuçta, biz birebir hizmeti sunuyoruz. Orda hep birlikte karar veriyorsun, sorumluluğu paylaşıyorsun, burada tek başına karar veriyorsun, sorumluluk sende oluyor.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

Araştırmada görüşülen kadınların bir kısmı ise kent düzeyinde siyaset yapmanın ülke düzeyinde siyaset yapmaktan daha kolay olduğu görüşündedirler. Burada belirleyici olan, ölçek küçük olduğu için yerel sorunların daha iyi bilindiği ve yerelde siyasetin daha kolay yönlendirilebildiği olmaktadır.

“Yerel siyaset daha kolaydır. Ölçek küçük olduğu için yerel siyaset yapmak daha kolaydır. Yerel siyaseti takip etmek de daha kolay, yani işin içindedir. Yani mesela mahallenizde yanlış giden bir uygulama var, daha kolay takip edersiniz, yerinden yapmış oluyorsunuz o işi çünkü.” (N., 34, Avukat, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

“Şimdi tabi birisi mikro, diğeri makro. Her ikisini de çok ayrı tutmamak lazım; neden? Bunlar birbirini tamamlayan parçacıklar. Yerelde ne kadar başarılı olursanız bunu yukarı taşımanız da mümkün. Ama tabi orda olaylara biraz daha hâkim olacaksınız. Biraz daha zor olabilir. Bir de Türkiye'nin hiçbir bölgesinde hem siyasette hem yönetsel anlamda yani apayrı mücadele şekli gerekiyor; doğusunda, batısında vs. hem kentleşme anlamında hem ekonomik anlamda söylüyorum bunu. Dolayısıyla bu farklılaşmanın da farkında olarak bir politika üretmek lazım. Tabi ki zor, hem coğrafi anlamda çok farklı, hem kültürel yapı anlamında, ekonomik yapı anlamında çok farklı, orada bütüne sahipsiniz. Burada lokal olarak biliyorsunuz zaten, yani birtakım eksiklikleri; ama kesinlikle birbirinden ayrı değil. Lokalde başarılıysanız, ben eminim öbür tarafta da bu başarının katkısını görürsünüz kesinlikle.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan biri, ülke genelinde siyaset yapmanın özellikle de kadınlar için daha zor olduğunu, kendisi ve çocuğu üzerinden örnek vererek

anlatmaktadır. Burada aslında kadınlara yüklenen bakım sorumlulukları, kadınların yerel düzeyde siyaseti tercih etmelerinin bir nedeni olarak da belirmektedir.

“Genel düzeyde siyaset yapmak daha zordur. Milletvekilliği zor gibi geliyor bana. Orda daha çok çalışılıyor bence, yani ne bileyim çocuğuna falan zaman ayıramazsın, buraya gelip bana bir şeyler soruyor hiç olmazsa, orda nerde mümkün değil. E sonra gideceksin, geleceksin zor yani, özellikle kadınlar için daha zor bana kalırsa.” (N., 42, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

B. SİYASET VE YEREL SİYASETE KATILIM SÜREÇLERİ

Yerel düzeydeki seçilmiş karar organlarında yer alan kadınların bu konuma gelene değin hangi süreç ve aşamalardan geçtiklerini anlamak, araştırmanın amaçları açısından önem taşımaktadır. Bu bölümde, yerel siyasetin içinde olan kadınların yerel siyasete girmeye ne zaman ve nasıl karar verdiklerini, siyasete başlangıçlarının nasıl gerçekleştiğini ve bu süreçte hangi dinamiklerin etkili olduğunu öğrenmek amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur (Bkz. EK 1.A). Bu sorulara verilen yanıtlar; katılım öyküsü, siyasal partilerin katılımındaki rolü, kişisel seçilme süreci, seçildikten sonraki yaşam gibi alt kategoriler altında sunulmaktadır.

1. Siyaset ve Yerel Siyasete Katılım Süreçleri

Bu alt başlık altında araştırmaya katılan kadınların siyasete katılım öyküleri kendi anlatılarından aktarılmaktadır. Kadınların siyasete katılma kararı aldıktan sonra yaşadıkları süreçler; hangi duygu, düşünce ve deneyimlerle siyasette yer aldıklarını açığa çıkarma açısından merkezi bir yer tutmaktadır. Kadınlar siyasete ne zaman ilgi duymaya başlamışlar ve katılma kararını ne zaman almışlardır? Siyasete aktif olarak katılma düşüncesinin oluşmasında etkili olan dinamikler nelerdir? Kadınlar siyasete girerken kimlerden etkilenmiş ve kimleri model olarak almışlardır? Bu süreçte kendilerini destekleyen ya da engelleyen kişi ve/ya da düzenekler olmuş mudur? Bu soruların yanıtları, kadınların kendi anlatıları odağa alınarak sunulmaktadır.

a. Siyasete Başlangıç ve Bu Süreçte Etkili Olan Dinamikler

Bu alt başlık altında, araştırmada görüşülen yerel seçilmiş meclis üyeleri ve parti kadın kolları üyelerinin yanı sıra muhtarlar ve kent konseyi kadın meclisi üyelerinden siyaset geçmişi olanların anlatılarına da yer verilmektedir. Araştırmada görüşülen kadınların çoğunun siyasete başlangıç öyküleri benzerlik göstermektedir. Kadınların siyasete olan ilgileri, özellikle aile ve çevrelerinin etkisiyle, erken yaşlardan itibaren başlamış, siyasete girme düşünceleri ise daha geç dönemlerde ve genellikle siyasete girmeleri yönünde gelen tekliflerle gerçekleşmiştir.

“Aslında çocukluğumdan beri siyasetin içindeyim, aktif siyasetin içinde uzun yıllar olan bir babanın çocuğuyum. Onun yaşadıklarını biliyorum. Benim siyasete bakışımı etkilemedi desem yalan olur. Sonra benim annem de dünyayı takip eden bir insan, nerde ne olduğunu bilen biri. Dış dünyayı da takip ediyoruz yani. Bizim ev içi konuşmalarımız genelde siyaset ve dış dünya ağırlıklıdır. Yani bana böyle şeyler çok yabancı gelmedi (...) Siyasete ilgim özellikle lise yıllarında başladı. Ama siyasete girme düşüncem öyle çok eski değil, hatta çok fazla deneyimim de yok. Partiden yetişmedim anlayacağınız. Meclis üyeliği için teklif gelince başladı işte her şey.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“İlgim geçmişten beri var, yani ben siyasete hep ilgiliydim bir şekilde. Aileden gelen bir şey, bizim aile içinde siyasetle ilgilenen kişiler vardı. Ben hiçbir zaman ülkenin yönetimine karşı kayıtsız kalmadım. (...) Oy vermeye başladığım günden beri bilinçli olarak oylarımı verdim. Aktif olmasak da yurttaşlık görevimizi yaparken bilinçliydik yani. (...) Siyasete girme düşüncem sonraları başladı. Aktif olarak büyük ağabeyim siyasetteydi. Evlendikten sonra da görüncem siyasetteydi. Onun aracılığıyla aktif olarak siyasete başladım. Daha doğrusu meclis üyeliği teklif edilince düşünmüş ve başlamış oldum (gülüyor).” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Babam siyasetçi benim, ben de zaten onun şeyiyle girdim. Babam benim Doğruyol zamanında ilçe başkan yardımcısıydı yıllarca. Mesela ben siyasetle

büyüdüğüm için evin içinde, babam hep toplantılara gider, parti çalışmalarına gider, biz şeylere katılırdık daha bekârken onların gezilerine, çalışmalarına, o havayı bilirdim yani. İlginiz o zamanlar başlıyor tabi ister istemez. Ama siyasete girmek başka. Siyasete aslında ben hiç düşünmeden, 2004 yerel seçimleri için teklif geldi. Seçimler 27 Martta olmuştu, ben işte neydi, Şubat ayında gelen teklifle girdim, hiç siyaset düşünmezken, tesadüf!” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Siyasete olan ilgisi ailenin etkisiyle başlayan kadınların içinde genç yaşlardan itibaren ve herhangi bir teklife bağlı olmaksızın kendi isteğiyle siyaset yaşamına başlayan kadınlar da vardır. Bu kadınların çoğu, sol gelenekten gelen, öğrenci hareketleri ve sendikal hareketlerde hak temelli mücadeleler içinde yer alan kadınlardır ve siyasete yerel seçilmiş meclislerde temsilci olarak devam etmektedirler.

“Babam, eski İşçi Partisinin kurucularındandı. Bizim evde hep siyaset vardı. Sürekli siyaset konuşuyorduk. İster istemez sürekli siyasetle içi içe oluyorsunuz; çünkü onu görüyorsunuz yaşadığınız ortamda. Benim iktisat okuma sebebim bile, siyasette iktisat bilinmesi gerekir diye oldu. (...) Ben 1968 döneminde üniversite öğrencisiydim ve 68 hareketinin öğrenci olarak içindeydim. Böyle bir siyasetten geldim. Sonra Maden İş Sendikası sendika örgütlenmesinde çalıştım ki o da bir siyasetti. Çelik İş’e karşı örgütlenmesinde aktif olarak yer aldım, hamileydim üstelik o dönem. (...) Sendikacılığımın sonra yerel yönetimlerde çalıştım. Yerel yönetimlerde zaten siyaset üretiyorsunuz. Hep böylece ben siyasetin içinde oldum.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyasete ilgim hep vardı benim. Aile zaten CHP’li. Annem İzmirli, Atatürk ve İnönü’ye büyük hayranlıkları var zaten İzmirlilerin. Öyle büyüdük, o ortamda büyüdük. Ondan sonra, kendim de siyasete ilgi duyuyordum yani. Okuldan beri hep kitaplar, okurum, siyasete ilgi duyarım, sol yayınları incelerim. Böyle bir başladı, sonra 74 yılıydı, gençlik kolları üyesi oldum, işte o senede Disk Genel İş Sendikasına da girdim orda eğitim uzmanı olarak göreve başladım. İhtilale kadar paralel gitti bu.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Biz 1980 ihtilali sonrası gençlik olduğumuz için üniversitede bizim siyasi görüşümüz diye bir şey yoktu. En büyük problemimiz yarın okula giderken ne giyeceğimizdi...”

Siyasete girme düşüncesinin oluşmasında ya da oluşmamasında dönemin siyasi konjonktürünün belirleyiciliği de etkili olmaktadır. Siyasete olan ilgisinin bir şekilde ailesi nedeniyle erken yaşlarda başladığını anlatan bir kadın seçilmiş, siyasete girme düşüncesinin ise daha geç dönemlerde oluşmasını dönemin koşullarına bağlamaktadır. Bu anlatı, yukarıdaki iki anlatıyla birlikte değerlendirildiğinde siyasete katılma sürecinde farklı dönemlerin farklı siyasal bellek yarattığı görülmektedir.

“ (...) aileden ben takım tutar gibi siyasi görüşün olmayacağını savunan insanlardan biriyim; ama hakikaten benim aileden geliyor ilgim. Benim siyasi görüşümün oluşmasında en etkili olan insan benim dedem, CHP’lidir. (...) Anne baba dedikten sonra Atatürk denir bizde, öyle bir aileyiz yani. (...) Siyasete girme düşüncem ise bundan on yıl önce başladı. Biz 1980 ihtilali sonrası gençlik olduğumuz için üniversitede bizim siyasi görüşümüz diye bir şey yoktu. En büyük problemimiz yarın okula giderken ne giyeceğimizdi. (...) bizim getirildiğimiz nokta oydu, tamamen apolitikti, son derece kötüydü. (...) Sonra işte ben 94’te buraya geldikten sonra düşünmeye başladım siyaseti, çevremdekilerin etkisi oldu tabii. Dönemin belediye başkanı neden düşünmediğimi sordu, elimi taşın altına koymam gerektiğini söyledi ve ben çok etkilendim. O zaman bebeğim vardı, biraz büyüyünce sonra işte siyasete CHP’yle başladım.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırma dâhilindeki kadınların bir kısmı ise siyasete olan ilgilerinin oluşmasında, kendi gözlem ve deneyimlerinin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu grup içinde, ailesi siyasetle ilgili olsa da, onların siyaset algıları ve ideolojilerinden tamamen farklı çizgilerde olan kadınlar da vardır. Bu kadınların ve siyasetle ilgili olmayan ailelere mensup kadınların kendi siyaset anlayışlarını kendilerinin oluşturdukları ve bu süreçte özellikle arkadaş çevresi ve siyasi içerikli okumaların önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Kadınların siyasete başlangıç dönemleri ise birbirinden farklılık göstermektedir.

“Aileden gelen bir şey aslında. (...) Ben yaklaşık 20 yıl önce siyasete başladım. Sosyal demokrat bir parti olduğu için CHP ile başladım, öyle de devam ettim. Siyasi çizgimi kendim oluşturdum diyebilirim o anlamda. Eniştem aktif siyasetin içindeydi. O da sonrasında etkili oldu. Sonra çalıştığım yer etkili oldu, CHP tabanından gelen insanlardı.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim ailemde siyasetçi yok, hatta siyasetle ilgilenmezler bile... Ben daha çok üniversite yıllarında, yani aslında daha çok arkadaş çevrem siyasetle ilgiliydi. Ben kendimi çok ilgisiz hissetmeye başladım. Sonra öğrenmek, işin içine girmek istedim. Hem sağcısını hem solcusunu dinledim, arkadaşlık ettim, ne yaptıklarını öğrenmeye çalıştım. (...) Sonra ben bunları kafamda birleştirip kendi siyasetimi oluşturdum. (...) Siyasete girişim daha sonraları oldu. Yani 5 senedir falan içindeyim.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizde kimsenin siyasetle ilgisi yoktu, konuşulmazdı bile. Eşim de ilgilenmezdi siyasetle. Ben kendi kendime siyasete ilgi duydum aslında. Çocuklar varken düşünme fırsatım olmamıştı; ama çocuklar büyüdükten sonra insanlar için bir şey yapmak istedim. STK’larda oldum önce. Ama benim karar alan yerlerde, sözümün geçeceği yerlerde olmayı istedim. Partiye girdim, orda çalışmaya başladım. Kendi kendime başladım işte her şeye. Sonra eşimi de partiye üye yaptım, o da artık ilgileniyor siyasetle.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

Yerel siyasette temsilci olan ya da olmaya aday kadınların siyaset ilgilerinin nasıl oluştuğu ve bu süreçte nelerin etkili olduğu belirlendikten sonra, araştırmanın konusu açısından yerel siyasete olan ilginin nasıl oluştuğu da önem taşımaktadır. Yerel siyasete olan ilginin, siyasete olan ilginin oluşmasından farklılık gösterip göstermediği, bir farklılık varsa, hangi dinamiklerin bu süreçte etkili olduğunu anlamak üzere, yerel siyasete olan ilginin nasıl başladığı da sorulmuştur. Ancak anlatıların büyük bir çoğunluğundan ikisi arasında belirgin bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır.

“(Siyasete olan ilgiye dair soruyu kastederek) *Bu anlattıklarımınla aynı, yani öyle yerel siyasete ilgim, yani aynı dediğim gibi. İkisi de siyaset hayatı diye düşünüyorum.*” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan bazılarının ise yerel siyaset olan ilgisinin yakınlarının yerel siyasetle uğraşması, yaşadığı yere dair gözlemleri veya kendisine gelen teklif üzerine başladığı görülmektedir.

“*Babam yerel siyasetin içinde olduğu için, oradan biraz biliyordum tabii yerel siyaset nedir, neyle ilgilenir. Bir de ben yaşadığım çevreyi çok gözlemlerim. Şu bina niye şurda, bu çöp kutusu niye boş değil falan diye düşünürüm, yani sinirlenirim diyeyim aslında. Bence önce yaşadığın yerden siyasete başlamak lazım. İlgim öyle başladı diyebilirim.*” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“*Bana meclis üyeliği teklifi geldi, açıkçası o zaman merak ettim, nedir ne yapar diye. Epey bir inceledim, kanunlara baktım, özellikle mesela ben çarpık kentleşmenin çok büyük sorun olduğunu düşünüyorum. Hani sonuçta yerelde siyaset yapmak bir nevi bu konuyla da ilgili. Böyle ilgimi çekince zaten teklifi kabul ettim.*” (G., 57, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Babam güven verdi bana, yani ondan gördüklerimle öğrendim ben siyaseti...”

Siyasete olan ilgilerinin ve siyasete aktif olarak katılma düşüncelerinin oluşmasında ailelerinin etkisi olduğu anlaşılan kadınların, siyaset yaşamına katılma sürecinde çoğunlukla baba, dede, eş gibi ailenin erkek üyelerini model aldıkları görülmektedir. Bu noktada, kuşaklar arası bir kadın deneyimi aktarımının henüz mümkün olmadığı söylenebilir.

“*Ben babamı model alıyorum aslında sanırım. Babam güven verdi bana, yani ondan gördüklerimle öğrendim ben siyaseti. Dedem de siyasetçiydi, onun da etkisi olmuştur muhakkak.*” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kesinlikle eşimi örnek alıyorum. Benim babam da siyasetle çok ilgiliydi; ama ben evlendikten çok zaman sonra siyasete girdiğim için yani daha çok eşimi model olarak aldım yani. Bana çok yardımcı oldu zaten, işte nerde ne yapmam, neler söylemem gerektiğini ondan öğrendim. Akşam evde bundan başka bir şey konuşmuyoruz zaten (gülüyor).” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Siyaset ilgisinin oluşmasında ailelerinin etkili olmadığı gözlemlenen kadınların siyasete girme düşünceleri ise çoğunlukla sivil toplum örgütlerinde yer almalarıyla ilişkili olarak gelişmiştir.

“Bizde kimsenin siyasetle ilgisi yoktu, konuşulmazdı bile. (...) Ben kendi kendime siyasete ilgi duydum aslında. Çocuklar varken düşünme fırsatım olmamıştı; ama çocuklar büyüdükten sonra insanlar için bir şey yapmak istedim. STK’larda oldum önce, oralarda piştirm diyeyim. Ama benim karar alan yerlerde, sözümün geçeceği yerlerde olmayı istedim. Kendi kendime başladım işte. Sonra eşimi de partiye üye yaptım, o da artık ilgileniyor siyasetle.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Yani babam ilgiliydi siyasetle benim; ama ben o zamanlar pek yani nasıl diyeyim daha başka havalardaydım. (...) 4-5 senedir bir dernekte üyeydim, orayı işte temsilen Büyükşehir’in Kent Konseyi’ne gittim, toplantılara falan. Kent Konseyinde çok aktif değildim; ama zaten oralarda hemen öyle şey olunmaz. Sonra ben Ak Partinin düzenlediği siyaset akademisine girdim. Yani ufkum genişledi, bilgilendim. (...) Zaten Ak Partiye oy veriyordum, sempati vardı, dedim neden çalışmayayım, çocuklarım da büyümüş.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Ancak sözü geçen sivil toplum örgütlerinin çoğunlukla siyasi bir yapıda ve yardım amaçlı oldukları burada belirtilmelidir.

Siyasete aktif olarak katılma kararının oluşmasında yeni bir partinin kuruluşunun da belirleyici bir etken olduğu araştırmadaki anlatılardan yansımaktadır. Önceki partileri kendilerine yakın bulmadıkları için siyasette olmadığını söyleyen

kadınlar, partinin kurulmasıyla siyasete girme düşüncelerinin oluştuğunu vurgulamaktadırlar. Görüşülen AKP’li meclis üyesi ve parti kadın kolları üyesi kadınların neredeyse tamamı AKP’nin ortaya çıkışıyla siyasete girmeyi düşünmeye başlamışlardır. Anlatıların ortak noktası, partinin kendi düşüncelerini yansıttığı ve herhangi bir dışlamayla karşılaşmayacaklarını düşünmeleri olmaktadır.

“(...) Annem, ailem işte dindar, ramazan geldiğinde orucumuzu tutuyoruz filan; ama bunun yanında babam mesela çok da demokratik, işte kadınlar okusun, istediğini yap kızım, hiçbir şeyden geri kalma filan. Yani bunların ikisini AK Parti ortaya çıktığı zaman birleştirdiğini gördüm. İlk etapta birleştirdiğini görünce ya dedim evet, bizleri de alabilen böyle düşünebilen bir insan var. Dolayısıyla o zaman çok ilgimi çekmeye başladı. Öyle girdik işte.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim ailem memur kesimi, siyasetle pek ilgilenen yok. (...) Siyasete girmek aslında hiç aklımda yoktu desem yalan değil. Ak Parti’den sonra böyle biraz düşünmeye başladım. Sonra bunların ikinci seçiminde, o zaman gelen kadınları (kadın kollarının ev ziyaretlerinden bahsediyor) yakın buldum ben, (...) kadın kollarına üye oldum (...) yani buna aslında siyasete girmek demeyelim, parti için çalışmak gibi. Meclis üyesi olunca inşallah o zaman işte siyaset olur. (...) Yani başka partide biraz zordu zaten yani tamam kafam açık; ama biz sonuçta namazında niyazındayız, bazı ortamlarda hani bazen ben saklama yani saklama demeyeyim ama işte pek söylemem, hani ne düşünürler. Ama burada yani dışlamazlar.” (S., 52, Ev kadını, Kocaeli, Parti Kadın kolları Üyesi)

Yukarıdaki anlatıda dikkat çeken bir diğer nokta burada belirtilmelidir. Parti kadın kolları üyelerinin kendilerini aslında siyasetin içinde değil kıyısında bir yerde gördükleri anlaşılmaktadır. Kadın kolları üyeleri partideki çalışmalarını, partiye -ve partinin erkek egemen yapısı göz önüne alındığında aslında erkeklere- yardım olarak tanımlamaktadırlar. Kendilerini siyasette özne olarak değil, “işin mutfağında olanlar” olarak tanımlayan kadınların, siyasetle ilgili sorularda bunu sıklıkla dile getirdikleri dikkatten kaçmamıştır. Parti kadın kolları üyesi olup yerel seçilmiş organlara aday olma

isteğinde olan kadınlara göre, “siyasete başlamak” yerel seçilmiş organlara aday olup seçildikleri takdirde mümkün olacaktır.

“Siyasete, bizim partinin kadın kollarına girdim, ablam ordaydı zaten, başladım öyle. Yani siyasete başlamak mı oluyor, hani en baştan anlatın dediniz diye şey dedim. İşte yani o gün bugündür çalışıyoruz parti için. Kadın kolları olarak biz işin mutfağındayız. Kendimiz için yapmıyoruz, hani bir yerlere gelelim diye. Halka hizmet, mutlu olmaları için yani, dualarını alalım yeter. (...) Seçim zamanlarında çok çalışırız biz. Hele bu seçimlerde (2009 seçimlerinde) tüm gün çalıştık, yorulduk; ama yani güzeldi. Bir sürü insan tanıdık, bir deneyim oldu. Ama işte şey de var, hani bakıyorum kadınlar sadece siyasetin mutfağında olmasın, içine de girsin. (...) Yani bu seçim çalışmalarından sonra siyasete girmeyi düşünmeye başladım. Ne bileyim bir meclis üyeliği neden olmasın dedim.” (H., 37, Ev Kadını, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“(...) meclis üyeliği için teklif geldi, aday adayı olduğumda partiye de üye oldum...”

Araştırmada görüşülen kadınların siyaset ilgisinin ne zaman başladığı, bu süreçte hangi dinamiklerin etkili olduğu ve siyasete aktif olarak katılma düşüncesinin ne zaman başladığı yukarıdaki bölümlerde verilmiştir. Bu verilerin yanı sıra, kadınların kurumsal/formel siyasete katılımlarının nasıl gerçekleştiğini incelemek, siyasete katılım öyküsünün tamamlanması açısından önem taşımaktadır.

Kadınların siyaset geçmişleriyle ilgili anlatıları, genel olarak iki grupta toplanmaktadır. İlk gruba giren anlatılar, siyasete şu an buldukları pozisyonla başlayan, öncesinde herhangi bir siyaset geçmişi olmayan kadınların anlatılarıdır. Belediye meclis üyesi ve il genel meclisi üyelerinin çoğunluğunun yerel seçilmiş organlarda yer almadan önce herhangi bir siyasi faaliyette bulunmadıkları, parti üyeliklerinin meclis üyeliği adaylığı için başvuruları ile aynı anda gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

“Ben siyasete 2004’te başladım diyebilirim. Bana belediye meclis üyeliği için teklif geldi, aday adayı olduğumda partiye de üye oldum, öncesinde partili değildim, yani sempatim vardı; ama bir aktifliğim falan yoktu yani.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(…) Ya aslında siyaseti çok sevmiyorum; ama şimdi şey oluyor ya teklif gelince diyorsunuz ki, öyle insanlar var ki siyasetin içinde teklif gelince dedim ki yani bu alanı bunlara bırakmam gerekiyor, yani ben dedim ki ben gireceğim ve yerel bazda hizmet edeceğim. Sonra partiye üye olup aday oldum yani. Öyle oldu siyasete girişim.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bir katılımcının ise, siyasete karşı ilgisinin olmadığı halde, kendisinden habersiz olarak babası tarafından partiye üye yapılması ve aday gösterilmesi ilgi çekicidir. Bir erkek kardeşe sahip olmadığı için, babasının hayallerini gerçekleştirmenin kendisine kaldığını düşünmektedir.

“Yani benim aslında siyasete ilgim falan yoktu. Benim babam çok istedi. Kendi yapamadıklarını ben yapayım diye herhalde, erkek çocuk da olmayınca. Gitmiş benden habersiz partiye üye yaptırmış beni, orda senin kızı aday gösterelim demişler. Sonra oldu işte, her şey bir anda.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim siyaset hayatım burada başladı, yani bu şeyle başladı. Ak Partinin kuruluşuyla beraber benim görüncem siyasete girdi. Onun o dönemler burada, il binasında çalışmaları vardı; ama benim çocuklarım küçüktü, işte sorunlarımız vardı o anlamda aile içi. Bunları halledip ancak başlarım diye düşünürken işte 3 çocuğu büyütme gibi bir süreç benim 5 yılımı falan aldı tabii. Çalışma hayatımı da bitirdim zaten çocuklarla beraber. Sonra işte ablam (...) hep sürekli beni burada kadın kollarına falan yönlendirmeye çalışıyordu; sonra bu meclis üyeliği mevzusu oldu, işte 2009 seçimlerinden 2–3 ay önce teklif geldi. Olur mu, yapabilir miyim derken düşünürken, bir baktım içindeyim. (...) Aday olabilmek için partiye üye olmak gerekiyor, o dönemde üye de oldum işte.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Siyasete başlangıç öyküsünü anlatan bu katılımcının, çocuklarını büyütebilmek için çalışma hayatını sonlandırdığı ve siyasete girmek için çocuklarının büyümesini beklemiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, kadınları siyaset, çalışma hayatı gibi birçok alandan uzaklaştıran nedenlerden birinin cinsiyet rollerine bağlı bakım yükümlülükleri olduğu bir kez daha görülmektedir. Aynı katılımcıya, çocukların varlığının eşinin çalışma hayatına etki edip etmediği sorulduğunda alınan yanıt kısa ve açık olmuştur: “Hayır.”

Diğer grubu ise, siyasete isteyerek, genellikle ne yapmak istediğini bilerek ve kendi girişimleriyle giren kadınların anlatıları oluşturmaktadır. Bu gruptaki kadınların aynı zamanda çoğunlukla parti tabanından geldikleri, parti örgütlenmesinde yetiştikleri görülmektedir.

“Ben partinin gençlik kollarında da kadın kollarında da çalıştım. Benim niyetimde hem yerel hem de genel siyaset vardı. Meclis üyeliği de çok önemli sonuçta, oradan başlamak istedim. Benim birçok projem oldu mesela partideyken, gerçekleştirdik de yani. Bu atıklarla ilgili oldu, sonra ulaşım ile ilgili bir iki şeyim oldu. Biraz kendinizi göstermeniz de gerekiyor, aktif olmak gerekiyor bu işler için. Sonra meclis üyesi olmak için başvurum kabul edildi. Ben milletvekilliğini de düşünüyorum sonrası için, burada çok bir şey yapamıyoruz; ama o zaman daha çok şey yapabiliriz, planlarımız, projelerimiz var; ama biraz daha zaman lazım.” (G., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben belediyeden emekli oldum. Aslında hep siyasetin içindeydim; ama bürokratik yapıda olunca siyasetin içindesiniz fakat mesafeyi de koruyorsunuz. Siyasi olarak 19 yıl CHP’de görev yaptım. (...) Siyaseti o dönemlerde sadece gözlemledik öyle söyleyeyim, aktif olarak yönetsel kadrolarda görev almadık. Emekli olunca aktif olarak çalışmaya başladım. Meclis üyeliğini hep düşünmüşümdür zaten, bunun için de çalışmalarım oldu, aktiftim zaten. Çalışmalarımın beğenildiği, belediye birikimlerimden de yararlanılmak istendiği için üyelik isteğim oldu yani.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) eşimin desteği olmasaydı çok zordu zaten...”

Kadınların siyasete katılımlarına aile ve çevrelerinin nasıl baktığı, kadınların en azından ilk adımda zorlu bir mücadele dönemi yaşayıp yaşamadıklarını anlamak üzere sorulan sorunun yanıtı çoğunlukla, kadınların siyasete katılımlarında aile ve çevrelerinden destek gördükleri yönünde olmuştur.

“(...) Ailem çok destek oldu bana tabii. Çünkü bu bir fedakârlık yani, eve geç gidiyorsunuz, çocukla ilgilenemiyorsunuz, bazen oluyor, seçim dönemlerinde biz 4-5 ay eve hiç uğramıyoruz. Ailemin bu anlamda çok desteği var, yani annemim babamın... Eşimi kaybettim ben. Çocuklarım da destek oldu tabii. İlk dönem daha küçük oldukları için biraz sitem etmişlerdi, ama ikinci dönemimde ben olmayayım artık dedim, ikisi de anne sen devam et dediler. (...) Aile desteği olmazsa giremezseniz, yapamazsanız yani.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) Yeterince vakit ayırabilecek miyim derken eşim de destekledi, çocukların da çok bir sorunu kalmadı. Yani eşimin desteği olmasaydı çok zordu zaten, imkânsızdı yani.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben herhangi bir engelle karşılaşmadım, destek gördüm daha çok, şanslıyım (gülüyor). Özellikle eşimden çok gördüm. Eşim mükemmel bir insan, bir de tabii o benim bu yapıma ve idarecilikten gelme durumumu zaten kabullendiği için meclis üyeliğimde bir sorun olmadı.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu kadınların ortak noktasının, çocuklarının genellikle yetişkin olduğu ve evde bakım gerektiren herhangi bir bireyin olmadığı burada belirtilmelidir. Nitekim bazı görüşülenlerin, daha önce de aktarıldığı gibi, siyasete katılabilmek için öncelikle çocuklarını büyütme durumunda oldukları anlaşılmaktadır.

“Ben siyasete girmeyi bir ara düşünmüştüm, partiden de teklif vardı yani. Ama çocuklarım küçüktü. İşte çocukları büyüt falan derken biraz zaman geçti yani. O zamanlar eşim de yanaşmadı zaten. Ama çocuklar büyüyünce pek bir şey

kalmadı yani engel kalmadı, yani engel demek ağır olur da, koşullar oluştu diyelim.” (İ., 46, Ev Kadını, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Araştırmaya katılan kadınlardan birkaçının ise siyasete girebilmek için ailesine karşı bir mücadele verdiği, zaman zaman çeşitli pazarlıklarla siyasete katılabildiği gözlemlenmektedir. Bunun nedeni de yine, cinsiyet rejimi ve toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Ya şimdi desteklendim desem yalan olur. Benim eşim biraz rahatına düşkün. Evde işler aksamasın, her gün ütüsü yapılsın, yemeği önüne gelsin ister. Ben birkaç kez partiye gidip geldim, seminerlerine filan, e yemek yapamadım tabi, eve bir gittim ki baba-oğul aç aç oturmuşlar beni bekliyorlar. Yani kalkıp bir yumurta kıramamışlar. O zaman işte epey söylenmişti. Sonra bu parti işine ciddi ciddi karar verince konuştum, istiyorum dedim, yüzü düştü tabii, sinirlendi falan. Ben de o an çok üstelemedim. Sonra epey bir anlattım, yılmadım (gülüyor) (...) Epey bir uğraştım yani anlayacağınız.” (N., 36, Ev Kadını, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“(…) Kadın kollarında çalışmam için teklif geldiğinde eşime anlattım, ilk başlarda çok sıcak bakmadı. (Neden çok sıcak bakmadı?) Yani işte evdeki işler, yemek falan kim yapacak diye daha çok. Ben sonra sürekli anlattım işte, istediğimi söyledim. Oradaki kadınlar nasıl yapıyorsa ben de öyle yaparım, eve de yetişirim dedim, pazarlık yaptım yani (gülüyor). Sonra artık o da evi aksatmamam koşuluyla izin verdi.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

2. Kadınların Siyasal Katılımında Partinin Rolü

Araştırmada görüşülen kadınların yerel seçilmiş meclislere katılımlarında partilerinin rolünün nasıl olduğu bu alt başlık altında incelenmektedir. Bağımsız adaylar dışında, yerel seçilmiş meclislerde temsilci olabilmek için bir siyasi partiye üye olmak gerekmektedir. Yerel seçilmiş meclislere adayları siyasi partiler belirlediği için, kadınların siyasal katılımındaki rolleri son derece önemlidir. Bu başlık altında, araştırmada görüşülen kadınlar için siyasi partinin nasıl bir anlam ifade ettiği, kadınların

siyasete katılımlarında üyesi oldukları partinin nasıl bir rol oynadığı, partinin seçilmiş meclislere aday gösterdiği kadın ve erkekleri belirlemede kullandığı ölçütlerin neler olduğu, parti kadın kollarının kadınların siyasal katılımında nasıl bir etkisinin olduğu ve işlevi ele alınmaktadır.

“Partili olmak, mücadelenizi örgütlü olarak vermektir...”

Siyasal bir partinin üyesi olan kadınlara, öncelikle bir partide yer almanın, partili olmanın ne anlam ifade ettiği sorulmuştur. Bu soruyla kadınların partilerine hangi düşüncelerle yaklaştığı ve parti üyesi olmalarındaki amaçları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu soruyla ilgili düşüncelerini aktaran az sayıda kadının parti örgütlerinde yetişmiş, herhangi bir teklifle değil, kendi istekleriyle bir partiye üye olan kadınlar olduğu görülmektedir.

“Partili olmak, mücadelenizi örgütlü olarak vermektir. İnanduğunuz, mücadelenizi birlikte verebileceğiniz, dayanışacağınız, size yakın insanlarla bir arada olmaktır.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Parti, ülkeniz için yapmak istediklerinizi yapabilmek için, sizin gibi düşünen insanlarla birlikte ortak hareket etmektir. Benim için anlamı ortak mücadeledir, inandıklarınız için birlikte yol almaktır, yoldaş olmaktır.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Aşağıdaki alıntı ise, parti örgütlenmesinden gelmeyen, bir partiye seçilmiş organlara aday olabilmek için üye olan kadınların ifadelerinin tipik bir örneği olmaktadır.

“Yani şöyle, sonuçta bir partiye üye olmak zorundasınız ki adaylığınızı oradan koyabilesiniz. Bunun dışında yani parti üyeliği, şöyle söyleyeyim, aidiyet o. Kendinizi oraya, onların programlarına, tüzüğüne ait hissediyorsunuz, inanmazsanız giremezsiniz.” (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Çünkü dünyalarında öyle bir şey yok yani. Hayal bile etmiyorlar...”

Siyasal partiler, aynı zamanda, seçilmiş meclislerde temsilci olarak yer alacak kişileri belirlemektedirler. Bu anlamda kadınların siyasete temsilci olarak etkin katılımlarında partinin rolü belirleyici olmaktadır. Ancak partilerin, kadınların katılımında sergilediği tutum, kadınlar açısından siyaseti girilemez bir alan yapmaktadır. Bu bağlamda, çoğunluğu erkek olan parti yöneticilerinin, kadınları aday göstermemeleri ya da adaylık listelerinin seçilebilir sıralarına yerleştirmemeleri en önemli sorunlardan biridir.

“Aday az zaten bayanlarda. Olanların içinde de daha çok erkeklere ağırlık veriyorlar. Şu var şimdi kafada, her mecliste göstermelik de olsa kadın olmalı. Ondan sonra seçilecek yerde olmalı, hesap yapıyorlar işte, burası için üç tane bayan mesela, 250 bin nüfuslu bir yerde! O üç kişiyi seçilecek yerlere koyarlar. Anketler yapılır işte ne kadar oy alınacak, kaç kişi girebilir diye. İşte 20 kişi seçilecekse, bu 20'nin içine bizim bayan sokmamız lazım diyorlar. Ama o 20'nin altına yani mesela 37'ye kadar bayanları dolduruyorlar; ama şansları yok.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Zaten en büyük eksikimiz o. Yerel seçimlerde gördük, genel seçimlerde de yine göreceğiz. Meclis üyesi sıralaması yapılmış ilk 9'a kadar, bir tane kadın yok. Çünkü dünyalarında öyle bir şey yok yani. Hayal bile etmiyorlar. Partiler erkek egemen sonuçta, erkekler kadınların ele geçirmesini istemiyorlar, iktidarlarını vermek istemiyorlar kısacası.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Erkek egemen kesinlikle! Çok farkı yok yani. Çünkü çok demokrat olsak bugün 10 kişiden 1 kişi kadın olmazdı, bir tek ben olmazdım. 3 kadın 5 kadın olurdu en azından.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kendisi belediye başkanlığına aday olmak isteyen; ancak bunun çok zor olduğunu dile getiren bir meclis üyesi, kendi partisinin ve diğer partilerin kadınların siyasete katılımlarını istemelerini samimi bulmamakta, tutumlarını ve demokratik olmayan uygulamaları eleştirmektedir. Diğer yandan, bu katılımcının deneyiminden,

özellikle belediye başkanlığında adaylık koşul ve süreçlerinin kadınların seçilmesini neredeyse imkânsız kılan bir durum yarattığı da çıkarılmaktadır.

“Bence tutum hiç iyi değil! Ben mesela belediye başkanlığı için adaylık düşünmüştüm; ama çok zor bu yani. AK Partide aday belirlerken bir ön seçim yapılıyor aslında belediye başkanlığı adaylığında. Aday adayı oluyorsunuz, önce o ilçede sandıklar kuruluyor. Parti üyesi delegelere soruluyor. 5 tane kriter var. O delegelerden çıkan isim var. Ondan sonra gazetelerde anketler yapılıyor. O anketlerde hangi isim öne çıkıyorsa. İşte gazetelerde filan ne kadar ismin yer alıyor, güzel haberlerin var mı? Onlar kriter oluyor. Ondan sonra onlar bir havuzda toplanıyor. Toplandıktan sonra da genel merkeze gidiyorsunuz; ama her şey bence genel merkezde bitiyor. Bu yapılanlar biz demokratiz, insanların fikrini alıyoruz demek; ama karar kesinlikle nihayetinde oradan çıkıyor. Kadınları yerelde aday gösterseniz ne olacak, merkez zaten üstünü çiziyor, hele belediye başkanlığında. CHP’de de farklı değil, orda da belli aileler var onlar belirliyor genelde adayları.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınların bir kısmının ise, kadın temsili konusunda partilerini eleştirmekle birlikte, diğer partilerle karşılaştırdıklarında, ‘hiç olmazsa’ları vardır. Geçmişe oranla şimdiki durumun daha iyi olduğunu, düşünen kadınlar, bu durumu da çoğunlukla parti genel merkezi başkanlarına bağlamaktadırlar.

“Siyasette kadınlara şans verilmiyor, kenara itiliyorlar. Ne kadar hırslı ne kadar çalışkan olursan ol, listeler oluşturulduğunda bir sıralamaya gidildiğinde, kadınlar gerilere itiliyor ya da dışlanıyor. 50 kişilik bir yönetimin 25’i kadın olsa fena mı olur? Erkekler buna fırsat vermeli, kenara çekilmeli. Ama bu da oluyor yavaş yavaş. Eskiden hiç yoktu, şimdi hiç olmazsa 3 tane var. Başbakanımız kadınları istiyor, her alanda yer veriyor, önemsiyor.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Partimin kadın politikasını beğenmiyorum; şöyle beğenmiyorum: benim düşüncem olsa daha fazla kadın meclis üyesi, milletvekiliyle temsil ediliriz.

Ama Sayın Kılıçdaroğlu'nun kadınlarla ilgili söylemleri hoşuma gidiyor, umutluyum, kadın sayısı yükselecek. (...) Bir de hiç olmazsa kadının üstünden siyaset yapmıyor parti. Kadının örtünmesi üzerinden mesela (gülüyor).” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Aslında bir şeyler yapmaya çabalıyor hiç olmazsa parti, kadın kotası koydu mesela. Biraz Başbakanımızın isteğiyle oldu tabii. Mutlaka en az 3 kadın da konulacak dendi. Ben de o kotadan dolayı geldim zaten. Ama yine 3 kadın olamadık. Gerçi burada da kimse yoktu zaten kadın olarak. Mecliste 3 kadınız, diğerleri farklı partilerden, ben benim partimde tekim.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyasette kadınların yer alabilmesi için her şeyinin hakikaten dört dörtlük olması gerekiyor (...) Ama bir erkek için hepsi gerekli değil. Seviliyorsa, işte eğitilmiş olmayabilir; çevresi varsa, eğitimliyse çok sevilirse de olabilir...”

Siyasi partilerin, kadınların katılımındaki rolü incelenirken ele alınması gereken bir diğer konu, seçilmiş meclislere aday gösterdiği kadın ve erkekleri belirlemede kullandığı ölçütlerdir. Araştırmada görüşülen kadınlara, kadın ve erkek adaylarda aranan özelliklerin neler olduğu sorulduğunda, büyük bir çoğunluğu, siyasi partilerin aday gösterdikleri kadın ve erkeklerin sosyal ve siyasal nitelikleri arasında önemli farkların olduğuna ve kadınların daha eğitilmiş olmasının, iyi bir aileden gelmesinin beklendiğine vurgu yapmıştır.

“Siyasette kadınların yer alabilmesi için her şeyinin hakikaten dört dörtlük olması gerekiyor; eğitimin, ailen, duruşun. (...) Ama bir erkek için hepsi gerekli değil. Seviliyorsa, işte eğitilmiş olmayabilir; çevresi varsa, eğitimliyse çok sevilirse de olabilir gibi böyle kriterler var. Bizde hepsinin dört dörtlük olması gerekiyor. Bütün partiler için de aynısı geçerli, kesinlikle böyle bu.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) Yani erkeklerin hepsi üniversite mezunu değil mesela. (...) mesela derneklere önem veriliyor, işte ailelere önem veriliyor, kaç tane seçmeni var, kaç kişiyi etkiler, bu saygındır filan şeklinde kriterlere dikkat ediliyor. Öyle

eğitime falan bakılmıyor erkekler için; ama kadınlarda bakılıyor. Çünkü yani kadının öyle çok çevresi falan olmuyor genelde.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadın ve erkek adayların belirlenme ölçütlerinin farklı olduğunu ve kadınların daha fazla özelliğe sahip olmasının beklendiğini belirten bir katılımcı, örnek olarak diğer iki kadın adayın yaşadığı deneyimi aktarmıştır. Burada dikkat çeken noktalardan biri, katılımcının da belirttiği gibi, ‘kademeler yukarı çıktıkça’ kadın adayların yaşadıkları zorlukların da artmasıdır. Dikkat çeken diğer nokta, özellikle il genel meclisinde, ‘yumruğunu masaya vuracak’ kişilerin –ki bunu yapabileceklerin erkekler olduğu düşünölmektedir- aday olmasına dikkat edildiğidir.

“Ben aynı ölçütlerin kullanıldığını kesinlikle inanmıyorum, kullanılmıyor yani. Mesela il genel meclisinde bizim burada bir tane emekli bayanımız vardı. Onun yerine bir erkek koymuşlar, nerdeyse 80’inde ve ilkokul mezunu. Köpürüyordu kadın; ama köpürdüğüyle kaldı. Yani işte neden onun arıyor da erkeğin aranmıyor? Yani şimdi il genel meclisi üyesinin orda hani valilikle, Büyükşehir ile falan ilgileri daha çok, hani acaba bayandır yapamaz falan diye mi düşünüyorlar bilmiyorum ki. İl genel meclisinde kadın sayısı daha da az. Yani çok nadir kadınlar var. (...) Kademeler yukarı çıktıkça daha da azalıyor sayılar sanki. Mesela o il genel meclisine seçilen o yaşlı ilkokul mezunu erkek zannediyorum baya bir teşkilatın altında, işte meclis üyeliği falan yapmış. Hani bizi daha iyi savunur diye düşünölüyor, il genel meclisi üyesi yumruğunu masaya vuracak, buraya yatırımı getirecek işte, öyle şeyler de var. İl genel meclisinden, Büyükşehir belediyesinden birtakım şeyleri kapıp koparıp getirecek bir pozisyonda onlar. Onun için daha böyle hani alabilecek kapasitedekileri mi seçiyorlar bilemiyorum. Kadın olursa koparabilme ihtimali de zayıf işte. (...) Mesela ...’de ... Hanım vardı, onu başkan adayı yapmadılar, yardımcılıkla geçiştirdiler. Siyasi partilerin tek anlaştığı nokta da kadınların siyasette olmasını istiyorlarmış, hepsi istiyorlar da uygulama yok. Tek anlaştıkları nokta da bu güya. O da kadınlar olsun da toplantılar daha kibar geçsin diyedir, kendilerinin yerlerine geçsinler diye değil herhalde. O koltuğu

ziyan olarak görüyorlardır Allah bilir. Bazen aklıma geliyor mecliste otururken falan, ziyan oldu bu koltuk diye düşünüyorlardır diye ben düşünüyorum yani (gülüyor).” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Anlatılardan da yansıdığı gibi, partilerin kadın ve erkek adaylarda gözetdiği özellikler farklı olmaktadır ve kadınların siyasette temsilci olarak yer alabilmeleri için erkeklere oranla çok daha fazla özelliğe sahip olması beklenmektedir. Bu da, kadınları siyasetin dışına iten, siyaseti kadınlar açısından girilemez bir alan olarak şekillendiren unsurlardan biri olmaktadır.

“Kadın kolları bir kere böyle çok siyasette ağırlık verebilecek bir durumda değiller...”

Araştırma kapsamında görüşülen parti kadın kolları üyelerinin partileriyle ilişkilerine, faaliyetlerine ve siyasal katılımlarında partinin rolünün nasıl olduğuna bu alt başlık altında yer verilecektir. Önceki bölümlerde ele alındığı üzere, meclis üyelerinin, parti kadın kollarıyla ilgili sıklıkla vurguladıkları bir nokta, özellikle seçim dönemlerinde en çok çalışan grubu oluşturmaları ve partinin, kadın kollarına bakışının ‘yardım ve şefkat dağıtanlar’ olduğudur. Meclis üyelerinin çoğunluğunun bu durumu eleştirdiği gözlemlenmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kadın kolları üyelerinin ise konuya bakış açılarının benzer olduğu görülmektedir; fakat bununla birlikte bazı kadınların bu durumu eleştirmedikleri ve ‘görev’lerinin bu olduğunu dile getirdikleri görülmektedir. Aşağıda bir meclis üyesi ve bir parti kadın kolları başkanı kadının konuyla ilgili anlatılarına yer verilmektedir.

“(…) Çünkü kadınların siyasetteki rolü yemeğin pişirilmesi, ama götürüp de bu yemeği biz yaptık diyerekten satışı değil. Bu yemeği satışı sunan ya da yiyen de erkekler. Bu nedenle de kadın kollarında çalışsınlar, ne kadar güzel! Çok büyük bir sancı bu, toplumda bunun sancısını ben çok yakından hissediyorum. Seçim zamanı oyları toplayan, sonrasında da yine partiye oy kazandırmak için sosyal yardım işlerine yönlendirilen bir şey, yer olarak görülüyor. Hâlbuki

kadınlar buralarda siyasete hazırlanmalı, yetiştirilmeli, ama amaç bu değil.”
(İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Biz kadın kolları olarak çok sistemli çalışıyoruz. Her zaman ev ziyaretlerimiz olur, yardımlarımız olur, sürdürürüz çalışmalarını, biz sadece seçim vaktinde gezmiyoruz. O dönemde elbette ki daha yoğun çalışıyoruz, burada sabahladığımız oluyor; ama bu bizim görevimiz isteyerek yapıyoruz bunu, o yüzden de yorulmuyoruz. Çünkü bize değer veren, hürmet eden bir partimiz var. Kadını ön plana çıkaran bir genel başkanımız var, biz gücümüzü başbakanımızdan alıyoruz. Biz işin mutfağını yani aslında en önemli kısmını yürütüyoruz. Kadın kolları olarak ihtiyaç sahibi herkese el uzatıyoruz. Yardımlarımız öyle ufak çaplı değil. İlaç, kitap, giysi yardımı yapıyoruz. (...) Türkiye'nin en iyi çalışan, en çok üyesi olan kadın kolları bizimidir. Hatta dünyanın diyeyim ben size, o kadar çok üyemiz var. Üstelik biz topladığımız üç beş aidat parasıyla kadın kollarının işlerini yapıyoruz. (Kadın kollarının parti içindeki işlevi nedir size göre?) Diyorum ya biz her kesimden kadına ulaşıyoruz, yardım dağıtıyoruz, daha iyi koşullarda sağlamaları için çalışıyoruz. (...) Partinin üye sayısını artırıyoruz, partimizi tanıtıyoruz, bunlar yani. (Kadınların siyasal katılımıyla ilgili çalışmalarınız var mı?) Burada işte kadınlar çalışıyor, partide çalışmış oluyorlar burada. (Özellikle seçim çalışmalarında çok etkili olduğunuzu ifade ettiniz, peki seçimde kadın adaylarınız oldu mu?) Bunu düşünen arkadaşlarımız oldu; ama aday olmadılar. (Kadın kolları olarak aday olma düşüncesindeki kadınları desteklemek ya da aranızdan adaylar çıkarmak gibi bir işleviniz olduğunu düşünüyor musunuz?) Yani var tabii; ama parti içinde siyasetin zorluğu var. Bir de siyaset deyince bir erkek hegemonyası var. Bu alanları boşaltmak kolay olmuyor. Aslında bizim ümidimiz yok. Belediye başkanlığı için çok düşünen arkadaşımız oldu. Ben 12 ilçeden en azından bir tanesinin kadın belediye başkanı olmasını istedim. Kadınlar kendilerine güveniyorlar. Ama olabileceği akıllarına yatmıyor. (...) Ama tabii sadece ben istiyorum demekle de olmaz. Kadın kollarımız, vekillerimiz parti büyüklerimiz olarak önce bir teşkilat yoklaması, sonra halk yoklaması yaparız, çıkan sonuca göre belirleriz

adaylarımızı. Ama ben inanıyorum ki bu çalışmalarımızla gelecek yerel seçimlerde bir kadın belediye başkanı çıkarırız, büyük bir ilerleme var. Kadınlar olarak alttan kaynayarak yetişerek geliyoruz, bunun için siyaset akademilerinde ders görüyoruz. Parti içi eğitimlerimiz var. Bu eğitimlerde nasıl giyineceğimizden, nasıl konuşacağımıza kadar her şeyi öğreniyoruz. Biz dünyada en güzel teşkilatlanmış kadın kollarıyız. ” (O., 62, Serbest, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Yukarıdaki anlatı, araştırma kapsamında görüşülen parti kadın kolları üyelerinin yarısının tipik anlatısı olarak belirginleştiği için ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu çerçevede bakıldığında, dikkat çeken üç noktanın olduğu görülmektedir. İlk olarak, kadın kollarının siyasetin öne çıkanları değil, geride kalanları -ya da kendi ifadeleriyle mutfağında- oldukları, partinin üye sayısını artırmaya çalıştıkları ve özellikle ‘sosyal yardım’ faaliyetlerinde buldukları anlaşılmaktadır. Dikkat çeken ikinci nokta, kadınların seçilmiş organlarda temsilci olarak yer almaları açısından belirgin bir hedef ve faaliyetlerinin olmadığı ve bunun nedeninin aslında bir ‘ümitsizlik’ olduğudur. Kadın kolları üyeleri, ‘işin mutfağı’ndan çıkmak istediklerinde, partideki erkek hegemonyasıyla karşılaştıkları ve bu nedenle bir ümitsizliğe kapıldıkları anlaşılmaktadır. Fakat aynı zamanda kadınların adaylığıyla ilgili olarak ‘parti büyükleri’ zorlanmadan ve partinin belirlediği prosedürlerin dışına çıkılmadan yol alınması gerekliliği de kadın kolları üyeleri tarafından benimsenmiş görünmektedir. Üçüncü olarak, kadın kollarının parti tarafından desteklenen kendine ait bir bütçelerinin olmadığı, kendi aidatlarıyla çalışmalarını yürüttükleri; fakat bu durumun eleştirilmeden kabul edildiği de dikkat çeken diğer bir nokta olmaktadır.

Öte yandan, konuya meclis üyelerinin eleştirileriyle benzer biçimde yaklaşan kadın kolları üyeleri de vardır. Bu noktada, kadın kollarının karar vericiler olarak değil ‘yardımcı elemanlar’ olarak görüldüğü, kadın kollarının özerk bir yapıda olmadığı, bütçesinin olmamasının sorunlara yol açtığı belirtilmektedir. Bu nedenle kadın kollarından temsilci adaylarının çıkamadığı da ifade edilmektedir.

“Kadın kolları bir kere böyle çok siyasette ağırlık verebilecek bir durumda değiller, yani bu fırsat yok elimizde; ama isterdim ki ben örneğin başkan

olarak üyelerimiz içinden bir tane milletvekili adayını genel merkeze dayatabileyim, yaptırabilirim. Öyle bir şey yok. Karar mekanizması, söz hakkınız hiç yok, yardımcı eleman olarak çalışıyorsunuz. Kadın kolları kendi içinde adayları belirlemeli, sonra kadın kolları kendi içinde özerk olmalı. Bu özerkliği biz kaç senedir talep ediyoruz. Yani ekonomisi, bütçesi ayrı olmalı, ilçe yönetimine bağlı olmamalı, kendi parasal yatırımlarını, projelerini yapabilmeli, yok böyle bir şey! Kadın kolları sıfır lira ile çalışır, cebinden para harcar. (...) Şu anda kadın kolları başkanlığı boş şu an birkaç yerde, ha seçime gidiyoruz, bir şekilde bir atama yapılması lazım. İşte bir şeyler yapılacak, parti bize yakın olsun diyor. Yani partinin bu şeyini eleştiriyoruz; ama çok da dillendiremiyoruz. (Neden dillendiremiyorsunuz?) Yani şöyle, bir şekilde parti yapıyor bu atamayı, kadın kolları kendi içinde seçmiyor. O zaman da partiyle hiç ilgisi olmayan ya da hani gerçekten bu işi bilen birileri atanmayabiliyor. Parti kimi uygun görürse, kendine kimi yakın buluyorsa o oluyor.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki anlatıda belirtilen bir başka sorun, kadın kolları başkanının belirlenme biçimidir. Kadın kolları başkanının parti yönetiminin kendine yakın gördüğü kadınları ataması eleştirilen bir durum olmaktadır.

3. Kişisel Seçilme Süreci

Bu alt başlıkta yerel seçilmiş organlarda yer alan kadınların adaylık süreçleri ve bu süreçlerde karşılaştıkları güçlükler ele alınmaktadır. Öncelikle yerel seçilmiş meclislerde temsilci olarak bulunan kadınların seçilme süreçleri ele alınacak, ardından muhtar kadınların seçilme süreçlerine yer verilecektir.

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi, belediye meclis üyesi ve il genel meclisi üyesi kadınlar genellikle, parti tabanından gelmeyen, örgütte yetişmemiş, kadın kollarıyla da ilişkisi olmayan kadınlardır ve partide etkin olan kişilerden gelen teklif üzerine adaylıklarını koymuşlardır.

“İşte 2009’da seçim olacak, ben seçim öncesi, babamın da küskünlüğünü biliyorum, aktif siyasete geri dönsün istedim. Bu konuyu eski il başkanımız ...

ile konuştum. (...) Ama ... ağabey bana, sen bırak babanı, kendin düşün diyor, çok ani tabii, birdenbire oluyor bu. Yapma ... ağabey, babam varken bana düşer mi dedim. Düşer düşer, sen merak etme dedi. Ben bu işe kanaat getirirsem, seçilebilir sırada olacağını görürsem seni sokacağım bu işe, yoksa bu heves olur, senin de hevesini kırmayalım dedi. Sonra partiye üye oldum. Onun sayesinde oldu işte yani. Ben 8. sıra adayydım. Herkes, sen kesin giriyorsun, merak etme dedi. Gerçekten de girdim. Güzel oldu yani.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“2009 seçimlerinden 2–3 ay önce işte bizim belediye başkanıyla tanıştık. Bir de siyasette tepeden inme gibi durumları pek kabul etmiyor teşkilat. Şimdi ben hani AK Partiye o gün üye oldum, o gün meclis üyeliğine adaylığımı koydum. Bu tür şeylerde basamak olayını çok gözetiyorlar, ben işin içine girdikten sonra öğrendim. Ancak benim altyapımı da az çok araştırdıklarından, ablamın orda oluşunu, aile şeyimizi araştırdıklarında hani onlarla aynı çizgide olduğumuzu anlamışlar. 2009 seçimlerinde adaylığım 10. sıradan oldu. Ondan sonra başladık göreve.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kendisine meclis üyesi olma yönünde teklif gelen kadınların bu teklifi kabul etme nedenleri, diğer bir ifadeyle neden meclis üyesi olmayı istedikleri de sorulmuştur. Meclis üyeliğini ‘siyaset hayatına bir başlangıç’ olarak gören ve bu yüzden teklifi kabul eden kadınlar olduğu gibi, teklifi kıramayacağı birinden aldığı için kabul eden kadınlar da olmuştur.

“Ben belediyeciliğe çok uzak değildim zaten. Siyaset hayatıma bir başlangıç olmasının iyi olacağını düşündüm. İyi ki kabul etmişim. Hem parti etkinliklerine de katılmış oluyorum. İyi oldu.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim çok sevdiğim bir ağabeyim bu teklifi yaptı bana, seçilmemin kesin olduğunu söyledi, kıramadım yani çok ısrar ettiler. Yani biraz endişelerim vardı, hala da oluyor; ama başardığıma inanıyorum. Böyle bir teklif

gelmeseydi düşünmezdim yani, o bir gerçek.” (E., 30, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclis Üyesi)

Bu gruba giren kadınların, bir görüşülenin anlatısından da yansıdığı gibi, aslında seçilmekten çok parti yöneticileri tarafından atandığını söylemek mümkündür.

“İlk dönemim benim zaten atama gibiydi, teklif geldi, partiye üye oldum, sonra ilk sıralara yerleştirildim, oldu (gülüyor). Bu ikinci dönemde biraz daha tanıldılar tabi, daha bir güvenle aday gösterildim.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınların bu nedenlerle hem erkek, hem de kadın partililerden çok tepki aldıkları görülmektedir.

“Parti içinde tepki aldım; ama sadece ben değil, benim gibi giren bir bayan arkadaşım daha vardı inşaat mühendisi, iki tane de erkek arkadaş vardı, meslek, kariyer sahibi meclis üyesi olması istenenlerdi işte. Tepki aldık tabi. Niye? ‘Biz bu kadar mücadele veriyoruz, e siz kalktınız geldiniz böyle hazır oturdunuz’ diye. Ama ben hep şunu söyledim, bu benim tercihim değildi, bu partinin veya Ankara’nın tercihiydi. Yani burada beni suçlayamazlar hiç.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Partililerden adaylıkları konusunda tepki alan kadınların çoğunluğu, partideki kadın üyelerden daha çok tepki aldıklarını vurgulamaktadırlar.

“Partililerden tepki aldım tabii. Dediğim gibi size destek verebilecek güçlü birileri varsa aday olabiliyorsunuz. O zaman da tepkiler oluyor tabi. Yani bana arka çıkabilecek ilçeden falan birileri olduğu için adaylık teklif ettiler bana, yoksa vasıflarım için falan değil maalesef. Kimse bana, gel işte senin bu konuda birikimin var demedi, onun için aday olmadım, keşke öyle olsaydım. (Kadınlar mı erkekler mi daha çok tepki verdi?) Ya aslında bayanlardan daha çok tepki aldım ne yazık ki.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Diğer 2 bayan adaydan tepki aldım. Birisi kurucu üye partide. Diğeri de benden önce partili olmuş, bir önceki seçimde başkan için çalışmış bir bayan.

Benim tepki almamın sebebi hani tepeden gelmem onlar açısından. (...) Erkeklerden hiçbir tepki almadım açıkçası.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadın partililerden daha çok tepki aldıklarını dile getiren kadınlardan biri, az sayıda kadının aday gösterildiğini ve bu tepkiyi vermelerinde aslında haklı olduklarını; ancak bunun faturasını hemcinslerine değil, erkek egemen parti zihniyetine kesmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

“ (...) Felaket. Özellikle, diyorum ya dedikodu mekanizması. İşte ‘ben yıllardır bu partideyim, beni yazmadılar, tuttular seni yazdılar’ falan. (Bunu yapanlar kadınlar mı erkekler mi daha çok?) Erkekler yapmıyor, kadınlar yapıyor. Ama kendilerine göre haklılar tabii. Şimdi ben zaten dilim döndüğünce şunu anlatmaya çalıştım; hatta Ka-der eğitimlerinde de dedim kadınları çağırdığımda: kadın kotaları az, yani az olduğu için az sayıda kadın giriyor. Daha çok erkek giriyor. Az sayıda kadın girdiği için kıymetli oluyor. Ben gireceğim, sen gireceksin tartışması falan. Arkadaşlar dedim, sizin savaşmanız gereken bizler değiliz, erkekler dedim. Gerekirse çalışmıyorum diyeceksiniz. Yani söyledim ben. Onlar ‘aa öyle olur mu?’ dediler. Bak sen yaptın mı nasıl oluyor dedim. İşte örgütlenerek yapsalar...” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Erkek partililerden çok fazla tepki almadıklarını söyleyen kadınlara bunu neye bağladıkları sorulduğunda alınan yanıtlar, erkeklerin, kadınları, “politika yapıcılar, karar alıcılar” olarak değil, “ortamın asayişini sağlayanlar” olarak gördüklerini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, erkekler, partilerin kadın aday göstermek zorunda olduğunu düşündükleri ve genellikle 3-4 kişiden fazla kadın aday gösterilmediği için kadınların adaylıklarına “katlanmaktadırlar”.

“Aman iyi ki varsın diyorlar. Ama yani koltuklarını kaptırmak istemiyorlar da ashında. Biz zaten az sayıdayız, o yüzden pek ses çıkarmıyorlar işte. Yani kendi aralarında rekabet var, bizi öyle görmüyorlar. Hani iş arkadaşı gibi değil de, yani ne bileyim, pek fikir aldıkları, yani alıyorlar da, almak için işte, kardeş

gibi görüyorlar, abla diyorlar genelde, hani öyle bir ortam oluşuyor zamanla. Aralarında görmek istiyorlar, hatta toplantılarda falan böyle bazı şeylerde onları frenleme durumunda kalıyorum, hatta onlar kendilerini frenliyorlar ben varım diye, o yüzden istiyorlar yani, kavga gürültü olmuyor böylece, asayışı sağlıyoruz (gülüyor). ” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Erkeklerden neden çok tepki almadık? Valla aslını isterseniz, şimdi düşününce, bizi şey görmüyorlar yani, tehlikeli. Hani zaten vitrinde 1–2 kadın olacak mecbur diye bakıyorlar, o yüzden katlanıyorlar işte mecbur.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ailesi bir yerlerde olan, zengin, nüfuzlu kadınlar tercih edildiği için böyle olması normal tabii! Onları da işte vitrin olarak koyuyorlar. Bizden vitrin bile olmuyor yani!”

Parti örgütlerinde yetişmiş, uzun yıllardır parti içinde çalışan kadınların ise yerel seçilmiş meclislere aday gösterilmeleri çok sık karşılaşılan bir durum olamamaktadır. Araştırma kapsamındaki seçilmiş çok az sayıda kadın, parti tabanından gelmiştir ve çoğunun yerel seçilmiş meclislere gelmeleri dahi çok kolay olmamıştır. Parti geçmişine olan bir kadının anlatısından bu durum açıklıkla yansımaktadır.

“30 yıldır partideyim. Yaklaşık 10 yıl kadın kolu başkanlığı yaptım. (...) Ondan sonra belediye meclisine aday oldum. Biraz da zor seçildim açıkçası. Yani bu kadar hizmetten sonra! Ailesi bir yerlerde olan, zengin, nüfuzlu kadınlar tercih edildiği için böyle olması normal tabii! Onları da işte vitrin olarak koyuyorlar. Bizden vitrin bile olmuyor yani! Burada da noktalarım herhalde siyaseti. Milletvekilliği falan hele mümkün değil çünkü, hayal yani. (...) Dışardan 12. 13. maddeyle gelen, akademik kariyeri olan, tabii ki onlar da olacak, ama hiç parti tecrübesi olmayan, partili bile olmayan kişi bir anda bakıyorsunuz geliyor ve giriyor.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Parti kadın kollarında aktif olarak yer alan ve yerel seçilmiş meclislere aday olmayı düşünen kadınlar ise partiden bir teklif almadan aday olamayacaklarını, partinin

bunu hoş karşılamayacağını düşünmekte ve böyle bir teklif almaktan çok da umutlu olmadıklarını eklemektedirler.

“ (...) Belediye meclis üyesi olmak istiyorum; ama gidip ben aday oluyorum diyemem, Senin partin öngörmeli, sen aday olmamalısn. (Peki, teklif almanın gerekleri neler diye düşünüyorsunuz?) Çok çalışıp kendini göstermen lazım partide. Yani bu çok önemli de; ama çok şey de değil yeterli değil. Başka şeyler de lazım, partide çalışmak yetmiyor. Yani şimdiki meclis üyesi bayanlara bakınca, biraz zor işte yani (gülüyor).” (S., 52, Emekli, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Yukarıdaki anlatıda dikkat çeken diğer nokta, “şimdiki meclis üyesi bayanlar” olarak tanımlanan kadınların neredeyse çoğunun partiyle ilişkisi olmayan, aldığı teklifle aday olan, tanınmış ailelere mensup ya da mesleğinde tanınmış kadınlar olduğudur. Bu durum, parti tabanındaki kadınlara aday gösterilmenin çok kolay olmadığını yansıtmakta ve umutsuzluğa neden olmaktadır. Görüşülen parti kadın kolları üyeleri benzer anlatıları genellikle tekrarlamışlardır.

“Esasen ben belediye başkanı olmayı çok isterim; ama bu mümkün değil tabi. O yüzden meclis üyeliği istiyorum. (...) Tabi ben istiyorum da, onlar verir mi bilmem, isteyen bir yüzü (gülüyor). (Vermeyeceklerini mi düşünüyorsunuz?) Ya tabi, şimdi ben böyle diyorum da zor yani. Sizi aday gösterecekler falan, kadın kollarında bir sürü kadın, hangimizi alacaklar? (Bütün kadınlar istiyor mu bunu?) Düşününce öyle çok isteyen yok aslında. Ama işte istemem derler de teklif gelse kimsenin hayır diyeceğini sanmıyorum ben. Kimsenin umudu yok da ondan öyle diyorlar. (Neden umudunuz yok?) Valla şimdi açık diyeyim, meclis üyeleri hepsi böyle şey yani, tanınmış, zengin, ne bileyim avukat, mühendis. Bizi aday göstermezler herhalde onların yerine (gülüyor).” (İ., 46, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Aday olabilmek için kendim çalışma yaptım, kamuoyu oluşturdum. Bütün sendikaları dolaştım, her gün gazetelerdeydim, sendikalardan çok destek aldım, ondan aday olabildim diye düşünüyorum...”

Yerel meclislere seçilen kadınlara seçim döneminde kişisel seçim çalışmaları yürütüp yürütmedikleri sorulduğunda çoğunlukla seçim çalışmalarının bireysel olarak değil, partiyle birlikte yürütüldüğü belirtilmiştir.

“Yani aslında bağımsız aday değilseniz, partiyi desteklerler zaten, bizi birebir pek sanmıyorum. O yüzden kişisel seçim çalışması da yapmadım, yani zaten meclis üyeleri öyle pek bireysel yapmazlar, pek hoş karşılanmaz da zaten. Parti olarak birlikte yapılır çalışmalar, benim de öyle çalışmam oldu. Hani herkes diyor ya şu kadar oyum var benim diye, öyle bir şeyim yok yani benim.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Partinin seçim çalışmaları dışında, bireysel olarak da seçim çalışmaları yürüten kadınlar olmuştur. Bu çalışmalar kamuoyu oluşturmaya yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar ve eş dost çevre ziyaretleriyle yapılan çalışmalar olarak belirtilmiştir. Bireysel seçim çalışmaları ise çoğunlukla aday kadınların eşleri ve babaları başta olmak üzere aileleri tarafından karşılanmıştır.

“Bireysel olarak da oldu, kadın kollarıyla da her yere gittik. Daha çok ev ziyaretleri yaptık. Sonra mesela şeyle ilgili bu pusulalarla ilgili bilinçlendirmeye çalıştık vatandaşı. Biz meclis üyesi olarak belediye başkanından daha çok oy aldık mesela. Çalışmalarımızın etkisi diye düşünüyorum bunu. (...) (Seçim giderlerinizi kendiniz mi karşıladınız?) Parti de karşılıyor; ama biz de karşıladık. Eşimden destek alarak, kendi imkânlarımla karşıladım. Bizim kadın kollarının bir mali bütçesi yok. Partilerin kendi mali bütçeleri var; ama kadın kollarının yok.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) Aday olabilmek için kendim çalışma yaptım, kamuoyu oluşturdum. Bütün sendikaları dolaştım, her gün gazetelerdeydim, sendikalardan çok destek aldım, ondan aday olabildim diye düşünüyorum. (...) sonra mesela televizyona

da çıktık. Ben birebir meclis üyeliğimi açıkladım. Müthiş bir şey oldu yani. İnsanlar dediler ki, ya sen meclis üyesi mi olacaksın, belediye başkanı mı olacaksın, şaşırdılar tabii; ama bu işler böyle oluyor yani. (...) Benim adaylığım kesinleşti sonra, 8. sıradan aday oldum. Ondan sonraki çalışmalar parti bazında oldu daha çok. (...) Ama ben şunu görüyorum, partide çalışmayı isteyen yok. Birisi diyecek ki sen bunu yapacaksın, o zaman yapıyor, yani işten kendilerine vazife çıkarmıyorlar. Ben derim ki, bu benim partim, o kazanırsa ben de kazanırım, kaybederse kaybederim, bir kumar yani. Ben öyle kendim girdim yani, çok memnun kaldılar çalışmalarımın. (Nasıl karşılandı giderler?) Seçim giderlerine meclis üyeleri de katkı verdi, partide mitinglerde falan verdik; ama şeffaf değiller bu konularda, o yüzden bilemiyoruz.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“25 yaşını geçmiş olan herkes aday olabilir...”

Araştırma kapsamında yerel seçilmiş organlarda yer alan diğer grubu muhtar kadınlar oluşturmaktadır. Muhtar kadınların adaylık süreçlerine, yerel seçilmiş meclislerdeki kadınların adaylık ve seçilme süreçlerinden belli noktalarda farklılık gösterdiği için, ayrıca yer verilmektedir. İlk farklı nokta, aday olma koşullarının farklılığıdır. 25 yaşını doldurmuş olmak, aday olmaya karar vermek ve oy pusulalarını bastırmak muhtar aday olmak için yeterlidir.

“Hiçbir yol yok, aday olduğunı kendin etrafına duyuruyorsun sadece. 25 yaşını geçmiş olan herkes aday olabilir. İşte kendini tanıtan broşür, oy pusulası bastırıyorsun, azalarını buluyorsun. Yani bir gecede bile yapabilirsin.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

Muhtarların muhtar aday olma düşüncelerinin oluşması çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Muhtar aday olan kadınların okul aile birliğinde, site yönetiminde, siyasal partilerde ya da sivil toplum örgütlerinde aktif olmaları, boş durmayı sevmemeleri ve insanlara yardım etmek isteğinde olmaları çoğunlukla ortak özellikleri olarak belirlemektedir. Yine çoğunlukla ortak olduğu gözlemlenen diğer özellik, aile ve çevrelerinin kendilerini muhtar aday olmaya yöneltmiş olmasıdır.

“Ben bir derneğin başkanlığını yaptım 5 sene. Bir dönem bizim sitenin ada yöneticiliğini de yaptım ondan sonra işte muhtar olmamı istediler. Mahallenin çok büyük çoğunluğu söyledi bana bunu. Sonra olur mu olmaz mı derken, başladık çalışmalara. Ben bütün hayatım boyunca insanlara yardım ve hizmet etmek için yaşadım diyebilirim. Bu yüzden muhtarlık yakın geldi. Öyle başladı.” (F., 56, Serbest, Kocaeli, Muhtar)

“Yani aslında hiç düşünmüyordum. Ben çalışıyordum, ayrıldım oradan. 2 sene çalışmadım. Okul aile birliği başkanı oldum o dönemde. (...) Sonra işte seçimler olacak, bizim önceki muhtar da bayandı, o bırakacaktı işte, il genel meclisine geçti, bana dedi sen düşünmez misin diye. (...) Ben nasıl yaparım, yapabilir miyim diye çok düşündüm, eşim çok destekledi, teşvik etti. Çevremdekiler de öyle destek oldu, komşularımdan çok destek gördüm, çalışmalarımı geceleri beraber yaptık, kadın erkek hepsi geldi. Yani istemeden düştüm ben bu şeyin içine. Son gün bile yani düşünüyordum.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

Araştırmada görüşülen muhtarlardan bazılarının aday olma düşüncesinde ise muhtarlığın “baba mesleği” olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Benim aslında babam muhtardı. Ben onun yanında uzun yıllar çalıştım, vefat edince, bu işleri de bildiğim için ben devam ettirmek istedim, beni tanıyorlardı zaten, herkes destek oldu.” (N., 50, Emekli, İstanbul, Muhtar)

“Bizde aileden gelen bir şey bu, dedem de babam da muhtardı benim. Baba mesleği diyebilirim. Yıllar sonra da ben oldum işte. Ama tabi mahalle çok istedi aday olmamı, onların desteği olmadan olmazdı.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Daha evvel babam muhtardı. Liseyi bitirdikten sonra 18 yıl boyunca sekreterlik yaptım ona. Sonra ben aday oldum. Bu beşinci dönemim benim, doğduğum mahallede muhtarlık yapıyorum.” (E., 61, Serbest, İstanbul, Muhtar)

Seçim sürecinde seçim çalışmalarını nasıl gerçekleştirdikleri sorulan muhtarlardan alınan yanıtlar da çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Tanıtım broşürleri hazırlayan muhtar kadınlar, bu broşürleri ev ziyaretleri gerçekleştirerek dağıtmışlardır. İki ya da daha fazla dönemdir muhtarlık yapan kadınların¹⁷ ise bu çalışmalarını çoğunlukla ilk dönemlerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir.

“Bu dönem çalışmam olmadı; ama ilk girdiğimde olmuştu. İlk dönemde kendini tanıtmak zorundasın. Evlere gittim, ben adayım dedim. İlla bana oy verin diye değil, aday olduğum için geldim dedim. Ev ziyaretleri yaptım, tanıttım kendimi. (Seçim giderleriniz oldu mu?) Oldu tabii; ama öyle çok masraf gerekmiyor, broşürleri bastırıp geziyorsunuz. (Seçim giderlerini nasıl karşıladınız? Destek aldınız mı?) Yani tabi bizim herhangi bir seçim desteğimiz olmadığı için kendimiz karşıyoruz; eşim destek oldu, o karşıladı.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Ben ev ziyaretleri yaptım, azalarım da katıldı çoğu zaman. Broşürlerimizi dağıttık, kendimizi anlattık. Bazen kendiliğinden oluşan toplantılar da oldu. Mesela işte bayanlarla yaptığımız günlerde falan da anlattım yani, çok destek oldular. (Seçim giderlerinizi nasıl karşıladınız? Destek aldınız mı?) Benim eşimle dayım karşıladı, dayım da azam oldu zaten, o şekilde oldu yani.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

“Toplum aslında kadınları istiyor...”

Kadın seçilmişlere, seçim döneminde ve sonrasında seçmenlerle ilişkilerinin nasıl olduğunu, kadın aday olmalarından kaynaklanan herhangi bir olumsuz tepkiyle karşılaşp karşılaşmadıkları sorulduğunda gerek meclis üyelerinden gerekse muhtarlardan alınan yanıtlar benzer olmuştur. Seçmenler, kadın adayları desteklemiştir ve desteklemeye devam etmektedir. Burada aslında seçmenlerin yerel siyasette kadın temsilciler görmek istediği, özellikle kadın seçmenlerin bu durumu desteklediği görülmektedir.

¹⁷ Görüşülen muhtarların çoğunluğu, iki ya da daha fazla dönemdir muhtarlık yapmaktadır.

“Olumlu tepkiler alıyorum. Yani şu var, toplum aslında kadınları istiyor. Daha fazla olmamızı bile istiyorlar yani.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Çok seviniyorlar. Yani mitinglerde kadın olması, özellikle de genç bir kadın olması, belli bir yaşı geçmiş insanlar genç insanlara çok umutlu bakıyorlar. Özellikle kadınlar çok destekliyor, daha rahat geliyorlar bize. Mitinglerde falan hep geldiler, oyum sana dediler, çok mutluluk vericiydi.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim için neredeyse tüm mahalle çalışmıştır emin olun. Ama özellikle kadınlardan oluşan bir grup özel bir çalışma yaptılar benim için. Ev ziyaretlerinde de kadınlardan çok destek gördüm ve cesaretlendim. Kadınların arasındaki dayanışma, dostluk, sevgi gerçekten çok samimi. Onların desteğini görmeseydim inanırım ki adaylıktan çekilirdim.” (M., 42, İnşaat Teknisyeni, Kocaeli, Muhtar)

“Ben mahallilerden daha çok destek aldım. Hani bazen olumsuzluklar da oldu; ama sadece işte diğer adaylar ve onların çevresinden olumsuz tepkiler oldu, o da normal herhalde. Yani bence destek görmemde kadın olmam da etkili oldu diye düşünüyorum ben. Kadın olduğum için vatandaşla daha samimiyim, gece gündüz arayabiliyorlar beni, iletişim daha kolay oluyor, onlar da bunu söylüyor. Ben hep şey derim muhtarlar kadın olmalı derim.” (Ç., 45, Serbest, İstanbul, Muhtar)

4. Seçildikten Sonraki Yaşam

Araştırmada görüşülen temsilci kadınların, seçildikten sonra yaşamlarında ne gibi değişiklikler olduğunu, siyasette olmaktan memnun olup olmadıklarını anlamak üzere, duygu, düşünce ve bakış açılarında ne gibi değişiklikler olduğu, ev ve iş yaşamlarında herhangi bir değişikliğin olup olmadığı, bundan sonrası için siyasete devam etmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur.

Araştırmada görüşülen kadınların, yerel seçilmiş organlara temsilci olarak seçildikten sonra genellikle özgüvenlerinin arttığı anlaşılmaktadır. Ancak aynı zamanda deneyim sahibi olmadıkları bir alanda belirsiz bir sürece girmiş olmaları kadınlarda tedirginlik de yaratmaktadır. Seçildikten sonra neler hissettikleri, seçilmenin kendilerini nasıl etkilediği sorulan kadınların verdikleri yanıtlar benzerlik göstermektedir.

“Çok mutlu oldum açıkçası, kendime güvenim arttı (...) Çok kişiyi tanıdım seçim çalışmalarında, nasıl diyeyim, insanların bakışları değişti. Bir merhaba demek var, bir de ooooo merhaba demek var (...) İşte neden? Meclis üyesi olduğum için, ondan yapıyorlar. Ama olsun, bunu görmek de önemli bir şey yani. Demek ki ben bir şey söylediğim zaman dinleneceğim.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“İnsanın kendine güveni bir kere yükseliyor. Temsil ettiğiniz kuruma karşı çok yüksek sorumluluk duygusuna sahip olduğunuz için ben kendim, o yüzden yanlış bir şey yapmamak için çaba içinde oluyorsunuz. Sürekli dikkatli, sürekli tedirginsiniz aslında. Bilmediğiniz bir alan sonuçta. Sonra halinize, hareketinize de dikkat etmeniz gerekiyor, tanınıyorsunuz çünkü.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Seçildikten sonra yani mutlu oldum tabii. Dört kolla sarıldım işlere, yani motivasyon oldu, ben bu işi yapabilirim dedim, kendime güvenim arttı. Güzel bir duygu. Ama böyle sorumluluk şeyi de arttı yani, mahcup olmamak gerek, o yüzden daha çok sarılıyorsunuz.” (E., 61, Serbest, İstanbul, Muhtar)

“Meclis üyeliği bizim çok zamanımızı almıyor...”

Yerel siyasette temsilci olarak yer alan kadınların seçildikten sonra ev ve iş yaşamlarında ne gibi değişiklikler olduğunu, bu anlamda bir sorun yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek amacıyla meclis üyeliğinin ne kadar zamanlarını aldığı, ev ve iş yaşamlarında herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmadığı sorulmuştur. Görüşülenler, çoğunlukla, meclis üyeliği için ayrılan zamanın çok fazla olmadığını dolayısıyla ev ve iş yaşamlarında herhangi bir aksamayla karşılaşmadıklarını

belirtmişlerdir. Özellikle çalışan kadınlar, burada zamanı doğru kullanmanın önemine sıklıkla vurgu yapmışlardır.

“Şimdi o değişiyor. Süreklilik arz eden bir şey değil. Mesela toplantılar ayda bir veya iki defa oluyor. Komisyon çalışmaları oluyor. (...) Toplantılardan toplantılara çalışıyorum. O yüzden ev ve iş yaşamımda çok hissetmedim yani bunun yükünü. Ama ister istemez daha çok çalışıyorsunuz yani. Halktan da görüşmek isteyenler oluyor, ona da ayrı bir mesai ayırıyorsunuz tabii.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Meclis üyeliği bizim çok zamanımızı almıyor. Biz çünkü belediyenin icraatlarına katılmadığımız için, ayda bir meclis toplantılarımızı yaparız, gündemi bir gün önceden görüşürüz, grup toplantısı yaparız. (...) benim komisyonumla ilgili bir konu gelirse, ayda 5 gün zaten en fazla toplanabileceğimiz, yasa öyle. Bu iş, toplantı kısmı, bir de davetlere, açılışlara katılıyoruz. İşte seminerler, konferanslar oluyor. Bunlara da katılıyoruz tabii. Yani zamanı doğru kullanırsanız hiçbir sıkıntı olmuyor.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırmada görüşülen kadınların bir kısmı ise, meclis üyeliği dışındaki siyaset yaşantısının da hareketli olması nedeniyle çok yoğun olduklarını ve siyasete çok vakit ayırdıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşülenlerden bazıları, ev yaşamlarında herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını, sıkıntı yaşayan kadınları da anlamadıklarını şu şekilde ifade etmektedir.

“Yani hani her gününüzü ayırmıyorsunuz, toplantılar olunca işte; ama o sizin neler yaptığınıza da bağlı. Çünkü toplantı dışında da birçok çalışma içinde olabiliyorsunuz. Ben o anlamda yoğun bir insanım, sürekli koşturma halindeyim. Ama ev işleriyle ilgili falan bir problem olmuyor. Bunu söyleyen kadınları da anlamıyorum zaten. Şimdi artık o kadar kolay ki her şey, ev işi bile denmez artık yani. Yani beni iş yapıp da yoruluyorum demesin kadınlar. Çünkü her şey otomatik. (...) Ben mesela akşam inanın, samimi söylüyorum, gidiyorum evde yarım saatte çamaşırlarımı yıkıyorum, bulaşıklarımı

yıkıyorum, evimin işini yapıyorum, yani yarım saat ya, eskisi gibi değil ki ev hayatı şimdi.” (E., 51, Emekli, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

Yoğun çalıştığını ifade eden bir başka görüşülenin ev yaşamıyla ilgili farklı bir yorum yaptığı görülmektedir. Bu noktada, katılımcı, ev işleriyle ilgili bir işbölümünden söz eden tek katılımcı olmaktadır.

“Ben çok yoğun tempoda çalışıyorum, belediyede bürokratikten geldiğim için buna alışkınım. Her ayın ilk üç günü, haftada toplam 6 saat mesai oluyor. bunun ara ve ön çalışmaları da 1-2 saat düşünün. Ayda 12 saat ilçe belediyesi için oluyor. Büyükşehir için de 2. haftadan başlayan 5 iş günü. Toplam ayda 30 saat falan. Bunun dışında her Çarşamba halk günü yaparım ilçede, sonra partinin toplantıları oluyor, sonra çeşitli etkinliklere konuşmacı olarak gidiyorum, bunları topladığımızda epey bir vakit oluyor. (Bu yoğunluğunuz ev yaşantınızda herhangi bir soruna neden oluyor mu?) Yok, herhangi bir sorunum yok, ben yıllardır bu yoğunluktaım, anlayışlı bir eşim ver, birlikte yaparız biz, paylaşım var bizde.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani mesela eşim geçen gün üst komşumuza demiş ki: yani hayret ediyorum, orda yemeğini pişirirken, bir yandan çamaşırları asıyor, bir taraftan bulaşık yıkıyor...”

Meclis üyesi kadınlardan farklı olarak görüşülen muhtar kadınlar çoğunlukla muhtarlık için neredeyse tüm günlerini ayırdıklarını, buna rağmen “evle ilgili işlerini de aksatmadıkları” görülmektedir. Aşağıdaki anlatıda dikkat çeken diğer bir nokta, kadınların eşlerinin bu durumu ‘hayretle ve takdirle’ karşıladığı olmaktadır.

“Benim bütün günüm burada geçiyor diyebilirim. Sabah erkenden açarım, akşama kadar dururum. (...) (Peki, bu durum ev yaşantınızı nasıl etkiledi?) Geçmişte iş hayatı olunca, bir alışkanlığım var oradan, biraz da şey böyle elime koluma çabuğumdur. Yani mesela eşim geçen gün üst komşumuza demiş ki: yani hayret ediyorum, orda yemeğini pişirirken, bir yandan çamaşırları asıyor, bir taraftan bulaşık yıkıyor. Gerçi yoruluyor musun desen, evet

yoruluyorum. (...) İşte o işleri yapıyoruz yani, öyle ya da böyle.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

Katılımcılardan bazıları, ev işlerini aksatsalar dahi, eşlerinin ‘anlayışlı’ olması nedeniyle, bu anlamda bir sorun yaşamayacaklarını düşünmektedirler. Sonuç olarak, muhtar kadınların da, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdikleri ve ‘rollerinden doğan sorumluluklarını’ her şart ve durum altında gerçekleştirme çabasında oldukları söylenebilir.

“Sabah 8.30’da açarım. Saat 12 ile 1.30 arası yemek saati. Dışarıdaki işler için koşturmak için de çıkıyorum bazen. O sırada da azamı bırakırım. Akşam 5’e kadar buradayım. Yani gün boyu buradayım. Biz sekreter falan tutamıyoruz zengin mahallelerdeki gibi, devletin verdiği 300 milyon para. (...) (Peki, bu durum ev yaşantınızı nasıl etkiledi?) Yani kalabalık değiliz zaten. Eşim de çok anlayışlıdır. Evde yemeğim olmasa bile eşim sorun yaratmaz bana; ama ben mümkün derecede evdeki işimi yaparım, aksatmam.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

Yukarıdaki maddi yetersizlikler nedeniyle sekreteryaya desteği alamadığını belirten bir görüşülenin de ifade ettiği gibi, gelir düzeyi yüksek olan mahallelerdeki çoğu muhtarın bu desteği alabildiği ve ev yaşantısına herhangi bir sorunun yansımadağı görülmektedir.

“Benim sekreterim var, sabahları o açar erkenden. Ben de hani 10-11 gibi gelirim. O benim yapabileceğim işleri yapabiliyor zaten, sorun olmuyor yani geç gitmem. Akşamları da genelde beraber çıkarız. Ama nedir işte benim dışarıda işlerim olunca da çıkarım. Yani vaktimin çoğunu harcıyorum yine. (Peki, bu durum ev yaşantınızı nasıl etkiledi?) Yani diyorum ya sekreterim olduğu için daha rahatım ben o yönden. Ev işleri için vaktim oluyor, olmayınca da yardım alıyorum, bir sorun yaşamadım o yönden.” (S., 49, Emekli, İstanbul, Muhtar)

“Yardımcılarınız olunca çok vaktinizi almıyor aslında, yani her gün gelmesem de en az 3 gün burada oluyorum. Dışarıda yapılması gereken işler de oluyor,

onları da yapıyorum. (Muhtarlık ev yaşantınızı nasıl etkiledi?) Ben çalışma hayatından geldiğim için alışkınım aslında bunlara. Gerektiğinde yardımcı da alıyorum ev işlerine. Yani öyle idare ediyoruz, ailem de anlayışlı zaten, öyle olmasa zor olabilirdi.” (E., 61, Serbest, İstanbul, Muhtar)

Görüşülen bir kadın muhtarın, muhtarlık işleri için ailenin diğer bireylerinden destek alarak ev işlerine vakit ayırdığı görülmektedir. Ancak ‘eş’ ve ‘oğul’dan oluşan aile bireyleri, evle ilgili işleri yapmak yerine, muhtarlıktaki işleri yapmayı tercih etmektedirler. Bu durumun da, araştırmanın birçok aşamasında ortaya çıkan cinsiyet rolleri ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

“Ben o konuda biraz şanslıyım, eşimle oğlum da yardımcı oluyorlar, sabahları oğlum açıyor burayı, ben de işte yemektir falan onları hallediyorum, işim çok olursa sonra eşim gidiyor, oğlumun okulu var çünkü. Benim dışarıda işim olunca da burada duruyorlar, hani elim kolum bağlı olmuyor benim çok. Sonuçta buraya kapanmamak, dışarıda da hani mahallelinin içinde de olmak gerekiyor bazen.” (R., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

Meclis üyesi ve muhtarların yukarıdaki anlatılarından, seçildikten sonra ev ve iş yaşamlarında çoğunlukla bir değişiklik olmadığı yansımaktadır. Meclis üyeleri, çoğunlukla, meclis üyeliği için ayrılan zamanın çok fazla olmadığını dolayısıyla ev ve iş yaşamlarında herhangi bir aksamayla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Yoğun olarak çalışanlar da bu duruma ‘alışkın’ olmaları nedeniyle herhangi bir zorluk yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Meclis üyelerine göre daha yoğun çalıştıkları görülen muhtarların çoğunluğu da yorulmalar dahi, evdeki işlerini ‘aksatmamaktadırlar’. Bu noktada, araştırmada görüşülen kadınlardan biri hariç, ev işlerini kendi sorumluluğunda görmektedir. Araştırmaya katılan çoğu kadınının erkek egemenliğini belli noktalarda eleştirdikleri, fakat zaman zaman kendilerini bu dizgenin dışında tuttukları gözlemlenmektedir. Ancak, ailede bakım, yetiştirme, ev işleri gibi, toplumsal cinsiyet rolleriyle doğrudan ilişkili bir konuda bu sistemden çok da bağışık olmadıkları anlaşılmaktadır. Araştırmadaki yalnızca bir kadın konuyla ilgili olarak ‘işbölümü’nden bahsetmiştir. Uygulamada işbölümünü gerçekleştiremedikleri gibi, konunun üzerinde çok düşünülmediği de anlaşılmaktadır. Bu noktada, aslında çoğu kadının kurtulmuş ya

da ayrıcalıklı olmadığı, siyaseti kadınlar adına değil, kadınlar için yapmaları gerektiği belirtilmelidir.

“Benim için muhtarlık bir başlangıç. Milletvekilliği düşünüyorum aslında, eğer bir terslik çıkmazsa adaylık için başvururum bu seçimlerde...”

Yerel siyasete aktif olarak katılan ve temsil görevini üstlenen ya da buna aday olan kadınların buldukları pozisyonları bir başlangıç olarak görüp görmediklerini anlayabilmek için buldukları konumdan farklı düzeylerde siyaset yapmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Burada, kadınların siyasette yer almayı şu anki deneyimlemelerinden sonra sürdürmek isteyip istemedikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Araştırma örnekleminde yer alan tüm pozisyonlardaki kadınların çoğunluğu siyasete devam etmeyi milletvekilliği ve özellikle yerel siyasette en üst konum olarak tanımladıkları belediye başkanlığı düzeyinde sürdürmeyi düşünmekte ve istemektedirler.

“Meclis üyeliği başlangıç yani. Tabi ki düşünüyorum devamını (...) benim eksiklik yok ki, ben öyle düşünüyorum. Yani zor dediğim gibi; ama belediye başkanlığı olsa fena mı olur? O zaman istediklerinizi hayata daha kolay geçirebilirsiniz. Meclis üyesinin çok yetkisi yok yani, neden daha çok yetkim olmasın? Yaparım yani, güzel şeyler yaparım.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Siyasete daha üst pozisyonlarda devam etme isteğinde olan bir katılımcı, bu süreçte çok emek verdiğini, emeğinin karşılığını almak istediği anlaşılmaktadır.

“Yani neden olmasın. Ben idealist düşünüyorum. Bir sorumluluğum var, bunu en iyi şekilde yapmaya gayret ediyorum. Aday adayırken aday olmak için ne kadar mücadele vermişim mesela. Her şeyimi bırakmışım, zaman, para vs. hepsini harcamışım. Çok emek verdim bu işe. Emek verdiğim için bu emeğin de devam etmesi lazım. (...) Örneğin milletvekili olmak için temelden, yerelden başlamak gerekir bence. Aslında milletvekili olmak da çok önemli değil. Bence

yerel siyaset çok önemli. (...) Ama tabii şu kapı ne zaman açılır bilemezsiniz, açıldığı zaman kaçırmamak gerekir (milletvekilliğini kastediyor). Ben mesela açıkçası, belediye başkanlığı daha çok ilgimi çekiyor. Ama yani bu iş olur mu olmaz mı bilmiyorum.” (E., 38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim için muhtarlık bir başlangıç. Milletvekilliği düşünüyorum aslında, eğer bir terslik çıkmazsa adaylık için başvururum bu seçimlerde. İnşallah bakalım, hanımların siyasette olmasını istiyorum.” (A., 56, Serbest, İstanbul, Muhtar)

Bazı kadınlar ise, siyasete devam etmeyi istemekle birlikte, milletvekilliği ve belediye başkanlığına aday olup seçilmenin çok zor olduğunu düşündükleri ve bu anlamda çok da umutlu olmadıkları anlaşılmaktadır.

“Tabii ki isterim, eğer bana görev verilirse devam ederim yani. Ama çok zor bu, inanın çok zor, milletvekilliği, belediye başkanlığı, zor yani.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“ (...) Siyasete parti uygun görürse devam ederim...”

Görüşülen bazı kadınların ise, siyasete devam etmeyi ya da milletvekilliği gibi daha “üst” pozisyonlara aday gösterilmeyi hedeflemediklerini, bunun kişisel çıkarlar olacağını, partileri uygun görür ve teklif ederse bunları düşünebileceklerini belirtmişlerdir. Önceliklerinin ise yine yerel siyasette yer almak olduğu anlaşılmaktadır.

“Yok, benim öyle bir hedefim falan yok. Öyle kişisel hedefleri, çıkarları ben onaylamıyorum. Siyasete parti uygun görürse devam ederim. (...) Ya aslında öyle üst yerlere yani milletvekili falan da olmak istemiyorum, buralarda olmak istiyorum. Yani kendi kapımı süpürebilmek istiyorum. Çünkü insanlar ilk önce kendi oturdukları yerler için bir şeyler yapabilmeli. (...) Önceliğimi sorarsınız yerel siyaset derim.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim öyle hedeflerim yok siyasette. Yani ben şöyle söyleyeyim, benim hep şeyim mesleki olmuştur, yani mesleki başarı, yani kendi mesleğimde iyi bir hukukçu olmak, kendi mesleğimde bir yerlere gelmek. Siyasette hiç öyle bir şeyim olmadı, yani hırslarım. Şu an öyle bir düşüncem yok. Ama şu var

dediğim gibi ha olursa hayır der miyim? Demem; ama hiçbir zaman ben isteyen olmam. Hep şey vardır bizde yani talep edilen olun, talep eden olmayın. Yani o güzeldir. Çünkü istediğiniz anda siz, bir oyundur. Yani bir arkadaşınızı ezmeniz gerekebilir, yani o siyasi rekabet çok farklı. Ben o işin içine çok girmek istemiyorum yani.” (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki anlatısı alıntılanan belediye meclis üyesi kadının, görüşme sonrasında yaşadığı bir duruma burada değinmenin uygun olacağı düşünülmektedir. Görüşülen kadın, 2011 milletvekili seçimleri için aday adayı olmayı düşünmüş ve istifasını vereceği son gün genel merkezin, listelere giremeyecekleri yönündeki mesajıyla aday adayı olmaktan vazgeçmiştir. Çünkü parti genel merkezinden, belediye başkanı, belediye ve il genel meclisi üyelerinin milletvekili aday adaylığı için bu görevlerinden istifalarına sıcak bakılmaması yönünde karar çıkmıştır. Ancak yine belediye meclisi üyesi olan bir erkeğin, genel merkezle görüşerek aday adaylığından vazgeçmediği, hatta şu an milletvekili listelerinde kendine seçilebilecek bir sıradan yer bulduğu burada belirtilmelidir.

C. KADINLARIN YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİLİ: ENGELLER, AÇILIM ALANLARI

Kadınların yerel siyasal temsilcileri, yerel politikaları belirleme süreçlerinde var olabilmeleri ve kentteki kadınların sorunlarını, talep ve gereksinimlerini politikleştirip yerel karar alma mekanizmalarında gündeme taşıyabilmeleri için son derece önemlidir. Ancak kadınların yerel siyasette temsil oranları son derece düşüktür. Kadınların yerel siyasal karar alma mekanizmalarındaki temsil oranlarının çok düşük olması, kentteki kadınların sorunlarının da yeterince gündeme gelmemesine ve çoğu zaman görünmez kalmasına neden olmaktadır. Bu bölümde; kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilememelerinin nedenleri, kadınların önündeki engeller, kadınların yerel siyasette olmasına yönelik düşünceler, kadın temsilini artıracak yöntemler ve yerel seçilmiş organlarda karar alma ve uygulama süreçleri araştırmaya katılan kadınların kendi anlatılarından yola çıkılarak ele alınacaktır.

1. Temsil Sorununa Kadın Siyasetçilerin Bakışı

Kadınların, yerel siyasetteki temsil oranları, araştırmanın yürütüldüğü İstanbul ve Kocaeli illerinde de son derece düşüktür. Yerel seçilmiş meclislerdeki kadın oranları asgari temsil eşiği olan yüzde 30 oranını geçememektedir. İstanbul’da 39, Kocaeli’nde 12 belediye meclisinden bu orana yaklaşan (yüzde 26) ve İstanbul’da bulunan yalnızca bir belediye meclisi vardır. Bu tablo, kadınların eksik temsilini dolayısıyla, kadınların karar alma ve uygulama süreçlerinin dışında kaldıklarını açıklıkla yansıtmaktadır. Kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilip edilmedikleriyle ilgili düşünceleri alınan araştırma katılımcılarının yanıtları çoğunlukla kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilmedikleri yönünde olmuştur. Katılımcılardan bazıları, kadınların nüfusun yarısını oluşturmalarına rağmen yeterli sayıda temsil edilmiyor olmalarını eleştirmektedir.

“Kesinlikle yeterli sayıda kadın yok. Bakıyorsunuz meclislere en çok dokuz-on kadın. Çoğu yerde hiç yok bile. Meclisleri bırakın, aday listelerinde bile yoklar.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kimse yeterli olduğunu söylemez sanırım. Nüfusun yarısı kadın; ama bir-iki kadın ya var ya yok. Komik yani!” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) partideki erkekler en büyük engel...”

Yerel kurumsal politikada kadınların yeterince temsil edilmediğini düşünen kadınların eksik temsiline ilişkin görüşlerini almak üzere, kadınların yerel siyasette neden yeterince yer alamadıkları ve önündeki engellerin neler olduğu sorulmuştur. Bu kapsamda iki farklı görüş öne çıkmaktadır. İlk görüşteki kadınlar konuyu bir biçimde erkek egemen sistemle ilişkilendirmiş, eksik temsiline nedeni olarak erkek egemen toplumun yarattığı engelleri tanımlamışlardır. Bu görüşü paylaşan kadınlar, erkek egemen sisteme dayanan birbiriyle ilişkili birçok engeli dile getirmişler ve bu engelleri; siyasetin ve siyasal partilerin erkek egemen yapısını, bu yapının belirlediği politika yapma tarzı, toplumun kadına yüklediği roller ve bu rollerin kadınlara politikaya ayıracak zaman bırakmaması olarak tanımlamışlardır.

Kadınlar, eksik temsiline nedenlerini ilk olarak, siyasetin yapısından kaynaklanan sorunlar ve engellere, diğer bir ifadeyle siyasetin ve siyasal partilerin erkek egemen yapısı ve uygulamalarına bağlamaktadırlar. Bu noktada, özellikle, siyasette kadınlara biçilen rollerin, seçim çalışmalarının etkililiğini artırmak ve sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktan ibaret olduğu vurgulanmaktadır.

“Şimdi kadın zaten siyasette belli temsil noktalarına gelinceye kadar önü kesiliyor. İşte kadın nerde oluyor? Kadın kollarında oluyor. Kadın kollarında ne yapılır? İlçe örgütlerinin bir alt kümesi olarak düşünülüyor. Seçim çalışmalarında yükü çekecek olan iki temel ayak var: Biri kadın kolları, biri gençlik kolları. Broşürleri dağıtacak, afişleri asacak gençlik kolları; bütün evleri gezerek partinin politikasını anlatacak olan da kadın kolları. Böylece peki erkeklere ne kalıyor diye sormak gerekir yani. İşte onlara seçilmek kalıyor. Yani seçilmek için yapılan çalışmalar kadınların ve gençlerin üzerinden yapılıyor; ama kim seçilecek sorusunun cevabı da tabii ki erkekler seçilecek. Kadın ve gençlik kolları partinin erkekleri için çalışırlar. İş bilen,

karar verme yetkisine sahip olan kişi erkeklerdir, gündemi onlar belirler. Yani bizim aklımız bu kadarına ermezmiş gibi bir kültürel altyapımız var: “onlar erkektir, onlar bilir”. Buna karşı çıktığımızda, konuştuğumuzda; çok konuşan kadın olarak kabul de görmüyorsunuz. Yani bu kültürel altyapı kadınların siyasette var olmasına engel oluyor.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Öncelikle siyasetin erkek egemen olması var. Seçilemeyecek yerlere koyuluyorlar ve parti içinde maalesef kadınlar şefkat kolları işte, yani işte ne yapacaklar, kapı kapı dolaşıp broşür dağıtacaklar, insanları ikna edecekler. Başka ne görevleri var? Kadın kollarına kimse girip çalışma yapmak istemiyor, niye istemiyor? Çünkü bundan dolayı. Mesela kent konseyi kadın meclisleri var, geçen 2 gün önce toplantılarına konuşmacı olarak davet ettiler, katıldım işte, belediye başkan yardımcısı da var bunda. O kadar enteresan bir rol biçilmiş ki! Kent konseyi kadın meclisine deniyor ki, bayram geliyor, yardımlar dağıtacağız, yardım edin. (...) yani sadece ve sadece sosyal yardımlaşmada kadının rolü olduğu gözüyle bakılıyor maalesef. Sizin misyonunuz bu deniliyor resmen. Siyasette erkeklerin kadınlara verdikleri görevler bunlar işte!” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Partilerin erkek egemen yapısı nedeniyle, kadınların aday listelerinde seçilebilir sıralarda yer bulamamaları ve bunu sağlamaya yönelik kota uygulamalarının olmaması, kadınların önündeki önemli engeller olarak görülmektedir.

“(…) partideki erkekler en büyük engel. Geçen yerel seçimde başbakanın söylediği %10 olacak, bayanlara yer ayıracaklar; ama ne mümkün. Yani benim burada kalmam, bir kişi muhakkak zaten girecek o kesin; ama ikinci için çok mücadele gerekiyordu. O mücadeleyi yapacak olan kişiler, buranın ilçe başkanı, belediye başkanı ve ona yakın diğer yetkililer. Ama işte onları aşamıyorsunuz ki size yer bıraksınlar. Biz 3 bayandık aday olarak, istatistiklerde az çok belli oluyor kaç kişinin meclise girebileceği. Bizim partinin 23-24 adayının seçileceğini biz az çok tahmin ediyorduk. Bu sayıların içinde bizim hepimizin üyesi olması garanti olmalıydı, garanti olacak bir yerde

olmalı, zaten 3 adaydık yani. Benim sıram 10. sıraya koyuldu. Ama diğer bayan meclis üyelerini geriye aldılar, seçilemeyecek sıralara koydular. Yani işte bu tür oyunları aşamıyoruz, o yüzden de siyasette çoğalamıyoruz işte.” (M., 41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırma katılımcıları bu durumu, partilerin “kadının siyasetteki yeri konusunda samimiyetsiz olmalarına” bağlamaktadır.

“Burası için İstanbul’un en modern ilçesi denir; ama burada bile kadınlar yeterince temsil edilmedi. Ama bu Türkiye’nin genelinde böyle; bütün erkekler, siyasette kadın olsun ama benim karım olmasın mantığında. Bu aslında erkeklerin, kadının siyasetteki yeri konusunda samimi olmamalarından kaynaklanıyor bence. Bu bütün partiler için geçerli.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani biz partideyken kota vardır o kota da işte %15-%30 denir. Ama o kotanın ben bugüne kadar uygulandığını hiç görmem. Sadece kadınlar vitrin olarak seçim zamanı kullanılır. Ondan sonra ikinci plandadır. Kadınlar için gerçekten bir şey yapmak istenmiyor bence, o yüzden de kadınlar giremiyor.” (N., 63, Emekli, Kocaeli, Muhtar)

“Kadının siyasete ayırdığı zaman, para ve siyasete dâhil olduğu mekân; bu üçü de bizim toplumsal yargılarımızın çok dışında...”

Bir görüşülenin anlatısından alıntılanan bu cümle de vurgulandığı gibi, kadınların neden yerel siyasette temsilci olamadığı üç nedene bağlanmaktadır. Bu üç nedeni birlikte vurgulayan başka bir görüşülen olmamıştır; ancak her birine ayrı ayrı değinen kadınlar hayli fazladır. Bu bağlamda eksik temsilin erkek egemen sistemle ilişkilendirilebilecek bir nedeni olarak öncelikle kadınların ekonomik güçlerinin olmaması ya da bu gücü özgürce kullanamaması gösterilmektedir. Siyasetin parayla yapıldığına vurgu yapan kadınlar, bu durumun büyük bir sorun yarattığını düşünmektedirler.

“Siyaset parayla yapılır. Şimdi bakın bir toplantıya gideceksiniz yol parası, bir yemeğe gideceksiniz yemek parası, davet vereceksiniz para, bütün bunlar para, her şey para. Siyaset para yani. Kadının elinde siyasette böylesine harcayacağı parası, kaynağı her zaman olmuyor. Aile bütçesi genelde, kadın üreten kadın da olsa erkeğin elinde toplanıyor. Ve erkeğin elinde toplanan aile bütçesi içinden kadının harcama yetkisi erkeğinkiyle eşit olmuyor. Bunlar hep bizim toplumumuzun özellikleri. Onun için aile bireyleri arasında bir kadının bir seçim için yapacağı ön araştırma kocası tarafından gerekli görülürse yapılabiliyor. Hâlbuki bir erkeğin aynı anketi yaptırmaması karısının haberi bile olmaz. Bunlar hep daha başlarken eşitsiz başlıyor” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi).

“Paranız varsa siyasettesiniz, gücü para oluşturuyor, siyasette her şey para. E şimdi hangi kadını tanıyorsunuz ki elinde çok fazla sermayesi parası var ve toplumda söz sahibidir ve bunu da kalkıp siyasette de değerlendirecek? Sorun buradan kaynaklanıyor. Bizi ancak birileri önerecek ki, ha benim burada iş yapabileceğime inandıkları için bana direkt böyle bir teklif geldi, yoksa çok zor kadınların alması.” (S., 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınların, erkek egemen sistemle ilişkilendirerek, eksik temsille ilgili vurguladıkları diğer neden, toplumun kadınlara yüklediği roller ve buna bağlı olarak hanedeki bakım sorumluluklarına ilişkindir.

“Kadına biçilmiş bir rol var toplumda ve dolayısıyla bu rol dışında hem toplumsal hayatta hem siyasi hayatta başka bir şans verilmiyor. Ve bizler de bunu çok benimsemişiz. Erkek hegemonyası tamamen!” (H., 38, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadının siyasette işi çok zor; çünkü yükü çok ağır. Eşine, çocuğuna, aile büyüklerine karşı görevleri var. Eğer çalışıyorsa, işine karşı da görevleri, sorumlulukları var. Yani nereden bakarsanız bakın kadının sırtında büyük yükler var. Kadın, ancak eşi, ailesi kendisine destek verdiği sürece siyasette olabilir. Benim eşim bana destek oldu, olmasaydı bu kadar zaman siyaset

yapamazdım. Hani başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır deniyor ya, başarılı kadının arkasında da bir erkek oluyor mutlaka.” (O., 62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

Görüşülen kadınların sıklıkla vurguladıkları bir nokta da, kadınların tüm zamanını bu rollerden doğan sorumluluklara harcaması ve bunun kadınlardan beklendiğiyle ilgilidir.

“Şimdi siyaset neyle yapılır, parayla yapılır ve zamanla yapılır. Zaman, kadının siyasete ayıracağı zaman, evden ayırdığı zaman diye düşünülür. Zaman ayırmak çok önemli. Kadın buraya ayıracağı zamanda çocuklarına yemek yapsaydı, çocuklarının başında olsaydı, evin işini yapsaydı... Kadından beklentiler bunlar. Hem bunların hepsini yapacaksınız artı siyasete zaman ayıracaksınız ayırabilirsiniz.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi).

“Kadının siyasete zamanı yok ki bir defa! Yok, evin işi, pazarı; yok çocuğun okulu falan hele bir de çalışıyorsa mümkün değil. Ya aslında erkeklerin kadına bakışı ne biliyor musunuz? ‘Hayatlarımızı kolaylaştıran mekanizmalar’ olarak bakıyorlar bize. Kadın sokağa çıktığı zaman ne olacak? Evde yemek aksayacak, iş aksayacak, keyfi kaçıyor yani erkeğin.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyasette çok çalışmak gerekiyor, kadınlar bunun için çok vakit bulamıyor. Evin bütün yükü kadında. Hele küçük çocukları varsa başka bir şey için çalışmaları mümkün değil. Ha ama zenginse iş değişir. Bakıcı tutar temizliğe kadın tutar, başka işlere de vakit ayırabilir o zaman.” (S., 52, Emekli, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

Türkiye’de siyasetin yapılış biçimleri ve bunun için seçilen mekânlar da kadınları siyasetten dışlayan bir neden olarak sunulmaktadır. Siyasetin, meclislerden çok yemekli akşam toplantılarında yapılması ve kadınların bu toplantılara dâhil olabilmemesinin neredeyse olanaksız olması, kadınların siyasal katılımını sınırlamaktadır.

“Türkiye’de siyaset nerede yapılır? Meyhanelerde yapılıyor, lokantalarda yapılıyor, mesai saatlerinden sonra yani gece yapılıyor, yemek toplantılarında, yemek sonrası toplantılarında, akşamları yapılıyor. Kadın ya çalışıyordur ya evindedir, üçüncü yer kabul görmeyen bir yerdir. Nerdeyim ilçedeyim, toplantıdayım, yemekteyim... Bunu ancak anlayan bir eşim varsa kabul görür bu davranışım. Kaldı ki bir kadın kocasını ve çocuklarını evde bırakıp akşam ben toplantıya gideceğim diyecek, üçüncü gece, altına imza atarım ki, hangi koca olursa olsun ses çıkarmadan durmaz. İşte yani kadının siyasete ayırdığı zaman, para ve siyasete dâhil olduğu mekân, bu üçü de bizim toplumsal değer yargılarımızın çok dışında. Böyle bir ortamda sağlıklı ve nitelikli bir kadının ben siyaset yapacağım deyip de başından sonuna kadar toplumsal konulara sahip çıkarak direnmesi çok zor. Çok sayıda engel sürekli çıkıyor. Bir kadının bütün bunlara sahip olması, en başından itibaren bütün süreci yaşayabilmesi, direnebilmesi çok zor.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Erkeklerin kadınlara engel olduğuna yukarıdaki anlatılarda da değinilmekle birlikte, bunu vurgulayarak tek neden olarak gösteren kadınlar da olmuştur. Siyasette kadınların yer alamaması, erkeklerin fırsat vermemelerine bağlanmaktadır.

“Erkeklerin bencilliği. ‘Hep ben hep ben’ deyip de onlar iyisini yaparım diye öne atılıp kadınların önünü kesmesi bence. Ben öyle diyorum.” (A., 48, Emekli, İstanbul, Muhtar)

“Kadınların siyasette olmamalarının tek sebebi erkekler! Kadın önündeki engelleri kendisi yaratmıyor sonuçta, babası, kocası, ağabeyi yaratıyor! Kadın da buna ses çıkaramıyor, nasıl çıkarırsın? Bazen bizim arkadaşlar da, işte diğer üye hanımlar, işte kadın dik durmalı, boyun eğmemeli falan. Ben sinirleniyorum bunlara. Parası yok, işi yok, mecbur kalıyor, ne yapacak? Kadınları suçlamakla olmuyor işte.” (G., 51, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki anlatılarda da zaman zaman değinilen; ancak doğrudan dile getirilmeyen demokrasi sorunu, iki görüşülen tarafından ifade edilmiş ve erkek egemen dizgeyle ilişkilendirilerek kadınların yerel siyasette olamamasında temel neden olarak gösterilmiştir.

“(…) Bu bir demokrasi sorunu aslında, kadınların olmaması demokrasinin ayıbı, ağızlarda bir demokrasi türküsi var da kadınları içine almayan bir demokrasi olabilir mi hiç düşünmüyorlar.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınları ikinci sınıf olarak gören anlayışın bir sonucu bu. Erkeklerle eşit görülmeyen kadınların siyasetten de dışlanması çok anormal değildir herhalde. Yani demokrasi diyoruz ama kadınların siyasette, çalışma hayatında, eğitimde yani aslında hiçbir alanda yer alamaması nasıl bir demokrasi oluyor sorgulamıyoruz. Neyse yani bu da sonuçta erkek egemenliğiyle ilgili bir şey. Demokrasi de onların demokrasisi (gülüyor).” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Erkek egemen sistemle ilişkilendirilen nedenlerin ardından, kadınların yerel siyasette eksik temsiline ilişkin belirgin olarak öne çıkan ikinci görüş ise eksik temsili kadınların isteksizlik ve yetersizlikleriyle ilişkilendirmektedir. Kadınların isteksizliği, özgüven eksikliği ve eğitimsizliği bu görüş kapsamında belirtilen nedenler olmaktadır. Bu bağlamda, kadınların kendilerinden kaynaklanan nedenler dolayısıyla yerel siyasette temsilci olarak yer alamadıkları düşünülmektedir. Kadınların istedikleri takdirde yapamayacakları şey olmadığı da bu görüşte olanlar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır.

“İsteseler katılırlar, arz talep meselesi bu. İstedikten sonra hiçbir engelin olacağını düşünmüyorum ben. Kadınların kendilerinde bitiyor. Biraz istekli olmak lazım.” (İ., 46, Ev Kadını, İstanbul, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Mesela il genel meclisinde hiç hanım üyemiz yok bizim. Kadın kolları olarak o kadar destek olduğumuz halde müracaat çıkmadı. Sadece bir kişi başvurdu o da yedekteydi. Yani genellikle de sayılarımız az zaten, aday da olmuyoruz aday

adayı da olmuyoruz, yeterli ilgi yok. Bunun cesareti de yok bizde. Donanımlı olmadığı için kendine güvenmiyor hanımlar.” (O.,62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

“Siyaset kadınların hiç bilmediği bir şey, ilgi alanlarına girmediği, ilgilenmediği bir şey. Yani girenlerin de çok yüzeysel girdiklerini düşünüyorum ben. Siyaset kadının naturasına çok fazla hitap etmiyor, naturasına uygun değil bana göre. O yüzden de çok az kadın giriyor. Hani diyorlar ya kadın almıyorsunuz siyasete. Nasıl alsınlar? Yetişmiş kadın yok ki alsınlar. Yani meslek sahibi oluyor; ama siyasete ilgi duymuyor. Duysa bile çok yüzeysel duyuyor, o yüzden almıyorlar. Yani o yüzden girmiyor kadınlar da.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bir kere ilgi duymuyor. Yani istekleri farklı, o yönde değil. Uğraşmak istemiyorlar, istemeyince de olmuyor. Bu işi ciddiye almak, çalışmak gerekiyor, kadınlar pek zora gelmek istemiyorlar bana kalırsa. Burada olmamalarının nedeni kendileri yani.” (E.,, 30, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclis Üyesi)

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlardan bazıları ise, kadınların siyasette yer alamamalarının kadınların kendilerinden kaynaklandığını ifade ederken, özellikle çocuk yetiştirmekten başlayarak, birçok süreçte erkekleri ön plana çıkarmanın ve sonra da onların egemenliğine girmenin yarattığı sorunlara değinmektedir.

“Bence kadınların önündeki en büyük engel kendileri, siyasette olmamaları kendilerinden kaynaklanıyor. Çünkü bu toplumda erkeği yetiştiren kadındır. O bizden kaynaklanıyor yani, biz doğuruyoruz, biz yetiştiriyoruz erkek evladını, ama kız evlattan farklı yetiştiriyoruz onları. Sonra da büyüttüğümüz o erkeklerin egemenliğine giriyoruz. Sorun burada bence. Kadın bunu isteyerek yapıyor sonuçta. Öncelikle bu aşılmalı, siyasete girmenin en büyük engeli bu, aslında kendileri yani.” (E., 51, Emekli, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

Kadınlara toplum tarafından yüklenen rolleri içselleştirdiği gözlemlenen bir görüşülen, erkek ve kadınların önceliklerinin farklılaştığını ve bunun içgüdüsel olup kadının anneliğinden kaynaklandığını öne sürmektedir.

“Erkeklerle kadınların öncelikleri çok farklı. Şimdi sorarsanız siyaset yapan erkeğe önceliğiniz nedir diye, der ki siyaset, ikinci iş hayatı der, üçüncü aile der. Kadınlara sorduğunuz zaman ilk ne der, aile, ikinci iş der, üçüncü siyaset der. Yani bu kadın olmanın bir şeyi, sonucu. Şimdi bana sorsanız hangisi önce gelir, tabi ki ailem. Yani hiçbir şeye değişmem, siyasete miyasete. Sonra benim işim gelir, sonra siyaset. E şimdi siyaseti sona koyarsanız tabi ki yani bir yere gelmeniz erkeklere göre çok zor. Ama erkek öyle değil, önce siyaset. Onun için ne yapıyorlar? Gece gündüz işte toplantılar yapıyorlar. Tabi erkeğin avantajı o, toplumumuzda biraz farklı. Mesela gece kalkıyor, bir hedefi var, insanları toplayıp yemeğe götürebiliyor, ama işte siz kadın olarak erkekleri alıp bir yemeğe götüremezsiniz yani bana destek olun diye. Onlar amacını koyuyor, onu da yapıyor, yani eşi ne olmuş, çocukları ne olmuş evde, nasıl olsa çocuklarına eşi bakıyor. Ondan sonra iş hayatını toparlıyordur, sonra tamamen siyaset işte. (Bunun sebebi ne sizce?) Kadınsallık, içgüdüsel bir şey yani bence, annelik. Bu annelik duygusu, gerçi ha bekârların daha farklı, bazen bakıyorum bekâr bayanlarımıza, onlar daha erkekler gibi düşünebiliyorlar. Öncelikleri değişebiliyor; ama eğer anneyseniz annelik duygusu çok farklı. O her şeyin önüne geçiyor.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlardan bazıları eksik temsilin nedeni olarak eğitimsizliği göstermişlerdir. Kadınların yerel siyasette yer alamamalarını eğitimsiz olmalarına bağlayan görüşülenler, bu durumu toplumsal bir engel olarak değil, kadının kendisinden kaynaklanan bir engel, sorun alanı olarak öne çıkarmaktadırlar.

“En önemlisi eğitim. Meslek sahibi olmamaları en büyük eksik. Meslek sahibi olacak ve işini yapacak. Evlenip de evde oturacak kadınlara da ihtiyacımız yok bizim. Bizim, çalışacak, nasıl erkek evlenince işini bırakmıyorsa, kadın da meslek sahibi olacak, işini devam ettirecek, çocuk doğursa dahi tekrar işine dönecek kadınlara ihtiyacımız var. Dolayısıyla böyle bir zihniyet, kadınların zihin yapılarında da biraz değişiklik olması gerekiyor. Ben kadını, iyi bir anne olayım... yani biraz kurtarabilirsek bu yapıdan daha iyi olacak zaten.

Önce kadınlardan başlayıp tüm toplumu değiştirmek lazım. (...) Ben mesela bir kadını eve geliyorum, yemek var, temizlik var, yani işler bitmiyor. (...) Kadınlar da böyle bir anlayış olmalı. İşte ben de çalışıyorum, sen de çalışıyorsun, çocuk doğurabilirim, doğa bana en güzel şeyi vermiş, bahsetmiş; ama nihayetinde doğduktan sonra tekrar ben işe dönmeliyim, çalışmam gerekiyor diyen kadınlara ihtiyacımız var. Bu anlamda da bir eğitim de olmalı yani.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Türkiye’de kadınlar okumadığı, eğitilmediği için bu haldeyiz; istemiyorlar, zor geliyor nedense. Eğitim çok önemli sonuçta; çünkü toplumu eğiten kadındır, çocuğu yetiştiren kadındır. Kadının oğluna bu kadar sevdalı olduğu için, kadın oğlunun elini sıcak sudan soğuk suya sokturmadığı için bu halde şu anda. Yine kadının eğitimsizliğiyle ilgili.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınlara yapılan görüşmelerin ilerleyen aşamalarında, bazı kadınların bir biçimde kendilerinin de adaylık süreçlerinde ve/ya da siyasette benzer güçlüklerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Ancak görüşmenin bu aşamasında, aynı kadınlara erkek egemen dizgeyle ilişkilendirdikleri engelleri kendilerinin yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda kendilerini bu cinsiyetçi yapının tezahürlerinden bağışık görmeleri burada belirtilmesi gereken önemli bir noktadır.

“Ben bu tarz (partilerin erkek egemen yapıları ve uygulamalarına ilişkin) engellerle karşılaşmadım. Partideki erkeklerle bir sorunum yok, hatta beni kendilerinden görürler, takılırlar bana. (...) Adaylık sürecinde de bir sorun yaşamadık, bayanlarla daha çok yaşadım açıkçası. (Kadınların yeterince temsil edilememesini partideki erkeklere bağlamıştınız?) Yani evet, tabi böyle de bir gerçek var; ama işte her bayanla anlaşamıyor yani onlar da. Daha böyle hani tuttuğunu koparan kadınlara şey yapmıyorlar yani. Dik durunca anlıyorlar onlar da.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Hayır, hiç engel yaşadım ben. Mesela meclis üyesiyken encümen olmak istediğim söyledim ve kaptım. Kent konseyi kadın meclisi başkanı oldum. Sonra

kadın kollarına atamayla geldim. Yeter ki isteyin, çalışın, ekip çalışmasına inanın, gerisi gelir. Öyle engeller falan daha böyle kadınlıklarını öne çıkaranlar için olabilir belki. Ben erkekler gibi siyaset yapılmasından yanayım, onlar daha profesyonel düşünüyor.” (O., 62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

2. Kadınlar Neden Yerel Siyasette Olmalı?

Kadınların yerel siyasetteki temsillerinin yetersiz olduğunu düşünen ve bunun nedenleri hakkında düşüncelerini paylaşan görüşülenlere, kadınların yerel seçilmiş organlarda daha fazla sayıda yer alması gerektiğini düşünüp düşünmedikleri, yer aldıkları takdirde başarılı olup olamayacakları sorulmuştur. Araştırmada görüşülen kadınların tamamı, kadınların yerel siyasette var olması gerektiğini ve erkeklere göre daha başarılı olacaklarını vurgulamışlardır. Bu olumlu yanıtın ardından, görüşülenlere bu kez, kadınların yerel siyasette neden ve hangi özellikleri dolayısıyla olmaları gerektiği sorulmuştur. Konuyla ilgili anlatılar, çoğunlukla kadınların siyasetin yapısını değiştireceği düşüncesine dayanmakla birlikte, bu anlatıların birbirinden farklı bakış açılarından yansıdığı ve bu anlamda farklı argümanların öne sürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu açıdan baskın olarak üç görüşün hâkim olduğu söylenebilir. İlk görüşteki kadınlara göre, kadınlar “anne” olmalarından dolayı siyaseti daha iyi yapabilir ve siyasette bir fark yaratabilir. Bu bağlamda, kadınların “doğası gereği” fedakâr, duygusal, sabırlı, yardımsever, şefkatli, merhametli, hoşgörülü vb. olduğu, bu özelliklerin siyaset için bir artı olduğu sıklıkla dile getirilmiştir.

“(…) Yuvayı nasıl dişi kuş yapıyorsa, kenti de gerçekten kent yapmayı kadın başarabilir bence. Kadının anne olmasından doğan şefkat, sevgi ve fedakârlığı kenti için, ülkesi için de gösterir ve bu çok önemli.” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yardımseverlik bir siyasetçide mutlaka olmalı, eğer olmazsa siyaset kötü bir şeye döner bence. Kadınların daha fedakâr ve yardımsever olduğunu düşünüyorum. Bu özellikleri, siyasette işe yarar, onları başarılı yapar. Siyaseti kadınlar değiştirecek, buna inanıyorum.” (S., 49, Emekli, İstanbul, Muhtar)

“Siyasetin özünde hoşgörü, merhamet, fedakârlık gibi duygular olmalı. Bu duygular da kadının doğasında zaten var. Böylece siyasetin daha temiz yapılabileceğini de göstermiş oluruz. Bu yüzden kadınların olmasını istiyorum, siyaseti daha iyi ve değişik yöntemlerle yapabileceğimiz için.”(N., 57, Emekli, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Ben siyaseti kadınlara daha çok yakıştırıyorum. Kadınlar bir şey yapmak isterse sonuna kadar gider, bıkmaya usanmaya yok. Kadınlar ikna edici ve güvenilir. Kadınların yorulduğunu hiç duymadım. Keyfi değiller. Ama erkekler o gün canı gelmek istemezse gelmiyor. Kadınlar özverili, her şeyden önce bir anne oldukları için fedakârlık doğalarında var. Evdeki tüm yük onların üstünde; ama yine de birçok çalışmanın içinde olabiliyorlar. Bu da kadınların yorulmadığını, usanmadığını ve azimli olduklarını gösterir.” (E., 55, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...)Evin ekonomisinden, sağlığından, bakımından her şeyinden kadın sorumlu. Adeta tüm bakanlıkları kendisinde toplamış bir merci gibi...”

Kadınların anne olmaları ve doğalarından gelen bazı özelliklerinin yanında toplum tarafından verilen rollerin de siyasette işlerine yarayabileceklerini belirtenler de olmuştur.

“Kadın önce annedir bir defa ve bundan dolayı siyasette daha başarılı olur bence. Sonra belediyelerin yaptıkları işler de yani ev işlerine benziyor sonuçta, kadınlar hiç zorlanmadan yapabilir.” (R., 45, Kuran Kursu Hocası, Kocaeli, Parti Kadın Kolları Üyesi)

“Kadınlar artık evlerinin ve partilerinin mutfaklarından çıkması gerekiyor. Sadece seçim çalışmalarında çalışmakla olmaz. Aslında kadın en büyük siyasetçi. Evin ekonomisinden, sağlığından, bakımından her şeyinden kadın sorumlu. Adeta tüm bakanlıkları kendisinde toplamış bir merci gibi.” (G., 51, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Mesela ben şöyle söyleyeyim. Ben muhtar olmasam ben azamın muhtar olmasını isterim. Kadınlar yapmalı bu işi. Çünkü kadın bildiği için, evde bütçeyi kadın hazırladığı için biliyor. Yani erkek egemenliği var; ama kadın evin bütçesini yapar. Kadın o bütçeyi iyi yapmasa o ev ileri gitmez kesinlikle. İyi, çalışkan, temiz bir kadın gördüğüm zaman o evin ilerlediğini görüyorum.”
(Pelin, 38, Ev Kadını, İstanbul, Muhtar)

Kadınların erkeklerden farklı bir bakış açısına sahip olmaları, daha dürüst olmaları ve ayrıntılara daha çok dikkat etmeleri nedeniyle siyasette bir değişim yaratacaklarına olan inanç da belirgin olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada bazı katılımcıların erkeklerin yaptığı siyaseti “kirli” bulmakta, kadınların siyasette yer alması halinde siyasetin “şeffaflaşacağına” inanmaktadırlar.

“Kadınların ve erkeklerin siyaset yapma tarzlarını çok farklı buluyorum. Bugün kadınların çok başarılı olmamasını da çok doğru ve etik olmalarına bağlıyorum. (...) Kadınlar genel olarak böyle, o yüzden kaybediyoruz zaten. Ya aslında tam da bu yüzden kadınların siyasete girmesi lazım, değiştirmek için girmeleri lazım. (Peki, kadınları hangi özellikleri başarılı yapar sizce?) Öncelikle dürüst olmaları, görüş açılarının farklı olması, daha geniş olması yani, daha duygusal olmaları, mesela benim yaptığım her projede çocuğu, kadını herkesi düşünüyorum, toplumsal fayda benim için önemli.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlar erkeklere göre daha dürüst oluyorlar. Riskli kararlar vermiyorlar, daha böyle kılı kırk yarıyorlar kadınlar. Erkekler biraz daha cesur, bizler biraz daha o konuda hani attığımız imzadan, yaptığımız işlerden biraz korkuyoruz yarın öbür gün farklı bir şey gelir diye. Daha dürüstler yani, siyasetteki kadınların daha dürüst olduğuna inanıyorum. Sonra, kadınların olduğu ortamda erkekler kendilerine çeki düzen veriyorlar, konuşmaları daha dikkatli oluyor.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınların tabii ki daha çok olmalarını istiyorum. Şu an çok az yani. Kadınlar yer alırsa siyaset de değişir, daha şeffaf olur. Erkeklerinki kirli

siyaset yani, yalan dolan, kadınlar daha dürüst bence.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“(..) kadınların sorunlarını en iyi biz biliyoruz...”

Yukarıda vurgulanan belli noktalara değinmekle birlikte, farklı bir bakış açısından konuyu ele alan bir görüşülen, kadınların siyasetin dilini ve içeriğini; yerel siyasetin algılanış ve yapılış biçimini değiştirip dönüştüreceği düşüncesindedir. Diğer yandan, yerel yönetimlerin sunması gereken hizmetlerin kadınlar tarafından daha iyi belirleneceği, çünkü bu hizmetlerden doğrudan yararlanan kesimin kendileri olduğu vurgulanmaktadır.

“Bir kere kadınlar yerel siyasette çoğalırlarsa bir nezaket temelinden gelecek. Siyasetin dili değişecek, erkek dilinden kabadayı dilinden biraz salon diline veya demokratik dile dönüşecek. Bu çok önemli bir şey. Eşit idealler konuşulacak. Hâlbuki o kadar erkek egemen konuşuluyor ki bir defa yönü değişecek. İkincisi değerler içinde kadının bulunduğu ve kadının gerçekten de ilkeli duruşunda erkeğin de ilkeli durmaya mücadelesi aratacak; kadın davet edecek ilkeli duruşa. Üçüncüsü rant konusunda kadınların erkeklere oranla (...) tabii istisnalar var; ama kadınların temiz kalma oranları çok daha yüksek. Bu yüzden müteahhitlik kavramından belediyeciliği çıkarıp yerel yönetim anlamına, yerelden yönetim kavramlarına dönüştürmek gerekir. Bunun için de kadın ve erkek eşit şekilde bu işe yaklaşımıyla park ve bahçelerin kullanımından, tiyatro oyunlarının seçilmesinden, çocukların eğitiminden engellilere yaklaşımdan, hastaların bakımından, kadının istihdamda yer almasından, çocukların eğitimdeki başarılarından kentin sorunlarının konuşulduğu sosyal mekânlardan, sorunlara birlikte çözüm üretilecek alanlara kadar birlikte karar almalı. Hatta kadınların bu alanlarda daha çok söz sahibi olma hakkı var, bu hizmetlerin sunumundan aslında en doğrudan kadınlar yararlanıyor. Çocuğu parka götüren kadın, bakım işleri kadına yüklenmiş. Kadınlar bu sorunları doğrudan yaşayan kesim. O meclise girip sokakların aydınlatılmasından, çevrenin bakımına sorunlarını, önerilerini dile getirecek, yayalarla ilgili sorunları, araba kullanan kadınlar çukurları, kötü asfaltları

dile getirecek, kreşleri, sığınmaevlerini dile getirecek. Kentte kadın da erkek de yaşadığına göre, hatta kadın nüfus %51 olduğuna göre, o da diyecek bu kentte yarı yarıya söz hakkı benim diyebilecek; ama o meclislerde yaklaşık yarı yarıya ya da en azından, hadi bırakalım yarı yarıya, %30 olsun diyoruz, bakın bir kalemde %70'i onlara bırakıyoruz, neden? Çünkü inanmıyoruz %50'yi alacağımıza. Başlangıç için %30'la başlayalım bari diyoruz. Bu bile mümkün olmuyor, orası başka.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınların sorunlarını yine en iyi bir kadının anlayabildiğini dile getiren ve kadınların daha iyi temsil edilebilmesi için siyasette daha fazla kadının yer alması gerektiğini düşünen bir meclis üyesi, siyasetin ancak bu şekilde “temizlenebileceğini” de vurgulamaktadır.

“Yani kadınların sorunlarını en iyi biz biliyoruz. Yani yaşamasak da bazı sıkıntıları, yaşayanları görüyoruz, etraftan, aileden, mahallendeki insandan görüyorsun. Çünkü onlarla birebir ilişkisi olan kadınlar. Erkekler ne biliyor ki? Komşum bana geliyor derdini anlatıyor, yani bir erkeğe gidip anlatamazsanız. Bize çok daha rahat ulaştıkları için veya biz gözlemleyebildiğimiz için sorunlarını yani kadınlar ne kadar çok olursa o kadar iyi. (...) Her kadın orda temsil edilmeli, ev hanımı bile olmalı, çünkü onun da bildiği pek çok şey var, çözüm üretebileceği çok alan var. (Peki, kadınlar hangi özelliklerinden dolayı yerel siyasette olmalılar sizce?) Kadınlar bir defa daha dürüst, daha titiz yaptığı işlerde. Siyasetin rengi değişir, hani o kirli siyaset ancak böyle temizlenir gibi geliyor bana.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Araştırmada görüşülen kadınlara kendilerinin aday gösterilmesinde ve seçilmelerinde hangi nedenlerin ve özelliklerinin etkili olmuş olabileceği de sorulmuştur. Görüşülenlerin önemli bir bölümü, kendilerini “övmek” olarak düşünülebileceği gerekçesiyle bu soruyu yanıtlamak istememiştir. Soruyu yanıtlayan meclis üyeleri aday gösterilme; muhtarlar ise seçilme nedenlerinin neler olduğu konusunda düşüncelerini açıklamışlardır. Bu soru, seçilmiş kadınların kendilerini nasıl tanımladıkları ve hangi özelliklerini siyaset için avantajlı gördüklerini anlayabilmek

açısından önemli görülmektedir. Görüşülen meclis üyesi kadınlardan bazıları, aday gösterilme nedenleri olarak dürüstlük, çalışkanlık gibi kişisel bazı özelliklerinin etkili olduğunu düşünmektedirler.

“Yani ben açık söyleyeyim, yani övünmek olarak değil, herhalde dürüstlüğüm. Çünkü ben 5 yıl meclis üyeliği yapmıştım, meclis üyeliğimi ne bir yerde kullanmışımdır, ne de bunu kullanarak kendime bir çıkar sağlamışımdır. Yani bunu kullanarak ne bir dava aldım ne de bir şey, asla olmadı. Bu yüzden aday gösterdiler sanırım. Bunu söylediler zaten.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Emin değilim tabii; ama açık sözlü olmam etkilidir diye düşünüyorum. Ben her şeyi doğrudan söylerim, arkadan da konuşmam, gerçi siyasette bu kazandırır belki; ama benim yapım değil, sahte geliyor bana. Bana bunu söylediler de zaten, açık sözlü olman beğeniliyor dendi. Ben çok çalışırım bir de. Hani bana bir şey demelerini beklemeden yaparım, mutlaka bir şeyler yaparım, boş durmam. Boşa vakit harcamayı sevmem, bunu da bilirler.” (F.,43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) bir erkekle aynı şanslara sahip olsaydım o erkek tercih edilirdi...”

Görüşülen meclis üyelerinden bazıları ise aday gösterilmelerinde, kişisel özelliklerinin yanı sıra eğitim, ailenin tanınmış olması, parti ileri gelenleriyle ilişki gibi bazı faktörlerin de etkili olduğunu, bunlar olmadan hangi kişisel özellikleri olursa olsun seçileceklerini tahmin etmediklerini eleştirel bir yaklaşımla dile getirmişlerdir.

“Şimdi benim insani yönüm çok iyidir. İnsan ilişkilerim iyidir, insanlarla bağlantı kurabilirim her kademedен insanla yani. Temizlikçilerle, çöpçülerle... O bir etken. Tabii eğitilmiş olmam da bunu destekledi; ama inanırım ki ben bu şeyde olmasaydım, bir erkekle aynı şanslara sahip olsaydım o erkek tercih edilirdi. Bu da bir gerçek yani.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Valla benim kişisel olarak herhalde çalışkanlığım olabilir; çünkü çok dolaştık, hatta o zaman eski bir milletvekili ‘ne o sen belediye başkan adayı gibi dolaşıyorsun’ dedi bana. Eğitilmiş olmam da etkili olmuştur. Bunların dışında kamuoyu baskısı bir kere. Çünkü kamuoyundan epey destek aldık biz. ... Bey koyduysa listeye nedeni birincisi kamuoyu baskısıdır, ikincisi babamın adıdır. Bunlar olmasaydı zordu yani, tahmin etmiyorum, kadınlar ancak böyle desteklerle olabiliyor maalesef.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(…) İşte dediğim gibi bayan, üniversite mezunu, başı açık, böyle kriterler koymuşlardı. İşte ben eğitimliyim, kadını, bir mesleğim var, o kriterlerim beni seçti. Yoksa kişisel özelliklerimin etkili olduğunu pek sanmıyorum, onlara bakmazlar yani.” (O., 40, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Beni buraya getiren kadın kolları başkanı, yani yine bir kadın, bayan yani beni çok destekledi; ama yani zaten bir tane boncuk koyacaklardı oraya. Hani o ben olmayacaktım, diğer iki arkadaştan biri olacaktı. İşte benim de tercih edilmemem sebebi, o arkadaşımın beni sevmesinden tutun da eğitim düzeyime, işte şuyuma buyuma bağlı diyebiliriz.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

3. Kadın Temsilini Artırmak İçin Yöntemler

Yerel siyasette kadın seçilmişlerin daha fazla oranda yer almaları gerektiği görüşünde birleşen görüşülenlere, bu durumun gerçekleşebilmesi için neler yapılabileceği, hangi yöntemlerin kullanılabileceği sorulmuştur. Alınan yanıtlar genel olarak üç grupta toplanmaktadır.

“Öncelikle eğitilmiş kadınlara ihtiyaç var...”

İlk grupta ve görece çoğunlukta olan yanıtlar, eksik temsilin de nedeni olarak belirtilen ‘kadınların eğitim düzeyleri’ ile ilgilidir. Bu gruptaki yanıtların bir bölümü okullarda verilen örgün eğitime işaret ederken, bir bölümü kadınların ‘kişisel gelişimlerini sağlayacak’ eğitimleri gündeme getirmektedir. Kadınların eğitim

düzeylerini yükseltmeleri ve ekonomik özgürlüklerini elde etmelerini sağlayarak siyasette kadın sayısının yükseleceğini düşünmektedirler.

“Öncelikle eğitilmiş kadınlara ihtiyaç var. Kadının eğitilmesi lazım, okullu olmaları lazım. Bakıyorsunuz okuma yazma bilmeyen kadınlar var. Sonra kadınların çoğu ev kadını, çalışma hayatı yok, ekonomik özgürlük yok. Bunların sağlanması lazım, devletin bu imkânları sunabilmesi lazım, kadının da istemesi lazım. Ondan sonra kadınların siyasette daha çok olacağına inanıyorum.” (U., 43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki örgün eğitime işaret eden anlatının dışında, kadınlara kendilerini geliştirebilecekleri, özgüvenlerini yükseltecek eğitimler verilmesi kadınların siyasete daha fazla katılabilmelerini sağlayacak bir yöntem olarak sunulmuştur.

“Özellikle özgüvenle ilgili bir şeyler yapılabilir. Özgüven verecek kişisel gelişme eğitimleri olabilir, bunu yapabiliriz. Aslında vakıfta (KEDV) o yapıyordu. Kadınlar özgüvenli olsun, işte konuşmayı öğrensinler, toplumda konuşabilsinler, uzlaşabilsinler birbirleriyle de. Böyle bir şey yapılabilir, etkili olur bence.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Benzer bir yöntem öneren diğer görüşülen, kadınların katılımını sağlamanın kendileri dışındaki nedenlerden dolayı zor olduğunu, bunun için farklı yöntemler geliştirmek gerektiğini, kendilerinin de onlara örnek olabileceklerini vurgulamaktadır.

“İşte eğitimler olabilir, kişisel gelişimleri sağlanabilir. Ama dediğim gibi evlerinden çıkarmak, kocalarını ikna etmek yani katılımı sağlamak zor. (...) birebir onların kapılarına gidip bir şeyler yapmak lazım, ikna etmek lazım, örnek olmak lazım. Anlatmak da yetmiyor, ispatlamak gerekiyor kadınlara, yani kadınların neler yapabileceklerini görmeleri gerekiyor. Bize de iş düşüyor burada, örnek alabilecekleri gibi olmalıyız.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlar için yerler ayrılması gerekiyor, bir kota olmalı yani. Hatta KADER’in önerdiği fermuar sistemi olmalı, bir kadın bir erkek yani...”

İkinci gruptaki yanıtlarda, yerel siyasette kadın seçilmişlerin daha fazla oranda yer almaları için, görüşülen kadınların kota ve fermuar sistemi gibi olumlu ayrımcılık araçlarını dile getirdikleri görülmektedir.

“Kadınlar için yerler ayrılması gerekiyor, bir kota olmalı yani. Hatta KADER’in önerdiği fermuar sistemi olmalı, bir kadın bir erkek yani. Ama şu ana kadar öyle bir şey yapılmadı. Ben bunu öteki kadınlarla da paylaştım. Mesela geçen bir kahvaltıda iktidar partisinin kadın kolları başkanı ... Hanım’la karşılaştığımda söyledim, dedi ki bana, ben onu yapmaya çalıştım dedi. Ben dedi genel seçimlerde kadın isimlerini koydum listelerde ön sıralara ve sabaha kadar orda, genel merkezin masasında uyumadan bekledim dedi. Ama gene de dediğimi yaptıramadım dedi. (...) Yani çok müthiş bir direnç var orda. Kadınlar süs, vitrin. Yani ben istiyorum ki kadınlar artık işte 20’de 3, 30’da 1 falan kalmasınlar. Bunun için bizim ortak hareket etmemiz lazım, kadınlar ancak çözebilir bunu; çünkü erkekler benim sorunumla ilgilenmez. (...) Ama böyle olmayacak. Ben şimdi gidip genel merkeze kadınlara yer açın diyeceğim. Tek başına gidemem tabi, diğer meclis üyelerini de toplayıp bunu yapacağım.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi dünyada bununla ilgili bir sürü uygulama var, nedir onlar, işte kota, fermuar sistemi vs. Ama Türkiye’de birkaç partinin yaptığı bir şey bu, onlar da zaten genelde barajı aşamayan partiler, kota koyuyorlar. Ötekini yapan hiç yok diye biliyorum. Şimdi durum böyle olunca yani bunun yasalarda olması lazım ki keyfi olmasın, bir bağlayıcılığı olsun, istemeseler de yapsınlar. Ama bakıyorsunuz, partidekiler, yasayı yapanlar hepsi erkek. O yüzden bizim kendi aramızda birleşerek mücadele vermemiz gerekiyor. Yoksa bu kendiliğinden olmaz, zor olur yani.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlarından bir kısmı ise, kotayı ayrımcı bir uygulama olarak değerlendirmekle birlikte, kadınların sayısının artması için gerekli görmektedir.

“Yani kadınların sayılarının kendiliğinden artmasını beklemek olmaz tabii, bir şeyler yapmak gerekiyor. Ha ne yapılabilir noktasında aslında yani kotadan,

kadın kollarından yana biri değilim, yani kadın erkek ayrımının olmasından yana biri değilim; ama şimdi bir özeleştirme yapmak gerekiyor, sonuçta partide kadınlara çok fazla yer verilmiyor. Onun için bu kadın kotasının olması gerekiyor. Yani var olabilmemizin sebebi de bu kadın kotası. Ancak öyle kadınlar fazlalaşabilir. Aslında olmamalı, kesinlikle olmamalı.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Aslında bunun için önce kadınların dayanışması lazım...”

Üçüncü gruba giren yanıtlarda ise yerel siyasette kadın seçilmişlerin sayıca artmaları için kadın dayanışmasının¹ olması gerektiği, artışın bu yolla mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

“Aslında bunun için önce kadınların dayanışması lazım. Şimdi ben kadın kollarına söylüyorum, şimdi biz otursak desek ki, seçim döneminde en çok biz çalışıyoruz, erkekler oturuyor, kadınlar çalışıyor. (...) Biz otursak desek ki, bir liste yapsak biz bunları istiyoruz, dayatsak. Ve desek eğer siz bunlar dışında aday çıkarırsanız, bunları sokmazsanız, biz çalışmıyoruz kardeşim. Bir boykot etsek dedim, bunların eli ayağı tutuşur. (...) Bir tepki vereceksin ki insanlar kendilerine gelecekler. Biz listemizi yapalım verelim. 37 meclis üyesi varsa, yarısı kadın olsun yani, 1 kadın, 1 erkek koyulsun listelere, sıralamayı öyle yap yani. Ha koymuyor musunuz, istemiyor musunuz, biz çalışmazsak bu parti yok! Bunu demeliyiz.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani şöyle, bizim kadınlarımızın siyasette yer alabilmeleri için, bizim gibi kadınların sesinin çok çıkıyor olması lazım. Yani bizim gibi kadınların kendi partileri içerisinde bunun mücadelesini veriyor olması lazım. AK Partinin kadın grupları, bizim kendi kadın gruplarımızın birlikteliği lazım. Bizlerin, kadınların eğitilmesi lazım. Yani kadın olarak parti içinde görev yapan insanların eğitilmesi lazım. (...) Bir fırsat bulduğumuzda Ankara'ya gidip bunları konuşup hani bir ortak noktada birleşmemiz gerektiğini paylaşmak istiyorum. Yani hatta benim kendimin üstüne düşen görevin aslında bu

¹ Bu konu, ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

olduğunu düşünüyorum. Benim görevim bu olmalı, ben bunu yapabilmeliyim. Yani bu 5 sene zarfında bunu yapabilirsem benden mutlusu yok.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben tek olayım, rakibim olmasın dediğimiz sürece azınlıkta kalacağız...”

Araştırmada görüşülen bir meclis üyesi, temsil oranlarını artırmak için kadınların kendi aralarında dayanışmalarının önemli olduğunu; ancak gerçekte böyle bir durumun mümkün olmadığını belirtmektedir.

“Ya erkeklerde baskın bir şey var, onlar belirliyor kuralları. Aslında biz onlardan daha iyi, daha çok üretiyoruz. Siyasette kadınların daha çok artması gerekiyor; ama siyasette kadınlar şu anda bir kısır döngü içindeler. Çünkü az olmak istiyorlar sayı olarak, yani 3 tane olunca rakip oluyorsunuz, bir tane olunca hızlı bir şekilde yükseliyorsunuz. İşte kadınlar böyle kendi aralarında da sorunlu. (...) Yok öyle dayanışma falan. Sayı olarak az olmak işlerine geliyor. İyi eğitilmiş bir kadın olursanız, tek olursanız hemen çok hızlı bir şekilde ilerlersiniz, alırsınız başınızı gidersiniz, vekil olursunuz, bakan olursunuz. Rakip istenmiyor yani. Ben tek olayım, rakibim olmasın dediğimiz sürece azınlıkta kalacağız.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

4. Yerel Seçilmiş Meclislerde Kadın Temsilcilerin Konumu ve Kadınların Temsili

Bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınan yerel yönetimlerin kadınlara yönelik faaliyetlerinin belirlenmesi ve uygulanmasında, kadın meclis üyelerinin etkili olup olmadıkları sorulmuştur. Kadınların tamamına yakını bu faaliyetlerin belediye başkanı tarafından belirlendiğini, kendilerinin bu anlamda çok etkin olmadıklarını ifade etmişlerdir. Aslında bu soru, bu faaliyetlerle ilgili kararların bir şekilde belediye meclisinin onayından geçtiği düşünülerek sorulmuştur. Kadınların bu soruya olumsuz yanıt vermelerinin nedeni ya meclisin yapı ve işleyişiyle ya da kadınların bu kararlara dikkat etmemeleriyle ilgili olduğu düşünülerek farklı sorularla bu konu irdelenmiştir. Bu bağlamda kadınlara, belediye ve il genel meclislerinde kadınlarla ilgili kararlar

alınıp alınmadığı sorulmuştur. Alınan yanıtların çoğunlukla olumsuz olduğu görülmektedir.

“Ya aslında düşünüyorum da, böyle çok şeyimiz yok yani.” (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi siz sorunca dikkatimi çekti de, yok, alınmadı hiç. Maalesef kötü bir durum.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yok, olmadı maalesef. Bakış açısı partilerin de, yönetimin de kadınlara sadece ve sadece onları kullanmak istedikleri alanlar dediğimiz gibi, kendilerine siyasi güç oluşturacak alanda bir maşa. (...) Ama tabii ki olması gereken kadınlara özel kararlar almak, ihtiyaçlarını dikkate almak.” (G., 57, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlarla ilgili genelde eğitim komisyonunda çalışmalar oluyor. Kent konseyinden gelen kararlar falan bir iki defa geçti. (En son ne zaman böyle bir karar alındı?) Yani geçen sene olabilir, çok net hatırlamıyorum. Büyükşehir Belediyesinin kadınlarla ilgili çalışmaları daha çok kent konseyi çatısı altında yapılıyor. (...) bir şeyler yapılıyor; ama biraz da kadınlara alakalı bu. İsteyeceksin ki verecekler, istemezseniz vermezler. (Siz bir kadın meclis üyesi olarak, kadınlar için istiyor musunuz?) Ben kendimi komisyonda kadın olarak düşünmedim yani. İşte ben kadını, kadınlara yapın diye hiç düşünmedim. Ama güzel bir fikir, aslında yapılabilir. (...) Bundan sonra daha çok dikkat ederim yani. Tabi doğru yani, bir bütçe ayrılabilir. (...) Bu görüşmemiz çok iyi oldu, böyle düşünmemiştim hiç, aralık ayındaki bütçede her daire başkanına burada kadınlar için ne olacak diye soracağım. Bir sonraki görüşmemizde de söyleyeceğiz size.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki anlatıda da görüldüğü gibi, görüşülen kadınların tamamına yakını konuyla ilgili daha önce hiç düşünmediklerini fark ettiklerini ve bundan sonrası için buna dikkat edeceklerini dile getirmişlerdir. Kendilerinin meclise kadınlarla ilgili herhangi bir konuyu meclise taşımayı düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda da, konuyla ilgili farkındalıkları o an oluştuğu için, belirgin yanıtlar alınamamıştır.

Yukarıdaki anlatıda, görüşülen, aynı zamanda mecliste kendisini kadın olarak düşünmediğini de belirtmektedir. Bu noktada görüşülen kadınların kendilerini kimlerin temsilcileri olarak gördüğünü anlamak, kadınların gereksinim ve taleplerinin yerel karar alma mekanizmalarına yansımaya olasılığını da bir bakıma açığa çıkaracaktır. Bu bağlamda alınan yanıtlar iki grupta toplanmaktadır. Görece çoğunlukta olan ilk gruptaki yanıtlar, tıpkı kadınlarla ilgili bir konuyu meclise taşımada olduğu gibi, konu üzerinde o ana kadar çok da düşünülmemiş olduğunu ve kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmediklerini yansıtmaktadır.

“(Duraksayarak) Yani kimlerin temsilcisiyim? ... Biz şu anda yerel olarak bir iş yapıyoruz; yani ben asla partimi değil, kendi beldemi temsil ediyorum, orda bir iş yaparken vatandaşımız için yapıyorum. (Kendinizi kadınların temsilcisi olarak görüyor musunuz peki?) Aslında görmüyorum, öyle bir ayırım yapmam yani; ama tek bayan meclis üyesi olmanın getirdiği bir yük var o anlamda.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(Duraksayarak) Bana oy veren herkesin temsilcisiyim yani sonuçta. Yani öyle de ayırmayayım, halkın temsilcisiyiz burada, onlar için varız. (Kendinizi kadınların temsilcisi olarak görüyor musunuz peki?) Yok, ben öyle kadın erkek diye ayırmam, dediğim gibi herkesin temsilcisiyim.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Öne çıkan ikinci gruptaki yanıtlar ise, seçilmiş kadınların kendilerini kadınların temsilcisi olarak gördüğü yönündedir.

“Ben öncelikle kadınların temsilcisiyim, onlar için bir şeyler yapmak üzere buradayım ben. Yani seçmenimiz bizim için önemli; ama partim de bilir bunu zaten, önce kadınlar!” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Herkesle, herkes için bir şey yapmak isterim; ama öncelik kadını yani, kadınların temsilcisiyim. Önce kadını, sonra partili. Bunu rahatlıkla söyleyebilirim.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu anlatılardan aslında, kendilerini kadınların temsilcisi olarak gören kadınların dahi -iki görüşülen hariç- kararlara katılmadığı, meclis gündemine –çok belirgin olmasa da- kadınlarla ilgili gelen konulara dikkat etmedikleri, dolayısıyla aslında kadınlarla ilgili politika üretme konusunda istekli ve farkında olmadıkları, bu konunun üstünde düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Konuyu daha iyi değerlendirebilmek için, kadınların meclislerde neler yaşadıklarını, kararlara katılabilme koşul ve durumlarını ele almak gerektiği düşünülmektedir.

a. Meclis Toplantıları

Çok büyük bir oranını erkek temsilcilerin oluşturduğu yerel seçilmiş meclislerdeki kadınlara, meclis toplantılarında alınan kararlarda ne kadar etkili olabildikleri ve kendilerini bu toplantılarda nasıl hissettikleri, kadın olarak herhangi bir güçlük yaşayıp yaşamadıklarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Herhangi bir sorunla karşılaşmadığını söyleyen kadınlar çoğunlukta olduğu gibi, meclis toplantılarında kadın olarak sorunlarla karşılaştığını, çok aktif olamadığını belirten ve yaşadıkları sorunları anlatan kadınlar da olmuştur. Bu alt başlıkta görüşülenlerin meclislerdeki durumlarına ve yaşadıkları sorunlara yer verilmektedir.

“Kesinlikle sorunlar yaşıyoruz kadın olarak. Mesela nasıl oluyor? Öncelikle kendi iç mücadelemiz oluyor, partinin erkekleri yapıyor yani. Yani bize işte, sen konuşma tarzında amiyane tavırlar olabiliyor. Sözle söylemiyorlar; ama bedensel olarak söyleniyor. Ben mesela kendim yakaladım onu. Bu kadın ne diyor işte, sözümü kesmeye falan çalışıyorlar, senin söylediğin bir şeyi dinliyorlar, 5 dakika sonra kendi fikirleriymiş gibi söylüyorlar, yani böyle şeyler yaşıyoruz hep. Onu öğrendim, sağolsun Çiğdem Hanımla (Ka-der Başkanı) konuşurken. Onlar gibi yap dedi, onlar gibi yapınca bir daha yapamadılar.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Meclis toplantısında, meclise başkanlık eden farklı bir partinin erkek üyesiyle yaşadığı olayı ayrıntılı olarak aktaran bir görüşülenin anlattıkları, kadınların kadın olmalarından dolayı yaşadıkları sorunları ve engellenmeleri, yaşananlar karşısında partisinin erkekleri tarafından da dışlandıklarını açık bir şekilde yansıtmaktadır.

“Oluyor tabii, daha ilk toplantıda oldu; çünkü erkeklerde kadınları susturarak üste çıkma durumu var maalesef. (...) Mesela ben bir sunum hazırlamıştım stratejik planla ilgili, gördüğüm eksiklikler ve yapılmasına istediğimiz projelere ilişkin bir sunum olmasına rağmen belediye başkanı ciddi bir hazımsızlık hissetti. Cevap veremedi. Cevap veremeyince benim bu sefer kadınlığımı aczederek beni susturmak istedi ve başarılı da oldu; çünkü ben neye uğradığımı şaşırardım. Kürsüde konuşma yapıyorum ve işte müdahale oldu. (...) İşte böyle taciz, konuşmam sürekli kesildi. İşte o arada sizin tansiyonunuz ister istemez yükseliyor. Gerilime doğru turmuyor yani. Benim o anki şeyimi, heyecanımı diyeyim, şey olarak telaffuz etti, hipertroit oldu dedi. Sonradan öğrendim, hipertroit, menopoza yakın adet dönemlerinde özellikle daha kadınları sinirli kılan bir şey, yani kadınlığımı aczederek, resmen! Tabi basın falan yer verdi, çok puan kaybettirdi bu ona.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yaşadığı bu olay karşısında yasal yola başvurmamayı, bunun yerine bilgi ve deneyimini kullanarak o kişiyi huzursuz etmeyi tercih etmiştir. Bu katılımcı, kendi partisindeki tek kadın meclis üyesidir ve olay karşısında kendi partililerinden destek görmediğini, yalnız bırakıldığını ifade etmektedir. Bu durumda, partideki erkeklerin kadınların kendilerinden daha güçlü olmalarından çekinmelerinin etkili olduğu da anlaşılmaktadır.

(Olay karşısında sizin tutumunuz nasıl oldu?) Dava etmedim; ama ben daha çok şu anda mesela dava konusunu kişisel çatışmaya dayatmadım, daha bir hırsıyla çalıştım, mücadele ettim, denetleme kuruluna girdim. Şu anda baya bir çekiniyor benden. Çünkü benim de bir altyapım var, belediyede yaptıklarım var. Raporlarıma da bakıyorlar, birtakım şeyleri değiştirtmeyi de başardım. (Bu yaşadığınız olayda kendi partililerinizin tutumları nasıl oldu?) Çok kötüydü. Ben beklerdim ki orda ayağa kalkıp sen nasıl böyle konuşabiliyorsun diye protesto etmeleri gerekirdi; ama kimsenin gıki çıkmadı. (...) Öyle oldu maalesef, çok yalnız kaldım, dışlandım diyebilirim, zaten tek kadınımdı. Maalesef şu var, parti içinde kurulu bir düzen var, birileri bir şekilde daha ön plana

çıkacağı, daha aktif olduğu zaman, hele de kadınsanız, sanki bir şeyleri ele geçireceksiniz diye bir korku var. Çoğu muhalefeti tek başıma yapıyorum, kimsenin bir şey yaptığı yok, sonra da ön plana çıkmak istediğimi düşünmüyorlar. Yani maalesef kendi içimizde de böyle, bunlarla mücadele ediyorum yani yalnız başıma.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“(...) Yani biz çok etkili olamıyoruz, onlar kendi aralarında hallediyorlar. Kendi dillerini konuşuyorlar, bizde o yok ama, yapamayız biz...”

Meclis toplantılarında alınan kararlarda kadınların ne kadar aktif olabildiği sorulan görüşülenler çoğunlukla çok aktif olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada, kadın olmalarından kaynaklanan sorunlar ve meclisin işleyişinden kaynaklanan sorunlar ön plana çıkmaktadır. İlk olarak, bazı kadınların anlatılarından, siyasetin eril dilinin, kadınların aktif olmasını engellediği anlaşılmaktadır.

“Şöyle söyleyeyim, çok aktif olamıyorsunuz. Yani ben onun rahatsızlığını hissediyorum. Mecliste siz grup sözcüsü seçiyorsunuz. Grup sözcüsü genelde cevap verir tartışmalarda, genellikle de bir erkek seçilir. Erkeklerin siyaset yapışı yani bazen birbirlerine küfürlü konuşabiliyorlar. Hakaretvari konuşabiliyorlar, işte orda söze giremiyorsunuz; çünkü siz konuşurken daha seviyeli konuşuyorsunuz dikkat çekmiyorsunuz. (...) Bu tarz tartışmalar ve konuşmalar geçtiği için siz orda silik kalıyorsunuz. Ben ne diyeceğim, bu şekilde konuşamam ben. Ben ancak bir konudaki fikrimi söyleyebilirim. E fikrinizi de zaten grup sözcüsü söylüyor. (...) 5 bayanız toplamda mecliste; ama genelde suskun kalıyoruz. Çünkü biz onlar gibi olamıyoruz orda, dilimiz farklı. Belki belediye başkanı bayan olsa ortam daha farklı olabilir. Bayan olsa, oradaki meclis üyelerinin bir bayan başkana hitabeti öyle olamaz. Ama erkek olunca kendinden görüp istediği gibi saldırabiliyor başkana. İşte ben hep onu derim, üst düzeyde bayanlar olmalı, kalite gelmeli (gülerek). Seviye düşmez yani, düşüyor bazen ve utanıyorum yani.” (Emine., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani biz çok etkili olamıyoruz, onlar kendi aralarında hallediyorlar. Kendi dillerini konuşuyorlar, bizde o yok ama, yapamayız biz. Utanıyorsun bir yerde. Mesela ben kendi evimin önüne hiçbir şey yaptırmadım, yaptırmam da veya eşimin dostumun. Ama mesela şimdi bazı meclis üyeleri var, ay ne olacak canım, biz o kadar uğraşıyoruz diyor, şunu şöyle yapacak, zaten onun görevi diyor. (...) Yani işte bunlar da var, kirli siyaset. Bayanları niye istiyorlar siyasete? İşte biraz nezaketlerinden faydalanmak, duygusallıklarından faydalanmak için falan. (...) Çünkü onların olduğu toplantı o anlamda iyi geçmez, ortamın nezaketini bayan sağlıyor.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülenlerden biri, kararlara katılımında grup kararı alındığı için, kadınlarla ilgili konularda kendi partilerinden erkeklerin tepkisiyle karşılaşabildiklerini yaşadığı bir olayla anlatmaktadır.

“Bize stratejik plan geldi, değerlendiriyoruz işte. (...) Bununla ilgili mesela kendi grubumda tartışırken, işte oraya ne yapılacak, bina mı dikilecek falan diye konuşulurken, oraya kadın merkezi yapılacak denilince bizim bir tane erkek meclis üyemiz çıktı, boş verin kadınlara yönelik bir şey olmasın dediği zaman tepki verdim yani. Ama işte izin vermeyelim, etmeyelim dedi. (...) Biz buna izin verdikten sonra onun böyle bir şeye hakkı yok, izin verdik mi verdik. İşte mesela orda çok tepki verdim.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan bazıları ise meclis toplantılarında aktif olmanın ve kararlara katılımın kendilerine bağlı olduğunu, bu anlamda herhangi bir sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

“Konuşmuyorsak o benim pasifliğimdir. Çünkü bana özgürce konuşma hakkı veriliyor, önümü kesen kimse yok. Parti büyüklerim benim nerede nasıl konuşacağıma güvenirler. Siyaseti bildiğimi biliyorlar. Biz konuşmuyorsak başkanımıza gösterdiğimiz saygıdandır. Yoksa siyasi anlamda yeterince donanımlıyız.” (O.,62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

“Yani istediğim zaman konuşurum, kimse bana engel olamaz. Partimin kararına saygı duyduğum ve desteklediğim için her şey hakkında konuşmuyorum, bundan dolayı yani. Hiçbir engel, sorun kesinlikle yaşamıyorum. Oradaki herkes kadar benim de konuşma hakkım var, hiç kimse karışamaz.” (N., 34, Avukat, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

“(...) Zaten başkan her şeyi belirliyor, siz o çerçevede kararları oyluyorsunuz, güçlü başkan modeli yani işte...”

Meclisin işleyişi ile ilgili sorunlar nedeniyle etkili olmadıklarını belirten kadınlar ise, alınan kararlarda yalnızca kadınların değil, genel olarak meclis üyelerinin çok aktif olmadığını anlatmaktadırlar. Bu sorunlar, meclisteki çoğunluğa sahip olmayan parti üyeleri tarafından vurgulanan ve sıklıkla tekrar edilen “çoğunluk olamama” ve “güçlü başkan modeli”nin yarattığı sorunlar olmaktadır.

“Aslında sadece kadınlar değil de genel olarak çoğunluk değilseniz kararlarda pek etkili olamıyorsunuz, etkisiz elemanız çoğu zaman yani. Tabii bizim de şerh düştüğümüz, mahkemeye taşıdığımız olaylar oluyor, işte bazı durumlarda yargıya gidiyoruz; ama hala başlamayan davalar var. Çünkü önce valinin onaylaması gerekiyor. Meclis üyesiyle ticari ilişki kurulamaz diyor yasa, kuruluyor; resmen suç; ama valide bekliyor işte, o da suç işliyor aslında. Şu andaki bürokratik yapı o kadar siyasallaştı ki, sonuç bu. İşte kamuoyu yaratmak lazım, siyasal partiler yapması lazım bunu; ama zayıf kalıyorlar, yaratamıyoruz bu kamuoyu baskısını.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani kararlarda etkin olamıyoruz genelde, erkekler de olamıyor. Yani burada daha çok iktidar ya da muhalefette olma durumu öne çıkıyor. Zaten başkan her şeyi belirliyor, siz o çerçevede kararları oyluyorsunuz, güçlü başkan modeli yani işte. Bizim kararlarımız, tavsiye kararı gibi daha çok.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Mecliste çoğunluğa sahip partinin üyesi olan kadınlar da güçlü başkan modelini demokrasi açısından eleştirerek sorunlarını dile getirmişlerdir.

“Biz daha çok başkan modeli yani, Türkiye’de böyle maalesef. O da ama haklı, şimdi başkan kendine bir program yapıyor 5 yıllık, kendi kafa yapısına göre, tarzına göre işte, bürokratlarını falan da ona göre atıyor. (...) buna müdahale edemiyorsunuz; çünkü başkanın tasarrufu o. Oraya sizi sokmuyor. Ama işte bu faaliyetleri sonuçta başkan belirliyor.” (E., 30, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclis Üyesi)

Aşağıdaki anlatıda, güçlü başkan modeliyle ilişkilendirilerek, meclis kararlarının alınmasında aktif olup olamamalarındaki belirleyici bir etkenin de ‘grup kararı’ olduğu belirtilmektedir.

“Ben şunu gördüm, bizler meclis üyesiyiz; ama CHP’deki arkadaşlar da aynı şeyi söyleyecektir, MHP’deki de. Çünkü karar organları hep aynı, başkanlık sistemiyle yürüyor. Meclise baktığınız zaman orda da öyle, grup kararı denilen şeyler var, onlar sizin için çok bağlayıcı oluyorlar anlatabildim mi? Grupta mesela bir şey getiriyorlar o gruptaki karara siz mesela muhalifsiniz, onaylamıyorsunuz, doğru bulmuyorsunuz, işte oylama yapılıyor, azınlıkta kalıyorsanız o grup kararı doğrultusunda gidiyorsunuz mecliste el kaldırılıyorsunuz. (...) en yukarıdaki baş kimse, ki yerel siyasette belediye başkanı, partilerde il, ilçe başkanı işte bunlar belirleyici oluyor aslında yani. Demokrasi diyoruz; ama demokrasi olduğu zaman da azınlıkların hakları her zaman için şey oluyor, yani bir kayıp var, o kayıpları hiçbir zaman telafi edemiyorsunuz. (...) benim partim bir şeyi doğru buluyor; ama ben bulmuyorum, şu şu gerekçelerle uygun bulmuyorum demem gerekir. Ama dediğim takdirde, işte siyasi partilerin tüzükleri var, aykırı gelmiş oluyorsun yani. (...) Bağımsız hareket edemiyoruz yani. Bunun için partiler yasasında bir değişiklik olması gerekiyor.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlara, bu durum karşısında neler yapılabileceği sorulduğunda çoğunlukla herhangi bir şey yapılamayacağı, bunun sistem sorunu olduğu belirtilmiştir.

“Bu sonuçta bütün Türkiye’de böyle, hani bizim buradan bir şey yapmamız bir şey ifade etmez yani. Bu sistem sorunu, tüm sistemi değiştirmeniz lazım, anlayışı değiştirmeniz lazım, başka bir sisteme geçmeniz lazım. Bu da çok mümkün görünmüyor, kemikleşmiş bir yapı var.” (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan çok azı, bu soruna karşı bir çözüm geliştirilebileceğini düşünmekte ve bunun için yöntemler önermektedir. Bu yöntemler ise, belediye meclis üyelerinin nasıl bir meclis üyesi olmak istedikleriyle ilişkili olarak, geliştirilebilecek ya da geliştirilemeyecektir.

“Yani aslında bir şey yapılabilir. Belediye başkanı bu konuda zorlanabilir; çünkü gündemi o belirliyor. Bundan bir ay önce gündemi oluşturuyor. Belediye meclisi onay mercii sadece, işleyiş böyle. Ama bu dediğim gibi başkanı zorlayarak değiştirilebilir. Bunu meclis üyeleri yapacak; ama önce belediye meclis üyeliğinin ne olduğu, hangi yetkileri olduğunu öğrenmek, sonra da sadece oylamalarda el kaldırıp indiren bir meclis üyesi olmayı reddetmek gerekiyor.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bu, aslında meclis üyelerinin ne yapmak istediğiyle de ilgili bana kalırsa. Daha çok belediye başkanı gündemde olduğu için böyle algılanıyor. Meclis üyesi nedir, ne yapar bilinmiyor. Başkanın kendisi de öyle, bizi noter mercii olarak görüyorlar. Hâlbuki birlikte karar almak gerekiyor, onaylamamız ya da onaylamamız yeterli değil. Şunu bilmiyorlar, meclis üyesi de, belediye başkanı kadar yetkilidir, bilmiyorlar ama. Zihniyetleri değiştirmek gerekiyor.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan biri, kadınların kararlara katılımında etkin olamamalarına ilişkin yukarıda ele alan boyutları birlikte ele alarak konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapmaktadır.

“Başkanlık, padişahlık olarak algılandığı için, başkanın her dediğine tamam denmesi bekleniyor, yani bu kültürel bir şey, genel olarak böyle, bunun dışına çıkamıyorlar. Her şeye karşı çıkan olmayalım mantığı var. Hâlbuki her şeye

karşı çıkmayacaksın, yanlışa karşı çıkıyorsun. Seçilen kadınların çok nitelikli olduğunu düşünüyorum, erkeklerden daha nitelikli oldukları için orda yer bulabiliyorlar. Ancak duruşları yok, kendi doğrularını sonuna kadar savunamıyorlar, tâbi oluyorlar. Kadın bakış açısı da yok, zaten Türkiye’de kadın politikasının çok yaygın olduğuna da inanmıyorum. Aslında kadınların ihtiyaçlarını kadınlar bilebilir. Bir kadının neyi istediğini biz anlayabiliriz, anlamalıyız.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Genel olarak meclis toplantıları ve kadınlara yönelik kararların bu toplantılarda gündeme alınması değerlendirildiğinde, kadın bakış açısına sahip, kendisini kadınların temsilcisi olarak tanımlayan ve kadınların sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlayan birkaç kadının sınırlı yetki ve iradeleriyle çok az mecliste gündeme gelebildiği görülmektedir. Genellikle belediye başkanları seçimler öncesi programlarını oluşturup buna göre hareket etmekte, bu bağlamda meclisin çok işlevinin olmadığı görülmektedir. Güçlü başkan modeli olarak adlandırılan bu yapısal sorun, temsilci kadınlar açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır.

b. İhtisas Komisyonları

Yerel seçilmiş meclislerde, belli konuları değerlendirmek üzere çeşitli ihtisas komisyonları kurulmaktadır. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren konular, bu komisyonlarda görüşüldükten sonra yerel seçilmiş meclislerde karara bağlanmaktadır. Meclisteki kadınların kararlara katılımında ne kadar aktif olabildiklerini daha iyi anlayabilmek için, mecliste oluşturulan ihtisas komisyonlarının oluşumuna ve kadınların bu komisyonlardaki durumu ve düşüncelerine de bakılacaktır.

Araştırmada görüşülen meclis üyesi kadınlara öncelikle hangi komisyonda yer aldıkları ve buna nasıl karar verildiği sorulmuştur. Kadınların yer aldıkları ihtisas komisyonları çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kadınların bir kısmı sosyal işler, çevre ve kültür gibi komisyonlarda yer alırken; diğer bir kısmı bütçe, imar gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Burada araştırma kapsamındaki iller bazında birtakım farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul’da görüşülen kadınların bütçe imar gibi komisyonlarda çok fazla yer alamadıkları, çoğunlukla sosyal iş, çevre komisyonlarında

oldukları görülürken; Kocaeli’nde görüşülen kadınların yarısı bütçe, plan ve imar komisyonundalar. Görüşülen kadınların çoğunluğu, bu komisyonların uzmanlıklara göre oluşturulduğunu, kadın erkek ayrımıyla ilgili bir durum olmadığını dile getirmektedirler.

“Ben şu an kültür ve kadın komisyonu ile engelliler komisyonundayım. (Bu komisyonlar hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Genellikle kişilerin uzmanlığına göre oluşması bekleniyor. (...) Mesleği neyse ona göre oluşturuyor. (Bu komisyonlarda, kadınların konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?) Kadın erkek diye ayrılmıyor; ama zaten oraya kadar gelen kadının da belli bir uzmanlığı oluyor. Yani sorun orda. Sıradan kadın alınmıyor ki meclise.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kültür sanat turizmdeyim ben. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Bu komisyonlar ihtisas gerektirdiği için, mesela benim bütçeye geçmem istendi avukat olduğum için; ama bizde mali müşavir var iki tane şimdi benim girmem olmaz. (...) Yani kadın erkek değil de uzmanlık alanlarına göre oluşturuluyor komisyonlar. Bir iki komisyon dışındakilere herkes girebilir, uzmanlık gerektirmez.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben hukuk komisyonundayım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Ben avukatım, o yüzden bu komisyondayım. Mesleğinize göre alınıyorsunuz komisyonlara. (Bu komisyonlarda, kadınların konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?) Hemen her komisyonda bir kadın üyemiz yer alıyor mesleğine göre. (...) Şimdi düşününce aslında şunu da söylemek isterim. Mesela bir avukat arkadaşım daha var, onu çevre komisyonuna yönlendirdiler. O aslında hukukta olmak istemişti, birlikte çalışırız diyorduk; ama sizi de diğer yıl alırız dediler mesela ona. Yani seneye benim yerime o olacak büyük ihtimal. İkimizi birden koyabilirlerdi. Bir tane de kadın olsun, ikincisine gerek yok diye düşünüyorlar galiba.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben Büyükşehir’in bütçe komisyonu baŐkanım. İl emde de geçen sene baŐkandım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu d Ő n yorsunuz?) Bu benim işim, mesleğim yani, mali m Őavirim ben, iyi de bir mali m Őavirim (...) yani otomatikman seçildim zaten, herhangi bir itiraz olmadı. (...) İlgili ve uzmanlığı olan kişiler seçiliyor yani.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi  yesi)

İhtisas komisyonu üyelerinin, uzmanlık alanlarına göre oluşturulduğunu düşünen bir görüşülenin kadınların önemli görülen komisyonlarda yer almak için direnmesi gerektiğini kendi yaşadığı örnek üzerinden anlatmaktadır.

“Ben plan ve bütçe komisyonu baŐkanım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu d Ő n yorsunuz?) Uzmanlıklara göre galiba. Benim ge miŐimde iŐletme olduğu için,  niversite hayatım iŐletmeden mezunum, akabinde çalıştığım pozisyon falan, o yüzden galiba. Bu işe ilk giriŐtiĐimde, valla beni öyle eften p ften komisyonlara veremezsiniz dedim. Erkek ilkokul mezunu, ben  niversite mezunuyum (...) beş basarım demeye getirdim. Zaten çok bastırmama da gerek kalmadı. (...) Kadın bunda direndiği ve bilgisine de güvenildiği takdirde olunabiliyor önemli komisyonlarda.” (M.,41, İŞletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi  yesi)

Komisyon  yelerinin belirlenmesinde belediye başkanının da etkili olduğu görülmektedir.

“Ben plan ve bütçe komisyonundayım. (Sizce bu komisyonlar hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Şimdi bir kere belediye baŐkanlarının bir kontenjanı var. İlk sıralara kendi çalışmak istedikleri kişileri yerleŐtiriyorlar. Siz kendinizden eminseniz ve kaliteli, donanımlı insanlarla çalışıp onlardan faydalanmayı istiyorsanız o yerlere gerçekten deneyimli ve işi bilen bir hukukçu, bir avukat, ekonomist, muhasebe bilgisi olan insanları alıyorlar. Öyle bir liste yapıyorlar. EĞer değilseniz siz diyorsunuz ki bu arkadaşlar bana eyvallah desin yeter (...) Başkanın inisiyatifinde yani bu.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi  yesi)

Belediye meclisi içinde en önemli komisyonlardan biri olan bütçe ve plan komisyonunda yer alan görüşülenlerden biri, birikiminden dolayı bu komisyonda yer aldığını belirtmekle birlikte, konuyu, meclis üyesi diğer kadınları da göz önünde tutarak, değerlendirilmesi istendiğinde, kadınların daha çok sağlık, çevre komisyonları gibi teknik bilgi gerektirmeyen komisyonlara yönlendirildiğini, özellikler bütçe ve imar gibi komisyonların iktidar hissini vermesinden dolayı erkekler tarafından tercih edildiğini ve bu yüzden kadınlara yer açılmadığını belirtmektedir.

“Büyükşehirin bütçe plan komisyonundayım. (Sizce bu komisyonlar nasıl oluşturuluyor?) Yani birikimimden dolayı beni seçtiler, parti içinde karar verildi buna. (...) (Parti bu komisyonları neye göre oluşturuyor peki?) Yani sizin yapacağınıza inanıyorsa size o görevi veriyor; ama yani şimdi komisyonlara biraz şey de bakılıyor, meclis üyelerinin bir geliri yoktur, sadece toplantı başına para alınır. Bazen yeterli olmayan insanlar da ben komisyona girmek istiyorum diyebiliyor; çünkü orda, aslında çok bir şey değil toplantı başına 60 TL, senede 10-15 kere toplansanız bir şey yapmaz. Ama bu tehlikeli olabiliyor yani. İsteyen de olabiliyor. O zaman mecburen onları da kırmamak için şey verilebiliyor yani. (Kadınlar açısından durum nasıl, daha çok hangi komisyonlardalar?) Yani aslında daha çok sağlık, kültür, çevre gibi çok teknik gerektirmeyen komisyonlara yönlendiriliyor kadınlar. Şimdi imar ve bütçede angarya çok; ama yönetimde olmanın, iktidarın hissedildiği yerler, dolayısıyla erkekler daha çok tercih ediyor ve ediliyor diyeyim. Çünkü orda olmak önemlidir. Yani komisyon kararları çok şey değildir; ama bir belediye içinde bütçe ve imar gibi işlerin içinde olmak yani aynı zamanda o iktidar hissini de verir insanlara, güç hissini, önemli konular sonuçta, zaten ikisi var önemli olarak belediyecilikte.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bazı belediyelerde kadınların yalnızca sosyal iş ve çevreyle ilgili komisyonlarda oldukları görülmüştür. Bir meclis üyesi, konuyu bu açıdan ele alarak kendi yaşadığı durum üzerinden değerlendirmiştir.

“Çevre mühendisi olduğum için çevre sağlık komisyonundayım; ama bizim komisyon çalışmıyor; çünkü çevre işleri genelde Büyükşehir’in, komisyonun

adı var sadece. (Hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Yani uzmanlığa göre oluşturulduğu söyleniyor; ama ben farklı şeylerin de olduğunu düşünüyorum. Mesela şu an kadınlarla ilgili konuşuyoruz ya, işte tam da onunla ilgili birtakım oyunlar döndüğünü düşünüyorum. (Bu konuyla ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyim?) Yani şimdi örneğin imar, bütçe gibi daha fazla karar alınan komisyonlara kadınların yönlendirilmediğini düşünüyorum, görüyorum bunu çünkü. Ben mesela çevre mühendisiyim, çevre sağlık komisyonunda ol! Ya olmak istemiyorum. Hayır, olacaksın, biz sana görev verdik olacaksın deniliyor. Daha önce de kültür sanat komisyonundaydım. Hani kadınlar böyle laylaylom işler var ya! Çıktım kültür sanat komisyonundan. Tepki koydum. Şimdi bu dönem yine tepki koyarak çevre sağlık komisyonundan çıkacağım. Bütçeye geçmek istiyorum.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bütçe komisyonundaki kadınlara, bütçe incelemelerini yaparken harcamaların kadınlar üzerindeki etkilerini dikkate alıp almadıkları sorulmuştur. Bu konuyla ilgili farkındalığın da –tıpkı mecliste kadınlarla ilgili bir karar alınıp alınmadığıyla ilgili yanıtlardaki gibi- sorunun sorulduğu anda oluştuğu gözlemlenmiştir.

“Açıkçası çok öyle bakmadım; ama yani bütçenin zaten yarısı maaşlara gidiyor. Baktığınız zaman belediye personelinin çoğu da erkek zaten.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani bütçe bize geliyor, biz de uygun olup olmadığına bakıyoruz. Tek bir kalem altında kadınlar için bir şey yok. Çok özel ihtimam gösterilmiyor kadınlar için harcamalara, yok, öyle bir şey yani. (Siz bunu gündeme getirdiniz mi?) Yok şimdi konuşunca düşündüm, bundan sonra söylerim ama.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

5. Kadın Temsilcilerin Etkililiğini Artırmak İçin Açılım Alanları

Buraya kadar olan anlatılardan, kadınların yerel seçilmiş meclislerde yeterince yer alamadıkları, yerel seçilmiş meclislere seçilerek temsil görevini üstlenseler dahi, kentin yönetimine ilişkin kararlarda çoğunlukla ve belirli nedenlerle söz sahibi

olamadıkları yansımadır. Bu alt başlık altında, kadın temsilcilerin kentsel politikaların belirlenmesinde etkili olmaları için geliştirilebilecek yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak görüşülen kadınların araştırmanın çeşitli aşamalarında vurgu yaptıkları ‘kadın dayanışması’nın olasılıkları; ardından kadın temsilcilerin kadın örgütleriyle ilişkileri ele alınmaktadır.

“Yani özel günlerde, 8 Martlarda filan bir araya geliyoruz; ama ayrıca bir şey yapmadık...”

Birçok görüşülenin araştırmanın çeşitli aşamalarında ‘kadın dayanışması’ kavramını kullandıkları görülmektedir. Bu kavramı biraz daha somutlaştırmak ve yerel seçilmiş meclislerdeki temsilci kadınların kentsel kararları etkileyebilmeleri bağlamında etkili olup olmayacağını anlamak için görüşülenlere birtakım sorular yöneltilmiştir. Bunun için öncelikle kadınlar arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna, sözü edilen dayanışmanın kendi aralarında olup olmadığına bakılmıştır. Alınan yanıtlar, aynı partiden olup olmama durumuna göre belli noktalarda değişiklik gösterse de, birçok anlatıdan yansıyan tipik durum, çoğu görüşülenin -kadınların birlikteliğine, dayanışmaya vurgu yapmasına ve bunun gerçekleşmemesini eleştirmesine rağmen- dayanışma için bir adımının olmadığıdır.

“Mesela bizde komisyonlar toplanıyor, bütçe komisyonu filan, AKP’li bir bayan var, biz onunla, yani beyler çok anlayışlı; ama biz onunla böyle hemen bir anda ayrı kutuplar olabiliyoruz yani. Hâlbuki orda, farklı yerde bile olsak, bayan olduğumuz için bir dayanışma olabilir yani. Kestirip atıyor yani bayanlar birbirini, enteresan bir şey. (Kadınlar arası dayanışma olması yönünde sizin bir girişiminiz oldu mu?) Yok, olmadı. Yani bunu gördüğüm için, öyle bir şeyde bulunmadım.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizim pek hani ortak yaptığımız çok bir şey yok. Öteki partinin kadınlarıyla zaten bir araya bile gelemiyoruz. (Neden gelemiyorsunuz?) Yani başka partilerden olunca biraz şey oluyor, yani önce partili oluyorsunuz. Ortak bir şeylerde buluşmak zor oluyor. (Bunun için bir girişiminiz oldu mu?) Çok

olmadı; ama tavırlardan anlaşılıyor, yani pek mümkün görünmüyor gözüme.”
(H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi biz ... Hanım’la hiç birbirine uymayan iki partinin adamıyız; ama ortak paydada çok iyi anlaşılıyor. Hiçbir sorun olmadan çalışabiliyoruz. (...) Onun için benim beraber çalıştığım siyasi karşı düşüncedeki insanlarla kadın olduğun zaman işler daha kolay. Yani ben çok istiyorum Türkiye’de TBMM’nin %30’u %40’ı kadın olsa şu anki olaylar çok daha farklı olur. Temiz siyaset için kesinlikle kadın lazım, kadınların birlikteliği lazım. (Bu birliktelik meclis üyesi kadınlar olarak sizin aranızda var mı?) Yani aramızda bir sürtüşme, çekişme yok, bu da birlik olmaktır herhalde. (Meclis üyesi kadınlar olarak bir araya geliyor musunuz?) Gerektiğinde bir araya geliyoruz tabi ki, mesela toplantılarda, kadınlarla ilgili faaliyetlerde, mesela geçen 8 Martta bir etkinliğimiz oldu.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Benim partimden tekim zaten. Diğer meclis üyeleriyle çok da bir şey yapmıyoruz açıkçası. Yani düşünüyorum da aklıma gelmedi. (İlişkileriniz nasıl peki?) Yani, aynı partiden olmadığımız için rekabet yok; ama dayanışma da var diyemem açıkçası. Bir kere ayrı partiden olunca bu zor olur. (...) Yani özel günlerde, 8 Martlarda filan bir araya geliyoruz; ama ayrıca bir şey yapmadık.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınların bir araya gelmeleri ise, yukarıdaki iki anlatıdan anlaşıldığı gibi, 8 Mart başta olmak üzere, çeşitli etkinliklere ‘birlikte’ katılma şeklinde olmaktadır.

Aynı partiye mensup meclis üyesi kadınların da kendi aralarında ‘dayanışma’ olarak adlandırılabilir beliren bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

“Bizim bayanlar arasında ufak tefek problemler olabiliyor; ama o problemleri bir şekilde çözüyorum, kadın kollarında da yapıyorum bunu. Erkeklerin yanında siyaseti öğrendim ben. Kadınlara hep erkekler gibi siyaset yapalım derim. Erkeklerle bakıyorsunuz aynı odada birbirlerini yiyorlar, ama dışarıya kol kola çıkıyorlar. Kadınlar o husumeti bitirmiyor, yani birlik olmaları biraz zor.” (O.,62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

“Yani bizim aramızda bir sorun yok, birbirimizden görüş alırız. Ben biraz daha gencim onlardan, saygı çerçevesindedir ilişkimiz. Ama kadınlar arasında biraz gerginlikler olabiliyor erkeklere göre. Bazen biraz kıskançlıklar olabiliyor yani. Gerektiğinde bir araya gelmek bence daha iyidir. (Birlikte hareket ettiğiniz konular oluyor mu?) Oluyor bazen, yani mesela geçen sene, işlek bir yolda üst geçit yoktu, okul vardı yakınlarında, oraya üst geçit yapılması için uğraştık, biz gündeme getirdik onu. Böyle şeyler oluyor. Ama hani hadi bunu biz yapalım diye değil de kendiliğinden gelişmişti.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Siyaset bu, herkes birbirinin ayağını kaydırmaya çalışır, biz bunun dışında olmaya gayret ediyoruz...”

Araştırma kapsamında, kadın dayanışmasına birçok konuda vurgu yapıp aynı zamanda bunun gerçekleşmesi için çeşitli girişimlerde bulunan çok az kadın vardır. Bu çabalardan bazılarının olumlu bazılarının olumsuz sonuçlandığı görülmektedir. Girişiminin karşısında olumlu sonuç aldığı görülen ve düşüncelerini ayrıntılı olarak aktaran bir görüşülenin anlatısına aşağıda yer verilmektedir.

“Kadınlar olarak bir araya gelmenin önemine kesinlikle çok inanıyorum. Ama bizim böyle nedense bir araya gelmemize iyi bakmayan erkekler oluyor. Mesela biz üç kadın bir araya geldiğimizde, onlardan biri bana senin onlardan bir farkın olmalı dedi, yani bu kadar birliği bozmaya yönelik, fitne sokmaya yönelik... (...) Ben açık söyledim bunu kadınlara yani. Dedim asla birlikteliğimizi bozmayacağız bu beş sene boyunca, küstü etti falan yok dedim. (...) Biz dedik kadın kadının kuyusunu kazmamalı, desteklemeli. Biz birbirimizin yüzüne söyleyebiliriz yani yanlısımız olduğu zaman; ama asla bunu hiçbir erkek üyemize hissettirmeyeceğiz dedim. Erkekler böl-yönet olayını yapmak istediler ama olmadı. Kendi aramızda bir dil kurabildik kadın üyelerle. (...) İşte kadın dayanışması bu anlamda var yani kendi içimizde. (...)Siyaset bu, herkes birbirinin ayağını kaydırmaya çalışır, biz bunun dışında olmaya gayret ediyoruz. Yani bu ezberin, söylemin dışında olalım ki yarın bir gün birbirimizin yüzüne bakalım. (...) (Diğer meclis üyesi kadınlarla ilişkiniz

nasıl?) Yani burada kadınlık değil, partililik öne çıkıyor. Bunlardan dolayı kadın dayanışması da pek öne çıkamıyor. Ama mesela biz bu hafta sonu ... Hanım'ın evinde diğer partiden meclis üyesi kadınlarla bir araya geleceğiz mesela. Daha önce de yaptık bunu. (...) Yani şimdi kadınlar olarak bir şeyler yapmaya gayret ediyoruz. (Peki, siz kadınlar olarak o toplantılarınızda bir araya geldiğinizde neler konuşuyorsunuz?) Siyaset pek konuşmuyoruz, kadınlık paydasında konuştuklarımız oluyor, kişisel birtakım şeyleri paylaşabiliyoruz.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadın bakış açısı farklı bir şey...”

Kadın dayanışması için bir girişimi olan kadınlardan bazılarının kendisi dışındaki kadınların buna yanaşmaması nedeniyle olumsuz sonuçlar aldığı görülmektedir.

“Biz pek bir arada iş yapamıyoruz nedense. Yani kadınların bir araya gelip mücadele etmesi gerektiğini düşünüyorum ben, bunun için girişimlerim de oldu; ama yani gizli bir direnç var sanki. Ya da bilmiyorum, önemsenmiyor da aslında, yani kadın erkek eşittir deyip yanaşmayan oluyor. Aramızda çok iyi ilişkiler var, dayanışma var diyemem size.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben bunun için inanılmaz çok mücadele ettim. Bizim komisyonumuz kadınlarla ilgili sözde; ama orda bile ortak bir irade gösteremiyoruz. Elbette ki her konuda bunun olması beklenemez; ama belli konular vardır yani, oralarda uzlaşmanız gerekir. Ama yok yani, olmuyor. Kadın bakış açısı farklı bir şey. (...) Konuşmada var; ama eylemde yok. Çünkü aslında onu inanarak söylemiyor, sorun burada.” (F., 43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki anlatı, bir bakıma, araştırma süresince de çelişkili bazı anlatıları açıklar niteliktedir. Katılımcıların, kadınların siyasete katılımlarının önündeki engelleri erkek egemenliği ile ilişkilendirip bir başka soru karşısında tersi bir açıklama yapmaları, farkında olmadan bu yapıyı içselleştirmiş olmalarıyla ilişkili gözükmektedir. ‘Kadın

bakış açısı' olarak kavramsallaştırılan perspektif, erkek egemenliğini sorgulamaya ve aynı zamanda buna yönelik bir eylemlilikle mücadele vermeye işaret etmektedir.

“Benim kadın örgütleriyle bir ilişkim yok. Benim de bir çabam olmadı, onların da bir çabası olmadı...”

Kadınların, kentsel siyasal kararlara katılımını gerçekleştirecek adımların en önemlilerinden biri de kadın örgütleri ile seçilmiş kadın temsilciler arasında iletişim ve işbirliğidir. Kadın örgütleriyle, seçilmiş kadın temsilcilerin bir araya gelmeleri, kadınların siyasal taleplerini siyasetin gündemine taşımalarına da olanak yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkide olup olmaması, kadınların siyasal taleplerini meclisin gündemine taşımalarında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkili olma durumlarına bakıldığında, çok azının belirgin olarak ve hala devam eden bir ilişki içinde oldukları görülmektedir.

“Yani burada bir kadın vakfı yok, KA-DER geliyor bazen, burada seminerler yapıyor, onlara katılıyorum bazen. Yani dışardan gelenlerin seminerlerine, etkinliklerine mümkün olduğunca katılmaya çalışıyorum. Yani hem meclis üyesi olarak görüşlerimi bildirmek için, hem de bir katkı sağlamak için. (Olsaydı yer alır mıydınız?) Olurdu tabii, ben kadın hakları savunucusuyum. Ortak çalışırdım yani.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“KEDV'in deprem zamanı oluşturduğu kooperatifler vardı. Okul öncesi eğitim diye başlamışlardı. AB'nin bir projesiydi. Orda çalıştım, onlara yardım ettim teknik anlamda, muhasebelerinde. (...) Orda çok güzel çalışmalarımız oldu; ama şu anda da pek etkinliği kalmadı. Şu anda her hangi bir kadın örgütüyle ilişkim de yok. (Kadın örgütleriyle birlikte çalışır mısınız, ortak işler yapmak anlamında?) Olabilir; ama inatçı kadınlar olması gerekiyor. Böyle birbirine çelme atan kadınlardan hoşlanmıyorum. Öyle kadın örgütleriyle çalışabilirim; ama ben daha rastlamadım, burada da yok zaten.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Çok fazla yok şu anda açıkçası. Çünkü... yani... Düşüncede var mı var. Eğer meclis üyesi olmasaydım zaten öyle bir dediğim aktif olarak ideolojik yapıma uygun bir şeyin içinde olurdum kesinlikle. Ama şu anda uzağım açıkçası.” (M., 56, Yönetici, İstanbul, İl Genel Meclisi Üyesi)

“Benim kadın örgütleriyle bir ilişkim yok. Benim de bir çabam olmadı, onların da bir çabası olmadı. Benim şöyle de bir zorunluluğum var. Ben şimdi 2 belediyede ikisinde de bütçe komisyonunda görev yaptığım için haftanın 3-4 günü buralarda oluyorum. Bir de çok feminist bir kadın değilim ben. Yani uçlarda olmaktan hoşlanan bir kadın değilim. Ben biraz iş üretmekten yana olan biriyim. Yani ben bire bir elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Onlarla bir yerde ayrışıyoruz, olmuyor yani.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Öyle hiç olmadı; ama diyorum ya bizim kadın kolları zaten öyle sayılır.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bir kadın örgütüyle ilişki içinde olan ve şu an temsilciliğini yürüten bir meclis üyesi, bu süreci ve çevresindeki meclis üyesi kadınların faaliyetlerine yaklaşımlarını anlatırken eleştirilerini de dile getirmiştir.

“Ben KA-DER'in eğitimlerine katıldım, daha sonra da burada temsilcilik açtık. Şu an KA-DER İzmit temsilciyim. (KA-DER'le ilişkiniz ne zaman başladı?) 2009'da, seçimden sonra başladı. (...) Ben önceden, seçimden önce, eğitimlerine katılmak istedim; ama olmadı. (...) (Şu an yürüttüğünüz faaliyetler nelerdir?) İki tane eğitim düzenledik, devam ettireceğiz onları. Şu an bir AB projesi düşünüyoruz, özürlü kadın istihdamı projesi düşündük. Nisan 2010'da farklı siyasi partilerden kadınların katılımıyla 15 kişilik bir eğitim gerçekleştirdik. Sonra piyasa yoklaması yaptık, kadınlar ne istiyor diye. Yeniden eğitimlere başlayacağız. Kadının insan hakları eğitimi vereceğiz öncelikle. (Kadın siyasetçilerin yaklaşımı nasıl? Etkinliklere katılıyorlar mı?) KA-DER feminist bir örgüt olduğu için kadınlar arasında bir korku var. Feminist olunca vay erkek düşmanı falan, yok öyle bir şey. Yani herkes eşit

olsun da kadınlar eşit değil. Hatta benim kendi partili arkadaşlarım, il kadın kolları başkanı dâhil olmak üzere müthiş tepki gösterdiler. (...) Herkes şok oldu tabii, il kadın kolları başkanının böyle olmasına, erkek gibi düşünüyor, erkek gibi olmuş.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben herhangi birine üye değilim; ama çok yakın ilişkilerimiz var. Birçok etkinliklerine katılıyorum, ortak yaptıklarımız da oluyor. Ben kadın örgütleriyle ilişkinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. (...) onlar kadın politikası nasıl olur biliyor, bizlerin onlardan destek alması gerekir. Ben elimden geldiğince ilişkiyi yürütüyorum; ama bizim diğer kadınları da çağırıyorum mesela pek şey yapmıyorlar, uzak duruyorlar biraz.” (S. 51, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

D. YEREL SİYASETİN KADINLAR İÇİN ÖNEMİ

Görüşülen kadınlara, kadınlar ve kadınların yaşadıkları sorunlar açısından yerel siyaseti nasıl konumlandıklarını anlamak üzere birtakım sorular yöneltilmiştir. Yerel siyasetin kadınlar açısından taşıdığı öneme ilişkin düşünceleri alınmak istenen kadınlara, kadınların sorunları, bu sorunların yerel politikalarla giderilip giderilemeyeceği, kadınların yerel nitelikli sorunları ve yerel yönetimlerin konuyla ilgili faaliyetleri sorulmuştur.

1. Kadınların Sorunları ve Yerel Siyaset İlişkisi

Araştırmada görüşülen kadınlara, kadınların sorunlarıyla ilgili farkındalıklarını anlamak üzere, bu sorunların neler olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtlar çoğunlukla şiddet, eğitim ve ekonomik özgürlüğe ilişkin sorunlarla ilgili olmuştur.

“Kadının en büyük sorunu şu an şiddet ve çok fazla, eğitim seviyesiyle falan alakalı bir şey değil. Hatta eğitim seviyesi yükseldikçe artıyor. Toplumda belli bir yeri olan kadınlar bunu ifade edemiyorlar. (...) Töre cinayetleri, kızların küçük yaşta evlendirilmeleri, öldürülmeleri bunlar büyük sorun. Çalışma hayatına, toplumsal yaşama katılamamak da sorun tabii; ama en büyük sorun şiddet.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“En önemli sorun bence ekonomik özgürlük. En önemseydiğim şey kadının ekonomik olarak özgürlüğünü sağlaması için gereken bilgi birikimine sahip olmalı.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“En önemlisi eğitim. Meslek sahibi olmamaları en büyük eksik.” (A., 57, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadının baskı görmesi, şiddet görmesi, ekonomisi... Bunlar eğitilmiş kadınların bile sorunları, benim çevremde de var.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadın sorunu saymakla bitmez. Kadın kocasından dayak yer, gider karakola, ordakiler der ki barışsınız git evine der. (...) Kadının eğitimi yoktur, kadının parası olmadığı için eşinden dayak yer gidemez, çocuklarını bırakmaz. (...) Kadının arkasında büyük bir yük var yani. Ben isterim ki yani kadın sığınma evleri çoğalsın, kadınların eğitim almasını isterim, bir atölye olsa veya bir işleri olsa, çok kadının çok şeyi çekmeyeceğine inanıyorum.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

Kadınların sorunları ve yerel siyaset arasında bir bağ kurup kuramadığını anlamak üzere, görüşülenlere, bu sorunlardan herhangi biriyle ilgili yerel siyasetin başlıca uygulayıcısı olan yerel yönetimlerin çözüm üretip üretemeyeceği sorulmuştur. Görüşülen kadınların büyük bir çoğunluğu, bu sorunları yerel siyasetin konusuyla bağdaştıramamakta ve yerel yönetimlerin çalışma alanına girmediğini düşünmektedir. Aşağıdaki alıntı, anlatıların tipik bir örneğini yansıtmaktadır.

“Yapamaz, yerel çalışmalara girmiyor bu. Mevzuatın içine girmiyor yani, tamamen bu işte imar, çevre, altyapı vs. yerel çalışmalardır yerel yönetimlerin. Kadınlarla ilgili değil. Kadınlarla ilgili bir şey yapamaz yani.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Yanıtları alınan kadınların azınlıkta kalan bir bölümü ise yerel yönetimlerin bu sorunların çözümünde rol alabileceğini düşünmektedirler. Kadınların en önemli

sorununun eğitim ve kişisel gelişim olduğunu belirten bir görüşülen, bu sorunların çözümünde yerel yönetimlerin doğrudan rol alabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu sorunlarla (eğitim ve kişisel gelişim) ilgili bir açılım sağlayabilir aslında. Dediğim gibi böyle bir kültür yani alışkanlık yok kadınlarda, bunu oluşturmak lazım. Bunları yönlendirebilecek politikalar lazım yerel siyasette. Eve girmiş, kadını bu anlamda bilinçlendirmiş, toplu kadın merkezleri açmış, bu merkezlerde kadınlar spor yapsın, kahve içsin, bir şeyleri paylaşabilsin. Bunlar kadının ayağına giderse, yani belirli noktalara gitmez kadın; ama kendi mahallesinde bir bu tür bir gelişim merkezi olduğunu düşünüp gidip toplanabileceği, 1-2 saat bir şeyler paylaşabileceği bir yere gitmek gayet güzel olur. İşte çocuğunu bırakabileceği 1 saat 2 saat, diğer çocuklarla oynayacak kreşler olsun. Çıkacak evden kadın yani. İşte çocuğunu bırakacak merkeze gidecek, arkadaşına gidecek. Bu tür basit şeyler, bunu harekete geçirilmesi onların kişisel gelişimini sağlayacak. Kendine farkındalığı oluşacak. Bir de kadınların bu yerleri kullanabilmeleri için, gecekondu yaşantısını da bırakmaları lazım, bu anlamda da sosyal konut üretilmeli. Yeni bir yaşam tarzı kuracak böylece, kente uyumu sağlanacak. Öteki türlü bu kadın merkezlerine de gitmez, eşi de göndermez. O yerlerde kadınlar evin işini yapacak, bulaşığını yapacak su bulamazken bir kere, evden dışarı çıkamaz bitirmeden de. İşte yerel yönetimlerin burada rolü olmalı.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi).

“Yapabilir tabii. Bunu devlet, yerel yönetim hepsi yapmalı. Nasıl ... yolunda engellilere bir şey yapıldı, atölye kurdu belediye, istihdam ediliyorlar, o şekilde bir kurum kur, üretim alanı kur, onların orada gelirini elde edecekleri bir imkân sağla. Onlar da o şekilde ayaklarının üstünde dursunlar. Onların belli bir geliri olduktan sonra, akıllı bir kadın kendini ayakta tutar.” (N., 63, Emekli, Kocaeli, Muhtar)

Konuyla ilgili görüş bildiren bir meclis üyesi, yerel yönetimlerin kadınların sorunlarına yönelik politikalar üretebileceğini yasal mevzuattan örnekler vererek aktarmaktadır.

“Özellikle şiddetle ilgili çözümler üretebilir. Mesela nüfusu 50 bini geçen belediyelerin kadın sığınmaevleri açması gerekiyor. Sonra eğitimler, seminerler verebilir. Kadın örgütleriyle birlikte danışma merkezleri açabilir. Sonra mesela İl Özel İdaresinin kadınlar için kredileri var, iş yaşamına girmeleri sağlanabilir bununla. Yani aslında çok şeyler yapabilir yerel yönetimler de.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınların sorunlarına yerel politikalarla çözüm üretilebileceğine kendi deneyimleri üzerinden örneklendirerek anlatan ve bu anlamda birçok ilki gerçekleştirmede öncü olduğu anlaşılan bir görüşülenin anlatısına aşağıda yer verilmektedir:

“(…) Örnek olarak yaptık biz bunu, işsizlikle ilgili, istihdamla ilgili, kadın eğitimiyle, çocuk eğitimi, engelli merkeziyle, sığınma evleriyle, kadına yönelik şiddetin önlenmesiyle ilgili o kadar çok çeşitli projeler önderlik yaptık ki, bu yaptığımız önderlikler sonucunda yerel yönetimlerde oluşan birikimin diğerlerine örnek olmasını sağladık. Diğer yerel yönetimlere öyle bir örnek teşkil ettiği gibi merkezi yönetime de tetikledi. Örnek olarak, biz 2002 yılında engelli merkezi açarken, Büyükşehir belediyelerinin daha engelli merkezleri yoktu. Mevzuatı sonradan çıktı. Aile danışma merkezlerimizi 1994’te yerelde Kadıköy’de oluşturduk. 2005’de aile danışma merkezlerinin mevzuatı oluşturuldu Ankara’da. Sığınmaevlerinin yerel yönetimler tarafından açılması konusu, 5216’da ve 5393’te yani belediye kanunlarında geçer. Nüfusu 50 bini aşan belediyeler sığınmaevleri açar diyor. Ama bu uygulamadan kaçıyor yerel yönetimler. Açmalıdır olarak algılamak istemiyorlar. Biz bunu 1997’de yaptık. Bu çok beğenildi. Yani yerelden, merkezi etkileyen politikalar oluşturmak gerekli ve önemli.” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

2. Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Faaliyetleri

Kadınların sorunlarına yerel politikalarla çözüm üretilip üretilemeyeceğiyle ilgili olarak görüşülenlerin çoğundan olumsuz ya da belirgin olmayan yanıtlar alınırken konunun kadınların yerel sorunları çerçevesinde ele alınması istendiğinde görece daha

belirgin ve fazla sayıda yanıt alınmıştır. Araştırma katılımcısı belediye ve il genel meclisi üyelerine, öncelikle, kadınların gereksinim ve taleplerinin neler olduğunu anlamak üzere, yaşadıkları kentteki kadın seçmenlerle rutin bir ilişki sürdürüp sürdürmedikleri ve eğer sürdürüyorlarsa, kadınların herhangi bir talepte bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. Bu kapsamda, katılımcılarının çoğunun, kadın seçmenlerle sürekliliği olan bir ilişkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak buna karşılık, birçok kadının kendileriyle görüşmeye geldiğini ve çeşitli isteklerde bulduklarını belirtmişlerdir. Bu istekler ise büyük bir çoğunlukla maddi destek ve iş isteme şeklinde olmaktadır ve kadınlar, çoğunlukla kendileri için değil aileleri için bu taleplerde bulunmaktadır.

“Öyle bir ilişkim yok; ama buraya gelirler görüşürüz. (...) Bazen de ben giderim mahallelere. (...) (Kadınlar sizinle görüşmeye daha çok hangi nedenlerle geliyorlar?) Daha çok maddi şeyler için geliyorlar. Yani şu anda tabi ekonomik olarak zor durumda olan kesim var, işsizlik var, en çok iş için geliyorlar. (Kendisi için mi?) Kendisine de istiyor, eşine de istiyor, çocuğunu da. Tabi bayanlar bana çok daha rahat geliyor, en çok bayanlar geliyor, çekmecem cv dolu. (...) Yani daha çok iş için geliyorlar, ben dayak yedim deyip gelen yok. Erkekler daha çok imarla ilgili işleri için falan geliyor. Kadınlar daha şey, daha ailesine dönük isteklerle geliyorlar.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu yanıtın ardından, araştırma katılımcılarına, yaşadıkları kentteki kadınların sorunlarının neler olduğu ve yerel yönetimlerin bu sorunların çözümünde nasıl bir rol oynayabileceği sorulmuştur. Bu bağlamda, araştırma katılımcısı kadınlar, gözlem ve görüşmelerine dayanarak, kadınların kentte yaşadığı sorunları, hanedeki bakım sorumluluklarına ilişkin sorunlar, sosyal yaşam alanlarının eksikliği ve işsizlik olarak sıralamışlardır. Kreş sayısının artırılması, bakım hizmetleriyle ilgili mekanizmalar oluşturulması, sosyal merkezlerin açılması, istihdam imkânları yaratılması gibi çözümlerin ise yerel yönetimler tarafından üretilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

“İşsizlik var bir kere. İkincisi, özellikle çocuklu kadınlar için yeterli sayıda kreş yok, yani devlet yardım etmiyor bu konuda, buna ihtiyaç var ama. Mesela

belediyenin iki tane kreşi var; ama pedagog yok, bir şey yok. (...) Bu önemli bir kere. Kadınların çalışmasını istiyorsak, kreşlerin sayısını artıracamız. (...) Bu konuda ben olsam, yani belediye bizde olsaydı kreş sayısını artırırdım.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“En büyük sorun maddi gelirlerinin olmaması. Ama bunun için şartların da oluşturulması lazım. Kadının çalışması için kreş olması lazım; ama surf kreş değil. Ev hizmetlerinin kolaylaşması gerekir. Kadının bir işi var mesela, bir yere gitmesi lazım, kadının çocuğuna hastasına bakabilecek bir mekanizma kurulmalı, yerel yönetimler yapabilir bunu.” (Ş., 63, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Sosyal yaşam alanlarının eksikliği bir sorun. Bunun için kadınlar geliyorlar, sosyal merkezler istiyorlar daha çok, bu bir ihtiyaç. Bir de iş ihtiyacı işte. Yerel yönetimler belli imkânlar yaratabilir bunun için. Mesela meslek kursları oluyor, o kurslar boşa verilmemeli, önce iş imkânı sağlayıp öyle verilmeli. El emeklerini satacakları yerler de verilebilir. Gerçi bunlar yapılıyor; ama yeterli değil.” (H., 38, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadını bir kez dört duvar arasından çıkarmamız gerekiyor yani. Bunun için kadınların bir arada olabileceği sosyal merkezler yapılmalı. Dört duvar arasından çıkan kadınlar kendi ailelerine de faydalı olurlar.” (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu sorunların çözümüne yönelik faaliyetlerin yerel yönetim birimlerince gerçekleştirip gerçekleştirmediğini anlamak üzere, görüşülen kadınlara içinde yer aldıkları yerel yönetim birimlerinin kadınların gereksinim ve taleplerine yönelik faaliyetlerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu bağlamda, bazı belediyelerin çok sınırlı sayıda ve dönemsel de olsa kadınların stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini karşılamaya yönelik faaliyetler yürüttükleri görülürken, çoğu belediyenin pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini karşılamaya yönelik faaliyetlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle, kadınların evde yaptıkları işleri gelir getirici bir etkinliğe dönüştürmek üzere gerçekleştirilen faaliyetlerin yaygın olduğu görülmektedir. Bu

durum, kadınların emeklerinin maddi karşılığını yaratma olanağı sunsa da, sadece bu faaliyetlere yoğunlaşılmasının, kadınları geleneksel rollerine hapsedici bir özellik taşıdığı burada belirtilmelidir. Konuyla ilgili anlatılara -görüşülen her ilçeden bir anlatıya- aşağıda yer verilmektedir.

“Kadın sığınmaevi var 10 senedir. Oradaki kadınlara iş bulma, yerleştirme yapılıyor. Sonra engellilerle ilgili çalışmalar yapılıyor, merkezimiz var. Kreşler var, öğrenci yurtları var, aile danışma merkezleri var. Aile danışma merkezleri, bu işlerle oradaki bayanlar ilgileniyor. Gönüllü evi var. Göz, diş taraması var çocuklar için. Yani kadınlarla ilgili çok faaliyet var. Bizim kadın meclisinin de çok çalışmaları var, aktifler.” (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizim kadınlara yönelik faaliyetlerimiz oluyor. Mesela kadınların el ürünlerini pazaryerlerinde satabilmelerini sağladık. Şu an net rakam veremeyeceğim; ama epey gelir elde ettiler mesela. Sonra kadınlar için bilgilendirici seminerlerimiz oluyor. Hukuksal haklarlar ilgili oldu, sağlıkla ilgili var, yani yapılıyor bunlar. Sığınmaevimiz de var bizim. Kadınlara özel spor merkezi var. İçinde çocuklarını bırakabilecekleri kreş de var orda. Başka, yani aklıma gelenler bunlar şimdi.” (F.,43, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlarla ilgili işte bir kadın kurulumuz var. Yine daha çok kadınların, çocukların ve gençlerin yararlandığı semt konakları var. Orda çeşitli faaliyetler düzenleniyor, mesleki eğitimler, çeşitli bilgilendirici seminerler veriliyor, anaokulları var, çamaşırhaneler de var. Kadınlar bu etkinliklerden yararlanıyor. Sosyal yardımlar da veriliyor. Sonra burası biliyorsunuz birçok sanatsal etkinliğin düzenlendiği bir yer, kadınlarla ilgili de etkinlikler oluyor, biz yapmasak bile destek olduğumuz çalışmalar oluyor.” (C.,44, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlar için birçok etkinlik düzenleniyor. Kurslar, seminerler, yani birçok faaliyet var. Bizim özellikle kadın meclisimiz çok etkin, biliyorsunuzdur.

Bilgilendirme amaçlı seminerler, eğitimler, konferanslar düzenleniyor. Mesela bilgisayar kursları, dil kursları veriliyor ücretsiz olarak. El emeği üreten kadınların ürünlerini satabilecekleri yerler tahsis edildi. Yani yoksulluk çok büyük sorun, ev ekonomisine katkı yapmaları çok önemli bence. Bunun için yardım edildi sonuçta.” (G., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizim başkanımızın çok şeyi var, kadınlara yönelik baya bir yatırım var. Kadınların her mahallede çok rahat edebileceği yaşam alanları, tüm kadınlarımıza, kadın yaşam alanları oluşacak. Ve bu alanlar zannediyorum ki iki üç yerde yapılacak. Bu alanlarda kadınların stres atacağı, sohbet edebileceği, işte resim yapabileceği, çocuğunu da bırakabilecek kreş de yapılacak içinde. Çocuğu kreşe bırakacak, kendisi de arkadaşlarıyla ortak zaman geçirecek, sanatsal faaliyetler, spor yapacakları bir yer olacak. Eğitimler, kurslar olacak, üretim ve istihdam da olacak yani hepsi bir arada yapılacak, bu anlamda Türkiye’de bir ilk. (...) Geçen dönem her hafta kadınlara yönelik eğitim seminerlerimiz vardı. Bu seminerler o merkezlerde de yapılacak. Büyükşehir’in var bir de işte çocuk bakımı, evde bakım hizmetleri, mesleki eğitim kursları da var.”(E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“2009 seçiminden önce açılmış olan sığınma evimiz var. Şiddet gören bayanlar için bir avukatımız var gönüllü olarak. Ona bir büro açtık merkezde belediye olarak. Orda yardıma muhtaç, eşiyile sorunları olan davalarla ilgili bilgi edinmek isteyenlerin başvurabilecekleri kadın danışma merkezimiz var. Kadın meclisimiz var. Kadın meclisinin faaliyetleri var işte. El becerileriyle yapıp satabilecekleri bazı şeyleri olabiliyor, onlara pazaryeri sağlıyoruz. Örneğin haftanın belirli günlerinde sanat sokağı gibi bir sokak açıyoruz, orda satıyorlar. Bir de bizim sanat kahvemiz var. Oranın tamamen elektriğini, suyunu biz karşılıyoruz, bayanlar da orayı işletiyorlar. Belli bir çalışma sıraları var. İki kişi bir hafta duruyor. Kek, börek yapıp çayın yanında satıyorlar onu. Biz de basına falan tanıtımlarımızı orda yapıyoruz. Onlara da

gelir oluyor aynı zamanda.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Hep böyle örgü, dantel değil de daha böyle nitelikli şeyler yapabilecekleri, eğitimlerini alabilecekleri kurslara yönlendirdik. Bizim burada KOMEK var mesela, orda da çok güzel bölümler var. Bayanlarımızı onlara yönlendirmeye çalıştık mesela aşçılık bölümleri filan var işte İtalyan, İspanyol yemekleri filan. O tür bölümlerde biraz daha kalifiye eleman konumuna çıkmaları mümkün. Yani kadınlarla ilgili kurs, iş dediğimiz de hep önümüze örgüler geliyordu, ben bunu istemiyorum artık dedim. Kadınlar daha farklı bir şeyler yapsın dedim. Mesela bizim İl Özel İdaresi mikro kredi verdi. Ben o mikro krediyi verebilmek için kadınları tek tek dolaştım (...) sonucunda da bu krediden yararlanan 5-6 grup var diye biliyorum en son.” (N., 55, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlere eleştirel yaklaşanlar da olmuştur. Özellikle bu faaliyetlerin kadınların gelişimleri için yapılmadığı daha siyasal faaliyetler olduğu belirtilmektedir. Bu eleştirilerin, çoğunlukla meclisteki muhalif partide yer alan kadınlardan geldiği de burada belirtilmelidir.

“Yani kadınlara mesleki eğitim vermek üzere büyükşehirin mesleki eğitim kursları var. Burada işte kadınlara mesleki eğitim veriliyor gibi, tamam kadınların değerlendirilmesi güzel; ama onlar da sonra siyasallaştırılıyor. Mesela iktidar partisinin şeylerine taşındıklarını biliyoruz. Kadınların eğitimiyle, çalışmasıyla ya da ne bileyim kadınların bilinçlendirilmesiyle ilgili kimsenin bir tasası, bir çabası yok. Yani iktidarda en üstten en alta kadar öyle bir şey yok.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlar için açılmış KOMEK gibi kurslar var her yerde, onlar da dediğim gibi, kadınları kazanmak için. Yani ne siyasi anlamda güçlendirmek, katmak için ne de işte yani oy toplamak için istiyorlar, oy potansiyeli olduğu için kullanıyorlar kadınları kısaca. Yani diyorlar ki ben seni etkilersem kadın olarak sen de etrafındaki 3 kişiyi etkileyeceksin, bana oy olarak geri dönecek.

Yani bu kadın burada aldığı eğitimle kendini geliştirecek, çalışacak gibi bir beklenti yok. Baştaki karar alıcıların da öyle bir derterleri yok zaten. Bu tür şeyle hep oy mekanizması olarak işliyor. Yani maalesef öyle. Ben görmedim kadına yönelik bir şey.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi mesela belediyelerin stratejik planları var. 5 yıllık planlıyorlar, her yıl da performans planıyla onu destekliyorlar ve ona bütçe ayırıyorlar. Mesela bu 5 yıllık stratejik planlarını biz reddettik. Burada da reddettik, ilçede de reddettik. Reddetme sebeplerimiz önceliklerimizin farklı olması. Kadını bir yana bırakın eğer bir sakat arabası için bir kaldırım yapmak 2 sene sonraya bırakılıyorsa benim önceliğime uymuyor. Kadınlar için ayrılmış öncelikli hiçbir şey yok. Kadınlar dantel, biçki, dikiş, pilates işte sadece.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

a. Kent Konseyi Kadın Meclislerinin Faaliyetleri

Görüşülenlerin yerel yönetimlerin kadınlarla ilgili faaliyetlerini anlatırken öne çıkan bir nokta da, yerel yönetimlerin kadınlarla ilgili bazı faaliyetleri kent konseyi kadın meclisleri aracılığıyla gerçekleştiriyor olmalarıdır. Kent konseyi kadın meclisleri, katılımcı demokrasi ve yönetim anlayışı gereğince oluşturulan ve kadınların yerel karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayan bir mekanizma olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada işlevsel olup olmadıklarını anlayabilmek üzere, hem kadın meclislerinin yürüttüğü faaliyetler hem de içerik ve işlevleriyle ilgili düşünceleri alınan görüşülenler, konuyla ilgili olumlu görüşler kadar olumsuz görüşler de dile getirmişlerdir. İlk olarak olumlu görüşlere yer verilmektedir:

“Kadın meclisleri iyi işler yapıyor, faydası var bence, kesinlikle faydası var. Etkin olarak çalışıyorlar yani. Hem ilçenin kadın meclisleri var, hem de onun bir üst yapısı da var yani, büyükşehirin kadın meclisleri var. İşte ne bileyim kadınlar bir araya geliyorlar, gezi düzenliyorlar, bir şey üretip pazarlarda satıyorlar. Etkinlikler oluyor, yemek yarışması düzenlendi mesela. Yaptıklarını sergileme imkânı buldular. Doğudaki kadının belki ihtiyacı bambaşka, buradaki insanın ihtiyacı aslında daha başkadır. Siyaset için de bir okul

aslında, buralarda başlıyorlar, bu faaliyetlerle kendilerini gösteriyorlar.” (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Yani kadın gerçekten sosyal bir çevre istiyor. O anlamda kadın meclisleri çok güzel işe yaradı, o kadınları dışarı çıkarttı. Orda üretim grupları filan oluştu, işte mesela sevgi grubu var, bizim burada da var, orda kendilerini ifade etmeye başlıyorlar, bir şey öğreniyorlar, insanlarla birlikteler. Kapalı olduğu zaman konuşmayı bile unutuyorsun; ama o sosyal çevre içerisinde hani böyle dinliyorlar, öğreniyorlar, çok keşfedilmemiş cevherler var. Üretimde bir şeyler yapmak istiyorlar. Bu anlamda o kadınları biraz daha sosyalleştirmemiz lazım. Ben öyle düşünüyorum.” (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizim kadın meclisimiz çok etkin, birçok faaliyet gerçekleştiriyorlar. Kadınlara haklarıyla ilgili eğitimler veriliyor mesela, bu çok önemli, bir avukat olarak da çok önemsiyorum. Sonra kadınlar o yapılarda bir araya geliyorlar, seslerini duyurma imkânları oluyor, sosyalleşiyorlar. Birçok etkinlik düzenleniyor ve öyle kermes falan gibi şeyler değil, daha nitelikli işler yapılıyor. Fakat bildiğim kadarıyla maddi anlamda güçlükler olabiliyor, bunun için bir şeyler yapılmalı.” (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadın meclisimiz çok başarılı, birçok sivil toplum örgütü yer alıyor içinde. İlk kurulan meclislerden biri zaten, kadınları sosyalleştirmeye yönelik faaliyetlerini çok olumlu buluyorum. Bayanların gelir elde etmeleri için de destek oluyorlar. Çok çalışıyorlar, kent konseylerindeki en etkin grup kadın meclisi zaten.” (B., 53, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu anlatılardan yansıyan ortak nokta, kent konseyi kadın meclislerinin işlevsel olduğu ve kadınların özellikle sosyalleşmeleri açısından önemli faaliyetler gerçekleştirdiğidir. Burada belirtilmesi gereken bir nokta, bu olumlu görüşleri paylaşan görüşülenlerin, belediyedeki iktidar partisinin belediye meclis üyeleri olduğudur. Daha açık anlatmak gerekirse, yukarıdaki ilk iki anlatı AKP'den kadınlara aittir ve meclis üyesi oldukları belediye AKP yönetimindedir; diğer iki anlatı CHP'den kadınlara aittir ve meclis üyesi oldukları belediye CHP yönetimindedir. Araştırmada görüşülen

kadınların bir kısmı, temelde bu duruma işaret ederek, kadın meclislerini işlevsel bulmamakta, bunu siyasi amaçlı bir araya gelmelerine bağlamaktadır.

“Çok dâhil olmadık açıkçası; ama sanki daha çok kâğıt üstündeler. ... Belediyesi olarak da biz kent konseyi kurduk; oluşumunda, her şeyinde ben vardım yani, kurucu beş kişiden biriydim yani, çok emek verdik yani. Sıra konsey başkanlığı seçimine geldi. Bir gece içinde belediye başkanı katakülle yaptı, bir gecede kurulu toplamışlar, oradan başkanı belirlemişler. (...)Yönetimi tamamen kendileri belirledi. İşte orda bir gol yedik ve şu an kent konseyi çalışmıyor. Kadın meclisi de bu yüzden aktif olsa bile aynı siyasi görüşlerin toplandığı bir yerden öteye gidemez, katılımcılık falan hikâye.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kent konseylerine falan çok inanmıyorum. Kadın meclislerine inanmıyorum. İşlevsel, uygun bulmuyorum. Çünkü onlar da tamamen siyasetin, AKP'nin arka bahçesi olarak görev yapıyorlar. Belki kuruluş amaçları çok düzgün olabilir; ama şu andaki görev yapan yerlerdeki bulunan insanlar, mesela bizim ilçenin başkan yardımcısı meclis üyesi bir beyefendi. Kent konseyi nereye gidiyorsa o AKP grubu birlikte gidiyor. Onun için de ben yoksam, Doğruyol yoksa SP yoksa bu kent konseyi olabilir mi? Kadın meclisleri de benzer yapılanmada, hepsi AKP'li kadınlar. Böyle bir yapı, AKP'nin alt kadroları, alt birliği olabilir ancak. Her kesimden katılımı sağlayamadıktan sonra da onun adı kent konseyi olmaz. Kent konseyi bu AKP döneminde ortaya çıkmış bir şeydir; ama bu bundan sonraki iktidarların da bunu yapmayacağı demek değil, bilmiyoruz, yani yaşayacağız ve göreceğiz. Yani bir özeleştiri bu da.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Yukarıdaki eleştiriyi, azınlık oldukları belediyelerin kent konseyi kadın meclislerine, AKP'li kadınlar da yöneltmektedir. Bu durumda, kent konseyi kadın meclislerinin belli grupların yararına hareket ettikleri ile ilgili iddia ve eleştiriler her iki partiden de gelmektedir. Ancak öte yandan, araştırma kapsamında görüşülen üç kadın - yer aldıkları belediyenin iktidar partisine mensup olmalarına rağmen- kent konseyi

kadın meclislerini özellikle ‘kadınlar için yararlı olmamaları’ ve katılımı sağlayamamaları nedeniyle eleştirmektedirler.

“Çok aktif değiller yani, bir ara yer aldım ben Büyükşehir’in kadın meclisinde, yani gelmiyorlar, gelseler bile bir şey yapılmıyor, orası onların işte ne bileyim ben, gelip sohbet ettikleri yer. En son bir yemek yarışması yaptılar. Yemek yarışmasını kazanmanın kadınlar için bir faydası yok değil mi? Yani surf bir faaliyet yapmış olmak için, bilemiyorum yani, amaç bu olmamalı. Yani kadınlar zaten yemek yapıyor, daha farklı olmalı. Yani tabi müdahale edemezsiniz, şöyle yapın böyle yapın diye.” (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Açıkçası kadınlar için işe yarar bir şeyler yapıldığını pek düşünmüyorum. Yani işte seminerler falan oluyor; ama o seminerleri kimin verdiği de önemli. Yani kadın sağlığıyla ilgili diyelim, eğer sen ona yani kürtaj yaptırmayın dersen o ne kadar kadın için bir faaliyet oluyor? Ya da işte sadece yiyecek giyecek yardımı yapmakla kadınlara yardım etmiş olmuyoruz bence. Yani bilmiyorum çok da bir şey demek istemiyorum; ama ben böyle düşünüyorum.” (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben çok işlevsel bulmuyorum açıkçası. Faaliyetler hep aynı, kadınları güçlendirecek ya da işte siyasete yönlendirecek bir durum yok. Katılım da pek olmuyor. 23 Nisanda çocukların başbakan olması gibi bir şey. Önce erkeklerin kadınları oraya göndermesi lazım, bunu yapmayan meclis üyeleri bile var. Böyle olunca da gerçek bir katılım var mı sorgulanır.” (M., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Bu eleştirilerden kadın meclislerinin aslında konuya iki farklı açıdan yaklaşım eleştirildikleri görülmektedir. İlk bakış açısındaki kadınlar, kadın meclisinde çoğunlukla aynı partiden kadınların bir araya gelmesini, bu durumun yapıyı siyasallaştırdığını ve katılımı sağlayamadığını eleştirirken; diğer bakış açısındaki kadınlar, kent konseyi kadın meclislerini kadınlar için dönüştürücü faaliyetler gerçekleştirmedikleri için eleştirmektedirler.

Belediye meclis üyesi kadınların bu eleştirilerini daha iyi değerlendirebilmek için, araştırma kapsamında görüşülen kent konseyi kadın meclisi üyelerinin anlatılarına da yer verilecektir. Eleştirilerden biri, belediye hangi partinin yönetiminde ise kadın meclisinin de o partinin yönetiminde olduğuyla ilgilidir. Nitekim kent konseyi kadın meclisleriyle yapılan görüşmelerde, bir kadın meclisi dışında, başkan ve başkan yardımcısı pozisyonundaki üyelerin, aynı zamanda belediyeyi yöneten partinin mensubu oldukları görülmektedir. Ancak bununla birlikte, görüşülen sekiz kadın meclisinden ikisinin oldukça katılımcı bir yapı oluşturdukları, çeşitli görüşlerden kişileri ve sivil toplum örgütlerini bir araya getirdiği belirtilmelidir. Bir diğer eleştiri, kadın meclislerinin faaliyetlerine yönelik olarak yapılmıştı. Bu noktada kadın meclislerindeki faaliyetlerin neler olduğu ve nasıl yürütüldüğüne ilişkin kadın meclisi üyelerinin de görüşlerine aşağıda yer verilmektedir.

“Kadınlarla ilgili işte bir kadın kurulumuz var, çeşitli sivil toplum örgütleri de yer alıyor. Ortak faaliyetler belirleniyor. Şu aralar biraz yavaşladık; ama çok şey yapıldı da yani. Aile ve çocuk eğitimlerimiz oldu, çocuk bakımıyla ilgili mesleki eğitimlerimiz oldu. (...) Ebeveynlere yönelik eğitim seminerleri yaptık. Kadın sağlığıyla ilgili seminerler düzenledik. Girişimcilikle ilgili de seminerler verdik, yani çok şey yaptık aslında; ama bu kadarı geldi aklıma şimdi. (Meclise katılım nasıl?) Aslında ilk başlarda daha kalabalıktık; ama şimdi pek öyle kalabalık olmuyoruz toplantılarda. (Bunun nedeni nedir size göre?) Yani bazı kadınlar kendi istedikleri olmadı diye gelmiyor olabilir. Ama işte burada herkesin onaylayacağı bir şeyler yapmak gerekir.” (N., 34, Eğitimci, İstanbul, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

“Bizim bir mağazamız var, ihtiyacı olan gelip buradan yararlanıyor. (...) Başka yerlere de gönderiyoruz, Doğuya çok gönderdik. Sonra kadın emeğini değerlendirme gibi kadınların evde yaptığı ev işi yemek gibi, kadınların para kazanacağı bir yer istedik başkandan, yer tespit edildi, projesi çizildi, onu verdik meclise. Başkan kabul etti bu teklifimizi. Sonra buradaki pazarda da bir yer istedik, verdiler, orda yine kadınlarımız el emeklerini satacaklar. (...) Bir de belediyede kadın danışma merkezi kurulmasını istedik. Kadınların

sorunlarını anlatabilecekleri, çünkü bizde bir beyefendi var, yani insanlar geliyorlar, on tane erkeğin içinde kadın ne anlatacak adama, hiçbir şey! Zaten problem onlar. Başkan da bu konuda şey dedi, bir sosyal hizmet yetkilisini bulabilirsek öyle birini oturtalım oraya dedi. (Katılım nasıl peki?) Yani katılım pek yok aslında. (Size göre bunun nedeni nedir?) Bilmiyorum; ama kadınların niyeti yok gibi geliyor bana. Buraya isteyen herkes gelebilir, burası siyaset yeri de değil, başkanımız da çok destek oluyor; ama pek gelmiyorlar yani. Ama etkinliklerimize geliyorlar.” (N., 49, Emekli, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

Kocaeli’ndeki bir kent konseyi kadın meclisinin, çeşitli faaliyetlerinin yanı sıra, Birleşmiş Milletler Ortak Programı (BMOP) kapsamında yürütülen Kadın Dostu Kentler Projesi’nin önerilerinden biri olan ‘yerel yönetimler içinde eşitlik birimleri oluşturma’ya yönelik bir düşüncelerinin olduğu görülmektedir. Ancak, belediye meclisinin bir faaliyeti olarak algılanmasını istemedikleri için uygulayıp uygulamamada kararsız oldukları anlaşılmaktadır.²

“Ben tüm sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim halindeyim. Onlarla yapabileceğimiz etkinlikler, yardımlarla ilgili bilgi alışverişi yapıyorum. Mesela üniversiteyle ortaklaşa anne babalarının çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği yönünde eğitim seminerleri verdik. Şimdi kadın girişimcilik eğitimi vereceğiz. Kadınların daha fazla iş yaşamında yer almalarını istiyoruz. Eğitimler sonunda kadınlar proje karşılığı KOSGEB`den kredi alarak işlerini kurabilecek. Bir de kadınlar matinesini yeniden canlandırmak istedik, matine düzenledik. Sonra yemek yarışmaları düzenliyoruz. Bir planımız da kadın-erkek eşitliği komisyonu oluşturmak. Kent konseyi ya da belediye meclisinin içinde olmasını istiyoruz. Bu daha önce çeşitli illerde yapıldı. Ama belediye meclisinde olursa onların bir faaliyeti gibi olur. Karar veremedik henüz. (Kadın meclisine katılım nasıl?) Pek bir şey yok yani aslında, STKlar girmek istemiyor bir çatı altına, sonuçta bağımsızlığını kaybetmek istemezler yani, neden bir yerin çatısı altına girsin, sonuçta bir

² Araştırmacı tarafından, belediye meclisindeki kadın temsilcilerle birlikte gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerine yönelik sorulan sorunun yanıtı, yine aynı gerekçeyle, olumsuz olmuştur.

derneğin, vakfın yöneticisi bunlar. Ama kadınlar geliyor işte, hangi kadın olursa olsun burada çalışmak isterse kapımızı açıyoruz. Bir kadın hangi siyasi görüşü taşımış olursa olsun bu tür yerlerde olmalı diye düşünüyorum. Çünkü aynı fikirdeki insanlar bir iş yaptığında değişik bir şey üretmiyorsunuz.” (E., 31, Kocaeli, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

İstanbul'daki bir kent konseyi kadın meclisinin ise, yine BMOP'un aynı projesinin hedeflerinden bir diğeri olan yerel eşitlik eylem planlarının oluşturulmasına yönelik bir girişiminin olduğu görülmektedir.

“Bizim kuruluş tarihimiz çok eski, çok faaliyetimiz oldu tabii. Daha çok işte kadına yönelik şiddet olsun, istihdam olsun bunlarla ilgili birçok eğitim, seminer gibi etkinliklerimiz oldu, bunu her zaman yapıyoruz zaten. Bunun yanı sıra KA-DER'in bir projesi kapsamında eğitimler düzenliyoruz. Mesela en son iki günlük atölyeler yaptık. Kadın hakları, işte şiddet ve tacize uğrayınca hangi hakların olduğu gibi seminerlerin ardından işte cinsiyet ayrımına, cinsiyetçi işbölümüne, rollere yönelik interaktif eğitimler, atölyeler oldu. Sonra bizim, şu aralar yaptığımız en önemli şey, bu Birleşmiş Milletlerin bir projesi vardı. 6 ilde yerel eşitlik eylem planları yapıldı, eşitlik komisyonları kuruldu meclislerde mesela. Biz de bunun için çalışmalarımıza başladık, bunun için çalışma grupları oluşturduk, bununla ilgili birçok faaliyetimiz oluyor. Çalışmalara devam ediyoruz, çok önemsiyoruz bunu. (Genel olarak kadın meclisine katılım nasıl oluyor?) Biz çok geniş bir meclisiz. Çok sayıda STK var, bireysel katılımlar da var. Faaliyetler tek tek yapılacağına, bu çatı altından yapılıyor ve çok da verimli oluyor. (S., 56, Emekli, İstanbul, Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi)

Bu noktada araştırma kapsamında görüşme yapılan kadın meclislerinden çoğunluğunun, tıpkı belediyelerin faaliyetlerinde olduğu gibi, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretici ve çoğunlukla pratik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetler yürüttüğü görülürken; azınlıkta kalan bir kısmının kadınların stratejik gereksinimlerini karşılamaya yönelik faaliyetlerle, dönüştürücü yönde bir adımlarının

olduğu görülmektedir. Bu noktada, belediye meclis üyesi kadınların yönelttiği eleştirilerin belli noktalarda gerçeği yansıttığı söylenebilir.

b. Muhtarların Faaliyetleri:

Meclis üyesi kadınların yerel yönetim faaliyetleriyle ilgili kararlara katılımında oldukça zorlandığı gözlemlenmiştir. Kadın meclis üyeleri, erkek egemen yapısı ve işleyiş modeli nedeniyle meclislerde etkin olamazken ve bu anlamda faaliyetlerini doğrudan yürütemezken, kadın muhtarlar mahallenin yönetiminde doğrudan söz sahibi oldukları için kararlarını da uygulamaya geçirebilmektedir. Bu açıdan mahalle muhtarlığı, kadınlara alternatif bir politikanın kapılarını da açmaktadır.

Kadın muhtarların faaliyetlerine bakıldığında, çoğunlukla mahalledeki eksikleri tespit edip, belediyeye ve ilgili kurumlara aktardıkları ve yanı sıra sosyal yardım faaliyetlerinde buldukları anlaşılmaktadır.

“Ben mahalleimde olan sorunları dilekçelerle ya da telefonla belediyeye iletirim. Merdiven bozulur, çukur oluşur, hallederiz. Parklarla ilgili sorunları, altyapıyla ilgili sorunları, işte çöplerle ilgili hani her ne sorun varsa ya bizim tespit ettiğimiz de olabilir bu ya da halkın bize gelip ilettikleri oluyor, bunların hepsini belediyeye iletiriz. Biz daha çok bunları yaparız, köprü görevi görüyoruz.” (Ç., 45, Serbest, İstanbul, Muhtar)

“Muhtar olarak insanlar işte telefon açıyorlar mahallede herhangi bir sorun olduğunda, direkt bize geliyorlar. Biz de direkt ilgili birime müracaat ediyoruz. Bu şekilde olayın çözümlenmesini sağlıyoruz. Geziler yapıyoruz. Mağdur insanlara yardım buluyoruz. Onların notlarını alıyoruz. Onlara yardım etmek isteyenlere, burs vermek isteyenlere onları yönlendiriyoruz, aracı oluyoruz. Hatta bana şey derler, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı var, Türkan Saylan, Türkan Saylan derler bana. Yani o tip şeylerimiz olmuştur. Hala da oluyor, devam ediyoruz.” (N., 63, Emekli, Kocaeli, Muhtar)

Daha önce de belirtildiği gibi, muhtarların gelirleri, devlet tarafından ödenen 330 TL ve verdikleri belgeler karşılığında aldıkları mühür parasından oluşmaktadır. Bu

durum özellikle ekonomik gelir düzeyi düşük mahallelerde maddi sorunlara yol açmakta ve muhtarların gerçekleştirmek istedikleri faaliyetleri gerçekleştirememelerine neden olmaktadır.

“Biz çok bir şey yapamıyoruz, belediyeden istiyoruz eksiklerimizi, maddi durumumuz sıfır. Ben kendi imkânlarımla topladığım ikinci el eşyaları ihtiyacı olanlara dağıtıyorum. Çok fakir insanlarım var çünkü. Faaliyet olarak isterim ki folklor kursu olsun mesela, bütün kesimlerin gençlerini oynatmak isterim her yörenin gençlerini. Kendi kültürlerini tanıtınsınlar, öyle etkinlikler düzenleyelim mesela. Yani Laz Kürtlerin oyununu oynasın, o onunkini... Birlik, beraberlik, dayanışma açısından çok isterim.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

Muhtarların kadınlara yönelik faaliyetleri sorulduğunda, bir kısmı yine maddi imkânsızlıklar nedeniyle, bir kısmı kadınların ilgilenmemesi/katılmaması nedeniyle, bir kısmı da kadın erkek ayrımcılığı olacağı gerekçesiyle bu tür faaliyetlerin çoğunlukla gerçekleşmediği görülmektedir.

“Maalesef benim çok yapacak şeylerimi yapamıyorum yani. Yaptığım oluyor; ama ben isterdim ki bir atölye olsun mahallemde; çünkü hanımlarımız hep evde. İşte bir halı dokuma atölyesi olsun, hanımlar gitsin halı dokusun, para, kazanç olsun. Yok, yani hep yardım. Balık veriyoruz, hâlbuki tutmayı öğretmemiz gerekir diye düşünüyorum. Bizim maddi durumumuz yok; ama belediyenin, yerel yönetimlerin böyle bir şey yapması gerekiyor.” (N., 59, Ev kadını, Kocaeli, Muhtar)

“Yani pek olmuyor açıkçası. Mesela ben kadınlarla ilgili bir sürü şey düşünmüştüm. Onları bir araya toplayıp, evlerinde yaptıklarını değerlendirme, işyerlerine satma falan diye çok düşünmüştüm; ama bir türlü gerçekleştiremedim bunu. Ama işte ben yerlerini bile ayarlıyorum, belediyeden yeri ayarladım mesela, onu bile bir türlü yapamadık. Yani istiyorlar ki, her şeyi, yap hazırla, hatta sen götür sat. Yani bu yüzden pek şey yapamıyoruz da yani kadınlarla ilgili. Bir de mesela bakıyorum, ne istediklerini sorup liste yapıyorum, işte geziye gitsek, ramazanda camilere gitsek falan, gerçi onlara da

gitmedikleri oluyor. Ama istedikleri de yani kendi işlerine çok yarayacak bir şey değil. Yani onun için de pek gerçekleşmiyor.” (N., 47, Muhasebeci, Kocaeli, Muhtar)

“Muhtarın tek başına karar vermemesi gerektiğini düşündüğüm için ilk olarak bir mahalle meclisi kurduk. Seçimlerdeki sloganım da ‘birlikte yönetelim’di. Muhtarlık da bir yerel yönetimdir. Demokrasinin işlevsel hale gelmesi için meclis kurduk. 15 günde bir toplanıp mahallenin sorunlarını gündeme getiriyoruz hep birlikte. Demokrasi için meclis çok önemli. Bu mecliste de kadın-erkek herkes var ve hiç kimseye farklı muamelemiz olamaz. Kadınlara ayrıca bir şey yapmıyoruz.” (F., 56, Serbest, Kocaeli, Muhtar)

“Faaliyetlerimiz hem kadınları hem erkekleri yani tüm seçmeni ilgilendiren alanlarda olur. Öncelikle ulaşım sorununu çözeceğiz. Ekonomik sorunlar var, eğitimle ilgili olanlar var. İşimiz çok. Kadın erkek ayırmaya karşıyım, hepsi bizim vatandaşımız, hepsi oy veriyor bize.” (A., 56, Serbest, İstanbul, Muhtar)

Muhtarların kadın seçmenlerle ilgili özel uygulamalara karşı çıkma nedenlerinin de, her siyasi görüşten olduğu gibi her cinsiyetten de oy almaları olduğu görülmektedir. Bundan daha güçlü bir nedenin ise, yapılan gözlem ve görüşmelere göre, muhtarların, kadınlarla ilgili bir faaliyet gerçekleştirmek istememeleri, kadın-erkek eşitsizliğine inanmamaları olmaktadır.

Kadınlara ilgili faaliyetleri olduğunu belirten kadın muhtarların gerçekleştirdikleri faaliyetlere bakıldığında sosyal etkinliklerden, sosyal yardımlara uzanan bir yelpazede olduğu görülmektedir.

“Kadınlara ilgili işte gezilerimiz oluyor. Ben kendim turizmci olduğum için bunu daha rahat yapıyoruz. Yardım için gelenlere de yardımcı oluyoruz.” (N., 63, Emekli, Kocaeli, Muhtar)

“Kadınların sağlık taramalarına götürüyorum, belediyenin anlaşma yaptığı hastaneler var, oralarda ücretsiz taramalar yapılıyor, ben bizzat götürüyorum;

çünkü okuma yazma bilmeyen, evden çıkmayan kadınlar var. Mağdur olmasınlar diye ben de gidiyorum.” (H., 58, Ev Kadını, İstanbul, Muhtar)

“Burada topladığımız eşyalar kadınlar için oluyor genelde ya da çocukları için oluyor. Çocuklarına kırtasiye malzemeleri bulup dağıtıyorum. İş arayanlara yardımcı olmaya çalışıyorum, işte bildiğim yerler varsa onları gönderiyorum. Bazılarının durumları gerçekten çok kötü, yeşil kart çıkarmalarına, işte bu sosyal yardımlaşmadan yararlanmaları için yardım ediyorum. Sonra burada okuma yazma kursları açtık, gönüllü bir öğretmenim var, o veriyor sağolsun. Buraya kadınlar çok gelir, baktım bir gün okuma yazma bilmeyen var, sonra tek tek tespit ettim öteki bilmeyenleri de. Bazılarının kocaları göndermek istemedi, ben gittim konuştum. Şimdi hepsi hani çok devam edemeseler de geliyor. Bu çok önemli bir şey bana göre.” (R., 46, Ev Kadını, Kocaeli, Muhtar)

3. Gerçekleştirmek İstenen Faaliyetler

“(…) bir kent yalnızca binalardan ibaret değil. Kültür, sanat, eğitim, halkın eğitiminin gelişmesi, temizlik, park, bahçe bunların hepsi kentsel hizmetler ve hepsi bir kent için çok önemli...”

Daha önceki bölümde ele alındığı gibi, meclis ve ihtisas komisyonu toplantılarında, kararlara bir biçimde çok etkisi olmadığı anlaşılan kadınlara, böyle bir şansları olduğu takdirde, kentlerine yönelik öncelikle hangi faaliyetleri gerçekleştirmeyi istedikleri sorulmuştur. Kadınların çoğunlukla, kadınların mevcut yerel yönetim faaliyetlerinden sosyal ve kültürel alanlara ağırlık vermek istedikleri görülmektedir. Bu çerçevede, çocuk parkları, sosyal alanlar, engellilerin dikkate alındığı faaliyetler vb. kadınlar tarafından dile getirilen ve gerçekleştirmek istenen faaliyetler olmaktadır.

“Ben sosyal belediyecilik yapmak istiyorum. Finans merkezi dedikçe AKP, buna karşılık sosyal değerlerin, sosyal politikaların egemen olduğu bir belediyecilik örneği vermek istiyorum. Finans merkezi olmak çok kolay. İki tane müteahhitle anlaş, bu yapılabilir. Ama sosyal belediyecilik yapmak çok emek istiyor, gerçekten gönlünü yüreğini o işe koymak inanmak gerekiyor.

Bunların hepsinin için gerçekten çalışmak gerekiyor. Belediye meclislerinde, bir dosyayla ilgili görüşülüyor genelde ve bu da çoğunlukla imarla ilgili oluyor. Bu böyle olmamalı, bir kent yalnızca binalardan ibaret değil. Kültür, sanat, eğitim, halkın eğitiminin gelişmesi, temizlik, park, bahçe bunların hepsi kentsel hizmetler ve hepsi bir kent için çok önemli. Tarihi alanlar bile korunamıyor artık, kenti sermayeye açmak için her yer alışveriş merkezi. Yabancılar gelsin, biz de yatak odamızı açalım anlayışı var. Böyle olmamalı, onlar bizim özelimiz, kültürümüzün eseri, korunmalı!” (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben özellikle engelliler ve çocuklarla ilgili özel projeler yapmak isterim. Çünkü en korunmasız ve özel ilgi gerekenler onlar. Yani şimdi bakıyorsunuz, çocukların karşıdan karşıya geçebilecekleri üstgeçitler yok, bu üstgeçitler olsa, engellilerin kullanacağı biçimde yapılmamış. Yani hem üst geçit yapılmalı hem de onu herkesin kullanabileceği şekilde yapmak lazım. Sadece üstgeçitler değil, engelliler birçok şeyde düşünülüyor. Koskoca belediye binası diyorlar; engellinin geçebileceği rampa yok. Yani bakın çevrenize neredeyse hiçbir kamu binasında dikkat edilmiyor buna. Sonra çocukların kışın oynayabileceği kapalı alanlar yok mesela. Bunu da yapmak lazım. Yani birçok şey düşünürüm tabii, ama özellikle çocuklarımız ve engellilerimizi düşünürüm.” (B., 53, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Özellikle gençler için aktiviteler planlıyorum. Onlar bizim geleceğimiz. Yaz okulları, gençlik kampları, okula devam edemeyen öğrencilerin okula devam etmesini sağlayacak projeler, meslek edindirme kursları, sosyal alanlar gibi faaliyetler yapmalıyız.” (G., 51, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Önceliğimiz yoksullarla ilgili çalışmalar yapmak. İş bulamayan ve bu yüzden evlenemeyen ya da evini geçindiremeyen insanlar var. Onlar için bir şeyler yapmalıyız önce.” (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben özellikle çevreyle ilgili faaliyetler yürütmek isterim. Mesela bizim bölgemiz sanayi bölgesi ve çevre kirliliği, hava kirliliği had safhada, bunlarla

ilgili kesinlikle çalışırım. Mesela bu baz istasyonları var, onlarla ilgili bir şey yapılmalı. Parkları, sosyal alanları düzenlerim, hani daha çocukların ve kadınların kullanmalarına yönelik yaparım, yani biliyorsunuz bazı yerlerde içki içiliyor, tinerciler oluyor, güvenliksiz olabiliyor o yerler yani. Bununla ilgili çalışırım, bunlar önemli.” (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülenlerden bazılarının doğrudan kadınlara yönelik faaliyet planlarının olduğu da görülmektedir.

“Benim bir projem var aslında. Benim çok büyük bir hayalim vardı. Bu Türkiye’de de Güneydoğu’da yavaş yavaş uygulanmaya başladı. Aslında burası için de önerdim il genel meclisi üyesi arkadaşlarımıza. Kadın emeğinin değerlendirilmesinden yana bir çabam var. Mikro kredilerle kadınların bir şeyler yapabilmesini yani üretken olmasını istiyorum. Aslında insanlara balık tutmayı öğretebilmek. Bu, Türkiye’de değil, dünyada da yapılmak istenen şey ve yani birine bir sorumluluk ve para verdiysen o, kadın olmalı. Kadın çünkü çocuğunun ve ailesinin sorumluluğunu çok yakinen üstünde hissedebilen bir varlık. Dolayısıyla benim böyle bir hayalim var ve kadınlardan en çok bu dönüş var. İstiyorlar ki bir yerden kollarından ellerinden tutulsun, onlar da kaynayan kazanlarına destek olabilsinler, bunu çok istiyorlar, öyle bir şey var.” (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben çevreyle, çocuklarla, kadınlarla, serbest dolaşan hayvanlarla ilgili çalışmalar da olsun istiyorum. Yani belediyeçilik sadece imar, arsa, yol, sokak değil bana göre. Yani daha çok böyle sosyal ve çevreyle ilgili faaliyetler içinde olmak istiyorum. Ama işte erkekler yapmıyor bunu. Mesela kadınlarla ilgili sosyal merkezleri, istihdam olanaklarını ya da işte haklarını öğrenmelerini istiyorum, bununla ilgili çalışmalar yapmak istiyorum. Gerçi KA-DER’le birlikte yapıyoruz bazı faaliyetleri; ama belediyenin de yapması lazım, daha etkili olabilir. Bu sadece belediye başkanıyla ya da onun partisindeki erkeklerle de ilgili değil, kendi partimdeki erkekler de yapıyor bunu, daha onları aşamıyoruz.” (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Kadınların gerçekleştirmek istedikleri faaliyetleri; çocuk bakımı, sosyal yardım hizmetleri, sağlık, eğitim, dezavantajlı gruplara yönelik hizmetler olarak sıraladıkları görülmektedir. Mevcut yerel siyaset anlayışının ve öncelikli politikaların imar, altyapı gibi konularda yoğunlaştığı dikkate alındığında, kadınların, çoğunlukla gündemin kıyısında tutulan sosyal ve kültürel hizmetleri öncelikle gerçekleştirmek istemeleri, yerel siyasetin önceliğinin değişebileceğine ve kadınları da içine alan yeni bir anlayışın gelişebileceğine dair önemli bir işarettir.

III. GENEL DEĞERLENDİRME

“Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı” alan araştırmasında, yerel siyasete aktif olarak katılan ve yerel seçilmiş organlarda temsilci olarak yer alan (belediye meclis üyesi, il genel meclisi üyesi ve muhtar) ve yer almayı düşünen (parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisi üyesi) kadınların yerel siyasette var olma biçimleri, kendi deneyimlerinden hareket edilerek çözümlenmeye çalışılmıştır. Feminist kuramsal çerçeve ve yöntem kullanılarak kadınların yerel siyasete ilişkin düşünce, görüş, tutum ve bilgilerini kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak tanıyan araştırma süreci, kadınların, erkek egemen olarak yapılan politika alanındaki durum ve sorunlarına ilişkin bilgi oluşturmayı olanaklı kılmıştır. Bu bölümde, alan araştırmasının bulguları, tezin kavramsal ve teorik çerçevesi ekseninde tartışılmaktadır. Yerel siyaset ve kadın katılımını konu edinen bu tezde, tartışılmak üzere tespit edilen boyutların araştırma bulguları çerçevesinde değerlendirilmesi, bu boyutların gerçeklik temelinde niteliği, bulgularda ortaya çıkan hususların teoride birbirini üzerleyip üzerlemediği, hangi noktalarda benzerlik gösterdiği ve hangi noktalarda ayrıştığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen belediye ve il genel meclisi üyesi kadınlar, mahalle muhtarı kadınlar, parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisi üyesi kadınların buldukları katılım ve temsil mekanizmalarına göre yaşadıkları sorunlar belli noktalarda farklılaşsa da çoğu noktada benzerlik göstermektedir. Kadınların yaşadıkları İstanbul ve Kocaeli illerine özgün yerel sorunlar da, kadınların yaşadıkları sorunları farklılaştırmamaktadır. Bu noktada, söz konusu sorunlar, her iki kentteki kadınlar için -zaman zaman etki farklılıkları olsa da- aynı yapılaşmış özellikler gösteren ve genelleştirilebilecek sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Öncelikli olarak, araştırma kapsamında görüşülen kadınlarla ilgili demografik bilgilere bakıldığında, kadınların 40–59 yaş aralığında olduğu³ ve çoğunluğunun lise ve üstü eğitime sahip oldukları⁴ görülmektedir. Özellikle, bir siyasi partiden aday

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız EK 7.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız EK 8.

gösterilip⁵ seçilen belediye ve il genel meclisi üyesi kadınların neredeyse tamamının lisans ve lisansüstü eğitim mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Kavramsal çerçevede tartışıldığı üzere, siyasette aktif olarak yer alan kadınların eğitim durumları ile temsil ettikleri kadınlar arasında eğitim farkının⁶ olduğu, dolayısıyla, bu kadınların ortalamanın üstünde eğitime sahip olan seçkin kadınlar olduğu söylenebilir. Tekeli (1982), 1969-77 dönemindeki yerel seçilmiş meclis üyesi kadınların, milletvekili kadınlardan farklı özelliklere sahip olduğu, çoğunluğunun ilköğretim ve lise mezunu olan ev kadınlarından oluştuğunu ve bu bağlamda, milletvekillerine oranla kadın nüfusu daha iyi temsil ettiklerini belirtmiştir (Tekeli, 1982: 388). Ancak, bu araştırma sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi, özellikle büyükşehirlerde yerel seçilmiş meclis üyesi kadınların eğitim düzeylerinde bir yükseliş olduğu görülmektedir. Bu noktada, Tekeli'nin, bu araştırma sonuçlarıyla oldukça farklılaşan bulguları değerlendirildiğinde, yerel politikaya girebilmenin gittikçe daha çok koşula bağlandığı ve daha az ulaşılabilir olduğu söylenebilir.

Araştırmanın konusu açısından önem taşıyan diğer bir demografik veri, kadınların cinsiyet rollerinin bir uzantısı olarak "bakmakla" yükümlü sayıldıkları hasta, yaşlı ve çocuklara sahip olup olmadıklarıdır. Evde bakım gerektiren bir bireyin olması, kadınların politikaya katılımlarını sınırlayan ve zorlaştıran bir durum yaratmaktadır. Araştırma katılımcılarının, evde bakım gerektiren hasta ya da yaşlı bir yakınlarının olmadığı ve çocuk sahibi kadınların büyük bir çoğunluğunun çocuklarının yetişkin olduğu görülmüştür. Bu çerçevede kadınların 'ev içi bakım sorumlulukları'nın şu an kendileri için bir engel olmadığı anlaşılmaktadır; ancak geçmişte bu nedenle siyasete katılamadıklarını belirten kadınların sayısı da bir hayli fazladır. Diğer yandan, hanede bakım sorumlulukları olmayan bu kadınların -yerel siyaseti insanlara hizmet etmek olarak tanımalarından mütevellit- bundan böyle, yerel halkın bakıcılığını üstlendikleri söylenebilir. Kadınların demografik özelliklerine bu şekilde kısaca baktıktan sonra, araştırma bulgularının değerlendirilmesi yapılacaktır.

⁵ Araştırma kapsamında, bağımsız aday olup yerel seçilmiş meclislere seçilen bir katılımcı bulunmamaktadır.

⁶ İstanbul ve Kocaeli illerindeki kadınların eğitim durumları için bakınız EK 3 ve EK 4.

Araştırma alanı olarak belirlenen ilçelerin belediye meclislerindeki kadınların oranlarına bakıldığında, Türkiye genelinin (%4,5) üzerinde seyrettiği görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan belediye meclislerindeki kadınların erkeklere oranı, %10 ile %26⁷ arasında değişmektedir.⁸ Bu kapsamda değerlendirildiğinde, araştırma katılımcılarının buldukları meclislerde, kadın oranının -kavramsal çerçevede kota ve parite gibi olumlu ayrımcılık ekseninde tartışılan ve uluslararası kadın hareketince geliştirilip BM-Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) tarafından temsil eşiği (kritik eşik) olarak benimsenen- %30'u geçemedikleri görülmektedir. Benzer durum il genel meclisi üyesi kadınlar için de geçerlidir. İstanbul il genel meclisindeki kadın oranı (%7,6), Türkiye genelinin (%3,5) üzerinde seyretmekle birlikte kritik temsil eşiğini geçememektedir. Kocaeli il genel meclisindeki kadın oranı (%3,5) ise Türkiye genelindeki oranla aynıdır ve yine kritik eşik geçilememiştir. Kritik temsil eşiğini aşmanın önemi, kadınların cinsleri adına konuşma güvenini elde edip, politika alanında nitel bir değişim yaratabilecekleri, bir başka deyişle “biçimsel temsilden gerçek temsile geçebilecekleri” (Alkan, 2005: 92) bir durum yaratma gizilgücünde saklıdır. Ancak İstanbul ve Kocaeli illerinde bu eşiği geçen bir yerel meclisin olmadığı görülmektedir. Bu orana yaklaşan iki belediye meclisinde ise, teoriyi destekler nitelikte bazı gelişmeler gözlemlenmiştir. Örneğin bu meclislerde, kadınlarla ilgili faaliyetlerin sayısının görece arttığı, ‘kadın sorunları’ gibi başlıklar altında ihtisas komisyonlarının oluşturulduğu görülmüştür. Ancak bu meclislerde yer alan kadınların kendilerini çoğunlukla kadınların temsilcileri olarak görmemeleri, çoğu zaman kadın dayanışmasına yönelik bir girişimlerinin olmaması ve yine çoğunlukla kadın örgütleriyle ilişkili olmamaları gibi nedenlerin de varlığıyla kadın temsiline niteliğinde olumlu bir fark yaratıldığını söylemek güçtür. Çünkü katılım ve temsiline niteliği; kadınların siyasal karar alma süreçlerine katılarak temsil görevini üstlendiklerinde kadınların sorunlarını, stratejik gereksinim ve taleplerini gündeme taşımalarına ve bu yönde politik mücadeleyi üstlenmelerine bağlı olarak artmaktadır.

Yerel temsil mekanizmalarından bir diğeri olan mahalle muhtarlıklarına kadınların temsili açısından bakıldığında çok farklı bir durumla karşılaşmamaktadır.

⁷ Bu oran aynı zamanda İstanbul'daki en yüksek orandır.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız EK 9.

Türkiye genelindeki mahalle muhtarlarının %2,3'ünün kadın olduğu görülürken, araştırma alanı olarak seçilen İstanbul'da bu oran %6,3'e, Kocaeli'nde ise %7,6'ya çıkmaktadır. Araştırma alanlarındaki ortalama oran, Türkiye genelinin üzerinde seyretse de yeterli bir kadın temsiliyetinin varlığından söz etmek güçtür.

Kadınların yerel siyasete katıldıkları diğer mekanizmalardan parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclislerinin kadınların siyasal katılımlarındaki önemi yadsınamamakla birlikte, yerel politikaların oluşturulmasında temsilci olarak doğrudan söz sahibi olacak adayları yetiştirme ve belirleme gibi yetkilere sahip olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu katılım mekanizmalarındaki kadınların yerel politikaların belirlenmesinde etkili ve etkin olmak için farklı ve dolaylı kanalları zorlaması gerekmektedir. Ancak bunun her durumda mümkün olmadığı araştırma sonuçlarından da rahatlıkla çıkarılabilmektedir.

Bu noktada, kadınlar, kendilerini doğrudan ilgilendiren kentsel politikaların oluşturulması ve kararların alınması aşamalarında yer alamamaktadırlar. Temsilci olmayı başaran kadınların ise gerek az sayıda olmaları gerekse içinde buldukları mekanizmaların yapı ve işleyişleri nedeniyle söz sahibi olamadıkları da hem teoride hem de bu araştırmanın sonucunda karşılaşılan bir durum olmaktadır. Kavramsal çerçevede tartışıldığı üzere, bu durum demokrasi ve yurttaşlık kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Kadınların yurttaşlık ve demokrasi kuram ve pratiklerinden dışlanmalarının tarihi -19. yüzyıla gelene kadar kadınların yurttaşlık haklarından yararlanamadığı düşünüldüğünde- oldukça uzundur. Yurttaşlık haklarını kazandıktan sonra da gerek yurttaşlığın evrensellik iddiası ve gerekse özel alandan gelen sorumlulukları nedeniyle kadınlar erkeklerle eşit yurttaşlar olamamaya aslında devam etmektedirler. Yaşadıkları kentte toplumun yarısını oluşturmalarına rağmen⁹ kendileriyle ilgili kararların alınmasında söz sahibi olamamaları bu durumu doğrulamaktadır.

⁹ Kaldı ki, kadınlar toplumun yarısını oluşturmaları dahi, konuya özellikle insan hakları çerçevesinde bakıldığında, kendilerini doğrudan ilgilendiren kararların alınmasında etkili olamamaları bir insan hakları ihlalidir.

Siyaset ve Yerel Siyasetin Algılanış Biçimleri

Araştırmanın ilk bölümünde kadınların siyaset ve yerel siyaseti algılayış biçimlerinin nasıl olduğu; bu noktada aslında nasıl bir toplum düzeni tahayyül ettikleri ve nasıl bir siyaset yapma tarzına yakın oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. İnsanların siyaset kavramını algılama biçimleri, nasıl bir toplumda yaşamak istediklerinin önemli bir göstergesidir. Diğer yandan siyaset ve yerel siyasetin siyasetçiler tarafından nasıl algılandığı ve bu algının nasıl oluştuğu, siyaset yapma yöntemlerinin biçimlenmesinde de önem taşımaktadır. Siyasetin, iktidar kullanma araçlarını ele geçirerek başkalarını yönetme isteği biçimindeki tanımı, hiyerarşik ve otoriter bir toplum yapısını ön plana çıkarırken; insanların farklılıklarıyla bir araya gelerek sorunlarına ortak çözümler bulmaları yönündeki tanımı, eşitliğe dayalı ve demokratik bir toplumsal yapıyı öne çıkarmaktadır (Sancar-Üşür, 2000, s: 199).

Bu noktada, araştırma kapsamında görüşülen kadınlar, siyaseti genellikle “insanların ortak gereksinimlerini karşılama, sorunlarına çözüm bulma” ifadesinde anlatıldığı gibi “insan ve hizmet odaklı” olarak kavramsallaştırmaktadırlar. Bu tanımlamalarda; “insan sevgisi”, “yardımseverlik” gibi kavramlar da sıklıkla kullanılmaktadır. “İnsanları sevmek, onlara yardım etmek ve daha iyi yaşamaları için hizmet sunmak” olarak algılanan siyaset, iktidardan çok hizmetle bağlantılandırılmaktadır. Kadınların yerel siyaseti algılama ve kavramsallaştırılma biçimleri de siyasetin algılanışından çok farklı değildir. Kadınlar genellikle yerel siyaseti, “halka hizmet” kavramına “halka yakınlık” kavramını ekleyerek “hizmette halka yakınlık” olarak tanımlamaktadırlar.¹⁰ Siyaset ve yerel siyasetin “gücü ele geçirmek” “iktidarda olmak, iktidar kullanmak”tan çok hizmetle ilişkilendirilmesi, aslında toplumsal cinsiyet rolleri ile doğrudan ilişkilidir. Kadınlara yüklenen geleneksel roller, kadınları iktidarla değil, hizmetle özdeşleştirir. Kadınların toplumdaki erkeklere

¹⁰ Bu noktada kadınların aslında, ‘subsidiarite (yerindenlik)’ ilkesini ‘hizmette halka yakınlık’ olarak kavramsallaştırdıkları görülmektedir. Subsidiarite ilkesi, hizmetlerin halka en yakın yerden ve en yakın yönetimlerce sunulmasını, bu birimlerce etkin sunulmadığı takdirde bir üst birim tarafından üstlenilmesini gerektirmektedir. Avrupa’nın bütünleşme sürecinde giderek artan bir önem kazanan subsidiarite ilkesinin uygulaması, yetkileri önce en alt kademeye bırakma, bu kademenin yerine getiremediğini bir üste devretme biçiminde işlemektedir. Hizmetlerde ve yönetimde yerindenlik, özellikle kadınların yaşam koşulları dikkate alındığında daha özel bir anlam taşımaktadır; çünkü daha önce de üzerinde durulduğu gibi kadınların çoğunluğunun başlıca yaşam çevresi mahalledir.

göre ikincil konumu, tarihsel süreçte iktidar tanımlamalarından dışlanmalarına neden olmuştur. Bu dışlanma, iktidarın ve toplum tarafından kabul edilen otorite imgelerinin eril normlara göre tanımlanmasına neden olmuştur. İktidar, eril özellikler gösteren, kadına yabancı olarak yapılandırılan bir kavramdır. Kadını siyasetten tamamen dışlayan bir geleneksel siyaset felsefesi temelinde kuramsallaşması nedeniyle iktidar, eril özellikler ile bütünleşmiştir. Kadınlarla özdeşleştirilen doğaya ve özel alana yatkınlık, duygusallık, öznellik, tikellik, irrasyonellik ve yardımseverlik gibi özellikler bu durum için gerekli zemini hazırlamıştır; çünkü bu özellikler toplumsal bellekte şekillenen iktidar kavramıyla bağdaşmamaktadır. Araştırma kapsamında, kadınların siyaseti iktidar olarak değil hizmet olarak tanımlamaları, iktidarın bu erilleştirilmiş yapısından ve kadınların eril siyaset anlayışından uzak durmalarından kaynaklanıyor olabilir; ancak siyasetin kadınlar tarafından bu şekilde kavramsallaştırılmasının pratikte neye işaret ettiğini, diğer bir deyişle, soyut bir halka hizmet anlayışının uygulamada nasıl somutlaştığını anlayabilmek önemlidir. Fakat bu noktada, özellikle yerel seçilmiş meclislerde yer alan kadınların doğrudan yürüttükleri faaliyetlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeni, meclisin yapısı ve işleyişinden kaynaklanan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel karar alma süreçlerinde kadınların durumunun irdelendiği ilerleyen bölümde bu konu ele alınmaktadır.

Araştırmaya katılan bazı kadınların ise, yerel siyaseti “rant” kavramını kullanarak tanımladığı ve bu tanımlamanın var olan uygulamalar üzerinden yapıldığı görülmüştür. Kavramsal çerçevede değinildiği gibi, özellikle 1980 sonrası kentsel mal ve hizmet üretiminin metalaşması, yerel siyasetin bu alanlardan elde edilen kazançların paylaşıldığı bir alana dönüşmesi ve bu değişimlere koşut olarak daha ‘ticarileşmesi’, daha teknik ve rantabl bir alan olarak yapılandırılması, kadınların yerel siyaseti bu şekilde algılamasının çok muhtemel bir nedeni gibi gözükmektedir. Zira “rant” kavramını kullanarak yerel siyaseti tanımlayan kadınlar, yerel siyasetin “kenti geliştirme ve güzelleştirme” amacıyla yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır; ancak bir görüşülenin “*insanın önce yaşadığı yeri güzelleştirmesi, geliştirmesi gerekir, bunun için yerel siyasete önem verilmeli; ama maalesef yerel siyaset, rant kapısı!*” ifadesinden de anlaşıldığı gibi -var olan yerel siyaset uygulamalarının kendi istedikleri yönde olmamasından hareketle- yerel siyaseti bu şekilde kavramsallaştırmaktadırlar.

Kadınların yerel siyaseti ‘demokrasi’ olarak da kavramsallaştırdıkları görülmektedir. Bu görüşe göre yerel siyaset, demokrasinin hayata geçirilmesidir. Bu süreçte, katılımın ve ‘birlikte yönetme’nin önemini özellikle vurgulayan kadınlar, kentsel politikaların üretilmesinde sivil toplum örgütleri dâhil her kesimden temsilcinin etkili olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bakış açısı, aynı zamanda, kavramsal çerçevede de tartışıldığı üzere, dönemin hâkim yönetim paradigması olan ‘yönetişim’ kavramına atıfta bulunmakla birlikte, kadınların bu kavram yerine ‘birlikte yönetme’ kavramını kullandıkları görülmektedir. Bazı kadınların ise, yerel siyaseti kenti geliştirmek ve güzelleştirmek olarak tanımladıkları ve bu noktada kentin yerel projelerle geliştirilmesine, önemli bir merkez haline getirilmesine vurgu yaptıkları görülmüştür. Küreselleşme sürecinde, emeğin değil, sermayenin yeniden üretildiği mekânlara dönüşen kentlerin, sermayeyi çekebilmek için birbirleriyle yarıştıkları, cazibe merkezlerine dönüştürülmelerine yönelik çeşitli projelerin yürütüldüğü konjonktürün, kadınların bu kavramsallaştırmaları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Kadınların yerel siyaseti algılama ve kavramsallaştırma biçimleriyle, yerel siyasette yer alma nedenlerinin bir tutarlılık gösterdiği de görülmektedir. Yerel siyaseti, çoğunlukla halka yakınlık ve halka hizmet anlayışı çerçevesinde tanımlayan kadınları yerel siyasete yönelten saikler de çoğunlukla halka yakın olma, halkın gereksinim duydukları hizmetleri sunma ve bu yolla “insanlara yardım etme” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak diğer yandan bazı kadınların yerel siyasete yönelmesinde, ulusal parlamentoyu girilemez bir politika alanı olarak algılamalarının da etkili olduğu görülmektedir. Burada, ulusal parlamentoda Tekeli (1982)’nin deyimiyle “seçkinin de seçkini” kadınların yer aldığını düşünen kadınların bir umutsuzluğa kapıldığı, bu noktada siyasete girme kanalı olarak daha ulaşılabilir olduğunu düşündükleri yerel mekanizmaları tercih ettikleri görülmektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer nokta, muhtar kadınların siyaset ve muhtarlığı birbirinden ayrı tutmaları olmaktadır. Oysaki muhtar kadınların hem siyaseti hem de muhtarlığı benzer bir biçimde -ortak bir “hizmet” kavramı etrafında tanımlamaları söz konusudur. Siyasetin tanımını yaparken siyaset ve hizmet düşüncesini birbirinden ayırmayan muhtarların, muhtarlıkla siyaseti ilişkilendirirken siyaset ve

hizmeti birbirinden ayrı tutması, Türkiye’de mahalle muhtarlığının, yerel yönetim birimi olarak ve bu noktada yerel siyasetin bir parçası olarak kabul edilmemesi ve genellikle apolitik bir kurum olarak yapılandırılmasıyla ilişkili görülmektedir. Diğer yandan, kadınların aslında kendilerinin de belirttiği bir diğer neden, her siyasi görüşten oy aldıkları, dolayısıyla muhtarlıkta siyasetin yapılmaması gerektiğine ilişkindir. Ancak burada ortaya çıkan bir başka durum daha bulunmaktadır. Muhtar kadınlar siyaseti her ne kadar hizmet eksenli tanımlasalar da, var olan siyaset uygulamalarına bakarak siyaseti partizanlıkla ilişkilendirmekte ve muhtarlığı siyasetten, siyaseti de hizmetten ayırmaktadırlar. Kadın muhtarlarla ilgili yapılmış olan bir araştırmada da benzer noktalara vurgu yapılmaktadır.¹¹

Kadınların, yerel siyaseti nasıl değerlendirdiklerine ilişkin ortaya çıkan diğer bir sonuç, yerel siyaseti kendilerine daha yakın bulmaları ve bu nedenle tercih etmeleridir. Seçmenlerle doğrudan iletişim halinde olmaları nedeniyle sorumluluklarının arttığını ve bu yüzden yerel siyasetin, ulusal siyasete göre daha zor olduğunu düşünmektedirler; ancak yine aynı nedenle yerel siyaseti daha çok tercih etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, yerel siyasetin ‘halka yakınlık’ özelliği, sorumluluklarını artırsa da, seçmenlerle birebir iletişim halinde olmak kadınlar tarafından istenilen bir durumdur. Kadınların yerel siyaseti kendilerine yakın bulma ve tercih etme nedenlerinden bir diğeri, yerel siyaseti kendilerine –kadınlara- daha çok yakıştırmaları ile ilgilidir. Katılımcılar, yerel siyaseti erkeklerden daha iyi yapabileceklerini düşünmekte ve bunu yine ‘hizmet’ kavramıyla açıklamaktadırlar. Araştırma katılımcıları, yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerle, kadınların evde yaptıkları işlerin benzer olduğunu ve “evleriyle ilgili bütün işleri yürüttükleri gibi, yerel politikaları da belirleyip uygulayabileceklerini” düşünmektedirler.

Kavramsal ve teorik çerçevede, yerel siyasetin iktidardan çok hizmetle, dolayısıyla kadınların geleneksel rolleriyle daha kolay bağlantılandırılabilir olduğuna ilişkin yürütülen tartışma, bir bakıma araştırmaya katılan kadınlar tarafından da doğrulanmaktadır. Nitekim kadınların yerel siyaset ve kadın ilişkisini nasıl kurduklarına bakıldığında, bu durum daha açık olarak anlaşılmaktadır. Araştırma katılımcılarının

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Erdoğan-Tosun G., Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Apolitik Kapısı: Mahalle Muhtarlığı, Kadın Çalışmaları Dergisi. 1(1), ss.30-43.

neredeysi tamamı, kadınların özellikle “anne” olmalarından kaynaklanan birtakım “doğal özellikleri” nedeniyle yerel siyaseti daha iyi yapabileceklerini ve siyasette bir fark yaratabileceklerini düşünmektedir. Katılımcılara göre, kadınlar “doğası gereği” fedakâr, duygusal, sabırlı, yardımsever, şefkatli, merhametli, hoşgörülüdür ve bu özellikler siyaset için bir artı anlamına gelmektedir. Diğer yandan, evde yaptıkları işlerin yerel yönetimlerin yaptıkları işlere benzemesi nedeniyle kadınların yerel siyasette zorlanmayacakları da katılımcıların vurguladıkları bir diğer noktadır. Bu çerçevede bakıldığında, aslında kadınların cinsiyet rollerini içselleştirdikleri bir kez daha görülmektedir. Ancak diğer yandan, kadınların bu deneyimlerinden doğan bilgilerini eril politika alanında kullanmaları, kadınların özgül sorunlarını politikleştirip gündeme taşımalarının da bir yoludur. Nitekim kadınların gereksinimlerinin yine kadınlar tarafından bu özgül bilgileri dâhilinde dile getirilmesinin önemi ve gücü özel alanda kazandıkları deneyimlere dayanmaktadır. Kadınların, gündelik yaşamda kadın olmalarından dolayı deneyimledikleri ve gereksinim duydukları konuları ve çözümlerini yerel karar alma mekanizmalarına taşımaları, alternatif bir yerel politikanın kapısını da aralamış olacaklardır. Çünkü kadınlar, ev ve yakın çevresiyle ilgili işlere yönelik, çoğu zaman “pratik, ucuz ve kolay uygulanabilir” çözümler üretirler. Alışveriş mekânlarının kolay ulaşılabilir yerlere yapılması, çocuklar için güvenli oyun alanları yapılabilecek yerlerin belirlenmesi, daha temiz bir yaşam alanı için pratik çözümler, “bir yaşam deneyimi olarak” kadınların zihinlerinde kolaylıkla şekillenir (Sancar-Üşür, 2008: 238).

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların siyaset ve yerel siyaseti kavramsallaştırma biçimlerini ve yerel siyasete yönelme nedenlerini belirleyen ve/ya da etkileyen birtakım dinamikler mevcuttur. Bu noktada, kadınların siyasete olan ilgilerinin nasıl ve hangi koşullar altında başladığı önemli olduğu için, kadınların siyasete katılım öykülerini ele almak gerektiği düşünölmektedir.

Politikaya Giriş Biçimleri

Kavramsal çerçevede tartışıldığı üzere, Türkiye’de seçkinci ve paternalist bir siyasi kültür hâkimdir. Bu yapı, kadınların siyasal temsilini olumsuz olarak etkilemektedir. Seçkinci teorisyenlere göre, toplum çoğu zaman seçim yoluyla çoğunluk içinden çıkan baskın bir azınlık grubu tarafından yönetilir. Bu seçkin azınlık grup, karşı

konulmaz bir gücü elinde bulundurmaktadır (Meisel, 1962: 371). Bu grup, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de erkeklerden oluşmaktadır. Kadınların, tek parti döneminden itibaren ulusal ve yerel meclislerdeki oranlarına bakıldığında bu durum net olarak ortaya çıkmaktadır. Siyaset en erkeksi uğraşlardan birisi ve bir erkek dünyası olarak değerlendirilmektedir. Kadınlar, erkeklerle karşılaştırıldığında siyasi seçkinlikten yoksundur.

Hem sayı hem de güç olarak politikada egemen olan erkekler, politikanın kurallarını belirlemekte ve bu kurallar erkeklere göre belirlendiği için kadınları dışlamaktadır. Ancak az sayıda da olsa bazı kadınların yerel siyasette temsilci olarak yer alabildikleri görülmektedir. Bu az sayıda kadının siyasete nasıl katılabildikleri, temsilci olarak nasıl seçilebildikleri, bu süreçte hangi dinamiklerin etkili olduğu, siyaseti nasıl deneyimledikleri gibi soruların yanıtları, erkek egemen politika alanını, kadınların deneyimlerinden çıkarılacak bilgilerden yola çıkarak anlayabilmek açısından önemlidir.

Araştırma kapsamındaki kadınların siyasete olan ilgileri, özellikle aile ve çevrelerinin etkisiyle, erken yaşlardan itibaren başlamış, siyasete girme düşünceleri ise daha geç dönemlerde ve genellikle siyasete girmeleri yönünde gelen tekliflerle gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamındaki kadınların politikaya olan ilgilerinin, genellikle çok genç yaşlardan itibaren başladığı ve bu ilginin oluşmasında en büyük etkenin aile, daha özelleştirdiğimizde ise ailenin erkek bireyleri –özellikle babaları- olduğu görülmektedir. Babalarının siyasete olan ilgi düzeylerine bakıldığında ise, önemli bir bölümünün siyasette aktif olarak yer aldıkları görülmektedir. Bu durumda, ailelerinde aktif olarak siyasetle ilgilenen bireylerin bulunması, kadınları siyasete yönelten en önemli etken olmaktadır. Ancak bu aile bireyinin genellikle bir erkek olması ve bu erkeğin rol model olarak alınması, kadınların eril politika yapma tarzlarını da içselleştirmelerine neden olabilmektedir. Bu kadınlar, siyasete girmelerinde de en önemli desteği ailelerinden görmektedirler. Ayrıca, siyasete başlangıç süreçlerinde eşlerinden çok belirgin bir destek görmeyen kadınlar, siyasete girdikten sonra eşlerinden çoğunlukla destek görmekte ve bu destek kadınların siyasi yaşamlarını sürdürebilmelerinin temel bir dayanağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte -araştırma kapsamında istisnai bir durum olarak karşılaşılsa da- bazı katılımcıların siyasete

girebilmek için ailesine karşı bir mücadele verdiği, zaman zaman çeşitli pazarlıklarla siyasete katılabildiği burada belirtilmelidir. Bu noktada özellikle, küçük yaşta çocukları olan kadınların eşleriyle yaşadıkları sorunlar sıklıkla dile getirilmiştir.

Araştırma katılımcılarının çoğunluğunun ailelerinin etkisiyle, bazılarının ise okul ve arkadaş çevresinin etkisiyle siyasete ilgi duydukları görülmüştür. Bir başka grup kadın ise, toplumsal sorunlara tepkisiz kalmama isteğinin etkisiyle siyasete girme kararı almıştır.

Katılımcıların, siyasete olan ilgileri genellikle genç yaşlarda başlamasına rağmen, siyasete aktif olarak katılma düşünceleri daha geç dönemlerde ve çoğunlukla kendilerine gelen teklif üzerine başlamıştır. Bu noktada kadınların, siyasete aktif olarak katılmalarında kendilerinin bir kararlılık gösterme ve irade koymalarından çok, kimi durumda çevre ve ailelerinin, kimi durumda seçmenlerin, kimi durumda ise siyasi parti yöneticilerinin buna karar vermeleri söz konusudur. Diğer yandan bu kadınlar, parti tabanından yetişmemiş, meclis üyesi olma teklifini değerlendirip adaylıklarını koyabilmek için partiye üye olmuşlardır. Siyasi partilerin bu kadınları aday göstermelerinde; ailelerinin ismi, eğitimleri, mesleklerinde başarılı olmaları gibi nedenlerin etkili olduğu görülmektedir. Siyasi parti yöneticilerinin “çoğunlukla kendilerine yakın ve yönetilebilir buldukları ve gerektiğinde kolayca saf dışı bırakabilecekleri 'tanıdık' birkaç kadını seçip 'vitrin'e koyarak, bütün diğer kadınları görmezden gelmeleri ve kendi seçtikleri kadınların 'bütün kadınları temsil ettiği'ni iddia etmeleri, aslında 'cinsiyetçi refleks'ler üzerine kurulmuş bir 'erkek siyaseti'nin tipik göstergesi” (Sancar-Üşür, 2008: 222) olduğu bilinmektedir. Araştırma kapsamındaki belediye ve il genel meclisi üyesi kadınların aday gösterilmelerindeki temel nedenlerin de bunlar olma ihtimali çok yüksek olmakla birlikte, aday gösterilen ya da daha doğru bir ifadeyle parti yönetimi tarafından ‘atanan’ bazı kadınların yer yer bu sınırların dışına çıktıkları, itaatkâr davranmak yerine, kendi ilkeleri doğrultusunda yol aldıkları da görülmektedir. Yine bu kadınlar arasında, kadın örgütleriyle ilişki içinde olan, eril politikayı sorgulayan ve bunun mücadelesini verme amacıyla olanların varlığı da dikkat çekmektedir. Ancak, -araştırma sürecinde böyle bir durumla karşılaşılmamakla birlikte- parti yönetimine ‘sadık’ kalmayan ve özellikle siyasetin eril yapısından kaynaklanan

problemleri gündeme taşıyan temsilci kadınların, bir sonraki dönemde aynı pozisyona aday gösterilme ihtimalleri zayıflamaktadır. Sancar-Üşür'ün de belirttiği gibi, “erkek deneyimleri merkezli' siyaset yapma tarzlarını sorgulamaya çalışan kadın politikacıların yaşadığı çatışmalı ortamın siyasetteki süreklilik ve kalıcılık düzeyini düşüren bir etki” (Sancar-Üşür, 2008: 225) yaratması güçlü bir ihtimaldir.

Araştırma katılımcılarından, parti örgütünde yetişmemiş, kendisine gelen teklif üzerine aday olan ve seçilen kadınlar, bu durum nedeniyle partililerden –özellikle de kadınlardan- çok tepki almışlardır. Partilerin az sayıda kadın aday göstermesi, kadınların kendi aralarında bir sorun yaşamalarına sebep olmakta, bu nedenle olası bir ‘kadın dayanışması’nın da önünü tıkamaktadır. Erkek partililerden çok fazla tepki almadıkları anlaşılan kadınlar, bu durumu erkeklerin, kadınları, “politika yapıcılar, karar alıcılar” olarak değil, “ortamın asayişini ve nezaketini sağlayanlar” olarak görmelerine bağlamaktadırlar. Ayrıca, erkekler, partilerinin ‘vitrin’ için kadın aday göstereceğini; ancak bu aday sayısının, genellikle 3-4 kişiden fazla olmayacağını bildikleri için kadınların adaylıklarına “katlanmaktadırlar”. Öte yandan, araştırma katılımcıları arasında herhangi bir teklife bağlı kalmadan, kendi istek ve iradeleriyle siyasete aktif olarak katılan kadınlar da vardır. Bu kadınlar, genellikle bir sivil toplum örgütünde ya da sendikal hareketlerde yer almış kadınlardır. Bu noktada, kadınların sivil toplum örgütlerinde ve sendikal faaliyetlerde aktif olarak yer almaları, kadınların siyasete katılımlarında önemli bir etken olmaktadır.

Araştırmada dikkat çeken diğer bir nokta, yerel seçilmiş meclis üyesi kadınların çoğunun ilk dönemlerinde olmalarıdır. Birden fazla dönemdir meclis üyesi olan kadınların son derece az oluşu, aslında, kadınların temsilci olarak meclislerde kalış sürelerinin kısalığına da işaret etmektedir. Kadınların siyasete ilişkin deneyimlerinin genellikle erkeklere oranla çok daha az olduğu dikkate alındığında, mecliste sadece bir dönem temsilci olarak yer almaları çeşitli nedenlerle yeterli değildir. Kadınların ilk dönemleri çoğunlukla, yabancı oldukları politika alanına ‘ısınmak’, süreç ve işleyişi öğrenmekle geçmektedir. Bir katılımcının, “*meclis üyeliğini öğrenmek için, yüksek lisansta alınan eğitimin bile yeterli olmadığını*” belirtmesi ve “*şimdi burada belediye kanunu var, farklı bir yapı, farklı bir konjonktür var. Bunu anlayabilmeniz aslında bir*

dönemde mümkün değil” sözleri durumu açıklamaktadır. Ancak, bir başka araştırmanın¹² da ortaya koyduğu gibi, kadınların bir dönemden daha fazla mecliste kalabilmeleri, siyasi partilerin ileri gelenlerinin inisiyatifinde olmaktadır. Bu durum, kadınların mecliste bir dönem daha kalabilmek için çok daha özverili çalışmalarını ve daha itaatkâr olmalarını gerektirebilmektedir.

Siyasi Partiler ve Kadınların Siyasete Katılımı

Yerel seçilmiş meclislere aday olup kentsel politikaların belirlenmesinde söz sahibi olacak kadınları siyasi partiler belirlediği için, kadınların siyasal katılımındaki rolleri son derece önemlidir. Daha önce de söz edildiği gibi, Türkiye’de siyasi partiler erkek egemen bir yapıdadır ve bu yapı, kadınların parti örgütlerinde karar alıcı olmalarından çok, kadın kollarında “yardımcı” faaliyetleri yürütenler olarak yer almalarına neden olmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen parti üyesi kadınların birçoğu bu durumu kabullenmekte, özellikle kadın kolları üyesi kadınlar kendilerini ‘işin mutfağındakiler’ olarak tanımlamaktadırlar. Parti kadın kollarında, daha çok sosyal yardım faaliyetleri ve seçim çalışmaları kapsamında ev ziyaretlerinin gerçekleştirildiği dikkate alındığında, geleneksel cinsiyet rolleriyle ilgili bir rol dağılımının gerçekleştiği görülmektedir: Erkekler, karar alıcı ve birincil konumda, kadınlar yardımcı ve ikincil konumdadırlar. Kadınların kendilerinin de belirttiği üzere “anne” olmalarından gelen “şefkatli olma” hâli, sosyal yardım faaliyetlerini “başarıyla yapmalarını” sağlamaktadır ve bu yüzden bu görevler kadınlara verilmektedir. Seçim çalışmalarında kadınların kullanılmaları, her “eve” kolaylıkla kabul edilebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Kadınların siyasi partilerdeki varlığı, büyük ölçüde seçim çalışmalarının etkinliğini artırmaya yaramaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde kadınların ev ziyaretlerinde bulunmalarının erkeklere göre daha kolay olması, temelde kamusal/özel alan ayrımının da bir sonucudur. Kadınlara ve erkeklere “uygun” olarak tanımlanmış olan bu alanlardan, kadınlara “uygun” sayılan özel alana erkeklerin girmesi çok mümkün olmadığından kadınlara duyulan ihtiyaç artmaktadır. Zira parti için yürütülecek - özellikle adayın imajı ve tanınırlığı açısından- en etkili seçim kampanyalarından biri ev ziyaretleridir.

¹² Kovanlıkaya, Ç., Erkek Parlamentonun Kadın Siyasetçileri, Yerli Bir Feminizme Doğru içinde, (Der. İlyasoğlu A. ve Akgökçe N.) İstanbul: Sel Yay., 2001, ss. 423-453.

Kadınların siyasal katılımlarında partilerin bir diğer etkisi, temsilciliğe aday kadınların seçiminde ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi partiler, ulusal ve yerel seçilmiş meclislerde temsilci olacak adayları belirler. Aslında, Türkiye'de bu adaylarının büyük bir çoğunluğu, parti yöneticileri tarafından, 'seçim aday listeleri'nde seçilmeleri garanti sıralara yerleştirildikleri andan itibaren zaten fiilen temsilci olarak seçilmişlerdir. Bu durumda aslında siyasal temsilcilerin büyük bir çoğunluğu seçilmemekte, görüşülen kadınlardan birinin de belirttiği gibi, parti yöneticileri tarafından atanmaktadır. Temsilci olacak kadınların belirlenmesinde doğrudan söz sahibi olan partilerin erkek egemen yapıda ve kadınları bu yapıdan çoğunlukla dışlama eğiliminde olmaları, partinin aday gösterdiği kadın ve erkek politikacılarda aradığı nitelikler arasında da önemli farklar yaratmaktadır. Partilerin kadın ve erkek temsilci adaylarını belirlemede kullandığı ölçütlerin birbirinden farklı olması, kadınlar aleyhine bir durum yaratmaktadır. Çünkü kadınların, temsilciliğe aday olabilmek için erkeklerden çok daha fazla özelliğe sahip olmaları gerekmektedir. Araştırma katılımcılarının belirttiği gibi, erkeklerin siyasi katılımları, eğitim de dâhil olmak üzere herhangi bir koşula bağlı kalmazken, kadınların siyasette var olabilmeleri eğitim, deneyim, para, zaman, parti yöneticileriyle güçlü ilişkiler gibi birtakım politik kaynak ve olanaklara bağlıdır. Phillips'in de öne sürdüğü gibi, bu özelliklere sahip olan kadınlar öncelikle aday gösterilir ve seçilir (1995: 27). Kadınların siyasette var olabilmeleri için erkeklere oranla daha fazla eğitilmiş ve donanımlı olmaları gerekliliği -gerek kadınların anlatılarından gerekse eğitim durumlarından¹³ anlaşılacağı üzere- bu araştırma kapsamında da açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

Kadınların yerel seçilmiş meclislere aday olmaları ve seçilebilmeleri; parti yöneticilerinin kadınları aday olarak göstermelerine ve aynı zamanda seçilebilir sıralara yerleştirmelerine bağlıdır. Türkiye'de yerel meclislerdeki kadın oranı ortalamasının %4,5'i geçmemesi, kadınların bu meclislere aday olarak gösterilmediklerini, gösterilseler dahi seçilebilir sıralara yerleştirilmediklerini göstermektedir. Araştırmanın gerçekleştirildiği iki ildeki duruma bakıldığında, oranlar nispeten daha yüksektir; ancak yine %30'luk "asgari temsil eşiği"ne ulaşamadığı görülmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar tarafından da sıklıkla dile getirildiği gibi, partilerin,

¹³ Bakınız EK 7.

kadın adayları, aday listelerinin başlarına yerleştirmeleri pek mümkün olmamaktadır. Teoride, büyük ölçüde ulusal meclis için geçerli olduğu belirtilen “vitrin” olma durumunun ve bu bağlamda “uyumlu, terbiyeli, eğitilmiş, yabancı dil bilir” az sayıda kadınının (partiler, bunu çoğunlukla kadın aday göstermiş olmak ve ‘demokratikliklerini’ ispatlamak amacıyla yapmaktadır) aday gösterilmesinin aslında yerel meclislerde de geçerli olduğu görülmektedir. Araştırma katılımcılarından birinin, partilerdeki neredeyse tamamı erkek olan yöneticilerin kadın temsiline ilişkin düşüncelerini anlatmak için kullandığı “dünyalarında böyle bir şey yok, hayal bile etmiyorlar” cümlesi durumu özetlemektedir.

Diğer yandan, şu an kent konseyi kadın meclisinde aktif olarak yer alan ve belediye meclis üyesi olma isteğinde olan araştırma katılımcılarından bazıları, geçmişte böyle bir süreci deneyimleyip aday aday olmanın ötesine geçememelerini, yine partinin erkek egemen yapısına bağlamaktadırlar. Katılımcılardan biri, bu süreçte, kendisinin yerine “müteahhit” bir erkeğin tercih edildiğini ve gerekçe olarak “belediye işleri”nden anlamasının¹⁴ gösterildiğini dile getirerek, temsilciliğe aday olmanın kadınlar açısından zorluğunu kendi deneyimi ve gözlemleri üzerinden aktarmaktadır. Ancak aynı zamanda bu katılımcılar, aday olma isteğinden vazgeçmemekte ve bunun için kadın meclislerinde etkin çalışmanın kendilerini kanıtlamanın etkili bir aracı olduğunu düşünerek aday olma yolunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Yerel seçilmiş meclislere aday olmak ve seçilebilmek kadınlar açısından bir hayli zor görünmektedir ve bu zorluk “makamın iktidarının” (Phillips, 1995) daha fazla olduğu belediye başkanlığı gibi bir üst kademe katlanarak artmaktadır. Belediye başkan aday olmak isteyen ve bu süreci deneyimleyen bir katılımcı, kadınların partinin yerel örgütlerince aday gösterilseler dahi, genel merkezce “üstlerinin çizildiği”ni anlatırken, bu durumun kadınlar açısından ne kadar zor olduğunu paylaşmaktadır.

Phillips’in “makamın iktidarının daha az olduğu yerlerde sayılar yükselir” (Phillips, 1995: 83) tezi, Türkiye genelinde olduğu gibi araştırma alanı olarak seçilen illerde de bir istisna –mahalle muhtarlıkları- dışında doğrulanmaktadır. İstanbul ve Kocaeli’nde belediye başkanı kadın hiç yokken, belediye meclis üyesi oranları il genel

¹⁴ Burada, daha önce de belirtildiği üzere, yerel siyasetin teknik ve rantabl bir alan olarak yapılanması ve belediyenin “imar” işlerinden ibaret sayılmasına yönelik bir işaret vardır.

meclisi oranlarının üzerinde seyretmektedir. Ancak yine yerel seçilmiş bir organ olan ve Phillips'in önermesine göre bu oranların yükselmesi beklenen mahalle muhtarlıklarında hem Türkiye'de hem de İstanbul ve Kocaeli'nde böyle bir yükselmenin olmadığı görülmektedir. Araştırmada yer alan ve çoğu en az bir dönem bir erkek muhtarın yanında çalışmış olan kadın muhtarların da belirttiği üzere, toplumda muhtarların erkek olduğuna -ve olması gerektiğine- yönelik yaygın bir anlayışın olması¹⁵, muhtarlığın genellikle babadan oğla geçen bir meslek olarak algılanması, erkeklerin muhtarlıktan rant elde edebileceklerini düşünmeleri ve muhtarların silah ruhsatı alma hakkına sahip olmaları gibi nedenlerle erkeklerin bu alanları bırakmak istememeleri ve bu yüzden kadın muhtar oranlarının düşük kaldığı sonucuna varılabilir. Bununla birlikte mahalle muhtarlığı kadınlar için alternatif bir yerel politika alanı da yaratmaktadır. Örneğin kadınların yerel seçilmiş meclislere bağımsız olarak adaylıklarını koyup seçilmeleri neredeyse imkânsız olduğu için, çoğunlukla bir siyasi partiden aday gösterilmeleri söz konusudur. Siyasi partilerin eril yapısı, kadınların adaylık ve seçilme süreçlerinde bir engel olarak karşılına çıkmaktadır. Ancak kadınların anlatılarına göre mahalle muhtarlığında, seçilme süreci olmasa bile adaylık süreci, nispeten daha kolay görünmektedir. Mahalle muhtarlığına aday olmak için herhangi bir partiye üye olmak ve partinin aday göstermesini beklemek gerekmemektedir. Kadın meclis üyeleri, eril yapısı ve işleyiş modeli nedeniyle meclislerde etkin olamazken ve bu anlamda faaliyetlerini doğrudan yürütemezken, kadın muhtarlar mahallenin yönetiminde doğrudan söz sahibi oldukları için kararlarını da uygulamaya geçirebilmektedir. Ancak burada da özellikle maddi sorunlar nedeniyle faaliyetlerin çoğunlukla uygulamaya konulamadığı görülmektedir.

Seçildikten Sonra?

Araştırmanın bulguları, kadınların yerel seçilmiş organlara çoğunlukla zorlu bir süreç sonunda seçilebildiklerini göstermektedir. Seçildikten sonraki süreçte de birtakım zorlukların devam ettiği ve bu nedenle kadınların yerel politikaların belirlenmesinde yine çok fazla söz sahibi olmadıkları görülmektedir. Öncelikle seçilmenin kadınlar üzerinde yarattığı etkinin nasıl olduğuna bakıldığında, araştırma katılımcılarının, yerel

¹⁵ Kadın muhtarların neredeyse tamamının, "muhtar bey"i arayan ve kendilerinin muhtar olduklarını söylediklerinde dahi ikna olmayan kişilerle ilgili bir anısı vardır.

seçilmiş organlara temsilci olarak seçildikten sonra genellikle özgüvenlerinin arttığı anlaşılmaktadır. Ancak aynı zamanda deneyim sahibi olmadıkları bir alanda belirsiz bir sürece girmiş olmanın bazı kadınlarda tedirginlik yarattığı da görülmektedir. Kadınlar yerel siyaseti her ne kadar ‘hizmet’ kavramı etrafında tanımlamış olsalar da, bazı katılımcıların belirttiği gibi, ‘yerel yönetim’ ‘belediye meclisi’ ‘ihtisas komisyonu’ gibi kavramlara yabancı olmaları, yerel karar alma mekanizmalarının yapı ve işleyişine ve mevcut yerel siyaset uygulamalarına vâkıf olmamaları, bu tedirginliği yaratan nedenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların siyasete girmelerini güçleştiren en önemli nedenlerden biri, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları özel alanda konumlandırmasına ilişkindir. Kadınlar, hanenin yeniden üretimini sağlamaktadırlar ve toplumsal cinsiyet rollerinden doğan sorumluluklarının neredeyse tüm vakitlerini alması nedeniyle siyasette yer alamamaktadırlar. Phillips’in de aktardığı gibi, “kadınlar politikayı yabancı bir mesele olarak görmek üzere toplumsallaştırılmışlardır; annelik sorumlulukları, daha doğrusu çocuk, hasta ve yaşlılara bakma yükümlülükleri tam gün politikayı kadınlar için neredeyse imkânsız bir seçim haline getirir; kadınlar politik kariyerleri destekleyen işlerde yetersiz bir düzeyde temsil edilirler (...)” (1995: 106). Siyasette aktif olarak yer alan kadınların bu sorunları bir biçimde çözen kadınlar olduğu görülmektedir. Katılımcıların, evde bakım gerektiren bir yakını olmaması, çocuklarının yetişkin olması ve ev işlerinde bir yardımcısının olması gibi nedenlerle siyasete katılabildikleri görülmektedir. Nitekim araştırma katılımcılarından bazılarının çocuklarının büyümesini beklemeleri, bu rollerin kadınları siyasetten dışladığını, ancak bu sorumluluklarını yerine getirdikten sonra bir şanslarının olabildiğini göstermektedir. Toplumun bütününe bakıldığında bu sorunları çözen kadınların ne kadar az sayıda oldukları ve dolayısıyla siyasete katılımlarının düşük oranlarda kaldığı daha açık olarak anlaşılabilir. Diğer yandan, özellikle meclis üyesi kadınların siyasete çok zaman ayırmadıkları, bu nedenle ev işlerinde bir ‘aksaklık’la karşılaşmadıkları da görülmektedir. Bu kadınların çoğu, aynı zamanda çalışma yaşamından gelmekte ve dolayısıyla bu duruma ‘alışkın’ oldukları için bir sorun yaşamadıklarını belirtmektedirler. Meclis üyelerine göre daha yoğun çalıştıkları görülen muhtarların çoğunluğu, yorulsalar dahi evdeki işlerini ‘aksatmadıklarını’ ifade etmektedirler. Bu noktada, araştırmada görüşülen kadınların

birisi dışında, çoğunluğunun, ev işlerini kendi sorumluluğunda gördükleri ve ev içi işbölümünün cinsiyet temelli olduğu anlaşılmaktadır. Ev işlerini kendi sorumluluğunda görmeyen ve “çamaşır, bulaşık, ütü, yemek, çocuklarla ilgilenme gibi” tüm işleri eşiyile birlikte ya da dönüşümlü olarak yaptığını belirten yalnızca bir katılımcı olmuştur.

Tüm güçlüklerine rağmen, kadınların yerel siyasette yer almaktan memnun oldukları ve bundan sonrası için siyasete devam etmeyi düşündükleri anlaşılmaktadır. Ancak bazı katılımcılar, siyasete devam etmeyi ya da milletvekilliği gibi daha “üst” pozisyonlara aday gösterilmeyi hedeflememekte; çünkü bunun “kişisel bir çıkar” olacağını düşünmektedirler. Bu kadınlar, ‘partileri uygun görür ve kendilerine herhangi bir pozisyona aday olmayı teklif ederse’ siyasete devam edeceklerdir. Bu şekilde düşünen kadınların “*talep eden olmak siyasette yakışık almaz*” olarak gerekçelendirdikleri bu düşünceleri, kadınların yeniden seçilebilirliklerini doğrudan partinin inisiyatifine bıraktıklarına işaret etmektedir.

Araştırmada görüşülen kadınların bir kısmı ise yerel seçilmiş meclislerde temsilci olarak yer almayan; ancak temsilci olmak isteyen ve bunun için bazı yerel siyasal katılım mekanizmalarında yer alan kadınlardır. Araştırmada, bu katılım mekanizmaları, parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclisleri ile sınırlandırılmıştır. Temsilci olma isteğiyle bu mekanizmalarda yer alan kadınlardan bazılarının, gözlemleri ve yaşadıkları deneyimler sonrası, bu isteklerinin gerçekleşmesinin zor olduğunu düşünmeye başladıkları görülmektedir. Daha önce üzerinde durulduğu gibi, özellikle siyasi partilerin kadın adayları belirlemede kullandıkları ölçütler ve belirledikleri kadın adaylar bu kadınların bir “ümitsizliğe” kapılmalarına neden olmaktadır. Bu ümitsizlik, kimi zaman eğitim ve çoğu zaman parti yöneticilerine yakın olma gerekliliğinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü temsilci olmak isteyen kadınlardan bazıları, istenilen eğitim düzeyine ve donanıma sahip olmadığını düşünmekte, bu özellikleri taşıdığını düşünenler ise parti yöneticileriyle kendilerini aday gösterecekleri kadar yakın ilişkide olmadıklarını düşünmektedirler.

Eksik Temsil Sorununa Siyasetin İÇindeki Kadınlar Nasıl Bakıyor?

Kadınların yerel siyasette temsil oranlarının son derece düşük olduğu çalışmanın çeşitli aşamalarında belirtilmişti. Kadınların yerel siyasette eksik temsili, ya da daha doğru bir tanımlamayla “yokluk sendromu” (Tekeli, 1991: 117), kenti erkeklerden farklı deneyimleyen kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilmemesi anlamı taşımakta ve kadınların özgül gereksinimlerinin kentsel karar alma mekanizmalarına yansımamasına ve bu mekanizmalarda dikkate alınmamasına yol açmaktadır. Kadınların ulusal ve yerel siyasette yeterince temsil edilmemelerinin nedenlerini açığa çıkarmak, kadınların daha fazla temsil edilebilmelerinin olasılık ve açmazlarını anlayabilmek açısından önem taşımaktadır. Kavramsal çerçevede, kadınların ulusal ve yerel siyasette yeterince yer alamamasının nedenleri olarak; geleneksel cinsiyet ilişkileri, kadınların toplumsal fırsatlardan eşit yararlanamaması, kadınların örgütlenmelerinde yaşanan sorunlar ve siyasetin erkek egemen yapısı, partilerin cinsiyet politikaları, kadın kollarının güçsüzlüğü, yöneticilerin cinsiyet eşitliğine duyarsızlığı (Sancar-Üşür, 2000: 204–216) belirtilmektedir. Araştırma katılımcısı kadınların bu sorunu değerlendirmelerinde iki farklı görüş öne çıkmıştır. İlk görüşteki kadınlar konuyu bir biçimde erkek egemen sistemle ilişkilendirmiş, eksik temsilin nedeni olarak erkek egemen toplumun yarattığı engelleri tanımlamışlardır. Bu görüşü paylaşan kadınlar, erkek egemen sisteme dayanan birbiriyle ilişkili birçok engeli dile getirmişler ve bu engelleri; siyasetin ve siyasal partilerin eril yapısı, bu yapının belirlediği politika yapma tarzı (ve bu kapsamda zaman, para ve siyasete dâhil olunan mekânın yarattığı sorunlar) toplumun kadına yüklediği roller ve bu rollerin kadınlara politikaya ayıracak zaman bırakmaması olarak tanımlamışlardır. Kadınların yerel siyasette eksik temsiline ilişkin belirgin olarak öne çıkan ikinci görüş ise, eksik temsili kadınların isteksizlik ve yetersizlikleriyle ilişkilendirmektedir. Kadınların isteksizliği, özgüven eksikliği ve eğitimsizliği bu görüş kapsamında belirtilen nedenler olmaktadır. Bu bağlamda, araştırma katılımcıları tarafından, kadınların kendilerinden kaynaklanan nedenler dolayısıyla yerel siyasette temsilci olarak yer alamadıkları düşünülmektedir. Kadınların istedikleri takdirde yapamayacakları şey olmadığı da bu görüşte olan katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır.

Araştırma katılımcıları, eksik temsilin nedenlerini çoğunlukla erkek egemen dizgeyle ilişkilendirirken, kadın temsili artırılmaya yönelik somut düşünce ve önerilere de sahiptirler.¹⁶ Bu bağlamda katılımcıların kadınların temsili artırılmaya yönelik önerileri; kadınların kişisel gelişimlerine yönelik eğitimler, kota ve fermuar sistemi gibi olumlu ayrımcılık araçlarının kullanılması ve kadın dayanışmasının güçlendirilmesi olmaktadır. Bu önerilerden, kota ve parite (fermuar sistemi) gibi olumlu ayrımcılık araçları kavramsal çerçevede de tartışıldığı üzere, “erkek egemen siyasetin ezberini bozmak” (Sancar-Üşür, 2008) ve daha fazla kadının siyasette yer almasını sağlamak açısından önemli stratejik araçlardır.

Kentsel Politikaların Belirlenme ve Uygulama Süreçlerinde Kadınlar

Kentsel politikaların belirlendiği ve karara bağlandığı yerel seçilmiş meclislerde kadınların ne kadar etkin ve etkili olabildiği, temsil ettikleri kadınların gereksinim ve taleplerini politikleştirip gündeme taşıyabilmelerinde anahtar bir rol oynamaktadır. Ancak bunun için öncelikle sorulması gereken soru, kadınların kendilerini kimlerin temsilcileri olarak gördükleri olmaktadır. Nitekim kadınların siyasal temsil ilkesi sadece 'biyolojik olarak kadınlık' değil, aynı zamanda bir 'politik mücadele öznesi olarak kadınlık'tır (Sancar-Üşür, 2008). Araştırma kapsamındaki kadın meclis üyelerinin kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmeleri sık rastlanan bir durum olmamıştır. Bununla birlikte katılımcılar, neredeyse tamamı erkeklerden oluşan bir yerel meclisin kadınları temsil edebileceğini de düşünmemektedirler. Aslında burada, katılımcıların bu konu üstünde daha önce düşünmemiş olmaları, sorulan soruyla birlikte farkındalıklarının oluştuğu söylenebilir. Sonuçta katılımcılar, kadınların temsilcileri olup olmadıkları üzerine düşünmüş olmaktadır. Bu noktada, araştırmanın çeşitli aşamalarında araştırma süreci hem araştırmacı hem de katılımcı açısından bir etkileşim ve farkındalık süreci yaratmıştır. Benzer bir farkındalık, meclis toplantılarında kadınlarla ilgili karar alınıp alınmadığıyla ilgili soru karşısında da yaşanmıştır. Meclis üyesi katılımcıların çoğunluğu, meclislerde kadınlara yönelik kararlar alınmadığını

¹⁶ Alkan'ın Ankara'da gerçekleştirdiği alan araştırmasında, aralarında kadınların da bulunduğu yerel yöneticilerle yaptığı görüşmelerde, eksik temsilin nedenlerini erkek egemen dizgeyle ilişkilendirmedikleri gibi, kadın temsili artırılmaya yönelik somut düşünce ve önerilere de sahip olmadıkları açığa çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ayten Alkan, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı**, Ankara: Dipnot Yay., 2005, s. 206–207.

belirtmekle birlikte, bu konuya çok da fazla dikkat etmediklerini; ancak bundan sonrası için dikkat edeceklerini de vurgulamışlardır. Bu farkında olmama durumu, özellikle kadınların eksik temsili ve eksik temsile karşı geliştirilecek yöntemler konusunda erkek egemenliğini dillendirip buna karşı bir duruş sergilemeleriyle çelişir gibi görünmektedir. Ancak bunun olası bir nedeni katılımcıların, kadınların yaşadıkları sorunlar ve gereksinimleriyle yerel politikanın konusunu bağdaştıramayışları olmaktadır. Zira katılımcıların, kadınların sorunlarını tanımlamakla birlikte, yerel yönetimlerin bu konuda bir şey yapamayacaklarını düşündükleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sınırlı sayıda da olsa bazı katılımcıların kendilerini kadınların temsilcileri olarak tanımladıkları ve meclis toplantılarında kadınlarla ilgili birtakım kararlar alındığını; ancak bunun çok sık yaşanan bir durum olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Diğer yandan, kadın temsilcilerin kadınlarla ilgili gereksinim ve talepleri gündeme taşıyabilmeleri dâhil, tüm kentsel politikaların belirlenmesi ve karara bağlanmasında söz sahibi olabilmeleri, meclis toplantılarında etkin ve etkili olup olmamalarıyla yakından ilgilidir. Katılımcıların çoğu, meclis toplantılarında bireysel olarak etkili olamamaktadırlar; çünkü yerel seçilmiş meclislerde “güçlü başkan modeli” geçerlidir. Dolayısıyla kararların belirlenmesi ve alınmasında ağırlıklı olarak belediye başkanı (ya da il genel meclisi başkanı) etkili olmaktadır. Buna ek olarak, gündem maddesi önerme ya da bir karara şerh koyma gibi durumlarda bireysel kararın değil grup kararının geçerli olması, kadınların kararlara katılımını engelleyen durumlardır. Bireysel kararın kararları etkilemede geçerli olmayışı, grup kararının alınmasında azınlıkta kalmaları kadınların gereksinim ve taleplerinin istense dahi meclislere yansıtılmasını engellemektedir. Eksik temsilin yarattığı bir sorunun izdüşümü olarak kadınların talepleri dile getirilememektedir. Kadınların siyasal temsilini sağlamak için her ne kadar nitelik önemli olsa da, sayısal bir çoğunluk yakalanmadan gerçek anlamda bir kadın temsilinden söz etmek güçleşmektedir. Diğer bir ifadeyle ancak bu iki boyutun bir arada gerçekleşmesi ile kadınların eşit siyasal temsilinden bahsedilebilir.

Kadınların meclis toplantılarında yaşadıkları bir diğer sorun, kadın olmalarından kaynaklanan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada siyasetin eril

dilinin, meclis toplantılarında kadınların aktif olmasını engellemesi söz konusudur. Erkeklerin kendilerine özgü üslubu (ki bu üslubun çoğu zaman amiyane bir üslup olduğu kadınlar tarafından özellikle belirtilmektedir), kadınları dışlayan bir durum yaratmaktadır. Diğer yandan Young (1999)'ın da belirttiği gibi, sav yarışına ve iddiacılığa yer veren tartışmalarda kadınların erkeklerden daha az konuşma eğiliminde oldukları da görülmektedir. Siyasetin eril dilinin yanı sıra, erkeklerin kadınların bilgi ve söylemlerini küçümsediği ve dikkate almadığı da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, stratejik plana itiraz eden ve bunu gerekçeleriyle açıklayan bir araştırma katılımcısının tartışma heyecanını belediye başkanının 'hipertroit'¹⁷ olarak addetmesi gibi...

Yerel seçilmiş meclislerde, belli konuları değerlendirmek üzere çeşitli ihtisas komisyonları kurulmaktadır. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren konular, bu komisyonlarda görüşüldükten sonra yerel seçilmiş meclislerde karara bağlanmaktadır. Ancak bu toplantılarda da kadınların çok etkin olabildiklerini söylemek güçtür. İhtisas komisyonlarıyla ilgili kavramsal çerçevede tartışılan bir boyut, kadınların bu komisyonlarda genellikle "cinsiyetçi işbölümü gereği imar, kent planlama, bütçe gibi erkeklerin ağırlıkta olduğu komisyonlarda değil, 'kadınsı' işlerle¹⁸ uğraşan kültür, sosyal yardım, eğitim amaçlı komisyonlarda" yer aldığıdır. Bu durum da kadınları ikincileştirme/kıyıya itme düzeneğinin bir yansıması olarak belirlemektedir. Araştırma sırasında böyle bir homojen dağılımın varlığı göze çarpmamakta, kadınların yer aldıkları ihtisas komisyonları çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kadınların bir kısmı sosyal işler, çevre ve kültür gibi komisyonlarda yer alırken; diğer bir kısmı bütçe, imar gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Burada, araştırma kapsamındaki iller bazında birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. İstanbul'da görüşülen kadınlar, bütçe imar gibi komisyonlarda çok fazla yer alamamakta, çoğunlukla sosyal işler ve çevre gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Buna karşılık Kocaeli'nde görüşülen kadınların yarısı bütçe, plan ve imar komisyonundadırlar. Bu noktada, İstanbul gibi küresel kent olma yolunda hızla ilerleyen bir kentte, artan rant kaynakları ve erkeklerin bu alanları kolay kolay bırakma niyetinde olmadıkları akla gelmektedir. Diğer olası neden ise, iki önemli

¹⁷ Menopoza yakın menstruasyon dönemlerinde kadınları sinirli kılan bir hastalık.

¹⁸ Belediye meclislerinde diğer 'kadınsı iş' olarak nitelendirilebilecek olan sekreteryar işleri de kadınların sorumluluğunda gibi gözükmektedir. Araştırma kapsamındaki her belediye meclisinin kâtabininin kadın olması bu durumun somut örneğidir.

komisyon olarak görülen bütçe ve imar komisyonlarında yer almanın, ‘iktidar’ kavramıyla ilgili olmasıdır. Araştırma katılımcılarından birinin ifadesin de belirttiği gibi: “(...) *bir belediye içinde bütçe ve imar gibi işlerin içinde olmak aynı zamanda iktidar hissini de verir insanlara, güç hissini...*”

Bu bölümde yapılan değerlendirmelerde ön plana çıkan durum, kadınların yerel seçilmiş meclislerde yeterince yer alamadıkları, yerel seçilmiş meclislere seçilerek temsil görevini üstlenseler dahi, kentin yönetimine ilişkin kararlarda çoğunlukla ve belirli nedenlerle söz sahibi olamadıklarıdır. Birçok görüşülenin araştırmanın çeşitli aşamalarında kullandıkları ‘kadın dayanışması’ kavramının bu noktada anahtar bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ancak, aynı partiden olup olmama durumuna göre belli noktalarda değişiklik gösterse de, çoğu görüşülenin -kadınların birlikteliğine, dayanışmaya vurgu yapmasına ve bunun gerçekleşmemesini eleştirmesine rağmen- dayanışma için bir adımının olmadığıdır. Kadınların bir araya gelmeleri 8 Mart başta olmak üzere, çeşitli etkinliklere ‘birlikte’ katılmayla sınırlıdır.

Kadınların, kentsel siyasal kararlara katılımını gerçekleştirecek adımların en önemlilerinden biri de kadın örgütleri ile seçilmiş kadın temsilciler arasında iletişim ve işbirliğidir. Kadın örgütleriyle, seçilmiş kadın temsilcilerin bir araya gelmeleri, kadınların siyasal taleplerini siyasetin gündemine taşımalarına da olanak yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkide olup olmaması, kadınların siyasal taleplerini meclisin gündemine taşımalarında önemli bir rol oynayabilmektedir. Ancak araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkili olma durumlarına bakıldığında, çok azının belirgin olarak ve hala devam eden bir ilişki içinde oldukları görülmektedir.

Kadınların Sorunları ve Yerel Siyaset İlişkisi

Yerel siyasete aktif olarak katılan araştırma katılımcılarının, kadınların sorunlarını nasıl tanımladıkları, bir yandan bu sorunlarla ilgili farkındalıklarını, diğer yandan kadınların yaşadıkları yerel nitelikli sorunların neler olduğunu anlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, kadınların hanedeki bakım sorumluluklarına ilişkin sorunlar, sosyal yaşam alanlarının eksikliği ve işsizlik, hem İstanbul hem de Kocaeli’ndeki araştırma katılımcıları tarafından belirtilen sorun alanları olmaktadır. Katılımcılar, bu sorun alanlarını çoğunlukla gözlemlerine ve seçmenlerle gerçekleştirdikleri görüşmelerine dayanarak yanıtlamışlardır. Katılımcıların çoğunluğunun, bu sorunların yerel yönetimlerce çözülebileceğini düşünmeleri ve bu kapsamda kreş sayısının artırılması, bakım hizmetleriyle ilgili mekanizmaların oluşturulması, sosyal merkezlerin açılması, istihdam imkânları yaratılması gibi çözümlerin yerel yönetimler tarafından üretilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu vurgu aynı zamanda, özellikle “toplumsal cinsiyete duyarlı yerel hizmetler” ya da farklı bir deyişle “cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerine duyarlı yerel hizmetler”in üretilmesini mümkün kılabilen bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Katılımcıların, yerel yönetimlerce çözüm üretilmesi gerektiğini düşündükleri bu sorunlara yönelik faaliyetlerde, bazı yerel yönetim birimlerinin etkin olduğu görülürken bazılarının cinsiyet körü uygulamaları göze çarpmaktadır. Belediyelerin faaliyetleri, kadınlar için sosyal merkez, sığınmaevi, kreş, mesleki eğitim gibi kadınların gereksinim duyduğu alanlara yönelik faaliyetlerden; hobi kursları, çocuk bakımı eğitimleri gibi pratik ihtiyaçların giderilmesine yönelik faaliyetlere uzanan bir yelpazede gerçekleştirilmektedir.

Gerçekleştirmek İstenilen Faaliyetler

Yerel seçilmiş organlarda artan kadın varlığına koşut olarak, yerel siyasetin öncelik ve yapısının değiştiğine ve yerel yönetim birimlerinin kadın sorunlarına daha duyarlı hale geldiğine dair yaygın bir kanı vardır (Arat, 1998; Philipps 1999; Sancar-Üşür, 2000; Alkan, 2003 ve 2005). Kadınların, bu mekanizmalarda yer aldıklarında kadınlar açısından bir değişiklik olup olmadığına yönelik araştırmalar da genellikle anlamlı bir değişikliğin olduğunu göstermektedir. Boles (2001)’in 1998 yılında ABD’de yaptığı araştırma, Abrams Beck’in (2001) Amerikan banliyölerinde gerçekleştirdiği araştırma, Henig (2001)’in Avrupa’da siyasetteki kadınların tarihsel süreç içerisindeki deneyimlerini aktardığı çalışması konuya ilişkin örnekler olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, yerel siyasal kararlara kadınların katılımının artmasıyla birlikte, çocuk bakımı,

sosyal yardım hizmetleri, sağlık, eğitim, dezavantajlı grupların durumlarının iyileştirilmesi gibi hizmetlere daha fazla öncelik verildiği görölmektedir.

Kadınlar kentsel kararların alınmasında, meclis ve ihtisas komisyonu toplantılarında, çeşitli nedenlerle etkili olamamaktadırlar. Meclisin yapı ve işleyişi dikkate alındığında belediye başkanlığı gibi etkili bir pozisyonda olmadan veya alınan grup kararlarını etkileyebilecek bir çoğunluğa erişmeden de etkili olmaları güç görünmektedir. Öte yandan, muhtar kadınlar da planladıkları birtakım faaliyetleri özellikle maddi sorunlar nedeniyle gerçekleştirememektedirler. Kadınların böyle bir şansları olduğu takdirde, kentlerine yönelik öncelikle hangi faaliyetleri gerçekleştirmeyi istediklerine bakıldığında, teori ve araştırmalarla örtüşen bir sonucun ortaya çıktığı görölmüştür.

Araştırmada göröşülen kadınların gerçekleştirmek istedikleri faaliyetleri; çocuk bakımı, sosyal yardım hizmetleri, sağlık, eğitim, dezavantajlı gruplara yönelik hizmetler olarak sıraladıkları görölmektedir. Mevcut yerel siyaset anlayışının ve öncelikli politikaların imar, altyapı gibi konularda yoğunlaştığı dikkate alındığında, kadınların, çoğunlukla gündemin kıyısında tutulan sosyal ve kültürel hizmetleri öncelikle gerçekleştirmek istemeleri, yerel siyasetin önceliğinin değişebileceğine ve kadınları da içine alan yeni bir anlayışın gelişebileceğine dair önemli bir işarettir.

SONUÇ

Erkek egemenliğine dayalı toplumsal cinsiyet rejiminin yarattığı ekonomik/toplumsal eşitsizlik ve erkek egemen siyasi kültür, kadınların politikaya katılımlarının önünde ciddi bir engel olarak durmakta ve bu nedenle kadınlar ulusal ve yerel siyasette yeterince temsil edilememektedirler. Kadınların eksik temsili ya da Tekeli (1991)'nin daha doğru bir kavramsallaştırmasıyla “yokluk sendromu”, toplumun yarısını oluşturan kadınların kendilerini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olamamalarına; gereksinim ve taleplerinin ulusal ve yerel karar alma mekanizmalarına yansıtılmamasına neden olmaktadır. Kadınlar, ulusal ve yerel seçilmiş meclislerde yer bulamadıkları gibi, siyasi partiler, mahalle muhtarlıkları, kent konseyleri gibi diğer katılım mekanizmalarından da büyük ölçüde dışlanmakta ya da karar verici erkeklerin çizdikleri sınırlar dâhilinde bu mekanizmalarda yardımcı ve ikincil rollerde yer alabilmektedirler.

Siyasetin bu şekilde erkek egemen olarak yapılanmasının tarihinde kamusal ve özel alan ayrımının etkili olduğu çoğunlukla kabul edilmektedir. Bu bakış açısına göre, modern toplumlarda gündelik yaşam, kamusal ve özel alan olarak ayrılmakta, kamusal alan erkeklerin; özel alan ise kadınların sorumluluğunda görülmektedir. Bu durum, kadın ve erkeği sahip olacakları haklar, yükümlülükler ve özgürlükler açısından farklılaştırarak erkek egemenliğine dayalı bir cinsiyet rejiminin –ataerkilliğin- sürekliliğini sağlamaktadır. Kadınlar özel alan olarak kabul edilen ailede bakım, yetiştirme, beslenme gibi yeniden üretim faaliyetleriyle, erkekler kamusal alanda toplumsal yaşamı düzenleme ve yönetme faaliyetleriyle sorumlu tutulmuştur.

Kadına yüklenen roller, kadının tam yurttaşlığı ve dolayısıyla karar verme süreçlerine katılımı önünde önemli engeller oluşturmaktadır. Kadınların siyasal temsil sorunu, kadınların bu özel alandan gelen rolleri nedeniyle yurttaşlık tanımlamalarından dışlanmalarıyla başlamaktadır. Geleneksel siyaset teorisyenleri tarafından evrensel ve soyut bir kavram olarak tanımlanan yurttaşlık, cinsiyet açısından yansız değildir ve tümüyle eril bir nitelik taşımaktadır. Kadınlar, 19.yüzyıldan itibaren çeşitli yurttaşlık

haklarına kavuşmaya başlamışlardır; ancak istatistiklerin de gösterdiği gibi erkeklerle eşit yurttaşlar olmalarının önündeki engeller halen varlığını sürdürmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, bugün Türkiye’de kadınların siyasal temsil oranları, ulusal parlamentoda %14,2; il genel meclisinde %3,5; belediye meclislerinde %4,5; belediye başkanlıklarında %0,9’dur. Kadınların erkeklerle eşit yurttaşlar olmalarına yönelik adımların bir ileri iki geri¹⁹ biçiminde seyretmesi, bu durumun dönüştürülmesinin farklı bir perspektif gerektirdiğine işaret etmektedir.

Ancak, politikayla ilgili oluşturulan bilgilerin eril yapısı, bu sorunların çözümsüz kalmasına yol açmaktadır. Kadınların bu alanlarda yaşadıkları deneyimler dikkate alınmayınca yaşanan sorunlar da görünmez kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, siyasetin eril yapısı ve bu alanda üretilen eril bilgilerle kadınların politikaya katılım sorunlarının anlaşılması ve çözümü mümkün olmamaktadır. Bu yapısal sorunun kadınlar lehine çözümlenmesi, kadın deneyimlerinden, onların yaşamlarından oluşturulacak bilgiyle mümkündür ve bu bağlamda politika alanında kadın deneyimlerinin oluşturacağı bilgiye gereksinim vardır. Kadınlar politikayı nasıl deneyimlemektedir? Karşılaştıkları engeller, yaşadıkları sorunlar nelerdir? Bu sorunları aşmak için özgül yöntemleri var mıdır? Eğer varsa bu yöntemleri gerçekleştirmenin olasılıkları nelerdir? Temsil ettikleri kadınların ve kendilerinin gereksinim ve taleplerini buldukları mekanizmalara yansıtılabilmenin olasılık ve sınırlılıkları nelerdir? Kadınlar var olan politik yapı içinde kendilerine bir yer bulmaya mı çalışmakta, yoksa alternatif bir politika yaratmanın izlerini mi sürmektedirler? Bu soruların yanıtları, alan araştırması kapsamında ulaşılan sonuçlar olarak aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Araştırmanın gerçekleştirildiği İstanbul ve Kocaeli illerinde kadınların yerel seçilmiş meclislerdeki temsil oranları Türkiye geneliyle koşuttur ve kadınlar yerel temsil mekanizmalarında yeterince temsil edilememektedirler. Bu durumun nedenleri

¹⁹ Türkiye’nin özellikle AB müktesebatına uyum sürecinde kadın örgütlerinin de büyük gayretleriyle kadın-erkek eşitliği politikalarında bir hareketlilik yaşansa da, son olarak Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının kaldırılarak yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması -diğer bir ifadeyle kadın erkek eşitliğini sağlamakla görevli mekanizmaların ortadan kaldırılması- ve bu bağlamda kadının birey olarak değil ailenin bir unsuru olarak konumlandırılması, siyasal temsil ve katılımı yapılan ayrımcılık da dâhil, kadın-erkek eşitliğine yönelik politika ve çözüm üretmekten vazgeçen bir devlet anlamına gelmektedir. <http://bianet.org/bianet/kadin/130585-kadin-bakanligi-kaldirildi-kadin-orgutleri-ofkeli>, Erişim: 09.06.2011.

olarak gerek teoride ve gerekse araştırma sonuçlarında belirtilen engeller benzerlik göstermektedir. Kadınlar, siyasetin ve siyasal partilerin erkek egemen yapısını, bu yapının belirlediği politika yapma tarzı, toplumun kadına yüklediği roller ve bu rollerin kadınlara politikaya ayıracak zaman bırakmaması gibi erkek egemen sistemle doğrudan ilişkili nedenlerden dolayı yerel siyasette yeterince yer alamamaktadırlar. Kadınlar, siyasete giriş süreçlerinde, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle öncelikle özel alanda kendilerine yüklenen sorumlulukları yapmalarının beklendiği ve politikanın gerektirdiği olanak ve kaynaklara sahip olamadıkları için birtakım engellerle karşılaşırken; siyasete girdikten sonra siyasetin ve siyasal partilerin eril yapısı gibi engellerle karşılaşmakta ve temsil mekanizmalarına aday olmaları zorlaşmaktadır. Tüm bu engelleri aşan kadınların ise, yer aldıkları temsil mekanizmalarının yapısı ve işleyişi gibi nedenlerle ve/ya da deneyimsiz oldukları bir alanda olmanın yarattığı tedirginlikle kararlara katılımları yine sınırlı olmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların birçoğunun, siyasete giriş sürecinde olmasa da temsilciliğe aday olma sürecinde ve seçildikten sonra bu sorunları yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Kadınların yerel seçilmiş meclislere aday gösterilmelerinde, siyasal partilerin olumsuz bir tutum sergilemeleri de kadınların aleyhine bir durum yaratmaktadır. Kadınların yerel seçilmiş meclislerdeki eksik temsilinin en önemli nedenleri arasında, partilerin sınırlı sayıda kadın aday göstermesi ve/ya da kadın adayları listelerin seçilebilecek sıralarına yerleştirmemesi yer almaktadır. Adayların belirlenmesi sürecinde ön seçim gibi daha demokratik sayılan yöntemler uygulansa bile, nihai karar yine parti yöneticilerine aittir. Dolayısıyla, kadınların yerel meclislere seçilmesi tamamen parti yönetimlerinin kadınları aday gösterme ve listelerde üst sıralara yerleştirme iradesine bağlı kalmaktadır. Kadınlar açısından olumsuz bir durum yaratan diğer bir neden, siyasal partilerin adayları belirlerken izledikleri yöntemlerdir. Çoğu zaman, kadın ve erkek adaylar için adaylık ölçütleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kadınların erkeklere oranla çok daha fazla özelliğe sahip olması istenmektedir. Çünkü bir yandan, siyaset erkek işi olarak görülmekte ve belli özelliklere sahip olmayan kadınların bu işten anlamayacakları varsayılmaktadır, diğer yandan aday gösterilen kadınların 'vitrin'e yakışması, partinin 'vizyonunu' en iyi şekilde temsil etmesi beklenmektedir. Ayrıca, bir katılımcının da belirttiği gibi, kadınlara verilecek bir

‘koltuk’, ‘ziyan’ olarak görülmektedir ve bu anlayıştakilere göre, ne kadar az kadın bu koltuğa talip olursa, o kadar iyidir. Kadın adaylardan bu kadar çok özellik beklendiği ve ancak bu özelliklere sahip olanlar temsilci olabildiği için, kadın temsilcilerle temsil ettikleri kadınlar arasında farklılıklar da olmaktadır. Ancak, kadın temsilcilerin, temsil ettikleri kadın nüfusla aralarında eğitim, meslek gibi farklılıklar bulunsa da özel yaşamlarında benzerlikler vardır. Temsil görevini üstlenen kadınlar da özel alanda kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getirmekte, kadın olmaktan kaynaklanan zorlukları yaşamaktadır. Araştırma katılımcılarının birçoğunun ancak çocuklarını büyüttükten sonra siyasete adım atabilmeleri, kendi sorumluluklarında gördükleri ‘ev işlerini aksatmama’ya çalışmaları, siyasetin taşındığı yemekli akşam toplantılarına katılamamaları, kadın olmaktan kaynaklı olarak yaşadıkları sorunların tipik birer göstergesidir.

Partilerin, aday olarak gösterdikleri kadınların çoğunun ortak özelliği, gelen adaylık teklifi üzerine partiye üye olmalarıdır. Bu durum, parti tabanından yetişmiş kadınlarla aralarında bir gerginliğe sebep olmaktadır. Araştırma kapsamında, partiye uzun yıllar emek vermiş kadınların aday gösterilmeleri ve seçilmeleri sık rastlanan bir durum olmamıştır. Parti örgütünde yetişen az sayıda temsilci kadının ise, yerel seçilmiş meclislere aday olabilmek için uzun süre bekledikleri ve bunun için zaman zaman belli mücadeleler verdikleri görülmektedir. Bu bağlamda, teklif üzerine aday olan kadınların daha çok seçildikten sonra kadın olmaktan kaynaklanan birtakım zorluklar yaşadığı, parti tabanından gelen kadınların ise hem adaylık sürecinde hem de seçildikten sonra benzer zorlukları yaşadıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, ister gelen teklif üzerine aday olsun, isterse uzun yıllar verdikleri emeğin sonucu aday gösterilsin, kadınlar, partinin erkek yöneticilerinin kendilerine yukarılara tırmanabilme izni verdiği ölçüde yerel seçilmiş mekanizmalarda yer alabilmektedirler. Özellikle teklif üzerine aday olup seçilen kadınlara –kadın bakış açısına sahip olmama gibi- birtakım eleştiriler yöneltile de kendilerine partinin erkekleri tarafından ‘icazet’ verilmiş olan bu kadınların arasında, temsil ettikleri kadınların gereksinim ve taleplerini dikkate alan ya da bunun işaretini veren kadınların olduğu²⁰ bu araştırma kapsamında açığa çıkan bir durum olmuştur.

²⁰ Araştırma kapsamında görüşülen temsilci kadınların, araştırmanın çoğu sorusuyla ilgili o ana kadar hiç düşünmemiş oldukları; bundan sonrası için özellikle toplumsal cinsiyet temelli birçok noktaya dikkat

Kaldı ki, toplumun genelinde ataerkil cinsiyet rejimi geçerlidir ve birçok kadın gibi kadın temsilciler de çoğunlukla bu sistemi içselleştirdikleri için eril tahakkümü sorgulama farkındalığına sahip değildirler. Bourdieu'nün, 'simgesel makine' metaforu²¹ da, özel alan ve kamusal alan bölünmesinin ve bu bölünmenin yarattığı karşıtlıkların toplumsal kabulünün yaygınlığına işaret etmektedir (2001: 9). Bu kabul, kadınlar açısından da geçerlidir ve erkek egemen düzen kadınlar tarafından içselleştirilmektedir. Türkiye'deki siyaset arenası da, bu tahakkümün üretildiği alanlardır ve kadınların kendi kimlikleriyle siyaset yapabilmelerini olanaksızlaştıran bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen, şiddet, istihdam, eğitim, eksik temsil gibi sorunların çözümüne yönelik refleksler bu kadınların bir kısmı tarafından geliştirilmektedir. Ayrıca bu kadınların bazıları, kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmekte ve eksik temsile çözüm önerisi olarak, birçok feminist tarafından da gündeme getirilen kota uygulamalarını sunmaktadır. Diğer yandan, bu araştırmadan belirgin olarak çıkan bir sonuç olmamakla birlikte, "erkek iktidarından pay almak için yarışan, rekabet eden kadınların ve bu nedenle kadınlar arasında ortaya çıkan iktidar mücadelelerinin" olduğu (Sancar, 2009: 308) ve bu durumun feminist bir analizinin ve eleştirisinin yapılmasının feminist tartışmaları zenginleştireceği belirtilmelidir.

Kadınların yeterince temsil edilememesi, bir yandan kadınların gereksinim ve taleplerinin yerel karar alma mekanizmalarına yansıtılmamasına, bir yandan temsilci olarak seçilen az sayıda kadının seslerini yeterince duyuramamalarına neden olmaktadır. Oysaki araştırma katılımcılarının, doğrudan kadınlar için olmasa bile, yerel siyasetin önceliğini kadınlar lehine dönüştürebilecek çeşitli faaliyet planlarının olduğu görülmektedir. Bu durumda etkili olduğu gözlemlenen diğer bir neden, yerel seçilmiş meclislerin yapısı ve işleyişidir. Türkiye'de yerel yönetim sistemi, 'güçlü başkan modeli'ne dayalıdır. Bu sistemde, başkanın belirli bir ağırlığı vardır; yerel siyaset 'başkan' odaklı yapılandırılmakta ve işlemektedir. Örneğin, yasal olarak belediyenin karar alma organı belediye meclisidir; ancak meclisin rolü, belediyeye ilgili alınacak kararları tartışmaktan ve belirlemekten öte, başkanın faaliyet ve planlarının

edeceklerini belirtmeleri ve hatta araştırmacıdan zaman zaman bu konuda destek istemeleri, bu işaretin bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

²¹ Bourdieu, toplumsal düzeni, eril tahakkümün üzerine kurulu olduğu zemini kabullenme ve sürekli onaylama yönünde çalışan büyük bir 'simgesel makineye' benzetmektedir (2001: 8).

gerçekleştirmesini sağlayacak kararların alınmasıdır. Meclisteki siyasi çoğunluğun, istisnalar dışında, başkanın siyasi partisine mensup olması bu durumu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, karar alma sürecinde tüm meclis üyelerinin değil, siyasi çoğunluğa sahip grubun üyelerinin etkili olduğu, bu etkinin ise başkanla uzlaşabildikleri ölçüde geçerli olduğu söylenebilir. Diğer yandan, araştırma katılımcılarının da belirttiği gibi, her partinin kendi içinde bir grup kararı alması, bireysel kararları kayba uğratmaktadır. “Grup kararı denilen şeyler var, onlar sizin için çok bağlayıcı oluyorlar. (...) işte oylama yapılıyor, azınlıkta kalıyorsanız o grup kararı doğrultusunda gidiyorsunuz mecliste el kaldırıyorsunuz. (...) en yukarıdaki baş kimse, ki yerel siyasette belediye başkanı, partilerde il, ilçe başkanı işte bunlar belirleyici oluyor aslında yani. Demokrasi diyoruz; ama demokrasi olduğu zaman da azınlıkların hakları her zaman için şey oluyor, yani bir kayıp var, o kayıpları hiçbir zaman telafi edemiyorsunuz.” Bu noktada, kararların alınmasında etkili olduğu belirtilen belediye başkanı ve parti yöneticilerinin neredeyse tamamının erkeklerden oluştuğu göz önüne alındığında, kadınların azınlıkta kaldığı, gerek parti içinde ve gerekse meclis genelinde kararların alınmasında etkili olamadıkları görülmektedir. Benzer biçimde, meclis bünyesinde oluşturulan ihtisas komisyonlarında da kadınların yeterince etkili olamadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle, bütçe ve imar gibi kente ilişkin önemli kararların alındığı komisyonlara seçilseler dahi, çoğunlukla tek kadın temsilci olarak yer aldıkları için, kadınların gereksinim ve taleplerini isteseler de gündeme taşıyamamakta ya da kabul ettirememektedirler. Birçok temsilci kadın ise bu komisyonlarda yer bulamamakta, çoğunlukla, özel alandan gelen ‘rollerinin’ uzantısı olarak görülen kültür, çevre, sosyal işler gibi komisyonlara yönlendirilmektedirler. Sonuç olarak, belli konuların meclisin onayına sunmadan önce tartışıldığı bu komisyonlarda da çoğunlukla grup kararı geçerli olmakta ve kadınlar azınlıkta kaldığı için etkili olamamaktadırlar.

Öte yandan, kadınların, aday gösterilme ve seçilmeleri, parti yönetimine bağlı olarak sorunlu bir sürece işaret ettiği, kadınların eksik temsil edilmesinin en önemli nedenlerinden birinin partinin eril yapısı olduğu araştırmanın birçok aşamasında karşılaşılan durum olmuştur. Ancak, siyasi partilerin bu tutumlarının aksine, seçmenlerin yerel siyasette kadın adaylara sıcak baktığı ve adayları çoğu zaman desteklediği anlaşılmaktadır. Kadın adayların çoğunluğu, kadın olmalarından

kaynaklanan herhangi bir sıkıntı yaşamamışlardır ve hatta kadın olmalarından dolayı desteklendikleri de olmuştur. Bu durum, partilerin aksine, toplumun kadın temsilciler görmek istediği, kadınların siyasette yer almasına yönelik toplumsal kabulün güçlü olduğu anlamına gelmektedir. Bu araştırma İstanbul metropolü içinde yer alan iki ilde yerel siyaset kapsamında gerçekleştirilmiştir ve kadın adayların anlatılarına dayanmaktadır; ancak Türkiye genelinde, ulusal siyaset kapsamında seçmenlerle gerçekleştirilen araştırmalarda da benzer tabloya rastlamak mümkündür.²²

Buraya kadar üzerinde durulan sonuçlar, çoğunlukla, yerel seçilmiş meclislerdeki temsilci kadınların deneyimlerini kapsamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen bir diğer grubu kadın mahalle muhtarları oluşturmaktadır. Kadınların eksik temsili açısından, yerel seçilmiş meclislerden farklı olmayan mahalle muhtarlıkları, adaylık ve karar alma süreçleri açısından farklılık göstermektedir. Katılımcıların da belirttiği gibi mahalle muhtarlıkları, yerel seçilmiş meclislere göre daha kolay girilebilir bir temsil mekanizmasıdır. Mahalle muhtarlığına aday olabilmek için kadınlar açısından sınırlayıcı olabilen birtakım koşullar geçerli değildir, örneğin, herhangi bir partinin aday göstermesi ya da adaylık ücreti ödemek gibi prosedürler yoktur. Bu koşullar, kadınların daha kolay aday olabilmelerini sağlamakta ve yerel siyasete katılım anlamında bir açılım sağlamaktadır. Diğer yandan, mahalle muhtarlıkları, en kolay ulaşılabilir yerel idari birimdir ve kadınlarının çoğunluğunun başlıca yaşam alanının ev ve yakın çevresi olması nedeniyle “kadın politikası”nda önemli bir araç olma gizilgücünü taşımaktadır. Bu açıdan mahalle muhtarlığı, kadınlara alternatif bir politikanın kapılarını da açmaktadır. Ancak, daha çok merkezi idarenin taşra örgütlenmesi olarak yapılandırılması, mahalle muhtarlığını, bir tür “mühür vurma” ve “evrak verme” birimine dönüştürmektedir. Mahalle muhtarlıklarını yerel yönetim birimi olarak sayılmaması ve bir tüzel kişiliğinin olmaması, ayrı bir bütçesinin olmasını da engellemektedir. Bu durum, katılımcıların da sıklıkla belirttikleri gibi, gerçekleştirmek istedikleri faaliyetler üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır. Bu yüzden, mahalle muhtarlıklarının gerçek anlamda bir yerel yönetim birimine dönüştürülmesi, yerel

²² KA-DER tarafından KONDA araştırma şirketine yaptırılan ‘Siyasette Kadın Temsili Araştırması’ (Mart, 2011) sonuçları için bakınız:
<http://www.ka-der.org.tr/tr/container2.php?act=sayfa&id00=125&id01=87>

yönetimlerde hem kadın katılımını hem de kadın temsilini güçlendirecek olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Kadın muhtarların, yer aldıkları temsil mekanizmalarındaki sınırlılıklar, belirtildiği üzere, daha çok maddi imkânsızlıklarla ilgilidir. Bunun yanı sıra, araştırma katılımcısı muhtarların çoğu, bütün günlerini muhtarlıkta ve muhtarlık işleri için geçirmektedirler. Bu durumun, kadın muhtarlar açısından özellikle özel alandan gelen 'sorumlulukları' nedeniyle bir sorun yarattığı anlaşılmaktadır; ancak bunu 'doğal görevleri' olarak kabul ettikleri için, kendilerini sınırlayan bir engel olarak görmemektedirler. Araştırmanın çoğu aşamasında karşılaşıldığı üzere, burada da kadınlar açısından toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı sınırlılıklarla karşılaşılmaktadır.

Diğer yandan yerel katılım mekanizmalarından olan parti kadın kolları ve kent konseyi kadın meclislerinde yer alan ve temsilci olma isteğinde olan kadınların da politika alanında yaşadıkları süreçler dikkat çekicidir. Parti kadın kolları, partilerin yan/yardımcı örgütü olarak yapılandırılmış ve çoğunlukla sosyal yardım faaliyetleri ile partiye oy toplama çalışmalarına yönlendirilmişlerdir. Bu noktada, parti kadın kollarının, kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını güçlendirmeye yönelik bir faaliyetlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kadın kolları, yerel seçimlerde aday olacak kadınların belirlenmesinde de rol almamaktadır. Parti kadın kollarının görevlerinin daha çok sosyal yardım ve oy toplama faaliyetleriyle sınırlandırılmış olması, parti kadın kolları üyelerince de büyük ölçüde kabul görmektedir. Kendilerini siyasette özne olarak değil, öznelerin yani erkeklerin seçilebilmeleri için çalışanlar, diğer bir ifadeyle 'işin mutfağında olanlar' biçiminde tanımlamaktadırlar. Temsilci olma isteğinde olan ve bu örgütlenmelerde yer alan kadınların, bu amaçlarına ulaşmada partiyle zıtlasmama ve bunun karşılığını alma biçiminde bir yöntem izledikleri söylenebilir. Ancak bununla birlikte, özellikle aday olarak gösterilen kadınların özelliklerine sahip olmadıklarını düşündükleri için ümitsizlik taşıdıkları da burada belirtilmelidir.

Kent konseyi kadın meclisleri ise, katılımcı demokrasi ve yerel yönetim uygulamaları kapsamında oluşturulan ve bu anlamda kadınlar için özellikle alternatif bir

kamusalık yaratması açısından önem taşıyan bir yerel katılım mekanizmasıdır. Bununla birlikte, işlevsellikleri buldukları kentlere göre değişim göstermektedir. Örneğin, Antalya, Bursa, İzmir gibi illerde, kadınların katılımlarını gerçekleştirmeleri ve karar alma mekanizmalarını etkiledikleri bilinirken, bu araştırmanın yapıldığı iki ilde kadınların katılımlarını sağlama açısından yürütülen faaliyetler sınırlıdır ve kadın meclislerinin çoğu, belli partiden kadınların egemen oldukları yapılara dönüşmüştür. Diğer yandan çoğunlukla stratejik gereksinimlerden çok, pratik gereksinimleri karşılamaya yönelik faaliyetler sürdürülmekte ve kadınları siyasi temsil mekanizmalarına hazırlama doğrultusunda bir hedeflerinin olmadığı da görülmektedir. Yerel seçilmiş meclislere temsilci aday olmak isteyen ve bu meclislerde yönetici konumunda olan araştırma katılımcılarının çoğunun, bu yapıyı eleştirmeden sürdürdüğü ve karşılaştıkları çok belirgin bir zorluk ya da engellenmenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, eril bir alanda siyaset yapmanın olasılık ve açmazları kadınların deneyimlerinden çıkarılırken, sonuçlar siyasetin eril yapısını ve kadınlar açısından taşıdığı güçlükleri bir kez daha göstermektedir. Bu eril yapının kadınlar lehine dönüşmesi şüphesiz uzun zaman alacak zihniyet dönüştürmeye yönelik feminist eylemlilik ve mücadeleleri gerektirmektedir. Ancak bu mücadeleler sürdürülürken daha kısa vadede yapılması mümkün gözüken bazı öneriler bir sonraki bölümde sunulmaktadır.

ÖNERİLER

Kadınların yerel siyasette temsilini artırmaya yönelik öneriler;

⇒ Siyasal partiler, yerel seçimlerde, kadınların kadınlarca temsilini sağlamada temsil eşiği olarak belirlenen en az %30 oranında uygulanacak kotayı dikkate alarak aday listelerini oluşturmalıdır. Kota uygulamasının meşru bir zemine kavuşturulması ve bir bağlayıcılık sağlaması için ilgili yasalarda²³ gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzenleme, yerel seçilmiş meclislerin en az üçte birinin kadınlardan oluşacağını garantilemiş ve kadınların kadınlar için konuşma güvenini elde edebilmelerini sağlamış olacaktır.

⇒ Siyasi partiler, yerel seçimlerde aday olmak isteyen kadınlardan ücret talep etmemelidir. Maddi kaynaklara ulaşma konusunda erkeklerin çok gerisinde olan kadınlardan adaylık ücretlerinin talep edilmesi, kadınların erkeklere oranla aday olma ve seçilme şanslarını daha ilk adımda zorlaştırmaktadır.

⇒ Siyasi partiler, aday belirlemede kullandıkları ölçütleri, kadınlar lehine düzenlemelidir. Maddi kaynaklar gibi, eğitim olanaklarına sahip olmada da erkeklerin gerisinde olan kadınların yerel seçilmiş meclislere aday olabilmeleri eğitim, para, güçlü ilişki ağları gibi kaynak ve olanaklara bağlı kalmamalıdır.

⇒ Parti kadın kollarının esas işlevine kavuşması, bunun için parti kadın kollarının 'yan/yardımcı kuruluş' statüsünden çıkarılması, görev ve yetkilerinin kadın-erkek eşitliğini sağlamaya ve kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını güçlendirmeye yönelik olarak tüzük ve yönetmeliklerle belirlenmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, yerel seçimlerde aday olacak kişilerin belirlenmesinde kadın kolları örgütlerinin aktif rol oynaması sağlanarak, kendi üyeleri arasından önerme/belirleme yetkisi verilmelidir.

²³ Siyasal Partiler Kanunu ve Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu.

⇒ Türkiye’de seçim sistemi olarak uygulanmakta olan liste usulü nispi temsil sistemi, kadınlar için uygulanacak kotaya en uygun sistem olduğu için bu sistemden vazgeçilmemelidir.²⁴

⇒ Mahalle muhtarlıklarının gerçek anlamda bir yerel yönetim birimine dönüştürülmesi, yerel yönetimlerde hem kadın katılımını hem de kadın temsiliğini güçlendirecektir.

⇒ Daha fazla kadının siyasete katılabilmesi için, kadınların sorumluluğunda görülen işler toplumsallaştırılmalıdır. Bu kapsamda özellikle yeterli sayıda kreşin açılması önemlidir.

Kadınların yerel siyasal kararlara katılımını artırıcı öneriler;

⇒ Kadınların yerel siyasal kararlara katılımını gerçekleştirecek en önemli adımlardan biri olan kadın örgütleri ile yerel meclislerdeki seçilmiş kadın temsilciler arasında iletişim ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.

⇒ Yerel seçilmiş meclislerdeki kadın temsilciler arasında iletişim ve işbirliğinin sağlanması ve bu bağlamda kadın dayanışmasına yönelik adımların atılması gerekmektedir. Özellikle, farklı siyasal partilerde yer alan kadınların bir araya gelmeleri çok mümkün olmamaktadır. Kadınların bir araya gelmelerini sağlamak üzere ortak çalışma gruplarının oluşturulması önem taşımaktadır. Bu yöntem, kararlara katılımını sınırlı olduğu gözlemlenen kadın temsilcilerin aralarında bir dayanışma sağlama ve kadınların gereksinim ve taleplerini gündeme taşıyabilme gücünü taşımaktadır. Ancak, farklı partilerden kadınların bir araya gelmelerinin sınırlılıkları göz önüne alındığında, bunu sağlayabilmek için, bağımsız bir kadın örgütünün aracılık etmesi bir yöntem olarak geliştirilebilir.²⁵

²⁴ Sancar-Üşür, S. (2008). Siyasal Katılım. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, s.291.

²⁵ Araştırma katılımcılarından birinin, KA-DER’in eğitimleri için farklı partilerden kadınları davet ettiği; ancak çeşitli gerekçelerle bu davetin reddedildiği anlaşılmaktadır. Daveti gerçekleştiren katılımcı, kadınlar tarafından farklı bir partiden gelen çağrının çok kabul görmediği; çünkü kadınlıktan çok partililiğin öne çıktığını vurgulamıştır. Bu noktada, bağımsız bir kadın örgütünün kadın temsilcileri bir araya getirmesi daha olası görünmektedir.

⇒ Siyasal katılım ve temsil mekanizmalarındaki kadınlara, toplumsal cinsiyet, kadın-erkek eşitliği ve özellikle siyasal yaşama katılım gibi konularda duyarlılık ve farkındalıklarının arttırılmasına yönelik eğitim ve güçlendirme programları hazırlanmalı ve katılımları teşvik edilmelidir. Bu programların hazırlanması ve uygulanmasında, kadın örgütleri, siyasi partiler ve yerel yönetimler işbirliği içinde olmalıdır.

⇒ Kadınların buldukları yerel mekanizmalarda hangi kanalları zorlayarak kararlara katılımlarını artırabileceklerine yönelik bir eğitim programı da uygulanmalıdır. Bu eğitim programı, yerel yönetimlerle ilgili teknik bilgileri de içermelidir. Kadınlar, yerel yönetimlerin yapı ve işleyişine yönelik gerekli 'teknik' ve 'yasal' bilgileri kullanarak, hem kararlara katılımlarını artırılabilir, hem de temsil ettikleri kadınlara yönelik ne tür faaliyetleri yürütebilecekleriyle ilgili bir deneyim kazanabilir.

⇒ Birleşmiş Milletler Ortak Programı (BMOP) kapsamında uygulanan "Kadın Dostu Kentler Projesi" sonucunda bazı illerde oluşturulan yerel eşitlik eylem planları ve yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliği birimleri, hem kadınların gereksinim ve taleplerinin gündeme getirilmesi, hem de yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet farkındalığını arttırmak üzere yaygınlaştırılmalıdır.

⇒ Yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet farkındalığını arttırmak için bir diğer yöntem, kadın örgütlerinin yerel meclis toplantılarını izlemeleri, yerel ihtisas komisyonlarına katılmaları ve görüşlerini bildirmeleridir.

⇒ Birçok kadının toplumsallaşması ve yeni bir kamusal alan yaratması açısından önem taşıyan Kent Konseyi Kadın Meclislerinin, sosyal yardım faaliyetlerinden ziyade yerel yönetişimin bir parçası olmaları ve kadınların siyasal katılımını artırıcı faaliyetlere yönelmeleri önem taşımaktadır. Bunun için, kadın meclislerinin görev ve sorumlulukları kuruluş aşamasında açık bir biçimde tanımlanmalıdır. Ayrıca kadın meclislerinin etkililiğini arttırmak üzere, gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, alınan kararların yerel meclislerde değerlendirilmesi ve meclis kararlarını etkilemesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar-Savran, G. (2009). *Beden Emek Tarihi: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Yay.
- Acar-Savran, G. (2003). *Sivil Toplum ve Ötesi: Rousseau, Hegel, Marx*. İstanbul: Belge Yay.
- Akal, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: İmge Yay.
- Alkan, A. (2008). *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder – Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl...* İstanbul: KA-DER.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yay.
- Alkan, A. (2003). *Kadınlar Tarafından Kadınlarla Birlikte ve Kadınlar İçin Yerel Politika*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kasaum/KA-DER.
- Alkan, A. (2000). *Yerel Politika ve Kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kasaum/KA-DER.
- Althusser, L. (2005). *Montesquieu: Siyaset ve Tarih*. A. Tümertekin (çev.). İstanbul: İthaki Yay.
- Arat, N. (Yay. Haz.). (1991). *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım*. İstanbul: Cem Yay.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*. B. S. Şener (çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- Aristoteles. (2000). *Politika*. M. Tunçay (çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Bağlar Belediyesi. (2008). *Uluslararası Yerel Yönetimler ve Kadın Konferansı Bildiri Kitabı*. Diyarbakır: A Grafik Yay.
- Ballington, J. ve Karam A. (Ed.). (2005). *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm: International IDEA.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*. M. Beşikçi (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Bayramoğlu, S. (2005). *Yönetişim Zihniyeti / Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yay.
- Benhabib, S. (hızl.). (1999a). *Demokrasi ve Farklılık*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Benhabib, S. (1999b). *Modernizm, Evrensellik ve Birey*. M. Küçük (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yay.
- Bora, A. (2008). *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emegi ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yay.
- Bora, A. ve C. İşat. (2006). *Düğüm Bilgisi*. Ankara: KA-DER.
- Bora, A. ve İ. Üstün. (2005). *Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*. TESEV Yay.
- Boeije, H. R. (2009). *Analysis in Qualitative Research*. SAGE Publications Ltd.
- Bottomore, T. (1987). *Siyaset Sosyolojisi*. E. Mutlu (çev.). İstanbul: Varlık Yay.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. Cambridge: Polity Press.
- Bryson, V. (2003). *Feminist Political Theory*. New York: MacMillon.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası & Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. B. Ertür (çev.). İstanbul: Metis Yay.

- Canning K. and S. Rose. (drl.). (2002). *Gender, Citizenships & Subjectivities*. UK: Blackwell Publishing.
- Caroline O. N., Moser. (1993). *Gender, Planning and Development: Theory, Practice and Training*. Routledge.
- Cerit-Mazlum, S. (2008). *Önce Yerel Siyaset*. İstanbul: KA-DER.
- Chang-Hsun Li. (1990). *Gender Division of Labor and Feminism in Planning Theories and Thought*. State University of New York at Buffalo.
- Chris B., J. Darke ve S. Yeandle (drl.). (1996). *Changing Places: Women's Lives in the City*. London: P. Champan Publishing.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. C. Soydemir (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Conway, M., G. A. Steuernagel ve D. W. Ahern (drl.). (1997). *Women and Political Participation: Cultural Change in the Political Arena*. Congressional Quarterly Boks.
- Çitçi, O. (1989). *Yerel Yönetimlerde Temsil -Belediye Örneği-*. Ankara: TODAİE.
- Dahl, R. A. (2001). *Demokrasi Üstüne*. İstanbul: Phoenix Yay.
- Davidoff, L. (2009). *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*. Z. Ateşer ve S. Somuncuoğlu (çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- De Tocqueville, A. (1994). *Amerika'da Demokrasi*. T. Timur (çev.). Ankara: Yetkin Yay.
- Donovan, J. (2005). *Feminist Teori*. A. Bora, M. Ağduk-Gevrek ve F. Sayılan (çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- Ebenstein, W. (2001). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*. İ. Öz (çev.). İstanbul: Şule Yay.

- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı El Kitabı*. İstanbul: Birmat Matbaası.
- Erder, S. ve N. İncioğlu. (2008). *Türkiye’de Yerel Politika’nın Yükselişi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Fainstein SS. ve L. J. Servon. (2005). *Gender And Planning: A Reader*. London: Routledge.
- Flamang, J. A. (1997). *Women's Political Voice*. Philadelphia: Temple University Press.
- Giddens, A. (2009). *Sosyoloji*. G. Altaylar (çev.). İstanbul: Say Yay.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. Kuşdil, E. (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Greed, C. H. (1994). *Women and Planning*. London and New York: Routledge.
- Göle, N. (2001). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yay.
- Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yay.
- Habermas, J. (1997). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. T. Bora (çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. Siyaset Kuramı Yayınları. İ. Ak (çev.). İstanbul: YKY Yay.
- Hablemitlioğlu, Şengül. (2005). *Toplumsal Cinsiyet Yazıları*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.
- Hacımırzaoğlu-Berktaş, A. (drl.). (1998). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. S. Savran (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. M. Delikara Üst (çev.). Ankara: İmge Yay.
- Held, D. (2006). *Models of Democracy*. Cambridge: Polity Press.

- Henig, R. (2001). *Women and Political Power: Europe in 1945*. Florence: Routledge.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*. Ankara: Adres Yay.
- Hobbes, T. (2010). *Leviathan*. S. Lim (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*. Ankara: KSGM.
- Kahraman, H.B., Keyman, F. ve A.Y. Sarıbay. (1999). *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. A. Bora vd. (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Kapani, M. (1999). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yay.
- Keat R. ve J. Urry (1994). *Bilim Olarak Sosyal Teori*. N. Çelebi (çev.). Ankara: İmge Yay.
- Keleş, R. (2000). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yay.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Yay.
- King, N. ve C. Horrocks (2010). *Interviews in Qualitative Research*. Sage Publication Ltd.
- Kösecik, M. ve H. Özgür (2007). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar – II*. Ankara: Nobel Yay.
- Kuş, E. (2007). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yay.
- Kurtoğlu, A. (2004). *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*. İstanbul: İletişim Yay.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yay.

- Little, J. (1993). *Gender, Planning and the Policy Process*. Oxford: Pergamon.
- Locke, J. (1947). *Two Treatises Of Government*. (Ed.) T. I. Cook. New York: Hafner Press Company.
- Lovenduski, J. (2005). *State Feminism and Political Representation*. New York: Cambridge University Pres.
- MacKinnon, C.A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. T. Yöney ve S. Yücesoy (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Meisel, J. (1962). *The Myth of the Ruling Class: Gaetano Mosca and Elite*. Michigan: Michigan UP.
- Michel, A. (1984). *Feminizm*. Ş. Tekeli (çev.). İstanbul: Kadın Çevresi Yay.
- Mill, J. S. (1970). *The Subjection of Women*. London: The MIT Pres.
- Mill, J. S. (1903). *On Liberty*. London: Watts & Company.
- Montesquieu (2004). *Kanunların Ruhu Üzerine*. F. Baldaş (çev.). İstanbul: Seç Yayın Dağıtım.
- Mutluer, N. (drl.). (2008). *Cinsiyet Halleri*. İstanbul: Varlık Yay.
- Norris, P. (1987). *Politics and Sexual Equality: The Comparative Position of Women in Western Democracies*. Boulder, Co.: Lynne Rienner Publishers.
- Pateman, C. (1999). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*. Standford University Press.
- Phillips, A. (Ed.). (1998). *Feminism and Politics*. Oxford University Press.
- Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*. A. Türker (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Pini, B. (Ed.) (2010). *Representing Women in Local Government: An International Comparative Study* (Routledge Research in Comparative Politics). Routledge.

- Pincha, C. (2009). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi*. D. Keskin-Demirer (çev.). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yay.
- Platon. (2001). *Devlet*. S. Eyuboğlu ve M.A. Cimcoz (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Pitkin, H. F. (1972). *The Concept of Representation*. University of California Press.
- Rai S. and G. Lievesley. (Ed.). (1996). *Women and the State*. UK: Taylor & Francis.
- Rogers, M. F. (Ed.) (1998). *Contemporary Feminist Theory*. McGraw Hill.
- Rousseau, J. J. (1988). *On The Social Contract*. D. A. Cress (çev.). Indiana: Hackett Publishing Company.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yay.
- Sartori, G. (1993). *The Theory of Democracy*. London: Chatham House.
- Schmidt, A. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. M. E. Köktaş (çev.). Ankara: Vadi Yay.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*. Ankara: İmge Yay.
- Talası, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yay.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite Aşılırken Siyaset*. Ankara: İmge Yay.
- Tekeli, İ. (1983). Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 16.2, 7-21.
- Tekeli, İ. (1977). Belediyeler ve Kent Yönetimin Sınıfsal Yapısı. *Mimarlık*, 15.150, 32-34.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yay.
- Tocqueville, A. (1953). *Democracy in America*, vol. II. (çev.) H. Reeve. New York: Alfred A. Knopf.

- Tokman, Y. ve S. Kendirci (2006). *Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak*. Ankara: KA-DER.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Yay.
- Vera-Zavala, A. (2006). *Katılımcı Demokrasi*. N. Aras (çev.). Ankara: Dipnot Yay.
- Walby, S. (1997). *Gender Transformations*. London: Routledge.
- Wedel, H. (2001). *Siyaset ve Cinsiyet*. C. Kurultay (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Wickwar, H. (1970). *The Political Theory of Local Government*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935–1999)*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Yaraman, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Yuval-Davis, N. (2007). *Cinsiyet ve Millet*. A. Bektaş (çev.). İstanbul: İletişim Yay.

Makaleler

- Abadan-Unat, N. (1998). Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketi’nin Dönüşümü. A. Hacımirzaoglu (drl.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Abrams-Beck, S. (2001). Acting as Women: The Effects and Limitations of Gender in Local Governance. *Impact of Women in Public Office* içinde. S. Carroll (drl.). Bloomington: Indiana University Press.
- Acar-Savran, G. (1987). Marx’ın Düşüncesinde Demokrasi: Siyasetin Eleştirisi. *11. Tez*. 6, 52-66.
- Acar-Savran, G.
<http://www.turnusol.biz/public/roportaj.aspx?id=1825&roportaj=G%FCInur%20>

Acar%20Savran:%20%22Feminizm%20b%FCt%FCn%20kad%FDnlar%FDn%20isyan%FD%22, Erişim Tarihi: 24.09.2010.

Alkan, A. (2009). Gendered Structures of Local Politics in Turkey. *Digest of Middle East Studies (DOMES)*, 18.1, 31–57.

Alkan, A. (2008). Kim, Kiminle, Nerede? *Amargi: Üç Aylık Feminist Dergi*, 11, 22-23.

Alkan, A. (2007). Şehremaneti Erkeklerle Emanet. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar.2*, www.feministyaklasimler.org/magazine.php?act=viewall&cid=78

Alkan, A. (2004). Yerel Siyaset Kadınlar için Neden Önemli? *Birikim*. 179, 71-77.

Alkan, A. (2004). Akademik Çalışma ile Kadın Politikası Arasında Bağ Kurmak ya da “Kadınların Bilgisini Kadınlara Geri Döndürmek”. *Kadın Başımıza: Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası 2003-2004* içinde. Ankara: KA-DER-Ankara ve KASAUM Yay.

Arat, Y. (1998). Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini, 1934–1980. Hacimirzalıoğlu-Berktaş A. (drl.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Aslan-Akman. C. (2004). Demokratikleşmenin Açmazlarında Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Siyaseti ve Kadın. A. Güçhan (Ed.). *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri (3. Cilt)*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yay.

Arikboğa, E., (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü. *Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*. İstanbul: Okan Üniversitesi Yay.

Arikboğa, E., N. Ekin Erkan ve A. Güner. (2010). The Rise of Women in Local Politics in Turkey: Whereabouts? Up to Where? *1st International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies*. Trabzon: KTÜ, Vol. II, 451–471.

Arikboğa, E. (2009). Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller. *Türk İdare Dergisi*, 463–464, 15–43.

- Arslan, A. (2004). Çağdaş Türk Toplumunu'nun Siyasi Hayatında Kadının Yeri ve Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsil Edilme Durumu. *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri (3. Cilt)*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yay.
- Ayata-Güneş, A. (1998). Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset. A. Hacimirzaoglu (drl.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Ayata-Güneş, A. (1990). Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı. Ş. Tekeli (drl.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın* içinde. İstanbul: İletişim Yay.
- Bağce, E. (2007). Siyasette Paradigma Değişimi, Siyasal Katılım ve Gençlik. *Yerel Siyaset Dergisi*, 20, 24-25.
- Beall, Jo. (1996). *Urban Governance: Why Gender Matters?* <http://www.gdrc.org/u-gov/doc-whygendermatters.html>, Erişim Tarihi: 03.07.2007.
- Benhabib, S. (1992). Models of Public Sphere: Hannah Arendt, the Liberal Tradition and Jurgen Habermas. (Ed.) C. Calhoun. *Habermas and Public Sphere* içinde. MIT Pub.
- Benhabib, S. (1999a). Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması. S. Benhabib (drl.). *Demokrasi ve Farklılık* içinde. İstanbul: Wald Yay.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*. No.7.
- Berktaş, F. (2010). <http://www.KA-DER.org.tr/tr/gunun.php?act=sayfa&id00=123&id01=102>, Erişim Tarihi: 27.10.2010.
- Boles, J. (2001). Local Elected Women and Policy Making. S. Carroll (Ed.). *Impact of Women in Public Office* içinde. Bloomington: Indiana University Press. ss.68-111.

- Brennan T. ve C. Pateman (1998). 'Mere Auxiliaries to the Commonwealth': Women and the Origins of Liberalism. A. Phillips (Ed.) *Feminism and Politics* içinde. Oxford University Press.
- Cohen, J. (1999). Müzakereci Demokraside Usul ve Esas. S. Benhabib (drl.). *Demokrasi ve Farklılık* içinde. İstanbul: Wald Yay.
- Çaha, Ö., M. Toprak ve İ. Dalmış (2002). Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği. Çaha, Ö. (drl.). *Türkiye'de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler* içinde. İstanbul: Gendaş Yay.
- Çağatay, S. (2009). Laf Değil, İş! İngiltere ve ABD'de Sufrajeterler. *Feminist Politika*, 2, 63-64.
- Çakır, S. (2001). Bir'in Nostaljisinden Kurtulmak, *Yerli Bir Feminizme Doğru*. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (drl.). İstanbul: Sel Yay.
- Çitçi, O. (1996). "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi". *ÇYYD*, C: 5, Ankara: TODAİE.
- Çitçi, O. (1999). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 23.215, 81-97.
- Düzkan, A. <http://www.haberveriyorum.net/haber/ayse-duzkan-maddec-i-feminizm-radikal-ve-devrimci>, Erişim Tarihi: 11.11.2010.
- Ecevit, Y. (2001). Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişisine Eleştirel Bir Yaklaşım. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (drl.). *Yerli Bir Feminizme Doğru* içinde. İstanbul: Sel Yay.
- Ecevit, Y. (2007). Yoksulluğa Karşı Feminist Strateji İçin, *Amargi: Aylık Feminist Dergi*, 6, 14-18.
- Erdoğan-Tosun G. (2006). Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Apolitik Kapısı: Mahalle Muhtarlığı. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1.1, 30-43.

- Ergin-Kovanlıkaya, Ç. (2004). Siyasette Kadın Temsiliyeti ve Demokrasi. *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri (3. Cilt)*. İstanbul.
- Fraser, N. (2004). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı. M. Özbek (drl.). *Kamusal Alan* içinde. İstanbul: Hil Yay.
- Greed, Clara (2005). Overcoming the Factors Inhibiting the Mainstreaming of Gender into Spatial Planning Policy in the United Kingdom. *Urban Studies*. 42.4, 719–749.
- Grugel, J. (2003). Democratization Studies: Citizenship, Globalization and Governance. *Government and Opposition*. United Kingdom: Blackwell Publishing. p.238-264.
- Güler-Ayman, B. (2003). İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetimsel Liberalizasyon. *Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler Sempozyumu*. Ankara: Yol İş Sendikası.
- Güner, A. (2007). Nasıl Bir Hizmet Bölüşümü? Temel İlkeler ve Türkiye Uygulaması. A. Mengi (drl.). *Yerellik ve Politika* içinde. Ankara: İmge Yay. ss. 47–66.
- Habermas, J. (1999). Demokrasinin Üç Normatif Modeli. S. Benhabib (drl.). *Demokrasi ve Farklılık* içinde. İstanbul: WALD Yay.
- Harding, S., (1996). Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var mı? Çakır ve Akgöçe (drl.). *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde. İstanbul: Sel Yay.
- Jaeckel, Monika and Marieke Van Geldermalsen (2007), Gender Equality And Urban Development: Building Better Communities For All, <http://www.globalurban.org/GUDMag06Vol2Iss1/Jaeckel%20&%20van%20Geldermalsen.htm>, Erişim Tarihi: 21.06.2007.

- Kadıoğlu, A. (2008). Vatandaşlık ve Siyasal Katılım. research.sabanciuniv.edu/9021/1/OzbudunArmaganKADIOGLU.doc, Erişim Tarihi: 08.04.2009.
- Kılıç, Z. (1988). Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış. A. Hacımiraoglu (drl.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Kovanlıkaya-Ergin, Ç. (2004). Siyasette Kadın Temsiliyeti ve Demokrasi. *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri* (3. Cilt). İstanbul.
- Kovanlıkaya, Ç. (2001). Erkek Parlamentonun Kadın Siyasetçileri. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (Ed.). *Yerli Bir Feminizme Doğru* içinde. İstanbul: Sel Yay.
- Kümbetoğlu, B. (2001). Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (Ed.). *Yerli Bir Feminizme Doğru* içinde. İstanbul: Sel Yay.
- Loar, T. (1999). Opening Remarks. *Strengthening Democracy through Women's Political Participation*, www.onlinewomeninpolitics.org/beijing12/wpp_asia.pdf Erişim Tarihi: 29.03.2009.
- Mackenzie, S. (2002). Kentte Kadınlar. Duru, B. ve A. Alkan (Ed. ve Çev.). *20. Yüzyıl Kenti* içinde. Ankara: İmge Yay.
- Matland, R. E. (2005). Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. J. Ballington ve A. Karam (Ed.). *Women in Parliament: Beyond Numbers* içinde. Stockholm: IDEA.
- Mısır, M. (2003). 'Gerçek Demokrasi Olanadı': Paris Komünü. *Praksis*, Sayı: 10.
- Mies, M. (1996). Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde. İstanbul: Sel Yay.

- Minibaş, T. (1996). Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu. *Kadın Gerçeklikleri* içinde. N. Arat (drl). İstanbul: Say Yayınları, ss. 173-191.
- Okin, S. M. (1998). Gender, the Public, and the Private. Feminism and Politics, A. Phillips (Ed.) *Feminism and Politics* içinde. Oxford University Press.
- Pateman, C. (1998). The Patriarchal Welfare State. Landes J. B. (drl.). *The Public and the Private* içinde. Oxford University Press.
- Pateman, C. (1993). Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme. John Keane (drl.). *Sivil Toplum ve Devlet* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Paxton, Pamela (1997). Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis. *Social Science Research*, 26.4, 442-464.
- Rodriguez, L. (1999). Barrio Kadınları: Kentsel Hareket ile Feminist Hareket Arasında. Alkan, A. (çev.). *Kent Kooperatifçiliği*, 103.5, 10-23.
- Sancar-Üşür, S. (2005). Türkiye'de Kadınların Hak Mücadelesini Belirleyen Bağlamlar, <http://www.stgm.org/docs/1194972787Kadin%20Hareketi-Serpil%20Sancar.doc>, Erişim Tarihi: 18.03.2008.
- Sancar-Üşür, S. (2004). Kadınların Sözü ve Kadınlar için Politika. Kadın Başımıza – Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası 2003-2004 içinde. Ankara: KA-DER-Ankara ve KASAUM Yay.
- Sancar-Üşür, S. (2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi. *Doğu Batı: İdeolojiler II*, No. 29.
- Sandercock, L. and A. Forsyth. (2005). A Gender Agenda: New Directions For Planning Theory. Fainstein, S. ve L. J. Servon (Ed.). *Gender and Planning* içinde. New York: The City Reader.
- Savran, G. (2007). Feminist Politika, Kota ve Bir Siyasal Kategori Olarak Kadınlar. *Amargi: Aylık Feminist Dergi*. 5, 11-13.

- Scott, J. W. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. D. Demirler (çev.). Sayı: 12.
- Shvedova, N. (2005). Obstacles to Women's Participation in Parliament. J. Ballington ve A. Karam (Ed.). *Women in Parliament: Beyond Numbers* içinde. Stockholm: IDEA.
- Sirman, N. (2008). Yerellerin Yerelleşmesi. *Amargi: Aylık Feminist Dergi*, 11, 16-17.
- Şentürk, H. (2008). Seçim Sistemleri ve Yerel Siyaset. *Yerel Siyaset Dergisi*, 34, 13-18.
- Tansi, D. (2004). Kadınların Siyasal Temsili ve Katılımı. *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri (3. Cilt)*. İstanbul.
- Tekeli, Ş. (1991). Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü. Arat, N. (Yay. Haz.). *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım* içinde. İstanbul: Cem Yay.
- Tekeli, Ş. (1989). 1980'lerde Türkiye'de Kadınların Kurtuluşu Hareketinin Gelişmesi. *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*. 3, 34- 41.
- Tekeli, Ş. (1982). Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri. Abadan-Unat, N. (Drl.). *Türk Toplumunda Kadın* içinde. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yay.
- The Gender Advocacy Programme. (2000). Gender Politics at Local Level. *Agenda, Local Government: Bringing Democracy Home*. 45, 13–17. Agenda Feminist Media Stable. URL: <http://www.jstor.org/stable/4066311>, (22.03.2009).
- Toprak, K., Türkiye'de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez –Yerel Yönetim İlişkileri, <http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/TURKIYE'DE%20YEREL%20YONETIMLER%20YAPILANMA.pdf>, Erişim Tarihi: 21.05.2011.
- Viterna, J., K. M. Fallon ve J. Beckfield (2007). Development, Democracy, and Women's Legislative Representation: Re-Visiting Existing Explanations of Gender Variation in the World's Parliaments,

http://gencen.isp.msu.edu/documents/Working_Papers/WP288.pdf, Erişim Tarihi: 27.01.2009.

Wolff, R. (2003). Marksizm ve Demokrasi. *Praksis*,10.

Young, I. M. (1999). İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde. S. Benhabib (Drl.). *Demokrasi ve Farklılık* içinde. İstanbul: Wald Yay.

Young, I. M. (1998). Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship. A. Phillips (drl.). *Feminism and Politics* içinde. Oxford University Press.

Raporlar

IULA- EMMME. (2001). *Projenin Tanıtımı*. Bülten 9, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği. Ankara: Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı Yay.

KA-DER. (2006). *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu*. Ankara: KA-DER Yay.

KA-DER. (2011). Siyasette Kadın Temsili Araştırması. <http://www.KA-DER.org.tr/tr/container2.php?act=sayfa&id00=125&id01=87>, Erişim: 31.03.2011.

KSGM. (2007). <http://www.ksgm.gov.tr/politika%20dokumanlari/kararalma.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2009.

Sancar-Üşür, S. (2000). Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği. *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset* içinde. İstanbul: TÜSİAD.

Sancar-Üşür, S. (2003). Women in State: Politics and Civil Society. *Bridging Gender Gap in Turkey: A Milestone Towards Faster Development and Poverty Reduction* içinde. (Drl.) Feride Acar. Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region. (World Bank, Country Gender Assessment Report of Turkey). <http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPGENDER/Resources/TurkeyCGA>.

pdf, Erişim Tarihi: 21.12.2008.

Sancar-Üşür, S. (2008). Siyasal Katılım. *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri* içinde. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, ss.217-299.

UNDP. (2006). *Türkiye’de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırması Raporu*. İstanbul: Konsensus Araştırma Danışmanlık. <http://www.undp.org.tr/Gozlem2.aspx?WebSayfaNo=90>, Erişim Tarihi: 03.04.2008.

Tan, M. (2008). Eğitim. *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri* içinde. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, ss. 17–112.

Tokman, Y. ve A. Bora. (2006). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesi*. Ankara. <http://www.undp.org.tr/annDocuments/UNDPYG21DegerlendirmeAksBoraYildiz%20Tokman160306.doc>, (09.10.2008).

State of Women in Urban Local Government Reports: Bangladesh, Indian, China, Japan, Nepal, Pakistan, Srilanka, New Zeland, Malaysia, Phillippines, Vietnam, Thailand. http://www.unescap.org/huset/women/summit/substantive_overview/jean_drage_speech_text.pdf, (11.10.2008).

Diğer Kaynaklar

Arıkoğa, E. (2004). Yönetimde Değişim Süreci ve Yönetişim: İstanbul Konseyi Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

T.C. Anayasası, Kabul Tarihi: 1982.

442 Sayılı Köy Kanunu, Kabul Tarihi: 1924.

4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, Kabul Tarihi: 1944.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kabul Tarihi: 2004.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.

<http://bianet.org/bianet/kadin/130585-kadin-bakanligi-kaldirildi-kadin-orgutleri-ofkeli>,
Erişim Tarihi: 09.06.2011.

<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=580>, Erişim Tarihi: 11.11.2010.

http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=268&Itemid=41, Erişim Tarihi: 10.04.2010.

http://www.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/kadinlar_siyaset_demokrasi.html,
Erişim Tarihi: 14.11.2010.

www.cities-localgovernment.org/uclg/, Erişim Tarihi: 01.06.2009.

www.mahalliidareler.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.06.2009.

<http://www.belgenet.net/>, Erişim Tarihi: 01.06.2009.

<http://www.turnusol.biz/public/roportaj.aspx?id=1825&roportaj=G%FCInur%20Acar%20Savran:%20%22Feminizm%20b%FCt%FCn%20kad%FDnlar%FDn%20isyan%FD%22>, Erişim Tarihi: 17.12.2009.

<http://www.haberveriyorum.net/haber/ayse-duzkan-maddec-i-feminizm-radikal-ve-devrimci>,
Erişim Tarihi: 17.12.2009.

dha.com.tr/n.php?n=211a7909-2010_03_05, Erişim Tarihi: 05.03.2010.

www.yerelyonetimhaberleri.com/haber_detay.php..., Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.ozgurkocaeli.com.tr/yazi/mahalle-muhtarla..., Erişim Tarihi: 05.05.2011.

www.istanbulmuhtarlari.org/?Syf=18&Hbr=172953, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.habervitrini.com, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.haber34.com/istanbul-buyuksehir-belediye-..., Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.ozelkalem.com.tr/.../, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

bighaber.com/haber/kocaeli-buyuksehir-belediy..., Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.ibrahimkaraosmanoglu.com.tr/content.asp?C..., Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.kocaeli.bel.tr, Erişim Tarihi: 07.11.2009.

www.ibb.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.11.2009.

www.ioi.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.11.2009.

www.kocaeliozelidare.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.11.2009.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf, Erişim Tarihi:
29.05.2011.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18074664.asp?gid=382>, Erişim Tarihi: 21.06.2011.

EKLER

EK 1: GÖRÜŞME REHBER FORMU (BELEDİYE VE İL GENEL MECLİSİ ÜYESİ KADINLAR İÇİN)¹

İzin ve Açıklama

Ben, Marmara Üniversitesi doktora öğrencisi Nihal Şirin Pınarcıoğlu. Yerel siyaset ve kadın katılımı konusunda bir araştırma yapıyorum. Araştırma, İstanbul ve Kocaeli illerinde yerel siyasete katılan kadınları kapsamaktadır ve kadınların bu süreçlerde yaşadıkları deneyimleri anlama çabasıdır. Sorulara vereceğiniz yanıtlar, yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. İsminiz araştırmada kullanılmayacaktır. Araştırmadaki soruları sormak için izninizi rica ediyorum. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Görüşmeci Adı Soyadı:

.....

Görüşülen Adı Soyadı:

.....

Görüşme Tarihi:

.....

Görüşme Yeri:

.....

Görüşme Süresi:

.....

Görüşme Kayıt Süresi:

.....

Görüşme Reddedildi ise Nedeni:

.....

¹ Görüşme rehber formundaki ilgili sorular, parti kadın kolları üyeleri, mahalle muhtarları ve kent konseyi kadın meclisi üyelerine, kendilerinin yer aldıkları mekanizmalara uyarlanarak sorulmuştur. Bu gruplardaki kadınlara sorulan farklı sorular görüşme rehber formunun sonuna eklenmiştir.

KİŞİSEL BİLGİLER

- 1- Doğum yeriniz neresidir?
- 2- Yaşınız nedir?
- 3- Eğitim durumunuz nedir?
- 4- Medeni Durumunuz nedir?
- 5- Meslek ve çalışma bilgisi?
- 6- Aile bilgileri? (Çocuklar/Yaşları [Hane Büyüklüğü])?
- 7- Nerede yaşıyorsunuz?
- 8- Evde bakım gerektiren birey var mı?

YEREL SİYASET ALGI VE DÜŞÜNCELERİ

- 1- Siyaset size göre nedir?
- 2- Yerel siyaset size göre nedir? Biraz anlatır mısınız?
- 3- Çevrenizdeki kişiler yerel siyasetten ne anlıyor? Bahseder misiniz?
- 4- Bu değerlendirmeler hakkında neler düşünüyorsunuz, biraz anlatır mısınız?
- 5- Kent düzeyinde siyaset yapmanın size göre en önemli 3 nedeni nedir?
- 6- Kent düzeyinde siyaset yapmanın ülke düzeyinde siyaset yapmaktan daha zor ya da daha kolay olduğunu düşünüyor musunuz?

SİYASET VE YEREL SİYASETE KATILIM SÜREÇLERİ

- 1- Siyasete ne zaman ilgi duymaya başladınız?
- 2- Siyasete girmeyi ne zaman düşünmeye başladınız?

3- Aile, hane veya çevrenizde siyasetle ilgilenen/aktif olarak yer alan kişiler var mı/var mıydı? (Bu kişiler kimlerdi?)

4- Bu kişiler sizin siyasete bakışınızı nasıl etkiledi?

5- Siyaset yaşamına katılma sürecinde model aldığınız kişiler var mıydı? (Bu kişiler kimler?)

6- Siyaset konusundaki bilgi ve deneyim birikiminiz nasıl oluştu?

7- Sizi siyasete iten etmenler nelerdir?

8- Siyasete girmenizi destekleyenler kimlerdir?

9- Siyasete girmenizi engellemek isteyenler oldu mu?

10- Siyaset yaşamının zorlukları olduğunu düşünüyor musunuz?

Siyasi Parti Üyeliği

11- Siyasi parti üyeliğiniz ilk ne zaman başladı?

12- Siyasi parti üyeliğinin sizin için taşıdığı anlamdan biraz bahseder misiniz?

13- Siyasi katılımınızda partinin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

14- Partiden beklentileriniz nelerdi?

15- Partiniz bu beklentilerinizi karşılıyor mu?

Kişisel Seçilme Süreci

16- Meclis üyesi olma düşünceniz ne zaman ve nasıl başladı, bahseder misiniz?

17- Meclis üyesi olmayı istemenizde neler etkili oldu, bahseder misiniz?

18- Meclis üyeliğine ne zaman aday oldunuz? Bu kaçınıcı döneminiz?

19- Meclis üyeliğine aday gösterilme sürecini biraz anlatabilir misiniz?

20- Aileniz ve çevreniz meclis üyesi olma isteğinizi ve adaylığınızı nasıl karşıladı?

21- Meclis üyeliğine aday olduğunuzda parti üyelerinden aldığınız tepkiler nasıldı?

(Kadınlar sizin adaylığınızı nasıl karşıladılar?)

(Erkekler sizin adaylığınızı nasıl karşıladılar?)

22- Meclis üyeliğine aday olduğunuzda seçmenlerden aldığınız tepkiler nasıldı?

(Kadınlar sizin adaylığınızı nasıl karşıladılar?)

(Erkekler sizin adaylığınızı nasıl karşıladılar?)

23- Seçim sürecinde kadın aday olmanızın işinizi kolaylaştıran ve zorlaştıran yanları oldu mu, bahseder misiniz?

24- Partinizin sizi belediye meclis üyeliğine aday göstermesinde hangi özelliklerinizin/düşüncelerinizin etkili olduğunu düşünöyorsunuz?

25- Adaylığınız döneminde partinizin seçim faaliyetleri dışında kişisel seçim çalışmaları yürüttünüz mü?

(Seçim çalışmalarınız için giderleriniz oldu mu?)

(Bu giderleri nasıl karşıladınız, katkı sağlayanlar oldu mu?)

(Sizi destekleyen ve sizin için çalışanlar kimlerdi?)

26- Kadınlardan (parti içindeki kadınlar ve seçmen kadınlardan) destek gördünüz mü?

(Sizin için çalıştılar mı? Nasıl çalışmalar yaptılar?)

27- Size göre seçmenlerin sizi seçmelerinde hangi özelliklerinizin/düşüncelerinizin etkili olduğunu düşünöyorsunuz? (Hangi özellikleriniz onlara yakın gelmiş olabilir?)

Seçildikten Sonraki Yaşamı

28- Meclis üyesi olmak hedefiniz miydi?

29- Meclis üyesi olduğunuzda (hedefiniz ise ulaştığınızda) kendinizi nasıl hissettiniz?

30- Seçilmek sizi nasıl etkiledi, biraz bahseder misiniz?

(Kendinize, ailenize, çevrenize, dünyaya bakış açınızı nasıl etkiledi?)

31- Meclis üyesi olarak düşüncelerinizi, planlarınızı yerine getirebiliyor musunuz?

32- Meclis üyesi olmadan önce yapmayı planladıklarınızın şu an (seçildikten sonra) ne kadarını gerçekleştirebiliyorsunuz/gerçekleştirebileceğinizi düşünüyorsunuz?

33- Siyaset yaşamınızda karşılaştığınız güçlükler/sıkıntılar oldu mu/oluyor mu?

34- Bu güçlükler nelerdir, bahseder misiniz?

35- Bu güçlükler sizi nasıl etkiliyor?

36- Seçildikten sonra kadın meclis üyesi olmanın işinizi zorlaştıran yanları oldu mu/oluyor mu, bahseder misiniz?

37- Meclis üyeliği için günde kaç saatinizi ayırıyorsunuz?

38- Meclis üyesi seçildikten sonra ev ve iş hayatınızda (çalışıyorsa) değişiklikler oldu mu? Nasıl değişiklikler oldu, bahseder misiniz?

39- Meclis üyeliği siyaset hayatınızda bir başlangıç mı, neler düşünüyorsunuz?

40- Farklı düzeylerde (il genel meclisi, belediye başkanlığı ya da genel siyaset) siyaset yapmayı düşünüyor musunuz?

YEREL SİYASAL KATILIM VE TEMSİL

1- Kadınların yerel siyasette yeterince temsil edildiğini düşünüyor musunuz?

2- Kadınların yerel siyasette yer alması gerektiğini düşünüyor musunuz?

3- Böyle düşünmenizde neler etkili oldu?

(Kadınlar hangi özelliklerinden dolayı yerel siyasette olmalı/olmamalı?)

4- Kadınların yerel siyasete girmesinin önünde engeller olduğunu düşünüyor musunuz?

(Bu engeller size göre nelerdir, biraz bahseder misiniz?)

5- Kadınların siyasal temsilini artırabilmek için ne gibi yöntemlerin kullanılabileceğini düşünüyorsunuz?

6- Belediyelerin kadın meclisleri hakkında düşünceleriniz nelerdir?

(kadınların yerel siyasete katılımlarında bu oluşumların etkili olduğunu düşünüyor musunuz, biraz anlatır mısınız?)

Meclis Toplantıları

7- Kendinizi meclis toplantılarında nasıl hissediyorsunuz?

8- Bu toplantılarda meclis üyesi kadınlar ne kadar aktif?

9- Kadın meclis üyeleri alınan kararlarda ne kadar aktif?

10- Meclis toplantılarda kadınlarla ilgili kararlar çıkıyor mu? (Nasıl kararlar çıkıyor?)

11- Son altı ay içinde katıldığımız toplantılarda kadınlara ilişkin kararlar çıktı mı? Nasıl kararlardı?

12- Bu kararların alınmasında sizin rolünüz oldu mu?

13- Meclis toplantılarından çıkan kararların hangi konularda ve daha çok hangi cinse ve kesime yönelik olarak çıktığını düşünüyorsunuz?

14- Meclis toplantılarına, kadınlara ilişkin (onların herhangi bir talebine cevap verecek) siz bir teklif götürdünüz mü?

15- Meclis ihtisas komisyonlarının oluşum ve yapılanmasını nasıl buluyorsunuz?

(Üyelerin neye göre seçildiğini düşünüyorsunuz?)

16- Siz hangi komisyondasınız?

(Kendi isteğiniz doğrultusunda mı bu komisyonda yer alıyorsunuz?)

Diğer Kadın Temsilcilerle ve Kadın Örgütleriyle İlişki

17- Kadın meclis üyeleri ile sürdürdüğünüz rutin ilişkileriniz var mı?

18- (Eğer varsa) Bir araya geldiğinizde nelerden bahsediyorsunuz?

19- Kadın grupları ile bir temasınız var mı?

20- Kadın örgütlerinde aktif olarak yer aldınız mı? (Ne tür faaliyetler içinde yer aldınız?)

21- Kadın örgütleri ile ortak faaliyetleriniz oluyor mu?

22- (Eğer oluyorsa) Faaliyetleriniz sırasındaki ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz? Herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?

KADIN VE YEREL SİYASET

1- “Kadın sorunları” denildiğinde aklınıza gelenleri paylaşır mısınız?

2- Bu sorunlara yönelik yerel politikalar geliştirilebilir mi?

3- Kadınların yerel nitelikli sorunları neler sizce?

(Kentinizdeki kadınların öncelikli sorunları ve ihtiyaçları size göre nelerdir?)

4- Kadınlardan doğrudan gelen talepler var mı? Bu talepler neler?

(Bu talepler kadınların kendileri için mi?)

5- İçinde bulunduğunuz yerel yönetim biriminin bu sorunlara yönelik faaliyetleri var mı? Nelerdir?

6- Yerel siyasetin kadınlar açısından nasıl bir anlam ve önem taşıdığını düşünüyorsunuz, bahseder misiniz?

Faaliyetleri ve Gelecekteki Faaliyetleri

7- Meclis üyesi olarak yürüttüğünüz faaliyetler nelerdir?

8- Bu faaliyetler daha çok hangi alanları kapsıyor?

9- Bu faaliyetlerden öncelikli olanlar size göre hangileridir?

10- Kadınlar için yürüttüğünüz ya da yürütmeyi düşündüğünüz faaliyetler var mı? (Bu faaliyetlerden bahseder misiniz?)

11- Seçim bölgenizdeki kadınlarla rutin olarak sürdürdüğünüz ilişkileriniz var mı?

(Bu ilişkileri nasıl sürdürüyorsunuz? Kendileri mi talepte bulunuyor yoksa siz mahalle ziyaretleri gibi yöntemlerle mi ilişkinizi sürdürüyorsunuz?)

12- Gelecekte yürütmeyi düşündüğünüz faaliyetler nelerdir?

(Bu faaliyetler daha çok hangi alanları kapsıyor?)

13- Gelecekte yürütmeyi düşündüğünüz faaliyetlerden size göre öncelikli olanları hangileridir?

MAHALLE MUHTARLARINA SORULAN EK SORULAR

1- Muhtarlığı nasıl tanımlarsınız? Size göre muhtarlık nedir?

2- Çevrenizdeki kişiler muhtarlığı nasıl tanımlıyor? (Eşiniz? Yakın akrabalarınız? Çevreniz?) Bahseder misiniz?

3- Sizce bir muhtar hangi özelliklere sahip olmalıdır? Muhtarlık herkesin yapabileceği bir şey midir?

4- Faaliyetlerinizi yürütürken kaymakamlık, belediye ve diğer kurumlarla olan ilişkiniz nasıl?

5- Faaliyetlerinizi yürütürken bu kurumlardan destek görüyor musunuz?

6- Kent Konseyine katılıyor musunuz?

7- Kent konseylerinin muhtarlıklar için anlam ve önemi size göre nedir?

8- Muhtarların görünürlüklerini ve etkinliklerini artırmak için kent konseylerinin önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

PARTİ KADIN KOLLARI ÜYELERİNE SORULAN EK SORULAR

1- Kadın kollarının amacı nedir size göre?

2- Kadın kolları olarak yürüttüğünüz faaliyetler nelerdir?

3- Bu faaliyetleri yürütürken karşılaştığınız güçlükler oluyor mu? (Bunlar nelerdir?)

4- Kadın kollarının kadınların siyasal katılım ve temsillerini artırmadaki rolü ve önemi var mıdır sizce? (Bunlar nelerdir?)

5- Kadınların siyasal katılım ve temsillerini artırmak için kadın kolları sizce neler yapmalıdır (yapabilir)?

KENT KONSEYİ KADIN MECLİSİ ÜYELERİNE SORULAN EK SORULAR

1- Kadın meclisine katılmaktaki amacınız ve beklentiniz ne idi? Bu beklentileriniz karşılandı mı?

2- Kadın meclislerinin amacı nedir size göre?

3- Kadın meclisinin belediye ile ilişkilerinden bahsedebilir misiniz?

4- Kadın meclisinin aldığı kararlar, belediye tarafından uygulanıyor mu?

5- Sizce, kadınların siyasal katılım ve temsillerini artırmada kadın meclislerinin rolü ve önemi var mıdır sizce? (Bunlar nelerdir?)

6- Kadınların siyasal katılım ve temsillerini artırmak için kadın meclisleri sizce neler yapmalıdır (yapabilir)?

EK.2: CİNSİYETE GÖRE NÜFUS (İSTANBUL VE KOCAELİ)

	Genel	İstanbul	Kocaeli
Kadın	36 679 806	6 416 161	750 906
Erkek	37 043 182	6 498 997	771 502
Toplam	73 722 988	12 915 158	1 522 408

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR10 İstanbul, 2009 ve TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR 42 Kocaeli vd., 2009.

**EK 3: EĞİTİM DÜZEYİ VE CİNSİYETE GÖRE NÜFUS /15 +YAŞ
(İSTANBUL)**

	Toplam	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul
Kadın	4 878 129	364 361	288 608	1 652 352	511 515	238 825
Erkek	4 872 389	75 279	169 884	1 541 593	577 386	351 653
Toplam	9 750 518	439 640	458 492	3 193 945	1 088 901	590 478
		Lise	Yüksek	Yüksek lisans	Doktora	Bilinmeyen
Kadın		984 087	431 977	41 540	8 892	355 972
Erkek		1 131 760	519 553	57 210	13 681	434 390
Toplam		2 115 847	951 530	98 750	22 573	790 362

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR10 İstanbul, 2009

**EK 4: EĞİTİM DÜZEYİ VE CİNSİYETE GÖRE NÜFUS /15 +YAŞ
(KOCAELİ)**

	Toplam	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul
Kadın	565 559	49 281	33 475	212 375	63 872	24 810
Erkek	575 142	10 319	17 682	175 371	70 383	45 227
Toplam	1 140 701	59 600	51 157	387 746	134 255	70 037
		Lise	Yüksek	Yüksek lisans	Doktora	Bilinmeyen
Kadın		103 717	38 704	1 885	385	37 055
Erkek		154 940	57 725	3 302	698	39 495
Toplam		258 657	96 429	5 187	1 083	76 550

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR 42 Kocaeli vd., 2009.

EK 5: ARAŞTIRMA KATILIMCILARI (GÖRÜŞME SAYISI)

Sayı	İstanbul	Kocaeli	Toplam
Belediye Meclis Üyesi	16 ²	11 ³	27
İl Genel Meclisi Üyesi	2	2	4
Muhtar	11	11	22
Parti Kadın Kolları Üyesi	9	8	17
Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi	6	4	10
Toplam	44	36	80

² Görüşülen 16 belediye meclis üyesinin 2'si aynı zamanda Büyükşehir Belediye Meclis Üyesidir.

³ Görüşülen 11 belediye meclis üyesinin 3'ü aynı zamanda Büyükşehir Belediye Meclis Üyesidir.

EK 6: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ YAŞ DAĞILIMI

Görüşülen	18-39	40-59	60+	Toplam
Belediye Meclis Üyesi	4	18	5	27
İl Genel Meclisi Üyesi	1	2	1	4
Muhtar	1	17	4	22
Parti Kadın Kolları Üyesi	5	10	2	17
Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi	2	7	1	10
Toplam	13	54	13	80

EK 7: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ EĞİTİM DURUMU

Görüşülenler	İlk	Orta	Lise	Yüksek	Lisansüstü	Toplam
Belediye Meclis Üyesi	-	-	2	23	2	27
İl Genel Meclisi Üyesi	-	-	1	2	1	4
Muhtar	1	3	10	8	-	22
Parti Kadın Kolları Üyesi	-	1	7	8	1	17
K. K. Kadın Meclisi Üyesi	-	1	3	5	1	10
Toplam	1	5	23	46	5	80

EK 8: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ MEDENİ DURUMU

Görüşülenler	Evli	Bekâr	Boşanmış	Eşi ölmüş	Toplam
Belediye Meclis Üyesi	18	5	2	2	27
İl Genel Meclisi Üyesi	3	-	-	1	4
Muhtar	15	3	2	2	22
Parti Kadın Kolları Üyesi	12	2	2	1	17
K. K. Kadın Meclisi Üyesi	7	2	1	-	10
Toplam	55	12	7	6	80

EK 9: ARAŞTIRMA KATILIMCILARININ ÇALIŞMA DURUMU

Görüşülenler	Çalışıyor	Çalışmıyor	Emekli	Toplam
Belediye Meclis Üyesi	16	2	9	27
İl Genel Meclisi Üyesi	2	-	2	4
Muhtar	5	12	5	27
Parti Kadın Kolları Üyesi	7	5	5	12
Kent Konseyi Kadın Meclisi Üyesi	4	2	4	10
Toplam	34	21	25	80

EK 10: KOD LİSTESİ

A. Siyaset ve Yerel Siyasetin Anlamı

A.1. Siyasetin Algılanışı

A.1.1. Halka Hizmet Sunma

A.1.2. İnsan Sevgisi

A.1.3. Demokratiklik

A.1.4. İnsan Kazanma Sanatı

A.1.5. Temiz Siyaset

A.1.6. İktidar Mücadelesi

A.2. Yerel Siyasetin Algılanışı

A.2.1. Halka Hizmet Sunma

A.2.2. Eşit Hizmet

A.2.3. Halka Yakın Olma

A.2.4. Temel Siyaset

A.2.5. Kentin Güzelleştirilmesi/Geliştirilmesi

A.3. Siyaset/Yerel Siyaset Algısının Oluşumu

A.3.1. Aile

A.3.2. Çevre/Arkadaşlar

A.3.3. Gözlemler/Deneyimler

A.4. Yerel Siyasette Var Olma

A.4.1. İnsan Sevgisi

A.4.2. Yardım/Hizmet

A.4.3. Kadınları Temsil

A.4.4. “İşi mutfağında öğrenme...”

A.5. Kent Düzeyinde Siyaset

A.6. Yerel Siyaset/Kolaylıklar, Zorluklar

B. Siyaset ve Yerel Siyasete Katılım Süreçleri

B.1. Siyasete Başlangıç

- B.1.1. Aile
- B.1.2. Teklif
- B.1.3. Öğrenci Hareketi
- B.1.4. Sendika
- B.2. Engeller/Destekler
 - B.2.1. Aile
 - B.2.2. Çocuklar
- B.3. Parti Üyeliği
 - B.3.1. Örgütlülük
 - B.3.2. Aidiyet
 - B.3.2. Zorunluluk
 - B.3.4. Kadın Kolları
- B.4. Seçilme Süreci
 - B.4.1. Tepkiler/Destekler
- B.5. Seçildikten Sonraki Yaşam
 - B.5.1. Ev ve İş Yaşamı
 - B.5.2. Siyaset Yaşamı

C. Kadınların Yerel Siyasal Katılım ve Temsili

- C.1. Temsil Sorunu
 - C.1.2. Erkek egemen parti
 - C.1.3. Para
 - C.1.4. Zaman
 - C.1.5. Mekan
 - C.1.6. Kadına yüklenen roller
 - C.1.7. Demokrasi
 - C.1.8. İsteksizlik/Yetersizlik
 - C.1.9. Eğitim
- C.2. ‘Kadınlara özgü özellikler’
 - C.2.1. Annelik
 - C.2.2. Yardımseverlik
 - C.2.3. Ekonomik/Tutumlu

- C.2.4. Keyfi olmama
- C.2.5. Üretkenlik
- C.2.6. Dürüstlük
- C.3. Temsilde Artış
 - C.3.1. Eğitim
 - C.3.2. Kota, Fermuar Sistemi
 - C.3.4. Kadın Dayanışması
- C.4. Kadın Temsili
 - C.4.1. Meclis Toplantıları
 - C.4.1.1. Siyasetin Dili
 - C.4.1.2. Grup Kararı
 - C.4.1.3. “Güçlü Başkan Modeli”
 - C.4.2. İhtisas Komisyonları
 - C.4.2.1. Uzmanlık

- D. Kadınlar ve Yerel Siyaset
 - D.1. Kadınların sorunları
 - D.1.1. Şiddet
 - D.1.2. Eğitim
 - D.1.3. Ekonomik özgürlük
 - D.2. Yerel Yönetimlerin kadınlara yönelik faaliyetleri
 - D.2.1. Mesleki eğitimler
 - D.2.2. Kent konseyi kadın meclisleri
 - D.2.3. Yardım faaliyetleri
 - D.3. Gelecek faaliyetleri
 - D.3.1. Sosyal faaliyetler
 - D.3.2. Kültürel faaliyetler

EK 11: GÖRSELLER⁴

Fotoğraf 1⁵: İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinden bir görüntü...

Fotoğraf 2⁶: Kocaeli Büyükşehir Belediye Meclisinden bir görüntü...

⁴ Görseller, yerel temsil mekanizmalarının eril yapısını açıklıkla ortaya koymaya açısından kullanılmıştır.

⁵ Kaynak: www.haber34.com/istanbul-buyuksehir-belediye-...

⁶ Kaynak: bighaber.com/haber/kocaeli-buyuksehir-belediy...

Fotoğraf 3⁷: İstanbul İl Genel Meclisinden bir görüntü...

Fotoğraf 4⁸: Kocaeli mahalle muhtarlarından bir görüntü...

⁷ Kaynak: dha.com.tr/n.php?n=211a7909-2010_03_05

⁸ Kaynak: www.ozgurkocaeli.com.tr/yazi/mahalle-muhtarla...

Fotoğraf 5⁹: Bir kısmı kahvehane olarak da kullanılan bir muhtarlık binası...

⁹ Kaynak: www.habervitrini.com